

KOROŠKI *svižinar*

»V DELIH SVOJIH,
ŽIVEL SAM BOŠ
VEČNO!«

(Anton Aškerc)

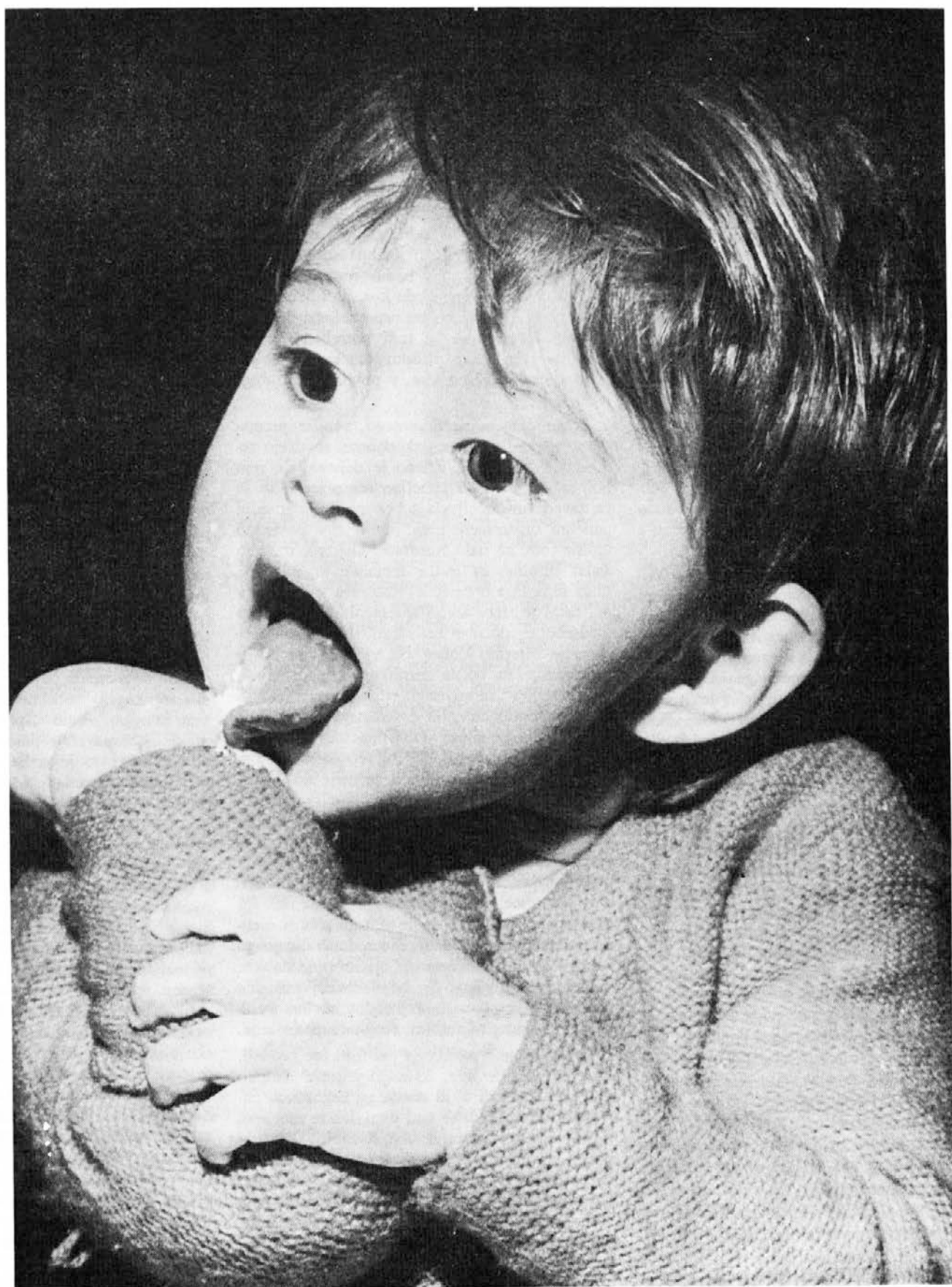
RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXVII, št. 3

Ravne na Koroškem, 10. septembra 1987

Cena 20 din

Oh,
kako
je
dobro

Jože Žunec

NEKATERE AKTUALNE NALOGE V ŽELEZARNI RAVNE

Smo v prelomnem obdobju. Ali narediti nekaj korakov naprej ali mencati na mestu? Izbire pravzaprav nimamo. Sli bomo naprej! Da bomo pa uspeli, bo treba nekatere stvari premakniti.

Zelo pomembna naloga, če ne sploh primarna, je povečanje fizičnega obsega proizvodnje. Navadili smo se, da radi govorimo, kako tone niso važne, pomemben je le rezultat teh ton v denarju. Toda povezava obeh je že dolgo več ali manj linearna in le delno nam raste iztržek na račun izboljšanja asortimenta proizvodnje. Že z enostavno analizo hitro ugotovimo, da smo več naredili tudi na cenah, kar je sicer pri naši jugoslovanski inflaciji nujnost, vendar za zdravo gospodarstvo to dolgoročno ni sprejemljiva rešitev. Sem se pa štejemo. Konkurenca na trgu je neizprosna in zaenkrat je zaupanje v našo kakovost še dejstvo, ki nam je v prid. Druge prednosti smo že delno izgubili. Pa tudi pri kakovosti nazadujemo.

Končno je v naših jugoslovanskih razmerah prevladalo mnenje, da je količina proizvodnje (seveda prave proizvodnje) najrealnejši kazalec dela in da le ta daje pravo novoustvarjeno vrednost in dolgoročno zagotavlja socialno varnost. Prejšnje pa pomeni, da bomo dvignili produktivnost, če bomo hoteli izboljšati rezultate dela in če hočemo, to pa je naš cilj, da nam bodo realni osebni dohodki rasli, vendar le skladno z rezultati dela.

Imenujemo akcijo oživitve proizvodnje. Menim, da je to pravi izraz za namen, ki ima za osnovni cilj večje izkoriščanje delovnih sredstev in delovnega časa. Že bežen pogled po številkah nas mimogrede opozori, da se sorazmerno malo poznajo na količini proizvedenega blaga nove kapacitete, ki smo jih v zadnjih nekaj letih zgradili, začevši od izvenpečne izdelave jekla, novih livarn, do modernih kapacitet v TDS in drugje. Vse to pa se premalo pozna na količini izdelkov, ki jih mesečno oziroma na leto ponudimo in plasiramo na trg.

Kako bomo dosegli večjo proizvodnjo? Nikakor ne na račun več znoja pri fizičnem delu! Takšna rešitev bi se hitro maščevala, njeni učinki bi bili zelo kratkoročni, kmalu bi se obrnili v negativno smer. Cilj bomo dosegli z boljšo kakovostjo dela, kamor štejemo kot prvo uveljavitev modernih metod organizacije dela, tako da bomo dosegli, da bodo naše kapacitete v predvidenem obratovalnem času popolnoma izkoriščene. To pa nikakor ne pomeni več znoja. To pomeni ne samo boljšo pripravo, ampak takšno, dosledno, ki bo omogočila delavcu za strojem teoretično izkoriščanje delovnega časa samo za koristno delo brez jalovega obratovanja. Omenim naj samo nekaj del, ki v to pripravo spadajo: preventiva pri vzdrževanju, pravočasna in kvalitetna priprava orodja, pravočasna priprava in dostava repromaterialov ter delov za proizvodnjo, izbira optimalne tehnologije. Uveljavitev inovacijskih procesov, ki bodo posegli predvsem v mehanizacijo in avtomatizacijo, pri čemer je treba izrabiti, kar je v svetu že poznano. To pa mora dovesti do zmanjšanja težkega fizičnega

dela. Naloga je stalna in jo bomo dosledno uresničevali v vseh okoljih. Zahteva pa mnogo znanja. Izjemno pomembno je tudi ustrezno planiranje, ki bo omogočilo enakomerno izkoriščanje delovnih sredstev v celotni reprodukcijski verigi. Morebitna ozka grla bomo reševali z večizmenskim delom ali kooperacijo, trajno pa z nabavo ustreznih opreme.

Delavcev v režiji imamo vsekakor dovolj, da bi lahko obvladali vsa navedena dela, pa še več. Ali so dovolj usposobljeni in zagnani za delo? Tu se že pojavlja več neznank. Vendar nekaj bomo začeli dosledno uresničevati. Ne bomo smeli več mirno gledati v svojih vrstah sodelavcev, ki nam s svojim neznanjem in nedelom neposredno zmanjšujejo dohodek in osebni ter družbeni standard. Dosledno jih bomo preusmerjali na dela in naloge, ki jim bodo kos, na njihova mesta pa kadrovali strokovno usposobljene delavce, ki bodo poleg tega še tudi potreben delovni član. Le tako lahko pričakujemo mnogo boljše rezultate za vse zaposlene, v povprečju in absolutno.

Druge pomembne dejavnosti, vendar pre malo poudarjene oziroma izkoriščene, se tičejo reprodukcijske verige. Znano je dejstvo, da smo bolj zaprti v lastno temeljno organizacijo in se ne zavedamo dovolj, da dober rezultat v sosedni temeljni organizaciji prek reproverige posredno vpliva tudi na naše rezultate. Dejstvo, da zelo slabo skrbimo za lastne temeljne organizacije, nima nobenega opravičila. Razprava je nepotrebna, takoj je treba stvari spremeniti in planirane medsebojne dobave realizirati. Dosledno upoštevanje internih dobav bo vplivalo na obseg proizvodnje in boljše rezultate vseh temeljnih organizacij v reproverigi. Čistejšega cilja, ki zboljšuje poslovanje, od navedenega ni. Neizpolnjevanje medsebojnih dobav pa tudi vpliva na neizpolnjevanje dobavnih rokov zunanjim kupcem, kar v skrajni posledici pripelje do izgube posla. To se nam že dogaja, posebno v izvozu. V prvih mesecih nismo izpolnili medsebojnih dobav, dosegli smo le 88 %, kar pomeni v povprečju 12 % manjšo proizvodnjo v temeljnih organizacijah, ki niso dobile potrebnih materialov od temeljnih organizacij v lastni delovni organizaciji. Posledice so jasne, tudi manjši osebni dohodek imamo zato. Nemudoma bomo to napako odpravili in spravili medsebojne dobave v planirane količine. To bo dobra in zadostna osnova, da bomo naše proizvodne obveze izpolnili, posredno pa izboljšali rezultate poslovanja.

Da so dejanske rezerve v prenizki proizvodnji, kažejo tudi številke, kako dosegamo skupno proizvodnjo; tudi ta ni dosežena, kakor smo načrtovali. Zamislimo se nad tem! Izbire nimamo, trende moramo energično spremeniti. Zato si bomo v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih postavili ustrezne cilje, ki jih bomo uresničevali. Gre za neposredno odgovornost vseh vodstvenih in vodilnih delavcev. Rezultati ne bodo izostali, če bomo tako ukrepali. Še nekaj je treba v prihodnje dosledno izvajati. Proizvajati moramo to, kar trg potrebuje. V delovni organizaciji, tako kot tudi v širšem okolju, je še

vedno zelo močno izražena proizvodna filozofija. Tako često kupcu naš izdelek vrinemo, čeprav potrebuje nekoliko drugačnega. Do sedaj je to šlo. Pred nekaj leti so bili kupci hvaležni, če so sploh kaj dobili. Mislim seveda domače kupce. V komerciali pa že dobro vedo, da se stvari zelo hitro spreminjajo. Zato je skrajni čas, da spremenimo proizvodno filozofijo in tržno.

V zadnjem času je začelo primanjkovati naročil za litino in mehansko obdelane izdelke. Eno od dejstev, ki je povzročilo ta pojav, je tudi v preslabem upoštevanju želja kupca. Zanimivo je naše obnašanje. Navzlic pomanjkanju naročil za nekatere izdelke še vedno dajemo v ponudbi dolge roke, ki za kupca niso sprejemljivi, se netržno in togo obnašamo od proizvodnje do komercialne. Prav pa bi bilo, da bi se potrudili in izpolnili zahteve kupcu tako glede tehničnih karakteristik izdelka kot tudi glede dobavnih rokov. Če je še nekako razumljivo, da zaradi različnih vzrokov dajemo daljše dobavne roke, kot jih je želel kupec, pa je skrajno malomarno in dolgoročno škodljivo, da se dogovorjenih rokov ne držimo.

Kaže, da naš informacijski sistem ne omogoča takšnega ukrepanja, da do prekoračitev dobavnih rokov ne bi prihajalo. Ali pa smo pri našem delu skrajno neresni oziroma malomarni. Možno pa je tudi, da takšnemu stanju botruje neznanje, kar tudi ni in ne more biti opravičilo. Že nekaj let ne dosegamo zelenih in v planih navedenih sprememb asortimenta v korist končnih izdelkov pri izvozu. Poleg drugih pomanjkljivosti, s katerimi se srečujemo, je zelo resna ovira, da izvoza visokovrednih mehansko obdelanih izdelkov ne moremo povečati prav zaradi zelo dolgih (za kupca) dobavnih rokov. Kljub prevetkim zalogam nismo uspeli ustvariti kurantnih zalog, ki bi povečale našo konkurenčno sposobnost. Tudi zato je treba organizirati združeno materialno gospodarjenje, da bomo optimirali pretok materiala z vidika delovne organizacije kot celote. Do izvedbe reorganizacije pa bomo obvladovanje problematike reševali v materialnih službah posameznih temeljnih organizacij in z grobim planom v RPT. Vložka, ki prihaja iz naših temeljnih organizacij, ne sme več primanjkovati in kasnitev dobav ne more biti vzrok za daljšanje dobavnih rokov, npr. pri valjih za hladno valjanje, industrijskih nožih, armaturah, luščenem jeklu itd. Na eni strani primanjkuje naročil, na drugi strani pa jih izgublamo zaradi nekonkurenčnosti (cene, roki). V izvozu mehansko obdelanih izdelkov imamo velike možnosti, če seveda odpravimo navedene pomanjkljivosti. Stvar je sorazmerno enostavna in obvladljiva. Začnimo se bolj prilagajati trgu in njegovim zakonitostim. Borimo se za vsako ustrezno naročilo in spoštujemo želje kupca pri dobavnih rokih in kakovosti. Prepričan sem, da bomo lažje dosegli boljše cene, če bomo ostale želje kupca upoštevali.

Razvoj novih izdelkov je ozko povezan z vprašanjem preživetja. Vpeljali bomo razvojno trženje, to je v bistvu razvoj sedanjih potreb kupcev, odkrivanje novih potreb za programe izdel-

kov, odkrivanje novih tržišč ter spremljanje izdelkov do tržne zrelosti.

Če začnemo pri jeklu, lahko ugotovimo, da smo sposobni izdelati katerokoli jeklo, vendar pri nekaterih vrstah še vedno zdaleč preveliko količino neuspešnih šarž. Moramo dalje! Specialna jeklarna, ki jo načrtujemo, bo pomagala oziroma razrešila tehnološke probleme proizvodnje najzahtevnejših jekel in superlegur. Trg je poznan, pohiteti moramo, saj tudi konkurenca ne spi. Tudi v tem primeru je čas zlato ali pa še nekaj več. Omahljivci ostanejo in ne prehodijo poti. Nove zahtevnejše kvalitete jekel in superlegure bodo omogočile predelavo in finalizacijo novih izdelkov, tako da bo odmiranje že zastarelih enostavno in brez hujših pretresov. Znanja imamo dovolj, manjka nam še dobršen kos doslednosti pri delu. Z obvladovanjem proizvodnje najzahtevnejših jekel in zlitin bo omogočen razmah predelave in mehanske obdelave zahtevnih izdelkov, zato pa bodo potrebne v prihodnje še večje investicije v kadre. Zal pri usposabljanju in pridobivanju ustreznih kadrov, ki bodo obvladovali najzahtevnejšo proizvodnjo, že zaostajamo. Nekaj popolnoma novih in izvernih izdelkov letno bo treba v prihodnosti nuditi trgu. Takšnih, kot jih kupci pričakujejo. Če bomo takšno usmeritev uresničili (tudi nagrajevanje smo tako zastavili), tudi znanje imamo, se nam ni treba bati za našo perspektivo. Ta pa bo odraz našega dela in znanja. Imamo še mnogo pomanjkljivosti, saj se ne znamo otresti izdelkov, ki jih tržišče odklanja. Razmišljamo še preveč proizvodno in premalo tržno. Upoštevajmo zahteve trga glede kakovosti, dobavnih rokov, designa, in uspeli bomo. Tedaj tudi lahko stvarno pričakujemo boljše iztržke. Naše zmogljivosti bodo polno zasedene, če se bomo borili za vsako naročilo, prislunili kupcu in se ne bomo postavljali v opozicijo proti trgu in njegovim zakonitostim.

V prodaji znanja in pri višjih oblikah trženja — inženirinskem tržnem nastopu — smo naredili prve korake, ki pa so še prav otroško nezanesljivi. Nekaj več bo treba investirati tudi v to področje dela. Zato pa potrebujemo strokovno usposobljene kadre. Inženirinski tržni nastop je pomembna in zahtevna naloga, ki jo moramo vztrajno nadaljevati.

Sorazmerno soliden izvoz je omogočil, da smo prek kooperacij uspešno razreševali problematiko uvoza surovin, repromaterialov pa tudi rezervnih delov. Izvoz letos stagnira. Zakaj? Krize pri prodaji paličastega jekla nismo uspeli nadomestiti z izvozom mehansko obdelanih izdelkov, čeprav je nekaj stvarnih možnosti, npr. izvoz valjev za hladno valjanje, industrijskih nožev oziroma vseh vrst rezil, armatur, strojev (kjer so prvi začetki že storjeni tudi na konvertnem trgu), pa morda orodij in drugega. Kaj ovira večji prodor? Ze prej sem navedel nekaj dejstev. Vrsto let načrtujemo usmeritev v izvoz v prid končnih izdelkov. Ugotavljamo, da imamo za takšne načrte stvarne možnosti. Pa vendar se vse skupaj zelo počasi, rekel bi, skoraj neopazno suče. Naš odnos do zunanjega kupca je v nekaterih pogledih prav neverjetno malomarnen. Ni sicer večjih reklamacij, toda množica drobnih napak spremlja vsako pošiljko. Pripombe kupcev glede kakovosti so posledica drobnih napak, ki jih povzročijo večje ali manjše malomarnosti in neupoštevanje tehnologije. Najti bo treba povzročitelje, ukrepati proti njim in problem bo rešen. Največja cokla, ki spremlja naša prizadevanja za povečanje izvoza, so nenormalno dolgi dobavni roki. Ne moremo pričakovati, da bomo imeli dovolj dobrih naročil za izvoz, če v

Mag. Jože Zunc,
dipl. ing. metalurg.,
predsednik poslovodnega odbora Zelarne Ravne

ponudbah predlagamo predolge dobavne roke. Tudi za ta primer je rešitev enostavna. Ne vztrajajmo trmasto na svojih pozicijah, ampak se primerno organizirajmo in naše ponudbe prilagodimo trgu, tako glede kakovosti in dobavnih rokov, zahtevajmo pa višje cene, vendar prek svetovnih cen spet ne bomo mogli. Nekaj v zvezi s cenami pa bi le rekel. Naše lastne cene so navadno višje kot prodajne svetovne cene. In glej. Naredimo vrednostno analizo in ugotovimo, da smo predragi pri nekem izdelku ter predlagamo, da ga ne smemo več proizvajati. Pri tem kritiziramo počez tiste, ki so naročilo pridobili, recimo celo, po priznani svetovni ceni. Ali ni vrednostna analiza nekaj popolnoma drugega. Pokazati mora način, kako bomo proizvedli izdelek, da bo stroškovno pod tržno ceno. Stvari se bo treba lotiti bolj energično kot doslej in ne samo na račun kupca.

V težkih strojnih delih bomo imeli v prihodnje možnost, da na modernih strojih in napravah začnemo s proizvodnjo najzahtevnejših izdelkov z najvišjo možno stopnjo finalizacije. Na zunanjem tržišču s temi programi še nismo poznani, zato moramo trge raziskati in pokazati dovolj agresivnosti. Posebne naloge čakajo zaposlene v tozdih Komerciala, RPT in PII. Imamo edinstvene možnosti, da, na primer, začnemo s proizvodnjo srednje velikih orodij. Zal pa največja nismo tehnološko usposobljeni zaradi omejitev v Kovačnici. Za srednje velika orodja pa imamo vse možnosti, pa jih ne izdelujemo, čeprav so naš tipični izdelek, saj imamo kvalitetno jeklo, obdelovalne zmogljivosti in še lačno tržišče. V namenskem programu se moramo bolj uveljavljati pri zahtevnejših izdelkih, saj bo to posredno vplivalo na kvalitetnejšo raven celotne proizvodnje. Manj zahtevne in velikoserijske izdel-

ke je zaradi cenovne problematike bolje prepustiti drugim, ki so za takšno proizvodnjo bolj usposobljeni.

Kakovost naših izdelkov je poznana doma in v svetu. Se vedno smo na srednjeevropski ravni. Zamisliti pa se moramo nad rahlim upadanjem. Brez oklevanja je treba ukrepati proti povzročiteljem slabe kakovosti. Često se varamo z raznimi statističnimi prikazovanji, saj se največkrat primerjamo s slabšimi od nas, morali pa bi se z boljšimi. Tedaj bi tudi naše samozadovoljstvo uplahnilo. Zatiskanje oči pred dejstvi gre v prid naši konkurenci. Analizirajmo malo izmeček. Postavili smo si normative, takšne, ki jih lahko z malo truda presežemo. Če pa to ne gre, ga skrijemo v odpadku, kar nazorno kažejo izpleni v nekaterih temeljnih organizacijah. Kdo koga vleče za nos? Mislim, da sami sebe. Pa še nekaj! Kako moremo sploh biti zadovoljni z nekaj odstotnim izmečkom, če smo najprej izdelek osvojili, preverili in zapisali ustrezno tehnologijo izdelave. Ob dosledni delovni in tehnološki disciplini izmečka in neuspele proizvodnje sploh ne bi smelo biti. Takšen mora biti naš cilj. Dosegljiv je, saj si ga postavljajo in tudi dosegajo konkurenčna podjetja v razvitem svetu. Znanje imamo, pravimo. Menim, da ga res imamo, drugače ne bi osvojili zahtevnih tehnologij in izdelkov. Bodimo samo še korektni do sebe in ne trpimo tistih med nami, ki povzročajo zaradi malomarnosti veliko škode. Vendar se moramo razumeti, da ta ne nastaja samo v neposredni proizvodnji, ampak velikokrat zaradi nepravilne priprave proizvodnje ter pri opravljanju vseh drugih del in nalog.

Morda s temi argumenti presenečam. Verjetno tiste, ki mislijo, da se vse znanje in praksa

enkrat za vedno pridobi. Globoka zmota, nenehno se je treba učiti in spoznavati nova dejstva. Glede neuspele proizvodnje prav gotovo, — stvari ne smemo idealizirati. Lahko pa se temu stanju približamo. Kako bomo to dosegli? Enostavno! Ko je izdelek osvojen, se je treba dosledno držati tehnologije in uspeh je tu. Tehnologija pa je tudi nabavljen kvalitetni material, dobro pripravljena orodja, brezhibno vzdrževan stroj in drugo. Samo stoodstotno dobra kakovost daje nadpovprečne rezultate. To pa je naš cilj. Iz naše miselnosti odpravimo prepričanje, da je z dosegom nekaterih standardnih vrednosti, ki smo si jih postavili sami, cilj glede kakovosti dosežen. Takšni cilji so zelo problematični in vodijo v sivo povprečje.

Poglejmo v biltene in ugotovili bomo, kako ugodno se nam je v zadnjem času gibal izmeček

z ozirom na postavljene normative, istočasno pa smo skoraj povsod tudi znižali izplene. Kaj to pove? Verjetno tudi to, da je izmeček skrit v odpadku. Pa še konkreten primer. V prvih petih mesecih letošnjega leta smo registrirali 3625,5 ton izmečka, po oceni pa smo ga toliko tudi skrili v odpadku, torej ga je bilo približno za 7000 ton. Ker je bila v tem času povprečna prodajna cena na ravni delovne organizacije 842 din/kg in če vzamemo nižjo ceno našega izmečka (čeprav gredo često v izmeček najkvalitetnejši materiali), npr. 600 din/kg, dobimo vrednost izmečka 4,2 milijarde din. To pa že predstavlja novo manjšo tovarno in precej višji osebni dohodek. Iz tega primera je nazorno vidno, da se s plačla odpraviti vse vrste neuspele proizvodnje, saj bomo tako dosegli večje iztržke, lahko bomo dobro planirali, se držali dobavnih rokov, zmanjšali zaloge in druge.

V svojem razmišljanju se marsikaterega problema nisem lotil. Ničesar tudi nisem dejal o varčevanju z energijo in materiali. Samo po sebi se razume, da ukrepi s tega področja veljajo še naprej in da moramo nenehno skrbeti za zmanjševanje specifičnih porab vseh vrst materialov in energije. Tudi tu so možni zelo veliki prihranki. Zelo malo sem omenil informacijski sistem, saj prav v tem času poteka skupna naloga, ki bo stanje popravila. Pa še marsikaj bi bilo treba obravnavati.

Svoje razmišljanje pa bi strnil v naslednje. Zavzemamo se za popolno izkoriščanje vseh zmogljivosti v strojih in napravah ter kadrih; uresničimo vse planirane medsebojne dobave; proizvodno filozofijo zamenjajmo s tržno; držimo se dobavnih rokov; dosegajmo absolutno kakovost, bodimo stalno prisotni na trgu z novimi izdelki in humanizirajmo naše delo.

Jože Šater

Naš Kidričev nagrajenec

(Pogovor s priznanim strokovnjakom in vsestranskim ustvarjalcem, dipl. inž. metalurgije Mitjem Šipkom)

V prejšnji številki Koroškega fužinarja, ko smo iskreno čestitali Mitju Šipku k nagradi sklada Borisa Kidriča za njegovo življenjsko delo na področju kontrole materialov, smo bralcem obljubili pogovor z našim priznanim strokovnjakom. Obljubo izpolnjujemo.

V naši reviji smo že zapisali, da je Mitja Šipek vsestranska osebnost, nemirni duh, ki stalno raziskuje, ki se razdaja, in kar je najbolj pomembno: na oltar znanosti in ljudem tudi veliko daje. Prav zato najbrž ne bo težko postavljati vprašanj ali pa bo prav zaradi tega prav težko, saj obstaja bojazen, da bi zaradi širine njegove dejavnosti kaj tudi spregledali. Pa začnimo:

— Kaj vam pomeni nagrada Kidričevega sklada?

Nikoli nisem razmišljal o tem, da bom deležen Kidričeve nagrade, saj se zavedam, da je kandidatov mnogo, predvsem s področja fundamentalnih znanosti, kamor pa moja dejavnost ne morem šteti.

Če pa pomislim, da je Kidričeva nagrada priznanje za življenjsko delo, ki je lahko tudi zelo koristno, potem je razumljivo, da mi je družba to delo priznala.

Vsekakor pa nagrada, ki je naslovljena na moje ime, ni samo priznanje meni, temveč še veliko bolj družbi, ki mi je omogočila v življenju koristno ustvarjalno delo. Tu pa predvsem izstopa moja delovna organizacija Železarna Ravne z vsemi vodstvenimi delavci, ki so mi bili vseh 35 let pri dejavnosti naklonjeni in so mi tudi omogočili, da sem svoje strokovne dosežke lahko praktično uporabil in dokazal. Sicer pa smo imeli vsi dobiček od tega, saj moje delo ni ostalo samo v okviru naše DO niti v okviru združene slovenske metalurgije, temveč smo pomagali povsod in vsem, ki so bili strokovne pomoči s področja neporušne kontrole potrebni.

— Mitja — strokovnjak, inovator, raziskovalec?

Radovednost je sicer nelepa lastnost, če pa jo izrabiš za to, da vedno kaj novega iščeš, predvsem v svoji stroki, potem je koristna. Ta me je spremljala vse življenje in me silila v raziskovanje. Tako sem prišel tudi do raznovrstnih inovacij in jih koristno uporabil predvsem v naši železarni, mnogo pa tudi pri naših kupcih in sploh v naši industriji in menim, da smo na ta način prihranili mnoge milijarde, predvsem pa preprečili nesreče in velike škode. Najvažnejše pa je, da smo našo kakovost prav po zaslugi teh inovacij in metod spravili na zavidljivo višino in ime železarne in naših izdelkov, pa tudi naših strokovnjakov, ni neznano ne samo v Evropi, temveč v svetu sploh.

Če hočeš biti uspešen, moraš delati neprekinjeno. To ne pomeni delati samo v službi, temveč razmišljati in snovati v preostalem času in se nenehno izobraževati. Znanja ni nikoli dovolj.

— Mitja — ravnatelj, vodja kontrole v Železarni Ravne?

Kot človek kontrole kakovosti sem se zapisal že prvi dan, ko sem stopil v železarno. Prevzel sem takratni fizikalni laboratorij, ki ga skoraj ni bilo, in čez dve leti vodstvo kontrole kakovosti v železarni. Ker me je defektoskopija še posebej zanimala, posebno ultrazvočna, sem jo dokaj zgodaj pričel uvažati v kontrolo naših izdelkov. Že v letu 1953 smo imeli prve naprave, v času, ko jih v Jugoslaviji še nikjer niso uporabljali, pa tudi v svetu so s temi metodami šele pričenjali. Od takrat dalje sem intenzivno razvijal metode in pribor ter se udeleževal vseh mogočih strokovnih posvetov in jih tudi pri nas organiziral. Predvsem sem se pa tudi posvetil vzgoji strokovnih kadrov na tem področju, ki je sicer ni bilo organizirane. Moje geslo je bilo: naučiti vse uporabnike naših jekel najti napake, če so v njih, čeprav to trenutno ni

v prid našim tonam, prisili pa nas, da izpopolnimo tehnologijo proizvodnje in izdelamo jeklo brez napake. To smo v veliki meri tudi uspeli.

Skozi moje strokovne tečaje je šlo v dvestih letih več kot 3000 tehnikov in inženirjev in nikoli nismo imeli problemov okoli debat o kakovosti materiala. Želim le, da bi moji nasledniki še naprej tako zvesto gojili to stroko, da se ne bi porušil trud štiridesetih let in Železarna Ravne ne bi izgubila dobrega imena.

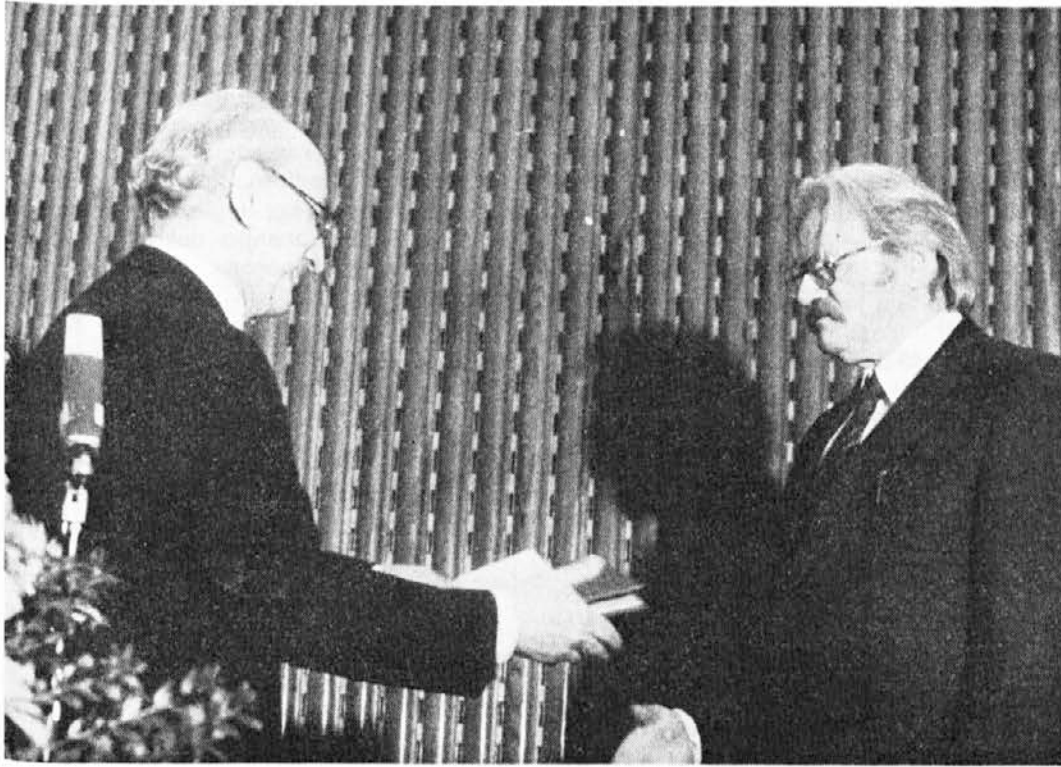
— Mitja — predsednik fabriškega komiteja za SLO in družbeno zaščito?

Če pa si že v kolektivu, te seveda porabijo tudi za druge namene izven ozke stroke. Tako je tudi prav, saj mora vsakdo prispevati tudi k dobremu in umirjenemu toku življenja v kolektivu.

Tako sem po odhodu Borisa Florjančiča v pokoj prevzel delo predsednika komiteja za SLO v železarni. To delo še zdaleč ni aktivistično in je celo bolj odgovorno kot strokovno delo. Kaj pomaga, če je kolektiv še tako visoko strokoven, če pa se med seboj ne razume, če vlada anarhija, če je življenje v njem ogroženo, potem pač ne more uspešno delati.

Moje načelo je vedno bilo, da je treba v družbi delovati tako, da življenje teče normalno, brez pretresov, v spoštovanju dogovorjenega in v spoštovanju do sočloveka. Pri tem pa mora vsakdo k temu prispevati z odgovornim in poštenim delom in korektnim odnosom.

Ni šlo vedno brez trenj, vendar nikoli ni prišlo do škodljivih zaostrovanj in organizacija SLO ni dobila prizvoka nekakšne fabriške policije, temveč uživa ugled pri kolektivu, pri tem pa ne gleda skozi prste, temveč je celo pohvaljena in za vzor drugim, kar potrjuje priznanje lanskoletne zvezne inšpekcije. Pri 7000 zaposlenih res ni mogoče pričakovati, da bi bili vsi idealni, toda večina misli

Inženir Mitja Šipek sprejema Kidričevo nagrado

trezno in sodeluje pošteno, peščica nergačev pač ne more in ne sme biti merodajna za normalno in uspešno delo kolektiva. Ni največje gorje vojna, največje gorje je skregan kolektiv, vojna je le posledica tega.

— Mitja — odrski, filmski in televizijski igravec?

Zunaj tovarne počne človek vse mogoče, to, kar mu je pri srcu, pa tudi to, kar mu ni, pa mora.

Vedno mi je bilo pri srcu igranje na odru, tako sem se dramatik pridružil že ob prihodu na Ravne leta 1952 in z redkimi izjemami sodeloval vsa leta, včasih tudi z dvema ali tremi deli v letu. Poskusil sem tudi s pisanjem dramskih del, posebno iz opusa Prežihovega Voranca. Po zelo uspelem poskusu monodrame Svetneči Gašper so me pričeli vabiti tudi na sodelovanje pri filmih, delno pa že prej, saj smo v letu 1954 snemali »Koplji pod brezo«, potem je sledilo še kakšnih pet filmov, od vseh pa imam najlepše spomine na snemanje televizijske drame Svetneči Gašper.

— Mitja — režiser, dramaturg?

Kot pisec dramskih besedil nisem bil kaj prida uspešen, morda le še pri Judenburgu, ki je nastal prav tako po Vorančevem romanu Doberdob in smo ga kar 20-krat ponavljali, med drugim na Dunaju, no, Svetneči Gašper pa živi naprej in je bil ponovljen okoli 300-krat in še bo.

Dramsko delo je strast. Včasih najdeš tako na kožo napisano delo in vlogo, da se mu ne moreš upreti, ostane za vedno v spominu, pa tudi teksti. Vloge Vala v Orfeju ne bom nikoli pozabil, pa ne hlapca Jerneja in pridige kaplana Čedermaca. Potrebno je bilo mnogo truda in časa, pa se je splečalo, saj je bilo nadvse lepo.

Če pa sem že dramsko delo napisal, mi ni preostalo drugega, kot da ga tudi režiram. Režiser ni težko biti, če imaš dobre, predane in predvsem vestne igralce. Toda tudi drugi so potrebni, da stvar uspe, n.pr. vedno pripravljen osvetljevalec, kot je Vocovnik,

pa odrski mojster, kot sta Šteharnik in Johman, pa pevci, kot je ravenski oktet, ki je čudovito zapel »Očenaš hlapca Jerneja«, ko sem izvajal to prireditev, ali pa Vres, ki se je živo zajedel s svojim »Oj Doberdob« v judenburgsko kalvarijo, in ravenska godba na pihala pod vodstvom rajnega Joška Hermana, ki je v Judenburgu ustvarila silno vzdušje z maršem »Radetzki«, omeniti moram še pokojno Leo Ferkovo, ki je igralce dobesedno porajala in seveda kot režiserka vedno in silno uspevala. Za občinstvo ni bilo nikoli vprašanje, če je bila predstava dobra, in tudi danes ni.

— Mitja in kitara, pesem in pevovodja?

Petje je naši družini prirojeno. Pobral sem ta talent po materi, ki je bila Kramovčeva žlahta, in odkar pomnim, pojem, tudi sedaj, ko vodim pevski zbor »Sentanelski pavri«. Niso vrhunska kakovost, jih pa radi poslušajo, ker pojejo s srcem in brez not, po posluhu. Tako ohranjajo tradicijo ljudskega petja in marsikatera prelepa koroška pesem, ki bi bila že davno pozabljena, se je po njihovi zaslugi ohranila. Če je njihov dan, zapoje tako, da ti grede mravljinici po koži, zase pojo, ne za okolico, zato imajo svojo moč.

Ko pa je vaje konec, sledi pač druga in tretja, ena s kitaro in druga s kmečkim triom. Življenje je lepo, če si ga znaš narediti, za to pa ni potreben vedno in samo denar, potrebni so ljudje, dobri ljudje, pa vse gre.

— Mitja — pisatelj, pripovednik?

Vsako doživlja krize, pa tudi izjemno lepe trenutke in takrat želi komu potožiti ali pa mu svoje navdušenje izpovedati, skratka, sogovornika išče, toda ne kogarkoli — prijatelja. Teh pa ni veliko — pravih prijateljev, zato sem se v takih trenutkih zatekal k papirju in sem svoje razpoloženje napisal. Tako so nastajali članki, novele, celo pesmice skozi dolga desetletja. Pokojni Polde Suhodolčan je menil, da se je tega že toliko nabralo, da bi kazalo zbrati in zvezati in tako je beli dan zagledala knjiga »Sentanel moje življenje«. Vsega je pomalem v 25 zgodbah,

od življenjepisa do pričevanj in poskusov, da bi pomagal ohranjati narodopisne zanimivosti in narečne posebnosti ožje domovine Koroške in še posebno mojega rodnega kraja Šentanela. Žal je knjiga, ki je bila natisnjena v 3000 izvodih, mnogo prehitro pošla, saj je naredila veselje marsikateremu bralcu, pa tudi poslovnim gostom naše železarne. Pisal sem jo dolgo, brez namena, da izide kot knjiga, pisal sem jo s srcem in ostala bo tudi del pričevanja o tistih težkih časih med leti 1932 in 1945. Še več pa sem zaupal mojih misli in tudi čustev »Koroškemu fužinarju«, že kar od leta 1952 naprej. Sedaj pišem vse manj, ne zato, ker sem utrujen, morda bolj zato, ker sem se naučil modrosti, da desetkrat premisli in enkrat izreci, napiši pa nikoli, ali pa zato, ker ne vem, komu naj še pišem; kljub temu še pišem, če ne za druge, pa zase.

— Mitja — planinec, alpinist in športnik?

V planine me je najprej zvlekel pokojni Viktor Košutnik. Prvič sem bil v hribih leta 1941 na Peci in sem ponoči skoraj zgrmel v prepad, potem pa do leta 1950 nič več. Košutnik nas je vodil najprej po jeseniški skozi okno na Prisojnik in še danes čutim, kako sem trepetal, ko sem prečkal vstopno polico, takoj naslednji dan pa smo preplezali staro avstrijsko nadelano pot v obupnem stanju na Jalovec, tam sem se še bolj tresel. Doživetje pa je bilo tako veličastno, da sem šel v letu 1956 med alpiniste po zaslugi velikega gornika, pokojnega Janeza Gorjanca. Prelezel sem Kamniške pa Raduho in del Julijcev in Triglavsko steno. Ta leta so nepozabna, doživetja tako silna, da jih ni mogoče popisati. Vsa leta pozneje sem zahajal v hribe, ne kot plezalec, temveč kot pohodnik, le zadnja leta sem postal len in to si večno očitam — seveda malo pozno.

Planine so strast kot igra, kot petje, kot ljubezen in blagor mu, kdor to občuti, vedno najde koticček v naravi, ki je čisto njegov, neoskrunjen in vsenaokoli od skal do planinskega cvetja in osamelih gamsov mu je v trenutku družčina prijateljev brez računov. Vedno sem se z gora vračal pomirjen in poln novih moči.

— Mitja — Korošec?

»Slovenija, moja domovina«, ki je danes postala krilatice in komercialna vaba, mi je bila vse življenje neizgovorjeno geslo. Že kot dijak v klasični gimnaziji v Mariboru pred vojno sem imel silno domotožje po rojstnem kraju in sem komaj čakal dan, ko bodo nastopile počitnice, da se vrnem domov. Kaj je domovina, sem še posebno globoko občutil v partizanih, ko sem se moral v lastni ožji domovini skrivati po gozdovih in sem lahko dom gledal le od daleč, saj so gestapovci noč in dan oprezali, kdaj se bom oglašil doma.

Ko sem končal študije v Ljubljani in mi je bilo ponujeno delovno mesto na Inštitutu, sem se lepo zahvalil in zavil proti Koroški. Mnogo sveta sem prehodil, skoraj vse kontinente. V Parizu, kjer sem imel naravnost idealne delovne pogoje in mi je bilo ponujeno laskavo mesto vodje defektoskopskega laboratorija na Irsidu, sem po dveh letih bivanja ponudbo odklonil in se vrnil na Ravne, pa mi nikoli ni bilo žal. Pa tudi pozneje, ko so me vabili in planirali v Beograd in Ljubljano, nisem niti za trenutek pomislil, da bi

zapustil rodno deželo in krajino Koroško. »Povsod je lepo, doma pa najlepše«, ta rek sem živo doživljal in se vedno znova vračal. Koroška je tako majhna in tako malo poznana, čeprav nosi s seboj pravo kulturno bogastvo in naravne lepote brez primere. Dolgo časa je bilo treba, da se je odprla svetu in prvi njen glasnik je bil Prežihov Voranc, toda silen glasnik, kot jih ima le malo narodov, za njim so še drugi: Sušnik, Suhodolčan, Luka Kramolc in že prihajajo mlajši, ki so in bodo dali pečat tej čudni, skrivnostni deželi samorastnikov.

— **Kako vse to zmorete, kje so vaše ustvarjalne meje?**

Večkrat kdo vpraša, kako zmoreš vse to, toliko aktivnosti na toliko področjih, od kod ti toliko časa za strokovno delo v tovarni, za oder in petje, za pisanje, pa še v hribe in delo v stroki doma, za stotine strokovnih tovarišev iz vse Jugoslavije, ki potrebujejo pomoč.

Sam se nikoli nisem spraševal, kajti človek zmore neverjetno veliko in tudi časa za to mu ne zmanjka, če ima delo rad. Morda sem imel srečo, da sem si izbral ozko stroko »defektoskopijo«, v kateri uživam, zato me ne utruja niti v tovarni, niti v popoldanskem delu doma, pa ob sobotah in praznikih, često tudi ponoči, če stranka čaka v hotelu, da ji izdelam metodo in pribor, ker mu je pač proizvodnja obstala in sam brez pomoči problema ne more rešiti.

Nekako ponosen sem postal na uspehe in predvsem na kakovost in dobro ime naše delovne organizacije, ki sem ji ostal zvest od prvih povojnih dni leta 1946 pa do danes, in me prizadene, če doživimo reklamacijo, grajo in neuspeh. To me spremlja domov in čez nedeljo, tako da v ponedeljek že pridem na ših z novo idejo, metodo ali celo specialnim priborom, da bi problem takoj razrešili. Takim ljudem pravijo zanesenjaki, doma mi najbližji včasih pravijo kar »idealist«, toda brez tega ni uspeha. Delo moraš imeti rad, na svoj izdelek moraš biti ponosen, na svoje znanje ne smeš biti ljubosumen, kajti skriva svoje znanje tisti, ki se boji zanj, ker ga ima premalo, tako tudi ni težav navezati dobre stike s sodelavci, brez sodelovanja pa ni uspeha. Najhuje je, če si mlad, perspektiven strokovnjak vbije v glavo, da mora čim prej postati »šef«, delo pa je v drugem planu. Kakršnekoli so že metode ocenjevanja in napredovanja, v katerikoli deželi in sistemu, navsezadnje je delo in uspeh pri delu tisti odločilni dejavnik, ki človeka rine navzgor, vse drugo so le trenutne domislice in muhe enodnevnice. »V delih svojih živel sam boš večno!« (A. Aškerc)

Večkrat me kdo vpraša, kako lahko združujem v sebi dve tako nasprotni si dejavnosti — tehnika in kultura. Jaz pa vprašam, ali sploh more biti človek imena vreden, če poleg strokovnjaka nima v sebi še kulture. Boljši strokovnjaki kot človek so roboti, več naredijo, hitreje, bolj natančno in ne poznajo štrajkov, tudi zavisti ne, imajo umetno inteligenco, le pameti ne in ne srčne kulture. Mar je mesto človeka med njimi? Na drugi strani pa si ne morem predstavljati umetnika, ki ne bi maral ničesar, kar nudi sodobna tehnika. Pa tudi prepri, kaj je bolj pomembno, kultura ali telesna kultura, so popolnoma odveč. Eno in drugo poleg tehnike je človeku v enaki meri potrebno. Kaj pa kdo aktivno

goji, je odvisno od okolja in njegovih danosti. In more peti človek brez posluha in ne igrati, če nima za to prirojenega talenta, kot tudi ne more dosegati vidnih rezultatov v športu, če ima telesne hibe, s tem pa še ni rečeno, da mora eno ali drugo dejavnost ignorirati. Žalostno je le, da se posamezne aktivnosti sprevržejo v prekupčevanje, oduševstvo in izkoriščanje. To je zame slabše kakor prostitucija, kjer se prodaja »ljubezen« brez ljubezni, pa je vseeno, če se to dogaja v športu ali v glasbi ali filmu ali pa v politiki in medčloveških odnosih. Današnja družba se je razčlovečila in postaja bolj in bolj odtujena, sovražna in zlagana po vsem svetu. Večkrat razmišljam, ali morajo res katastrofe, kot so vojne in kataklizme, poravnati račune med ljudmi, ali res ni druge poti. Sicer pa slepo verujem v zakon ravnotežja. Če ta ne bi deloval, bi bil svet že davno uničen. Kar storiš dobrega, ti bo tako povrnjeno, kar pa slabega, prav tako z obrestmi, je le vprašanje časa. Narava ni nastala slučajno, je neverjetno dobro preštudirana sistem, avtorja

ne poznamo, vemo le, da se zna zelo uspešno braniti proti vsem deviacijam, ki jih uprizorijo ljudje. Posameznik je v milijonski množici nepomemben, je pa nepogrešljiv, ker iz le teh milijonska množica sestoji, zato pa odgovoren, da ne razpade ali samo živetari.

Slovenci smo kulturni in civilizirani narod, nič manj pametni, kot so Japonci ali Američani, morda nam manjka nekoliko samozavesti in narodnega ponosa, ali pa nam manjka zaradi teh pomanjkljivosti tudi denarja ali pa obrnjeno — zaradi pomanjkanja denarja nismo dovolj samozavestni, to bo pokazala prihodnost. Vsekakor pa je ne bomo samo čakali križem rok, temveč ob ustvarjalnem delu.

— **Kaj je vaša največja ljubezen?**

Naj odgovorim še na zadnje vprašanje: »Kaj je moja največja ljubezen.« Vse, kar je lepega, od lepe ženske do lepe knjige in pesmi in stavbe in še predvsem do lepe človekove duše — vse ob svojem času.

Mitja, hvala za odgovore!

Tone Sušnik

Uršlja gora s Plešivcem, Suškim in Lobasovim

Uršlja gora: Nihče, ki je iz njenih grudi kruh okusil, je ne more pozabiti. Kot velika ljubezen je, ki v vse dalje sveti, in na vsem lepem ti z zvečernim dihom pride v srce tako živ nje spomin, da začutiš toploto njenega razklenjenega naročja in se omamljen vdaš blaženemu objetju — in se ti zlije kri s sokovi gozdov in brstečimi studenci — in odklene grobove dedov in sklade radosti in trpljenja večnih davnin.

(Dr. Franc Sušnik)

Nekaj geografskih pripomb

Strmine, travniki in gozdovi, kmetije in pušče — to je svet Uršlje gore, ki kraljuje nad Kotljami, Ravnami, Prevaljami na severni strani, Zarazbor ter Suhadol sta na južnem grebenu.

Uršlja gora — osameli vrh Karavank — je s koroške strani razbrazdana, kakor so jo ledeniške morene v tisočletju in več, ko so se ledeniki tajali, razgrizli in so pri tekli številni potoki. Na severni strani je to gora, polna globač in divjih skal. Valvasor jo je prav tako videl od Šratneka. Vranščica in Črni vrh sta nima čuvaja ob Gori, tik pred vrhom pa je kot čuvar skritega zaklada Šmohorica. Na severni strani je z zahoda in vzhoda prav pod vrh zaraščena z bujnim gozdom, le proti Šmohorici in vrhu je že redko cretje (ruševje) in ko zasvetijo šenturšeljce (rododendron), gora pordi, plavi encijani požive travnike vrha, murke so žal že redke, redke planike pa se skrivajo samo še v skalovju Šmohorice. Včasih so se cele črede pasle po vrhu Gore, saj je že sam Plešivčnik (bo že več

kot 100 let) imel čez 300 ovc. Kmetje so živeli od polj in živine, vrednosti gozdu niso vedeli, potem jih je mamila industrija v dolino: bilo je v drugi polovici 19. stoletja. Padale so kmetija za kmetijo: Matuhovo na slemenu nad Jazbino, Rupe, na prevaljško stran Suško, Macigoj, Obretan, Godec... Leta 1869 zaznamuje statistika za Uršljo goro (za K. O.!) 196 prebivalcev, odslej število pada.

V seznamu bratovščine Sv. družine na Fari (Prevalje) za leta 1688—1775 beremo priimke, ki jih danes poznamo samo po hišnih imenih že opuščeni kmetij, nekatere priimke srečamo v dolini:

Thomas Lubenz (to je še samo domače ime hiše), Paulus Kanz (samo še ime hiše), Michäel Mazigoj (samo še pušča), je še vrsta Macigojk, Marija Obrietan filia (danes je pušča), cela vrsta je Shuschniggov — Sušniki torej, na Suškem je pušča; tudi urbar uršljegorske cerkve med leti 1687 in 1724 navaja priimke, ki so danes ohranjeni samo za hišno ime: Lubenz, Kanz, Karuauz, Suschnig v Suchim Verchu ipd.

Na južni strani je veliko bolj blaga, s sončnimi travniki prav pod vrh, tudi kmetije so večje in lepše; pa tudi z njimi se je poigrala igra kapitalizma v drugi polovici 19. stoletja. Najprej jih je pokupil Martin Plešivčnik. Ob tragičnem pretresu, ko je okusil spletke kapitalizma, je pred »sramoto« zbežal v svet in povsem zlomljen umrl (več o tem rodu v posebnem poglavju). In je kaj kmalu prišlo vse to ogromno bogastvo v roke grofu Thurnu. Od Uršlje gore do Železne Kaple je lahko jezdil po svojih gozdnih površinah.

O imenu Gore

Domačini ji rekajo kar Gora, grem na Goro, bili smo na Gori. Domača je zdaj tudi Uršlja gora. V knjigi Štajerska, torej Uršlja gora, piše: — Prebivalstvo uporabljaja danes samo ime Uršlja gora (121). Krajevni leksikon Slovenije uporablja splošno ime Uršlja gora (KLS IV, 489). RTV še vztraja pri Plešivecu.

Kolikor nam je znano, je ljubljanski škof Tomaž Hren leta 1601 prvi zapisal ime Gore: mons Ursulanus sive Pleshiviz. Verjetno ni dvoma, da je mons Ursulanus škof Hren prvi zapisal in celo imenoval jo je verjetno. Ime Plešivec pa je morda že »našel«. Domnevamo, da je Toponim že živel, morda za travnike proti vrhu. Ni pa dvoma, da so Plešivčniki že star rod, star priimek za Goro, v Zarazboru. Pri gradnji cerkve na Gori so Plešivčniki, Plešivec, med vidnimi organizatorji. V prevaljskih matrikah leta 1770 je vsekakor zapisano Ursulaberg, kar so verjetno posneli po ljudski rabi Uršlja gora. Na primer pri Suškem, Sušnikih še piše v urbarju okoli leta 1680 Suschnig v Suchim Verchu, sto let kasneje pa je v matrikah Ursulaberg, verjetno so v tem času že urejali kataster. Na koroški strani je bila vedno gora, videz je vedno potrjeval goro; rododendron se je kaj hitro udomačilo ime Šenturšeljece, pridevniška oblika, pripona -j, uršlji je domač.

V našem času, zlasti od leta 1920 dalje pa do naših dni, se je kar nekajkrat razvnela pravda o imenu naše Gore. Pisali so jo zelo različno: Gora sv. Urše ima Cilenski v sestavku Geološke razmere župnije starotrške in nje bližnje okolice (LZ 1892, 27), v koledarju Družbe sv. Mohorja (MD!) za leto 1899 Borovski imenuje cerkev sv. Uršule na Plešivecu.

Odločno se je zavzel za »liberalizacijo« imena Jože Zazula, piše Pleša — Plešivec (PZ, 1925/) ; Krajevni leksikon Dravske banovine (1937/157) je celo »uzakonil« Urška gora, vzporedno s Plešivcem. V ta jezikovni spor je posegel dr. Josip Tomišek (znan lit. zg.) in je v P V (1937) razčlenil ime Gore v sestavku Sv. Uršula na Plešivecu. Zavrača ime Pleša, še ostreje pa Urška gora, kar mu je nesmisel, kot bi bilo smešno pisati sv. Micka za sv. Marija, sv. Francelj za sv. Frančišek in se odloči za Plešivec ali pa za Gora sv. Uršule, obliko in zvezo z Uršlja odklanja, ker pač ni poznal domače pridevniške oblike. Premotila ga je zveza z nemško obliko imena Urschl, v nemščini je zaničljiva fraza »die dumme Urschl«, sklene pa to razpravljanje, da domačini pravijo Gora.

Tako so živela imena Gora in Uršlja gora pri domačinih, bolj uradno pa Plešivec, redkeje Pleša (samo v pisani obliki) in Urška gora, tudi kratko Urška, grem na Urško, si bil na Urški. Oblika Urška je povsem spak, ker sveta Uršula ni sveta Urška in ni patron Sveti Urh, v tem primeru bi bila oblika Urška gora sprejemljiva.

Po vojni (1945!) se je razplamtela nova jezikovna vojna: dr. Josip Šašelj se je potoeval za Plešivec in bil proti Uršlji gori, ker se mu zdi, da je pod vplivom nemščine, meni, da je mons Ursulanus diktat Tomaža Hrena, dalje meni, da ime Uršula, Urška ni priljubljena. Odgovoril mu je dr. Franc Sušnik, zagovarja z Melikom, z do-

mačo rabo, s Prežihom, z dr. F. Kotnikom Uršljo goro, razloži tudi pridevniško pripomo na -j, -ja, -je, npr. Slovenj Gradec ipd; tudi ime domačinkam je lepo in pogosto, Plešivec mu je za posestvo. Pritegnil mu je Avgust Kuhar-Prežihov v Koroškem fužinarju, na svojski in duhovit način, konča pa z ugotovitvijo, da je za domačine samo Gora, probleme si naredijo tujci. V prid Uršlje gore je bil tudi znani mariborski zgodovinar Franjo Baš. Prežihov Voranc je pisal Uršlja gora ali kar Gora.

Končno je zmagala domača oblika Uršlja gora, kakor je zapisal Krajevni leksikon Slovenije IV.

Tomaž Hren in cerkev na Uršlji

1. Okoli leta (circa Annum Dei) 1570 (MDLXX) so kmetje z južne strani Gore: začeli graditi Cerkev sveti Uršuli na čast. Florjan Plešivčnik (Florianus Plešivzchnik), velik dobrotnik in pobudnik tega dela, Vincenc Prevolnik (Vincentius P.), Balthazar Naravnik, Rudpertus Schesernik, Benedictus in Lambertus Mozhilnik in Jurij Prevalnik. Vse to pa je vodil (Motores fuerunt) Florjanov sin Antonius Plešivzchnik.

Leta 1601, dve leti po posvetitvi za ljubljanskega škofa (1599), je v svoji vnemi pri radikalni iztrebitvi protestantizma na Kranjskem, a tudi blagodejnosti za umetnost, prišel na Goro, ki ji verjetno šele prvi piše ime: Monte Ursulanus sive Pleshiviz. Prišel je iz dobrolskega samostana (ex Monasterio Eberndorff), kjer je posvetil novomašnika Sebastijana Kobellija iz Guštanja (oppidum Guettenstein) in nató verjetno v Plešivcu prespal, pri Florjanu Plešivčniku, pobožnem in vrlem možu (vir pius et bonus), si ogledal zbran denar (500 goldinarjev), se povzpел na Goro (ad Montem!) in videl, da nimajo urejenega načrta, zato je vse potrebno ukrenil, da se konča čedna cerkev.

V nedeljo v osmini Marijinega vnebovzvetja leta 1602 (18. avgusta!) je škof drugič prišel na Goro, blagoslovil je cerkev in

veliki (glavni) oltar na čast devici in mučeničnici Uršuli in tovarišicam.

»Ko je za božjo čast in zveličanje duš zelo vneti škof tretjič prišel na Goro, delil je tu zakrament svete birme« in posvetil pozneje postavljene oltarje. To je bilo leta 1609. Ves čas je skrbno vodil in spremljal stroške, marsikaj prispeval iz svojega (auf Unsere eigene costen aufrichten). Ker je Tomaž Hren umrl že leta 1630, so nasledniki prevzeli skrb za cerkev »S. Ursule et Sociarum V. M. in monte Bleshiviz« in so urbarij določili dajatve okoliških kmetov za vzdrževanje cerkve.

2. Od kod pobude kmetom, predvsem Plešivčnikov in Prevolnikov, da so gradili na vrhu »svoje« gore cerkev in prav sveti Uršuli na čast? Prav v drugi polovici 15. stoletja, zlasti še celotno 16., so bili naklonjeni zidavi cerkva po hribih, zoper kar je Trubar grmel in pridigah in kasneje v predgovorih svojih knjig. Zelo razširjeno je bilo prav v tem času božjepotništvo, zlasti v Kelmorajn (Köln am Rein). Od tod se širi trikraljevsko čaščenje, a tudi svete Uršule in njenih devic, ki se varno stiskajo pod plaščem svete zaščitnice. Naši predniki so se ji priporočali v vojnih stiskah (ne pozabimo, da so bila to leta hudih stisk — turški vpadi, kmečki upori, protestantizem) in molili k njej za srečno zadnjo uro. Gradnja je bila tudi izraz verskega idealizma, nasproti sprijenosti, nezmernosti, normalnosti določenega družbenega sloja — kar je po svoje tudi spodbujalo protestante. Znano je, da so iz naših krajev pogosto romali v Kelmorajn in si kaj lahko predstavljamo Plešivčnike, pobožne in dobrotne, da so se podali na romanje. Le tako si lahko predstavljamo vnemo kmetov za gradnjo cerkve in da so si sami naredili (posredovali?) načrt; kot vemo, je kasneje škof Tomaž Hren vzel v roke končno urejanje cerkve, zlasti notranjo opremo, naročil je celo zidarja, da je sezidal zvonik, izbral mizarje in rezbarje za oltarje. Skratka — kmetje, predvsem na južnem pobočju, kjer so travniki in pašniki prav do vrha, so pridno in pobožno dovažali kamenje za cerkev in jo okrog leta 1570 začeli gra-

Jesenske megle

diti pod vplivom znanih jim cerkvá v got-skem stilu, z dvoranskim tlorisom, okno skušajo biti gotsko ošiljena, gradnja pa pre-prosta, kamen je bilo pač težko obdelati in gradbenih fines ne izpriča; Tomaž Hren je skušal estetsko urejevati, dosti ni mogel storiti, poslal pa jim je zidarskega mojstra za stolp, gospoda (dominus) Abundio. Stolp so kasneje morali znižati, ker so često udarjale strele. V letih 1845/46 so cerkev temeljito obnovili, zlasti sta bila zaslužna za obnovo Jožef Kristan in Jurij Plešivčnik. Zvonovi so prestali vse ujme, tudi 1. in 2. svetovno vojno, in slovijo po lepem zvonjenju. Najmanjši je najstarejši, je iz leta 1584, v slovenskem prevodu se napis v latinščini glasi: V ZACETKU JE BILA BESEDA IN BESEDA JE BILA PRI BOGU IN BOG JE BIL BESEDA SKOZI OGENJ SEM TEKEL LUKA MAHCIC ME JE VLIL.

Druga dva sta iz leta 1705, vlil ju je mojster Gašper Franchi iz Ljubljane. Najtežji tehta 30 stotov, baje ga je 30 parov volov vleklo na vrh.

Notranjost kaže ljudsko gradnjo, pri oltarjih pa že dobiš vtis, da je vplival umetniški okus samega škofa Hrena. Središčno mesto je glavni oltar s sveto Uršulo s devicami pod plaščem. Legenda je ustvarila 11 tisoč devic, kot poje naša ljudska pesem:

O ti ljuba Uršula, svetnica,
vseh devic si ti kraljica,
enajst tavžent jih imaš,
saj mi lahko eno daš.

Vse oltarne skulpture so že baročne; lepo so posejani lepi baročni stranski oltarji, včasih jih je bilo sedem, blagoslavljal jih je škof Hren leta 1602 in 1609.

Domača umetnostna zgodovinarica Silva Breznik (zdaj Sešel) jo je obdeloval v diplomski nalogi, prav tako jo je opisal znani umetnostni zgodovinar Marjan Zadnikar. V sklepnih besedah opisa pravi:

»Zanimivo bi bilo kdaj podrobneje raziskati delež škofa Hrena pri tem, saj je morda celo zavestno podpiral gradnjo novih cerkva v konservativni stavbarski tradiciji, da bi tako tudi v gradbeništvu oživiljal čase, ki jih še niso prekvasile nove ideje. Prav v tej svoji zastarelosti pa je Uršlja gora zanimiv spomenik našega starega stavbarstva v kmečkem gradbenem okolju in s tem dober primer, kako so se različne pokrajine in različna kulturna okolja odzivala na umetnostne tokove, ki so včasih v velikih rekah in drugič spet v mrtvih rokavih napajali naše kraje.« (Spomeniki cerkvene arhitekture in umetnosti 2 MD, 1975).

3. Lepota Gore in razgled z nje, zlasti še »veličastna cerkev sv. Uršule« je prese-netila tedanjega spirituala v Celovcu — Slomška. Bil je na Gori septembra 1834. Po Slomškovih zapisih je vpletel njegove vtise s poti v njegov življenjepis Fran Kovačič.

»Po dolgi pripravi se je odtrgal od svojih poslov in 11. septembra popoldne zapustil Celovec. Peljal se je s pliberškim pošt-nim vozom in dospel okoli devetih zve-čer v Pliberk. Ker v gostilni ni bilo pro-stora, je moral v pozni uri iskati prenočišče pri dekanu, ki ga je zelo prijazno spre-jel. Slučajno je prav takrat prenočeval tam tudi njegov prijatelj župnik Parian.

Naslednje popoldne je šel naravnost v Mežo (Mežico, T. S.), kjer je pri svojem

dobrem prijatelju, župniku v Meži, ostal pri kosilu; imela sta prav prijetne dušno-pastirske pogovore. Popoldne je nastopil svojo pot na planine. Po tretji uri je prišel kažipot in šla sta v hribe. Prepričal se je, kako težavna pota ima prevaljski kaplan pri previdevanju bolnikov. V večernem mraku — spremljevalec se je medtem vr-nil — je prišel do kmeta Naravnika pod Sv. Uršulo, ki pa mu ni mogel dati pre-nočišča, ampak ga je spremljal še uro ho-da dalje na štajersko stran k velikemu pla-ninskemu kmetu Plešivčniku, kamor sta prišla okoli devetih zvečer. Bil je prav po domače postrežen... Okoli štirih se je oglasil veličastni veliki zvon pri Sv. Uršuli in iz višave pošiljal jutranji pozdrav v glo-boke doline. Odpravil se je na pot; doma-ča dekla mu jo je kazala in nesla kruh in vino za zajtrk. Pot je bila od začetka str-ma, ko sta prišla do zadnje kmečke koč-e, cerkovnikove, je šlo laže. Hrib je postajal vedno bolj pust, razgled pa prostejši. Ko sta se povzpela na zadnjo strmino, je po-kazalo vzhajajoče sonce izza daljnih gora nekje na Hrvaškem ali Ogrskem svojo ve-liko krvavordečo oblo. Okoli pol šestih sta bila pri cerkvi. Slomška je iznenadila lepa planota na vrhu, štiri dobro ohranjena sta-novanjska poslopja, zlasti pa veličastna cerkev sv. Uršule.

Cerkovnikov sluga, ki je prebival vse po-letje do kvatrne nedelje v jeseni pri Uršu-li, si sam kuhal in živel neprostopoljno kot puščavnik, ju je sprejel v svoji čumnati in bil vesel, da vidi zopet človeka, ker po cele dneve ni videl nikogar. Njegova služba je bila vsako jutro zvoniti zoper slabo vreme. — Slomšek se je pripravil na sv. mašo. Veliki zvon je s svojim veličastnim glasom oznanjal daleč naokoli, da bo sv. opravilo, toda nihče se ni mogel odzvati... Le tri osebe so bile v cerkvi: Slomšek sam, cerkovnikov sluga in dekla, ki ga je spre-mila... Po opravljeni pobožnosti so vsi trije použili preprosti zajtrk, ki ga je dekla pri-nesla s seboj: črni kruh in vino. Nato si je Slomšek ogledal z najvišje točke pre-krasen razgled. Proti severozapadu nas poz-dravlja kot sosed Golovec (Golica, T. S.), pod njegovimi nogami se razprostira ka-kor podolgovat travnik lepa Lavantinska dolina. Iz daljave je pozdravil Slomšek lju-bi Sv. Andraž, takrat lavantinsko škofijsko prestolnico, in v duhu vse tiste, ki so mu ondi bili mili in dragi. Proti zapadu se je videl del Vrbskega jezera, podoben srebr-nemu žarku, in vsa pliberška okolica; proti kranjski strani so kipele kvišku sive sestre Radoha in Ojstrica z Obirjem. Proti jugu je bilo razgrnjeno vse celjsko okrožje, pro-ti vzhodu pa Ptujsko polje in marenberška (radeljska, T. S.) okolica. Graški Schloß-berg se pa radi višinskih soparov ni videl.

Po deveti uri je Slomšek zapustil veličastno goro...

Nekaj odmevov v leposlovju

Prežihova dela kar dihalo in izžarevajo lepoto Uršlje gore in sveta okoli nje. Najbolj »uršljegorski« je potopis Od Kotelj do Belih vod. Gora mu je stalno prisotna: v Jamnici, samorastniških novelah, v Sol-zicah, v noveli Svinja, Ljudje pod Uršljo goro...

Tudi Anton Ingolič je segel v povesti Ugasla dolina (PD 1956) v svet Uršlje gore.

Marsikak lep verz o lepoti Uršlje gore bi zasledili v spominskih knjigah. Prva spominska knjiga starotrškega župnika o obiskih na Uršlji gori je iz leta 1848, s kratko zgodovino o uršljegorski cerkvi. Leta 1856, na svetega Jakoba (25. julija je ena rednih maš) je bil, verjetno tudi maševal, na Uršlji gori prevaljski kaplan, pesnik Anton Oliban, Prešernov prijatelj, in za-pisal v spomin verz:

Gor na Plešivcu sveta Uršula sedi,
Po Štajerskem gleda in Boga časti.
Velik' je prestala na zemlji zares,
Zdaj cerkvico ima gor blizu nebes.

Dr. Franc Sušnik je zbiral gradivo za ro-man o Prevaljah in Uršlji gori; zapisoval si je spomine, pisal že deloma poglavja, be-ležil si osebe, izpisoval iz dokumentov. Morda bi bil naslov Roman o Prevaljah, morda bi bilo Prevaljsko popisovanje Lju-benčevega Urha. Kdo ve, po raznih zapi-sih in notesih bi lahko sklepali na takó grajen roman, takih razsežnosti. Romana ni uspel napisati, le krajše podobe o Uršlji gori in ljudeh je objavil v Slovincu, v Kmečki ženi, v Koroškem fužinarju... in še kje. Ob 70-letnici so mu izdali izbor teh podob v knjigi In kaj so ljudje ko lesovi (Prevaljska storija, Naša gora, Falent, da naštejemo najizrazitejše).

Tudi v delih pisateljev Suhodolčana in Kolarja je Uršlja gora prisotna. Prav lite-rarne besede o Uršlji gori so v potopisnih razglabljanjih Stanka Lodranta, zlasti v spominskih s poti »Šopek z Uršlje, Pece in Raduhe, nabran za tridesetletnico gimna-zije na Ravnah, 1945—1975«. Alpinist Mi-lan Vošank z literarnim pridihom opisuje poti po strminah Uršlje gore v Koroškem fužinarju. Nasploh je v Koroškem fuži-narju od vsega začetka (1951) Uršlja gora tako ali drugače prisotna, bodisi v besedi ali sliki, tudi na naslovnih straneh.

Ljudsko izročilo

Dr. Franc Kotnik in Vinko Möderndorfer sta prav gotovo najvidnejša zbiraleca ljud-skih pripovedk v Mežiški dolini. Tako sta nam ohranila prenekatero pripovedko o sveti Uršuli, o jezeru na Uršlji gori, Povodnem možu, medvedih ipd.

Ljudstvo je o vsakem tolmunu, gozdni samoti, o vsakem znamenju (križu, kapeli-ci) že spletalo pripovedi: morda iz vraže-vernosti ali pa iz čiste želje po pripovedo-vanju.

Če vzamemo samo pot od Brančurnikove gostilne na Uršljo goro, imamo na vsak korak kako zgodbo:

Streljaj od Brančurnika je bila kovači-ja, kovali so tudi žebelje, pa je mlada žena rada videla mladega pomočnika, pa sta staremu možu zabila med spanjem žebelj v tilnik, nihče ni pomislil na umor in so ga pokopali, ob prekopu so menda našli žebelj v lobanji.

Skočidovski križ še danes stoji, zgodilo se je, da je nekdo ustrelil vanj, pa se mu je roka posušila.

Skozi Kurnikov les (gozd), bil je veliko bolj samotni, je vedno strašilo; pri Apo-halovi kapelici so pozimi botri zgubili, ko so se vračali od krstitja, dojenčka v snegu, a ko so ga šli iskat, je še živel; tam pod Krištanom, v Županiji, proti Lobosu, so »žlice talali«...

Tako bi romali na Goro pa bi ne bilo konca storij.

Tisto o hvaležnem medvedu poznamo, ravno tako, kako je medved hruške tresel pri Macigoju; druga zgodba pove, da jih je kradel pri Krvavcu, pa mu je gospodar nastavlil pod hruško gare, medved je stopil nanje pa se je odpeljal po strmini v graben (globačo), zato je še danes kamenje pod Krvavcem rdeče, krvavo, kmetija pa ima od tod ime.

Ljudje so na vsak pojav iskali odgovor v obliki storije; pa tudi dolge zimske večere so si s tem krajšali.

Joza Ivartnik je pripovedoval svojo »olcarsko« (olcar — drvar, tesar) zgodbo. Bilo je blizu Jelena za Uršljo goro, kahal je polento pa se pojavi rajni in jadikuje. Joza ga vpraša: Kaj je Kristus rekel jogrom (apostolom, T. S.)? Rajni: Mir vam bo di. Joza: Zakaj pa ga ti nimaš? Rajni: Pokopljite me na žegnani zemlji. Joza pa v beg, k Jelenu. Menda so našli kosti, pa so jih pokopali na pokopališče.

Znana je tudi zgodba o hotuljskem župniku, ki so ga klicali ravbarji (razbojniki) na spoved za Uršljo goro. Prežih je to zgodbo vključeval v zasnuti roman Pristrah, popisal pa jo je v kratki noveleti Dezerterji pred dvesto leti (J., 1940).

Več zgodb pa je bilo porojenih o sveti Uršuli, njenem prihodu na Goro, o jezuru na vrhu Uršlje gore, o povodnem možu, kako se je umaknil sveti Uršuli na Pohorje, kako si je sposodil vole pri Šeserniku, da je lahko tovoril jezero na Pohorje; še danes ti kažejo stopinjo svete Uršule in moriš, ko prideš prvič na Goro, vtakniti nož v ta stopal, pa te noge ne bolijo več (ustni viri, Kotnikove Storijske I, 1923, Mörderdorfer — Koroške pripovedke 1946, obe pri MD).

Nekaj cvetja smo nabrali za krajši čas na pot na vrh.

Oj ti krancelj uršljegorski,
krancelj žlahtnih ti devic,
jo poiščem, si preberem,
ki je najbolj rdečih lic.

Plešivec in Plešivčniki

Stara kmetija je bila to, mogočna, s starodavnim rodod. Ko je prišel škof Tomaž Hren, je že zapisal k svoji tvorbi mons Ursulanus-Pleshiviz, torej mons Pleshiviz. Ali je toponim ali pa je tudi škof počastil gostitelja, ki ga naziva »vir pius et bonus«, vsekakor lahko domnevamo, da se je ustavljal in užival gostoljubje v Plešivcu.

Vsekakor vemo, da je Florjan Plešivčnik med pobudniki gradnje cerkve okoli leta 1570, za njim je skrbel za cerkev, njeno gradnjo njegov sin Anton Plešivčnik. Vemo, da je bil leta 1834 Slomšek v gosteh v Plešivcu, nato omenjajo Jurija Plešivčnika ob obnovi cerkve.

Vrh in konec pomeni Martin Plešivčnik. Bil je menda »von«. Že plešivsko je bilo veliko, vendar je Martin še povečal posest: kupil je kmetijo za kmetijo po uršljegorskem pobočju, Šisersko, Lorencijevo, Lavtarjevo, Jelenovo, Suhu dol z žago in gostilno, Kristave, Grobelsko, bil lastnik papirnice na Prevaljah, trgoval z lesom. Imeli so vrsto poslov: kuharico, kravarico, kravjo ibržnico, kuhinjsko ibržnico, svinjarico, majarja, hlapce, desetake, konjarje, pastirje, drvarje, žagarje, pisarje. Pravili so, da so imeli celo smešničarja, rekli so mu korentelj.

Ljudski spomin ve povedati, da je imel zoološki vrt z divjačino; Martin pa se je pozimi vozil z jeleni, vpreženimi v sani. Kruh so pekli vsak dan, po 25 hlebov, 7 kil težkih. Žita so obilo pridelali, vendar so ga morali kupovati še na Ogrskem (Hrvaškem!); živine je bilo po 12 krav, 10 parov volov, 5 parov konj, 30 svinj, približno 300 ovc.

V bistvu je ostal kmet, kmečko zaupljiv, ni poznal matematike kapitalističnega časa, ni dojel hladnih intrig. Martin je »dober stal« (podpisal je menice) nekemu celovškemu trgovcu za 80.000 rajniš (vrednost morda nekaj ha gozda). Trгоvec je propadel, dolg je padel na Martina. Udarjen je bil njegov kmečki ponos, pobegnili so ceo v Ameriko, žena Ana (Šesernikova) pa je

reševala družino in imetje, uredila prodajo: kupil je italijanski pustolovec, grof markiz Pandolfi de Guttadauro. Ana je umrla v Slovenj Gradcu. Najstarejši sin Martin-Tini pa je odšel na Koroško, pod Višarje — v Trbiž, imel v Trbižah hotel Plešivčnik, njegova hčerka blaga gospa Marianna, poročena Buttorini, pa kdaj pa kdaj zasanja v Uršljo goro in Plešivec. Oče se je vrnil kot revež, se zatekel za nekaj časa k sinu v Trbiž, umrl baje v Gradcu, morda pri bratu Arnejcu.

Življenjske usode, vredne romana, z novimi poganjki: na Dobjem, pri Šercerju, na Spodnji Vižingi, v Trbižu. V Zarazborju pa je rod Plešivčnikov ostal pri Radmanu.

Plešivce so partizani požgali v isti noči kot dom na Uršlji gori, med 29. in 30. avgustom 1943.

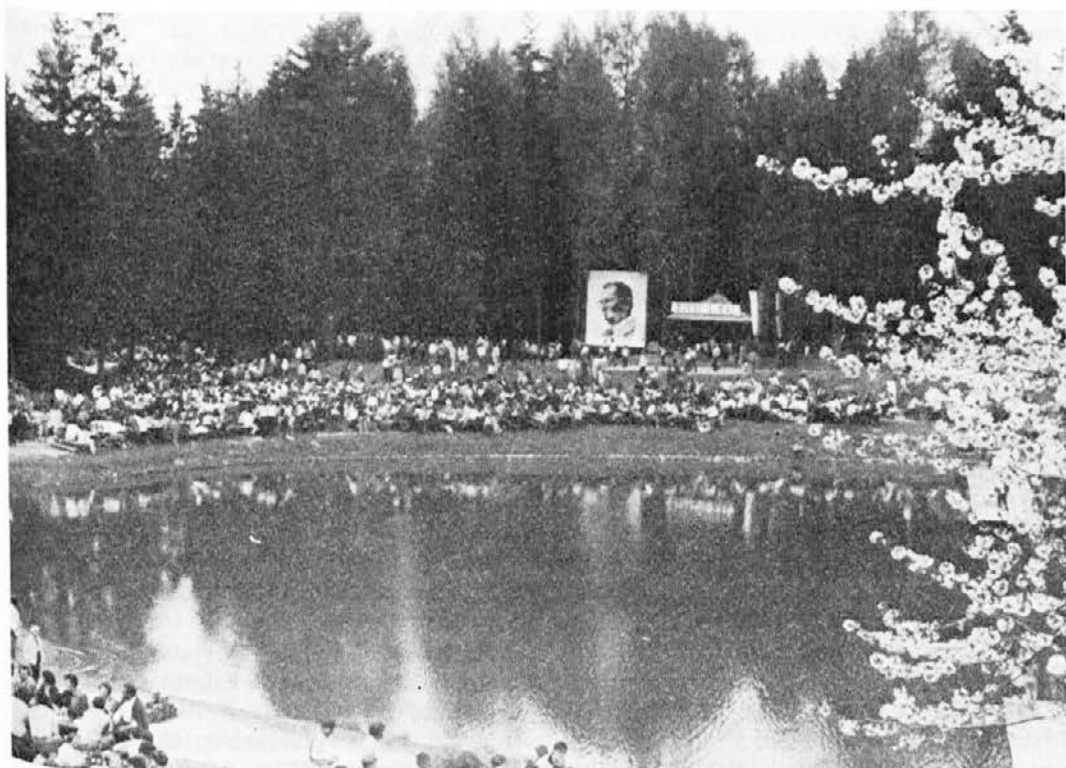
O Lobasu

Na drugem koncu, nad Kotljami, v zavetju Uršlje gore, leži nekdanji gradič Unterbergen, Unterpergen piše Valvasor, Podgora, danes Lobas. Valvasor ga je ovekovečil v Topografiji Koroške (Topographia archiducatus Carinthiae..., 1688) in piše (v slovenskem prevodu): »Graščina leži nedaleč od Guštanja pod visokim gorovjem. Ima manj položna pa lepa polja in travnike. Pripada gospodu Russdorfskemu.«

Z nagrobnega kamna v cerkvi sv. Egidija na Ravnah zvedemo, da je na tem gradiču zadnja leta živel prošt in vikar krškega škofa Sebastian Vinoschich, verjetno jezuit, ker so mu jezuiti postavili spomenik. Ali so za nekaj časa bili lastniki jezuiti? Umrli je leta 1659. O nadaljnjem življenju na gradu in vplivu na okolico je sorazmerno malo znanega. Leta 1789 spet vemo za lastnike, to so plemeniti Stienbergi, ti so leta 1807 prodali plebejcu Johannu Werwitzu (mogoče Verbič). Leta 1810 je prišlo posestvo z lepim, umetniškim čednim pohištvom (danes v pokrajinskem muzeju v Mariboru) v roke današnjega rodu: Lečnik — Kotnik. Kupil je Lukas Sajoutz, gostilničar in trгоvec v Guštanju pri Lukcu (Dalmatinec — Cvitanich), to so bili premožni tržani, njegova žena je bila hči tkalca Gašperja Cebula. Njuna hči Marija Barbara je dobila za doto Podgoro, lahko pa je del prispeval njen mož Valentin Lečnik, Vohneči (Uhneči) nad Sv. Nežo, dohtar za živino in ljudi. Dobrih sto let so sloveli Lečniki — Lobasi kot padarji: Valentin — sin Janez — njegov sin Franc. Janez si je kar v hiši našel podjetno ženo, sem z Ljubnega — Heleno Golob in tako so prišli v rod dr. Franca Sušnika. Edinka, hči Flora, se je poročila z Župančevim sinom z Dobrij, z Benom Kotnikom.

Flora je bila bistra gospodinja in v času osvobodilne vojne je imela vidno vlogo — vsa družina je bila aktivna. Flora je prestajala mučenje gestapovskih ječ. Beno Kotnik je bil znan zadružnik in politični delavec, marsikak spomin na vojne dni, domače navade je objavil pretežno v Koroškem fužinarju. Staro poslopje je še tako, kot ga je prikazal Valvasor, tudi gostoljubnost je stara, umno gospodarstvo pa sledi novim zahtevam časa.

Samo pa sebi se vsili vprašanje, kdaj se uveljavi za kmetijo ime Lobas. V knjigi Bratovščina sv. Družine fare Device Marije v Guštanju nam trikrat navaja priimek

Prvomajsko slavlje na Ivarčekem

oziroma domačijo: za leto 1700 stoji Stephanus apud Luebass famulus, torej Lobasov hlapec, kasneje (1766) beremo Gregorius Luebas filius, še isto leto je zapisana Maria Lubassin. To je zaenkrat vsa sled. Končno naj omenimo še pisavo domačije: Prežih in dr. Franc Kotnik sta pisala *Lubas*, dr. Franc Sušnik pa je pisal *Lobas* in tako je zapisal Krajevni leksikon Slovenije IV, govorimo pa Uobas.

Suško

Iz Suškega rodu je znani humanist, literarni zgodovinar, predvsem pa pomemben kulturni reformator Mežiške doline dr. Franc Sušnik. Z njegovo veliko pobudo, da se ustanovi v Mežiški dolini gimnazija, se je Koroška krajina duhovno prebudila in se vključila v slovenski prostor kot sooblikovalka duhovnih dobrin. Iz nicin Pece, javorskih bregov, uršljegorskih in strojanskih, izpod Pohorja in Kozjaka jih je cela vojska inženirjev, zdravnikov, profesorjev, umetnikov — arhitektov naše skupne slovenske domovine, mnogi bi ostali na domačih zarah in jamah, če bi ne bilo te koroške gimnazije.

V Suchim Verchu so živeli Sušniki, danes je pušča. Ali je bil Alexius Suschnigg — Aleš Sušnik — tisti, ki je po urbarju, on in potomci, dajal dve ovci za vzdrževanje cerkve svete Uršule na Gori. Ali je bil oče — Tomaž, Thomas — tisti, ki je edini preživel ob kugi na Suškem? Spisek omenjene Bratovščine omenja vrsto Sušnikov, že leta 1689, nekateri so se že naselili v Guštanju (Alexius Schuschnigg Guettenstein, Andreas Schuschnigg, gustensis).

Zadnji gospodar Suškega je bil Matevž Sušnik in verjetno so zapustili domačijo po prigravarjanju podjetne žene Terezije Golob, doma iz Ljubnega, saj je vabila in mamila prevaljska tovarna, ki je prav v tem času cvetela. Sin Štefan se je še rodil na Suškem, ali morda na Matuhovem, saj so imeli nekaj časa dva gruntiča. Oče je zgodaj umrl (1877), Treza pa ni bila kaj prida navezana na uršljegorske strmine. S Štefijem sta odšla na Prevalje, kjer se je Štefan zaposlil v prevaljski železarni. O hčerki Franci vemo le to, da se je poročila z železarniškim mojstrom na Prevaljah, otroci so šli v Donawitz, se raztresli po svetu, na Westfalsko, morda v Ameriko — kot seme v vetru. Štefan pa ni zdržal v Donawitzu, vrnili so se: on, žena, sin Franci, mati Treza. Le kaj bi bilo s Francijem, če bi šli v Ameriko, kamor je prijatelj vabil očeta? Tako pa so se vrnili v bajtico ob šloknu. Kot gabri v Gori, bi rekel dr. Sušnik.

Ob poroki dr. Sušnika sta se križala dva rodova z uršljegorskih strmin: Sušnik v Suchim Verchu in Plešivčnik iz rodu Plešivca, rod z veliko energije, ki se poganja v višine pa pade, da se na drugem koncu požene kvišku. In ko se semena trosijo po svetu, se čutijo korenine rodu pod Uršljo goro.

Pomniki narodnega upora v letih 1941—45

»Plazili se po naših tihih gorah — krvava zver — ki brez srca mori in davi.«

Napis na Rimskem vrelcu nas spominja in svari.

Pri Lobasu je spominska plošča:

Nad Lobasom ob poti (markirani) na Uršljo goro stoji spomenik spominu na sekretarja KPS Poldu Eberlu-Jamskemu, ki je onemogel umrl novembra 1943.

Pri Jurčku stoji spomenik padlim, dva pa so ujeli (kurirja, petnajstletnega Juričevega Drejčka, Andreja Kotnika z Dobrij), odgnali so gospodarja in sina, vse ustrelili pri Sv. Neži na Zelovcu. Napad je bil na silvestrovo 1944.

Janez Mrdavšič

Domača (hišna) imena v okolici Črne na Koroškem

Abecedni seznam domačih imen v okolici Črne na Koroškem obsega (kakor v prejšnji številki Koroškega fužinarja navedeni sezname domačih imen v spodnjem delu Mežiške doline) najprej današnji uradni imenovalnik hišnega imena, nato pa tele oblike: moški 1. sklon, ženski 1. sklon, 5. sklon in svojilni pridevnik.¹

V primerih, ko je nastalo in se ohranilo posebno ime za domačijo, so imenovalnik, mestnik in pridevnik imena domačija zasnani pod a), pod b) pa oblike kot v vseh drugih primerih.

V večini primerov je v oklepajih nakažana zelo približna narečna izgovarjava.² Pri teh zapisih označujejo:

— ' (kot opuščaj) različne stopnje polglasnika, ki olajšuje izgovor sicer težko izgovorljivih glasovnih skupin

— o oslavljen, delno reduciran samoglasnik — o-jevski polglasnik

— ie označuje medglas (ne dvoglasnik!) med i in e. Slišimo ga bolj kot i, nekako tako kot pri izgovoru besed cerkev, večer ipd.,

— uo pa medglas med u in o, kakor pri izgovoru besede puob.

Zapisom izgovarjave sledi ime katastrske občine (ali naselja), v katero domačija spada, nato pa primeri starejših zapisov imena.³

Pri poizkusu razlage imena je upoštevana le beseda, iz katere je ime neposredno nastalo ali pa ga vsaj pomaga razumeti, nisem pa navajal ugotovitev etimologov, ki raziskujejo izvor besed.

Izvor in pomen nekaterih domačih imen sta na tej ravni opazna že na prvi pogled, pri drugih je komajda še mogoče ugotoviti osnovo, iz katere so nastala, nekatera dopuščajo več (bolj ali manj verjetnih) razlag, spet druga le tvegano domnevo ali še te ne.

Kljub tej in drugim pomanjkljivostim pa bo informacija vendarle dopuščala nekaj splošnih ugotovitev in zaključkov, ki pa bodo sledili drugemu delu abecednega seznama domačih imen.

ANDRC, pisano tudi **ANDERC**: Ándrc (ánd'rc), Andrčinja (and'rčna), pri Ándrcu (p'r ánd'rco), Ándrčev (ánd'rču).

Domače ime iz osebnega imena Andrej, Andreje.

BISTRNIK, pisano tudi **BISTERNIK**: Bistrnik (bíst'rn'k), Bistrnica (bíst'rnc), pri Bistrniku (p'r bíst'rnc), Bistrnikov (bíst'rnku).

Spomenik pri Obretanu, partizanski domačiji pri »Mokrem jopiču«, od tod so partizani odkorakali na zadnjo nedeljo oktobra 1943 v Kotlje na hotuljski tabor; pod kmetijo je bilo partizansko takorišče Bukov logor.

V Obretanovem plazu je nekaj časa delala partizanska tehnika, kasneje so jo prestavili v skalno votlino Vranšce — tehnika Netopir.

Podpeca. 1524: »Pentek yecz Wisternegk«; 1633: »Wisternig«, »Wisterniza«; 1762: »Domus et Hueba Wisternig«.

Ime je izpeljano iz pridevnika bister s končnico -nik; morda po gospodarju, ki se je v Podpeco priženil iz Bistre.

BOROVČNIK: Boróvčnik (boróvč'n'k), Boróvčnica (boróvč'nca), pri Boróvčniku (p'r boróvč'nko), Boróvčnikov (boróvč'nku).

1633: »Worouzhnig« in »Worovzhniza«.

Izpeljano iz rastlinskega imena bór, boróvec s končnico -nik.

BOSJAK: Bosják, Bosjákinja (bosják'na), pri Bosjáku (p'r bosjáko), Bosjákov (bosjáku).

Pristava in Žerjav. 1633: »WoSsiak«, 1762: »Domus et Hueba BoSsiagg«. Kulterer meni, da je ime izpeljano iz podstavbe bés (= duh, pošast, prikazen, hudič) s končnico -jak, vendarle je verjetneje, da je osnova imenu pridevnik bos.⁴

BOŽIČ: Božič (bóž'č), Božička, pri Božiču (p'r božičo), Božičev (bo žiču).

Črna in Ludranski vrh. 1524: »Wositsch«; 1633: »Woschizh«, »BoSshizz« in »Woshizka«; 1762: »Domus et Hueba Boshiz«.

Ime je izpeljano iz samostalnika bog ali iz pridevnika (u)bog s končnico -ič.

BREZOVNIK: Brezóvnik (brezóv'n'k), Brezóvčnica (brezóv'nca), pri Brezóvniku (p'r brezóv'nko), Brezóvčnikov (brezóv'nku).

Ime je izpeljano iz samostalnika breza s končnico -nik, najbrž iz prvotnega ledinskega imena Brezóvje, v Brezóvju.

BRICMAN: Brícman, Brícmanca, pri Brícmanu (p'r brícmano), Brícmanov (brícmanu).

Podpeca. 1633: »Wrizman«, 1762: »Domus et Hueba Wrizman«.

Ime je očitno nemškega izvora in je nastalo iz skrajšane oblike osebnega imena Friderich, Friderik — Fric.

BRODNIK: Brodnik (bródn'k), Bródnica (bródn'ca), pri Bródniku (p'r bródn'niku), Bródnikov (bródn'niku).

Koprivna. 1762: »Mathias Brodnik«, »Casa Brodnik«.

Ime je izpeljano iz samostalnika brod (najbrž v pomenu plitvina na reki, potoku) s končnico -nik.

BURJAK: Búrjak, Búrjakovica (búrja'kuca), pri Búrjaku (p'r búrjako), Búrjakov (búrjaku).

Topla. 1524: »Wuriakh«; 1633: »Wuriak«, Wuriakoviza«; 1762: »Domus et Hueba Buriagg«.

Iz občnega imena burja s končnico -ak. Edina domačija v Topli, ki je imela že leta 1524 ustaljeno hišno ime, še danes enako priimku gospodarja. Dobila ga je po vetru ali vetrovni legi domačije.

CVELBER: pisano tudi **CVELBAR:** Cvelber (cvélbar), Cvelberca (cvélbarca), pri Cvelberju (p'r cvélbarjo), Cvelberjev (cvélbarju).

Pristava. 1524: »Zwelffer«; 1633: »Zwelffer«, »Zwelfferiza«; 1762: »Domus et Hueba Zwelber«.

Osnova imenu je nemški števec zwölf. Cvelber (der Zwelfer) je bil namreč pri pravdi član odbora dvanajstih mož.

ČEMER: Čemer (čém'r), Čemrovka (čémruka), pri Čemru (p'r čémro), Čemrov (čémru).

Ludranski vrh. Naprej glej pod Čemernik!

ČEMERNIK: a) Čemérje, v Čemérju, čemérski; b) Čemernik (čém'rn'k), Čemernica (čém'r'nca), pri Čemerniku (p'r čém'rnko), Čemernikov (čém'rnku).

Jazbina. 1524: »Nuscho im Tschmer-nighk« in »Mathevs im Tschemernighk Hueben«; 1633: »Zshemernik« in »Tschemerniza«; 1762: »Domus et Hueba Tschemernik«.

Osnova imenu je čemer (= strup). Iz te osnove so nastala rastlinska imena (na primer čemerika), iz teh ledinska — Čemérje, v Čemérju, in iz teh domača imena oz. priimki. Ledinsko ime je izpeljano iz podstave s končnico -je, domače s končnico -nik.

ČOFATI, pisano tudi ime domačije ČOFATIJA: a) Čofatija, v Čofatiji (v čofatij'), čofatijski (čofatijsk'); b) Čofátí, Čofátika, pri Čofátiju (p'r čofátijo), Čofátijev (čofátiju).

Koprivna. 1633: »Zoffatey«; 1762: »Domus et Hueba Tschoffatei«.

V slovenščini bi lahko iskali osnovo ime na v glagolu čofati (brozgati, slišno, plosko udarjati po vodi, po čem redkem, plosko udarjati z roko, slišno, plosko padati...). V tem primeru bi šlo za izpeljanko z značilno koroško končnico -ej, ki se je v našem narečju obrusila v -i s še komaj slišnim ostankom nekdanjega j. Če je šlo prvotno za ime domačije, pravzaprav za ledinsko ime, ki je dalo ime domačiji in gospodarju, je bolj verjetno, da je osnova imenu samostalniček cof. Zdi se namreč, da ime Čofatija prekriva širše območje.

DRETNIK: Drétnik (driét'n'k), Drétnica (driét'nca), pri Drétniku (p'r driét'nko), Drétnikov (driét'nku).

Javorje. 1524: »Drietnikh« in »Trietnikh«; 1633: »Dretnik« in »Driettznza«; 1762: »Domus et Hueba Drettnigg«.

Osnova imenu je najbrž glagol dreti, ki pa, kot vemo, ima več pomenov in bi zato o pravem pomenu podstave lahko le ugibali.

DRVODEL: Drvodèl, Drvodélka, pri Drvodélu (p'r drvodélu), Drvodélov (drvodélu).

Javorje. 1524: »Drebodela«; 1633: »Derwuodella«; 1762: »Domus et Hueba Drevodell«.

Ime je zloženka iz samostalnika drevo in glagola delati. Ker vemo, da je »drevo« star izraz za preprost plug, lahko domnevamo, da je bil prvi nosilec imena izdelovalec plugov.

»Pionirska problemska konferenca o varstvu okolja«

FAJMUT: Fajmút (fajmúot) Fajmútinja (fajmúotna), pri Fajmútu (p'r fajmúoto), Fajmútov (fajmúoto).

Topla. 1524: »Hanso in der Toppell«; 1633: »Mathia Feimut« in »Feimutka«; 1762: »Domus et Hueba Faimoth«.

Kulterer navaja med različnimi variantami zapisa domačega imena Freimuth za leto 1788 tudi obliko Faymuth, nemška beseda Freimut pa pomeni odkritosrčnost. Naključna podobnost pa seveda ne izključuje drugačne razlage domačega imena in priimka.

FEK: pisano tudi **FIK** in celo **FINK:** Fék (fiek), Fékinja (fiekna), pri Féku (p'r fieko), Fékov (fieku).

Bistra. 1524: »Paul Fieka«; 1633: »Fiekouz«, »Fiekouviza«; 1762: »Domus et Hueba Fiecco«.

Morda iz skrajšane oblike osebnega imena Viktor — Fika.

FIKSAR: Fiksar, Fiksarca, pri Fiksarju (p'r fiksarjo), Fiksarjev (fiksarju).

Javorje. Gre najbrž za ime, izpeljano iz osnove »fiks«, ki kot medmet izraža močno podkrepitev trditve, kot glagol tudi s samostojno pripono (ga) pa več različnih pomenov. Pripona -er/-ar izraža med drugim delujočo osebo, katere dejavnost je izražena v pomenu podstave.

FLORIN: a) Florínje (floríne), na Florínjem (na florínem), florínji (floríne); b) Florín (ali še krajše Flórn), Florínka, pri Florínu (p'r floríno), Florínov (florínu).

Topla. 1524: »Peter Topler yecz Florin-anin«; 1633: »Hansa Florin u Topli« in »Florinka«; 1762: »Domus et Hueba Florinn«.

Ime je nastalo iz svetniškega imena Florianus oz. osebnega imena Florian.

GODEC: Gódec (góe), Gódcinja (góčna), pri Gódcu (p'r góco), Gódcév (góču).

Ludranski vrh. 1524: »Niklaus Godetz«; 1633: »Godec« in »Godezhina«; 1762: »Domus et Hueba Godec«.

Ime je nastalo po (najbrž postranski) dejavnosti gospodarja.

GOLOB: Golob (gowòb), Golóbnja (golóbna ali gowòbna), pri Golóbu (p'r golóbo ali gowòbo), Golóbov (golóbu, gowòbu).

Koprivna. 1762: »Domus et Hueba Gollob«.

Domače ime in priimek sta enaka živalskemu imenu golob.

GUTOVNIK, pisano tudi **GOTOVNIK:** Gútovnik (gúotun'k), Gútovnica (gúotunca), pri Gútovniku (p'r gúotunko), Gútovnikov (gúotunko).

Javorje. 1524: »Christian Guttnikh«, 1633: »Gutouniza«, 1762: »Domus et Hueba Gottounig«.

Kulterer izpeljuje ime iz slovenskega pridevnika gotov (= narejen, pripravljen, dozorel, določen, siguren) s končnico -nik, vendar so gotovo možne tudi druge razlage.⁵

HADERLAP: Haderlap (hád'rlap, ód'rlap ter dər̀wòp), Háderlapka (hád'rlapka, ód'rlapka in dr̀wòpka), pri Háderlapu (p'r hád'rlapo, ód'rlapo in dr̀wòpo), Háderlapov (hád'rlapu, ód'rlapu in dr̀wòpu).

Koprivna. 1762: »Domus et Hueba Oderlobb«.

Ime in priimek bi lahko bila zloženka iz nemških samostalnikov der Hader in der Lappen, ki oba pomenita krpo, cunjo, capo, drugi pa tudi klapasto uho (pri psu), lapa tudi (visečo) živalsko ustnico. Ime bi potemtakem morda lahko bilo prvotno vzdevek za človeka s capasto povešinimi ustnicami ali ušesi.

HED: Héd (éd in éjd), Édovca (éduca in éjduca), pri Hedu (p'r édo in éjdo), Hédov (édu in éjdu).

Koprivna. 1633: »Hött«, 1762: »Domus et Hueba Hött«.

Razlago domačega imena je najverjetneje treba iskati v kateri starejših razvojnih oblik današnjega nemškega samostalnika die Heide (= pušča, goljava; resa, resje) ajda, asj ime tega tega za naše območje pomembnega žita narečno izgovarjamo eda.

HLEVNİK, pisano tudi **HLIVNIK:** Hlévnik (hlíevn'k), Hlévnica (hlíev'nca), pri Hlévniku (p'r hlíev'nko), Hlévnikov (hlíev'nku).

Jazbina. 1633: »Hleunigk, »Hleuniza«; 1762: »Domus et Hueba Hlevnik«.

Ime je izpeljano iz podstave hlev s končnico -nik.

HLEVŠEK: Hlěvšek (hlievš'k), Hlěvščica (hlievšca), pri Hlěvšku (p'r hlievšeko), Hlěvškov (hlievšeku).

Jazbina. Osnova kot pri imenu Hlevnik, a tudi končnica -šek daje izpeljanki podoben ali kar enak pomen.

HLIPOVČNIK, pisano tudi ime domačije **HLIPOVEC:** a) Hlipovec (hlípuc), v Hlipovcu (v hlípucu), hlipovski (hlípúšk'); b) Hlipovčnik (hlípuč'n'k), Hlipovčnica (hlípučna), pri Hlipovčniku (p'r hlípuč'nko), Hlipovčnikov (hlípuč'nku).

Bistra. 1524: »Klypawetz«; 1633: »Hlipouzchnik« in »Hlipouzchniza«, 1762: »Domus et Hueba Hlipoviz«.

Prvotno je bilo gotovo zemljepisno ime, saj je razen kmetije Hlipovec znan tudi vrh Hlipovec (1453 m) med Komnom in Travnikom, označuje pa ime tudi veliko območje med Lahovim posestvom in Belo pečjo.

Osnovo imena bi lahko iskali v zastarelem samostalniku hlip, ki je pomenil zrak (v gorah je čist hlip), ali pa v glagolu hlipati (sunkovito, pridušeno jokati; sunkovito, daveč se dihati). Pomen glagolske osnove bi se lahko nanašala na veter v teh severovzhodnih strminah Smerkovca.⁶

HOBER: Hóber (ób'r), Hóbrovka (óbruka), pri Hóbru (p'r óbro), Hóbrov (óbru).

Jazbina. 1524: »Juri Hober«; 1633: »Hober«, »Hobroviza«; 1762: »Domus et Hueba Hoberjana«.

Ime je nemškega izvora. Če upoštevamo nadmorsko višino (Hobrov vrh 1123 m), nam današnji nemški izraz der obere (zgornji, vrhnji, višji) najbrž zadošča za vsebinsko razlago izvora.

HROVAT, tudi **HROVATIJA.**

Ohranile so se samo oblike imena za domačijo: Hrovatija, v Hrovatiji, (hrovatijski).

Koprivna. 1762: »Hueba Hrovathia«, gospodar je bil že takrat »Joachim Achlebnigg«.

Ime domačije je izpeljano iz narodnostnega imena Hrvat s končnico -ija.

HRUST: Hrúst, Hrústinja (hrústna), pri Hrustu (p'r hrústo), Hrustov (hrústu).

Javorje. Domače ime je vzdevek nekdanjega gospodarja (hrust = velik, zelo močan človek), nastal pa je iz onomatopoeičnega izraza hrustati.

HUDI: Húdi (húdi), Húdika (húdi), pri Húdi (p'r húdijo), Húdi (húdi).

Koprivna. 1633: »Hudey«, »Hudei« in »Hudayka«; 1762: »Domus et Hueba Hudei«.

Ime je izpeljano iz pridevnika hud z značilno koroško končnico -ej.

IGRC, tudi **IGERC:** a) Ígrče (j'grče), na Ígrčem (na j'grčem), ígrči (j'grč'); b) Ígrc (j'grc), Ígrčinja (j'grčna), pri Ígrcu (p'r j'grco), Ígrčev (j'grču).

Podpeca. 1633: »Igarc«, »Igraz« in »Jegertschiza« in »Jegertschnina«; 1762: »Domus et Hueba Jegritsch«.

Igrc je star izraz za (potujočega) godca, muzikanta, za človeka, ki je zabaval ljudi. V našem primeru je ohranjena še stara skupina j' s polglasnikom, iz katere je nastal v poznejšem razvoju čisti i. (Primerjaj: jegva : igla, Jegrat(i) se : igrati se itd.)⁷

JANŠEK, pisano tudi **JANŠK:** Jánšek (jánšk), Jánškinja (jánškna in jánškuca), pri Jánšku (p'r jánško), Jánškov (jánšku).

Koprivna. 1762: »Domus et Hueba Janschek« (»Agnes Janschekin«).

Ime je nastalo iz katere izmed oblik osebnega imena Joanes, Janez, Janž...

JEDLOVČNIK: a) Jedlóvec (jedlóvc), v Jedlóvcu, jedlóvki; b) Jedlóvčnik (jedlóvč'n'k), Jedlóvčnica (jedlóvč'nca), pri Jedlóvčniku (p'r jedlóvč'nko), Jedlóvčnikov (jedlóvč'nku).

Javorje in Lúdranski vrh. 1524: »Jedlauzchnigk«; 1633: »Jedloutschnig«; 1762: »Domus et Hueba Jedloutschnig«.

Imeni sta izpeljani iz rastlinskega imena jela, jelka; ime domačije s končnico

-ovec, ime gospodarja s končnico -nik. Prvotno je bilo v tem primeru gotovo ledinsko ime. V obeh primerih je ohranjena stara skupina -dl- (jela, jedla), ohranjena tudi še v glagolu modliti ipd.

JEKL, pisano tudi **JEKEL:** Jèkl (jèk'l), Jékla (jèk'lca), pri Jék'lnu (p'r jèk'lno), Jéklnov (jèk'lno).

Koprivna. 1633: »Jekel«; 1762: »Domus et Hueba Jekl«.

Oblike so nastale iz osebnega imena Jakob, narečno Jokl, iz tega Jekl.⁸

JELEN: Jèlen, Jelénka in Jelenica, pri Jelénu, Jelénov (jelénu).

Koprivna in Uršlja gora II. 1762: »Domus et Hueba Jellen«.

Domače ime je enako živalskemu imenu jèlen.

JELENSĚEK: Jelénšek (jelienš'k), Jelénščica (jelienšca), pri Jelénšku (p'r jelienšek), Jelénškov (jelienšeku).

Jazbina. Ime je izpeljano iz živalskega imena jèlen s končnico -šek.

JESENIK: Jesenik, Jesenica, pri Jeseniku (p'r jeseniko), Jesenikov (jeseniku) — imenovan tudi Spódnji Čemernik.

Žerjav. 1633: »JeSsenik«, »JeSseniza«; 1762: »Domus et Hueba JeSsenigg«.

Izpeljano iz rastlinskega imena jesen s končnico -nik.

JEVERČNIK: Jevérčnik, Jevérčnica (jevérč'nca), pri Jevérčniku (p'r jevérč'nko), Jevérčnikov (jevérč'nku).

Javorje. Ime je v tem primeru najverjetneje izpeljano iz živalskega imena jevérc, kakor pravimo narečno veverici. (Če bi iskali osnovo imena v samostalniku iver, bi bila nadaljnja razlaga enaka kot pri razlagi imena Igrc.

JEŽ: Jèž, Jéžinja (jéžna), pri Jéžu (p'r jéžo), Jéžev (jéžu).

Bistra. 1524: »Jeswiegel«; 1762: »Domus et Hueba JeSch«.

Domače ime enako živalskemu imenu jež. V prvem zapisu (1524) je zapisovalec združil slovensko in nemško ime živali (der Igel = jež).

JURIN: Jurín, Jurínka, pri Jurínu (p'r juríno), Jurínov (jurínu).

Jazbina. Izpeljano iz svetniškega oziroma osebnega imena Georgius, Jurij, Jur s končnico -in.

JUVAN: Juvan, Juvanca, pri Juvanu (p'r juvano), Juvanov (juvanu).

Javorje. 1524: »Jwan«; 1762: »Domus et Hueba Juvan«.

Ime je gotovo nastalo iz ene oblik imena Joanes, Janez, Jochan, Ivan.

KAVNIK: Kavnik, Kavnica, pri Kavniku (p'r kavniko), Kavnikov (kavniku).

Javorje. 1632: »Kauniza«; 1762: »Domus et Hueba Counigg« in »Kaunizschniza«.

Iz občnega imena kal (= luža, mlaka, mok, zamok) s končnico -nik.

KAVŠAK: a) Kál (kav), v Kalu, kálski; b) Kavšák, Kavšica, pri Kavšáku (p'r kavšáko), Kavšákov (kavšáku).

Javorje. 1524: »Jury im Kall«; 1633: »KolSak«, »Colshiza« in Kauschiza«, a tudi še »Mathia u Kalu«; 1762: »Domus et Hueba CouSchagg«.

Ime je potemtakem izpeljano iz prvotnega ledinskega imena Kal (kav) s končnico -šak.

KLAVŽ: Klávž, Klavžica, pri Klávžu, Klávžev (klávžu).

Tekmovalci za Cankarjevo nagrado

Javorje. 1524: »Klaus«, »Klaws«; 1633: »Klaush«, »Klaushiza«; 1762: »Domus et Hueba Clauss«.

Skrajšano iz imena Miklavž.

KNEZ: a) Knéže (iz knez + je), na Knéžem, knéži; b) Knéz, Knezica, pri Knézu (p'r knézo), Knézov (knézu).

Bistra. 1633: »KneSs«, KneSsiza«; 1762: »Domus et Hueba Kness«.

Po dostojanstvu. Vzdevek gospodarja. Enako občnemu imenu knez (Fürst), kasneje s pomenom grof.

KOGELNIK: a) Kógel (kógu), na Kóglu (na kogvo), kógelski (kogusk'); b) Kógelnik (kógun'k), Kógelnica (kógunca), pri Kógelniku (p'r kógunko), Kógelnikov (kógunku).

V tem primeru so pod a) navedene oblike ledinskega imena, oblike, ki se nanašajo na domačijo, pa so: Kógelsko (kógusko), na Kógelskem (na kóguskem), kogelski (kogusk').

Lúdranski vrh. 1633: »Kogalnik«, »Kogelniza«; 1762: »Domus et Hueba Kogounik«, Kógu je tudi v Koprivni.

Najprej ledinsko ime (po značilni obliki zemljišča). Izpeljano iz nemškega der Kogel (= kopa, holm) s končnico -nik.

KOMPREJ: Kómprej (kómpri), Kómprejka (kómprika), pri Kómpreju (p'r kómprijo), Kómprejev (kómpriju).

Javorje. 1524: »Kruppay« in »Kumprey«; 1633: »Comprey« in »Compreika«; 1762: »Domus et Hueba Comprei«.

Najbrž ne kaže nasteti smeri razlage, ki jo ponuja prvi zapis. V tem primeru bi lahko ime razložili kot izpeljanko iz osnove krump s končnico -ej, kar bi pomenilo, da je bil prvotni Krumpelj »šantavček«. Razlago imena bo pač treba iskati v drugih smereh. Ker začetni C imena gotovo označuje naš K, tudi spačenke copr (zapisano tudi comper), coprati ipd. ne pridejo v poštev za razlago.

KONČNIK: Končnik, Končnica, pri Končniku (p'r končniko), Končnikov (končniku).

Ludranski vrh. 1633: »Contschnigg«; 1762: »Domus et Hueba Contschnigg«, Contschniza«.

Topla. 1524: »Nikla« (pod skupno krajevno oznako) »in der Toppell«; 1633: »Contschnick«, »Contschniza«; 1762: »Domus et Hueba Contschnigg«.

Obe imeni sta izpeljani iz samostalnika konec s končnico -nik.

KONIČ: Konič, Konička, pri Koniču (p'r koničo), Koničev (koniču).

Javorje. 1524: »Konitzsch«; 1633: »Konizh«, »Konitsch«; 1762: »Domus et Hueba Connitsch«.

Tudi naglas govori za to, da je ime nastalo iz samostalnika konjič z otrditvijo mehkega -nj.

KORDEŽ: Kórdež (kórdeš), Kórdežca (kórdešca), pri Kórdežu (p'r kordežo), Kórdežev (kórdežu).

Topla. 1524: »Juri Topler«; 1633: »Cordesh«, »Cordesiza«; 1762: »Domus et Hueba CordeSch«.

Izvor priimka in domačega imena je še nepojasnjen.

KOS: Kós (kóvs), Kosinja (kóvsna), pri Kósu (p'r kóvso), Kósov (kóvsu).

Koprivna. 1633: »Koss« »Cossinia« in »Cossiniza«; 1762: »Domus et Hueba Koss«.

Ime je enako obliki živalskega imena kos.

KRAJNIK: »Krájnik (kráj'n'k), Krájnica (kráj'nca), pri Krájniku (p'r kraj'nko), Krájnikov (kraj'nku).

Javorje. Ime je izpeljano iz besede kraj (v pomenu konec, rob) s končnico -nik.

KOZAR: Kozár, Kozárka, pri Kozárju (p'r kozárjo), Kozárjev (kozárju).

Podpeca. Po poklicu, iz osnove koza s končnico -ar.

KOZARIN: Kozarín, Kozarínka, pri Kozarínu (p'r kozaríno), Kozarínov (kozarínou).

Bistra. Prejšnji obliki (kozar) dodana še končnica -in.

KRISTAVČNIK: a) Kristávec (kristáve), v Kristávcu (kristávčki); b) Kristávčnik (krstávč'n'k), Kristávčnica (kristávč'nca), pri Kristávčniku (p'r kristávč'nko), Kristávčnikov (k'rstávč'nku).

Jazbina. Posebno ime za domačijo (Kristávec), še posebno pa predložna zveza (v Kristavcu) nas opozarjata na to, da ime najbrž ni izvedeno iz imen Kristijan ali Kristina, Krista, temveč iz rastlinskega imena (navadni) kristavec s končnico -nik. (Navadni) kristavec je strupena rastlina z velikimi ljakastimi cvetovi in raste tudi na obravnavanem območju. Ime Kristavec in Kristavčnik sta torej nastali podobno kot imeni Čemerje in Čemernik.

KRIŠTAN: Krištan, Krištanca, pri Krištanu (p'r krištano), Krištanov (krištano).

Javorje 1633: »Cristan«, »ChriStaniza«; 1762: »Domus et Hueba ChriShtan«.

Ime je nastalo iz osebnega imena Christianus, Kristian ali morda iz Hristophoros.

KRNIČNIK, pisano tudi KARNIČNIK: a) Krníce, v Krnícah, krniški; b) Krničnik (krnič'n'k), Krničnica (krnič'nca), pri Krničniku (p'r krnič'nko), Krničnikov (krnič'nku).

Jazbina, 1633: »Karnizhnig«, »Karnitschniza«.

Ledinsko ime je enako množinski obliki samostalnika krnica (= tudi: plitvejša kotanja, navadno napolnjena z vodo, ali zgornji, polkrožno zaključeni del ledeniške doline), domače ime pa je izpeljano iz podstave krnica s končnico -nik.

KRPUH, pisano tudi Karpuh: Krpúh, Krpúhinja (krpúhna), pri Krpúhu (p'r krpúho), Krpúhov (krpúhu).

Uršlja gora II. 1673: »Kerpuch«, »Carpuh« in »Carpuhinia«.

Ime je izpeljano iz pridevnika krp (je trden), v prenesenem pomenu je tudi psovka za starega človeka — »stari krp« (primer Krpan) s pripono -uh.⁹

KUHEL, pisano tudi KUHl: Kúhel (kuh'l), Kuhlinka, pri Kuhelnu (p'r kuh'lno), Kuhelnov (kuh'lno). Izgovarjamo tudi: Kohlín, Kohlínka, pri Kohlínu, Kohlínov.

Javorje. 1524: »Kuchling«; 1633: »Kuhil«, »Kuchel« in »Kuhlinza«; 1762: »Domus et Hueba Cuchel«.

Ime je menda nastalo iz besede kuhelj, ki da je pomenila to, kar pomeni nemška beseda Kuchling (der kleine Koch).

KUMER, pisano tudi KUMR: Kúmer (kúm'r), Kúmrovca (kúmruca), pri Kúmru (p'r kúmro), Kúmrov (kúmru).

Koprivna. 1633: »Cumer« in »Cumrinia«; 1762: »Domus et Hueba »Cummer«. Morda iz nemškega der Kumer (= revščina, beda, žalost, gorje, skrb) ali iz pridevnika kumrn

(= suh, mršav...), kar je le zunanji izraz revščine, bede, skrbi...

LAH: Láh (váh), Láhinja (váhna), pri Láhu (p'r váho), Láhov (váhu).

Bistra. 1633: »Laah«.

Dr. Bezlaj pravi med drugim: »Pri Slovencih so ta imena spomin na predslavonsko prebivalstvo kakor drugod v Alpah. Prvotni Vlaha na Slovenskem so bili potujoči pastirji.« Nekateri razlagalci vidijo možnost razlage v starih slovenskih imenih Vladislav in Vladimir, spet drugi v zaničljivem izrazu za Italijana.¹⁰

LAVTER, pisano tudi LAVTAR: Lávter (lávtar), Lávterca (lávtarca), pri Lávterju (p'r lávtarjo), Lávterjev (lávtarju).

Uršlja gora II. Osnova imenu je gotovo nemška. Ko bi našli zapis tega imena iz časov pred letom 1602, pravzaprav pred julijem 1614, ko je bil sezidan zvonik uršljegorske cerkve, bi ta ovrgel trditev Jakoba Sokliča, da je kmetija dobila ime, ko je njen gospodar postal zvonar v cerkvi na Uršlji gori.¹¹

LEDROVEC: a) Lédrovec (lédruc), na Lédrovcu (na ledruco), ledrovški. b) Lédrer, Lédrerca, pri Lédrarju (p'r ledrarjo), Ledrarjev (ledrarju).

Osnova imenu je gotovo nemški samostalnik das Leder (= usnje), kar pa seveda ne pomeni, da je bil koprivski usnjar po narodnosti Nемеc.

LESJAK: Lesják, Lesjákinja (lesjákna), pri Lesjáku (p'r lesjáko), Lesjákov (lesjáku).

Koprivna. 1762: »LeSsiag«.

Živalsko ime lisica (lisják) je na Slovenskem zelo pogostna podstava za izpeljevanje vseh vrst imen.

LIPOLD: a) Lípolče (lípuče), na Lípovčem (na lípučem), Lípolči (lípuč'); b) Lípold (líput), Lípolčinja (líputna), pri Lípoldu (p'r liputo), Lipoldov (liputu) — Lipič Fric.

Koprivna. 1762: »Domus et Hueba Lipold«.

Ime gospodarja in domačije je izpeljano iz osebnega imena Leopold ali morda, a manj verjetno, iz imena Filip, Lipe...

LOKANC, knjižna oblika, lokana: Lokánc, Lokánčna, pri Lokáncu, Lokánčev (lokánču).

Ime je izpeljano iz občnega samostalnika loka s končnico -nec.

LOPANC: Lopánc, Lopánčinja (lopánčna), pri Lopáncu (p'r lopánco), Lopánčev (lopánču).

Javorje. 1524: »Lepanntz«, Lepanitz«; 1633: »Lepaniz« in »Lepanz« in »Lepanka«; 1762: »Domus et Hueba Lepanz«.

Stara slovenska izraza lepan ali lepar pojasnjuje Pletersnik z nemškim der Gimpel, slovensko kalin; tepec, prismode, kalin pa ekspresivno označuje tudi prebrisanega, sleparskega moškega.

Najpreprostejša razlaga imena bi potemtakem bila, da je izvedeno iz samostalnika lepan s končnico -ec.

LUKEŽ: Lúkež, Lúkešca, pri Lúkežu (p'r lúkežo), Lúkežev (lúkežu).

Javorje. 1633: »Lukesch«.

Izpeljano iz osebnega imena Lucas, Luka s končnico -ež.

LUŽAN: a) Lúže, na Lúžah, (lúžanski?); b) Lužán, Lužánka, pri Lužánu, Lužánov.

Koprivna. 1762: »Villa Luscha«, gospodar »Georgius Lushan«.

Krajevno ime je množinska oblika samostalnika luža, ime gospodarja pa je izpeljano iz istega samostalnika s končnico -an. (Se nadaljuje)

OPOMBE

¹ Uradnega seznama domačih imen za obravnavano območje se mi ni posrečilo najti.

² Princip zapisov je podoben zapisom v že omenjenih seznamih, da bi bilo s tem olajšano delo morebitnih nadaljnjih preučevalcev te problematike.

³ Ti zapisi so zajeti iz cerkvenih urbarjev župnije Črna za leto 1524 in 1762, le

»Liber Fraternalitatis B.M.V. in Suarcenpach«, nastavljena leta 1633, obsega vpise do konca 17. stoletja.

⁴ Morda je naključje, vendar malo verjetno, da je ime v obeh primerih nastopalo blizu izliva — v Črni Bistre, v Žerjavu Jazbinskega potoka v Mežo. (Današnji del struge med Cvelbarjem in Pongrančičem si je utrla Meža šele ob povodnji leta 1878.)

⁵ O obsežni literaturi, ki se je razvila okrog razlage imena Gutnik (1. zapis), glej Slovenska vodna imena I, str. 205, 206!

⁶ Jožef Gradišnik omenja v svojem Malem domoznanstvu kar štiri kmetije na območju Hlipovca.

⁷ Zadnje čase se je začelo namesto oblike Igrče uveljavljati oblika Igrčevo, kar

pa ni pravilno. Po tej logiki bi namreč morali govoriti in pisati tudi Miheljevo, Florinjevo, Lamprečevo, Janečevo ipd.

⁸ Glej tudi France Jakopin, Slovenski priimki, v: Naši razgledi, Ljubljana 28. 1. 1977!

⁹ Razlago imen Krpuh, Močivnik in drugih literarnih oseb Prežihove Požganice glej tudi v razpravi Alenke Šivic-Dular O osebnih imenih in priimkih v Požganici Prežihovega Voranca, v: Odmev živega človeka in krajine, Ravne na Koroškem 1983, strani 94 do 103!

¹⁰ Več o tem glej v Slovenskih vodnih imenih I str. 324, 325!

¹¹ Glej Jakob Soklič, Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapiskih škofa Tomaža Hrena, v: ČZN 1939 str. 100 do 106!

Alojz Germ

Osnovna šola Miloša Ledineka v šolskem letu 1986/87

V osnovni šoli Miloša Ledineka Črna na Koroškem smo šolsko leto 1986/87 uspešno zaključili. V primerjavi s šolskim letom 1985/86 smo dosegli enak odstotek napre-

dujočih ali pozitivno ocenjenih učencev, to je 96,8 %. Imeli pa smo enega učenca manj.

Pregled učnega uspeha

Razred	št. uč.	št. odd.	napredujejo		ne napredujejo	
			št. uč.	%	št. uč.	%
1.	43	2	40	93,02	3	
2.	37	2	36	97,29	1	
3.	32	2	31	96,87	1	
4.	47	2	44	93,61	3	
1.—4.	159	8	151	94,97	8	5,03
5.	66	3	63	95,45	3	
6.	43	2	43	100	—	
7.	41	2	41	100	—	
8.	41	2	41	100	—	
5.—8.	191	9	188	98,43	3	1,57
1.—8.	350	17	339	96,86	11	3,14
OŠ Javorje						
1.	1		1	100		
2.	2	1	2	100		
4.	1		1	100		
5.	2	1	2	100		
1.—5.	6	2	6	100		
OŠ Koprivna						
1.	1		1	100		
2.	4	1	4	100		
3.	2	1	2	100		
4.	7	1	7	100		
1.—4.	14	2	14	100		
OŠ Žerjav						
1.	9	1	9	100		
2.	8	1	8	100		
3.	8	1	8	100		
4.	3	1	3	100		
1.—4.	28	2	28	100		
SKUPNO	398	23	387	97,24	11	2,76

Razred	odlični		prav dobri		dobri		zadostni		nzd	
1.—4.	50	36,5	46	29,0	35	22,0	12	7,5	8	5,0
5.—8.	50	26,2	45	23,5	51	26,7	42	22,0	3	1,6
skupaj	108	31,0	91	26,0	86	24,5	54	15,4	11	3,1

Letos ni bilo popravnih izpitov, vsi osmošolci so bili že v juniju pozitivno ocenjeni. Tudi generacijski uspeh je ugoden. V prvi razred pred osmimi leti smo vpisali 41 učencev, uspešno pa je končalo osmi razred 40 učencev, to je 97,5 %.

Tudi struktura učnega uspeha je zelo podobna lanskemu, letos je za 2 % več učencev z zadostnim uspehom.

Prikaz strukture učnega uspeha (samo za matično šolo):

Na podružničnih šolah Javorje, Koprivna in Žerjav imajo kombinirani pouk, po dva razreda sta v enem oddelku. Skupno je na podružničnih šolah 48 učencev in vsi napredujejo v višji razred, torej so 100 % pozitivni.

Na matični šoli in na podružničnih šolah je skupno 398 učencev, napreduje 387 učencev ali 97,24 %.

Zanimivo je, da so oddelčne skupnosti skupaj z razredniki ocenile, da na šoli ni učencev, ki bi imeli vedenje manj primerno. Na konferenci smo to mnenje potrdili. Vedenje vzorno ima na matični šoli 74 učencev (21,14 %), vsi ostali se vedejo primerno.

Vsi odlični učenci so dobili značke BRATOV RIBAR, v vseh razredih — 8 let — pa so bili odlični naslednji učenci: Bernarda Haberman, Marko Pečovnik, Uroš Praprotnik, Romana Rosc — v 8. a razredu, Rok Golob, Tatjana Gorza, Miha Krenk, Irena Majdič in Aljoša Parotat — v 8. b razredu. Čestitamo! Ti učenci so dobili še posebne medalje BRATOV RIBAR.

Z učnim uspehom v celoti smo zadovoljni. Letos je več ponavljalcev na nižji stopnji. Vsi učenci, ki so bili sprejeti v prvi razred kot mlajši šolski novinci, so dosegli odličen učni uspeh. Ponavljalci vsi napredujejo. Več dejavnikov je vplivalo na ugodne učnovzgojne uspehe:

— pravočasno pripravljen in sprejet letni delovni načrt šole in vseh dejavnosti na šoli (organizacije, društva, individualni letni delovni načrti)

— ugodna kadrovska situacija — vsi predmeti so bili strokovno zasedeni, predmetnik je bil realiziran, vsi učitelji imajo ustrezno izobrazbo in strokovne izpite, ni bilo daljših bolniških dopustov ali drugih odsotnosti z dela

— načrtovano strokovno delo vseh članov učiteljskega zbora, dobra organizacija dopolnilnega pouka, medsebojna pomoč učencev

— dobro sodelovanje s starši

— večjo pozornost smo namenili dodatnemu pouku in posebej nadarjenim učencem — sorazmerno majhno število učencev v oddelkih in samo dopoldanski pouk; na oddelke pride poprečno 20,5 učenca

— za učence, ki so imeli večje učne težave, vozače in oddaljene učence smo imeli organizirane tri oddelke podaljšane bivanja

— šolska skupnost učencev in oddelčne skupnosti so sproti spremljale učnovzgojne uspehe šole in oddelkov

— v šolskem letu 1986/87 smo uspešno izvajali smernice za delo osnovne šole, letos smo uveljavili nov predmetnik in načrt za 7. razred.

V tem šolskem letu ni delovala podružnična osnovna šola v Podpeci. Na predlog sveta šole in po široki razpravi smo predlagali SO Ravne na Koroškem, da šolo začasno zapre — ker je premalo učencev. Za vse prešolanke učence smo organizirali prevoz in realizirali ostale pogoje, ki so jih zahtevali krajanji Podpece.

Organizacija prehrane

V šoli dobivajo malico skoraj vsi učenci. Izjema so učenci, ki iz osebnih razlogov ne želijo malicati. Poprečno smo pripravljali 90—100 kosil. Prešolani učenci iz Podpece (1. do 4. razred) so imeli brezplačno malo kosilo, prav tako zelo oddaljeni učenci, ki so hodili v šolo peš.

Na podružničnih šolah malicajo vsi učenci, v Žerjavu lahko dobijo tudi kosilo.

Interesne dejavnosti

So dobro razvite, vanje so vključeni vsi učenci. Nekatero interesno dejavnost so organizirane takoj po pouku, da se lahko vključijo oddaljeni učenci in vozači. Vsi člani učiteljskega zbora so bili mentorji v interesnih dejavnostih ali organizacijah na šoli. Zunanji mentorjev je bilo 10. Posebej moramo poudariti, da so 3 mentorji prihajali iz združenega dela (2 iz rudnika in 1 iz železarne), da so lahko vodili interesne dejavnosti že ob 13. uri (kovinarski in elektro krožek ter računalniški krožek).

Tudi uspehi so bili doseženi. Na kulturnem področju naj posebej omenim, da je imel MPZ prvič v svoji zgodovini dobro obiskan in izveden samostojni koncert, PiKUD je organiziral samostojni koncert MPZ osnovne šole Kamnica pri Mariboru. Člani MPZ so z različnimi akcijami zbrali sredstva, da so lahko imeli dvodnevne pevske vaje na Slemenu. Lutkarji so pripravili dve igrici. MPZ je zastopal našo občino na regijski reviji »Koroška poje« v Slovenj Gradcu.

Na tehničnem področju smo dosegli napredek. Letos sta dva naša učenca uspešno sodelovala na srečanju mladih tehnikov v Krškem, prav tako tudi na srečanju mladih združnikov v Braslovčah.

Že tradicionalno ima največ članov in najbolj razvejano dejavnost ŠŠD Mladi gozdar. Udeležili so se številnih tekmovanj v občini in kar je še važnejše — obilo je bilo različnih tekmovanj na šoli. Tudi letos je ŠŠD osvojilo zlato plaketo ŠŠD v tekmovanju ŠŠD Slovenije. Razmah teh dejavnosti omogoča nova telovadnica, tudi oprema v telovadnico počasi prihaja!

Uspešne so bile še druge dejavnosti: šiviljski krožek, šolska pionirska zadruga, izdali smo tri številke glasila Stezice. Poseb-

no skrb smo namenili urejanju šole in okolice šole.

Za zaključek šolskega leta smo organizirali dve zelo uspešni prireditvi: za dan mladosti v telovadnici, kjer smo prikazali predvsem športne dejavnosti in razstavo interesnih dejavnosti na šoli, v Kulturnem domu Črna pa smo v juniju prikazali dejavnosti na kulturnem področju. Na obeh prireditvah je bilo veliko staršev, krajanov.

Tudi družbeno koristno delo smo dobro organizirali. Posebno uspešne so bile zbiralne akcije: papir, steklovina, oblačila in odpadne kovine.

Letos poteče mandat svetu šole in svetu staršev. Poudariti moram zelo prizadevno delo obeh organov na šoli. Uspešno sta sodelovala v reševanju vseh problemov na šoli. Tudi uspehi niso izostali. Konkretno sta oba organa veliko prispevala v zbiralni akciji za les (za opremo telovadnice in šolsko zobno ambulanto), pri urejanju okolice šole, organizaciji šole in naravi, reševanju problemov šolske kuhinje, šole v Podpeci. Tako dejavnost sveta šole si lahko še samo želimo. Svet šole je veliko pripomogel k povezovanju šole s KS in DO na našem območju.

Ob zaključku akcije zbiranja lesa pri kmetih smo vse lastnike gozdov povabili na šolo. Pokazali smo jim, kaj smo lahko uredili in pridobili z njihovimi prispevki. V telovadnici je že nekaj opreme, posebej pa smo ponosni na novo šolsko zobno ambulanto. KZD Ravne na Koroškem je priskrbel vso medicinsko opremo. 19. junija smo novo zobno ambulanto izročili namenu. Skupno je 66 kmetov darovalo 206 m³ hlodovine, poprečno 3,1 m³ na kmetijo. Vsem darovalcem lesa in drugim, ki so sodelovali v tej akciji, se iskreno zahvaljujem.

Lastniki gozdov, kmetje so bili zadovoljni, ker smo jih povabili na šolo in so se lahko prepričali, da je njihov delež koristno naložen.

Ivan Kušnik

Osnovna šola Franja Goloba Prevalje v šolskem letu 1986/87

Konca šolskega leta se razveselijo učenci in učitelji. Letošnji konec šolskega leta je bil še posebej vesel, saj smo na zaključni prireditvi tudi položili temeljni kamen za prizidek k šoli. Z zgraditvijo prizidka se bomo rešili naše dolgotrajne prostorske stiske in izmenskega pouka.

Na centralni šoli smo imeli 26 oddelkov rednega pouka, 2 oddelka podaljšane bivanja, ki sta gostovala v Družbenem domu in 2 oddelka izobraževanja odraslih za 8. razred.

Na podružnični šoli na Lešah smo imeli 2 kombinirana oddelka od 1. do 4. razreda, na podružnični šoli Holmec, ki je bila v organizaciji celodnevne osnovne šole, prav tako 2 kombinirana oddelka od 1. do 4. razreda ter oddelk celotne male šole in v Šentanelu dva kombinirana oddelka od 1. do 4. razreda in oddelk varstvo vozačev.

Materialno stanje

Je pereče. Lani jeseni je posebna komisija, ki jo je imenovala OIS Ravne na Koroškem, pregledala vse šolske objekte in je ugotovila porazno stanje. Ugotavljamo, da NI sredstev za redno vzdrževanje objektov in za investicijska popravila. Na zunaj pa smo videti kot slabi gospodarji, ker nam objekti propadajo, ne moremo pa nič ukrepati, ker ni sredstev. Posledice bodo še bolj katastrofalne. Posebno pereče je stanje v šolski kuhinji. Ta ne ustreza osnovnim tehničnim in sanitarno higienim predpisom. Ni gotovo, da bomo jeseni še lahko kuhali v sedanji kuhinji!

Prav tako opozarjamo na čedalje manjše možnosti za nakup šolske opreme in učnih sredstev. V obdobju informatike šola caplja daleč zadaj. Ne moremo si privoščiti sodobnih učnih sredstev (računalniška oprema, video tehnika . . .). Vlaganje v kadre pa se mora pričeti že v osnovni šoli.

Učni uspeh podružničnih šol je že prikazan. Povezovanje matične šole s podružničnimi šolami je dobro in uspešno. Vsaka podružnična šola se tesno povezuje s svojim okoljem. Tudi podružnične šole imajo enozmenny pouk.

Letos naj posebej poudarim uspešno povezovanje podružnične osnovne šole v Koprivni s pododborom kurirjev NOB za Koroško. Vsako leto na osnovni šoli Koprivna organiziramo srečanje kurirjev z učenci in krajanji Koprivne. Letos je bilo že petnajsto srečanje. Pionirski odred K-10 na podružnični osnovni šoli Koprivna je za svoje delo dobil posebno priznanje, kip kurirčka. Tudi pokrovitelj srečanja, TOZD Gorenje Muta, ima velike zasluge, da so ta srečanja uspešna.

Ob koncu želim vsem našim učencem prijetne in vesele počitnice, osmošolcem uspešno nadaljevanje šolanja. Vsem delavcem šole in vsem tistim, ki so pripomogli k uspešni dejavnosti šole, pa se zahvaljujem.

Dosežen je bil naslednji učni uspeh:

Centralna šola

Razred	Število učencev	Izdělali	%	Niso izdelali	%
1. a	23	23	100	—	—
b	22	22	100	—	—
c	25	25	100	—	—
2. a	25	25	100	—	—
b	26	26	100	—	—
c	28	28	100	—	—
3. a	22	22	100	—	—
b	19	18	94,7	1	5,3
c	23	21	91,3	2	8,7

Razred	Število učencev	Izdelali	%	Niso izdelali	%
4. a	26	24	92,3	2	7,7
b	26	24	92,3	2	7,7
c	23	21	91,3	2	7,7
5. a	32	30	93,8	2	6,2
b	33	33	100	—	—
c	33	32	96,9	1	3,1
6. a	26	25	96,1	1	3,9
b	29	28	96,5	1	3,5
c	28	28	100	—	—
č	27	27	100	—	—
7. a	29	29	100	—	—
b	29	29	100	—	—
c	28	28	100	—	—
8. a	27	27	100	—	—
b	25	24	96	1	4
c	25	25	100	—	—
č	25	25	100	—	—
Skupaj	684	669	97,8	15	2,2

V dveh oddelkih osnovne šole za odrasle je uspešno zaključilo 8. razred 28 slušateljev. Praktično so uspešno zaključili osnovno šolo vsi, ki so redno vztrajali do konca.

Podružnične šole:

Leče

Razred	Število učencev	Izdelali	%	Niso izdelali	%
1.	6	6	100	—	—
2.	8	8	100	—	—
3.	8	8	100	—	—
4.	11	10	90,9	1	9,1
Skupaj	33	32	96,9	1	5,1

Holmec

Razred	Število učencev	Izdelali	%	Niso izdelali	%
1.	6	6	100	—	—
2.	5	5	100	—	—
3.	7	7	100	—	—
4.	6	6	100	—	—
Skupaj	24	24	100	—	—

Malo šolo je obiskovalo 7 otrok.

Sentanel

Razred	Število učencev	Izdelali	%	Niso izdelali	%
1.	4	4	100	—	—
2.	4	4	100	—	—
3.	3	3	100	—	—
4.	6	6	100	—	—
Skupaj	17	17	100	—	—

Splošni uspeh se je v primerjavi z lanskim letom nekoliko izboljšal. Za vse tiste učence, ki so komaj izdelali razred, pa smo konec avgusta organizirali dopolnilni pouk.

Fakultativni pouk nemškega jezika je obiskovalo 33 učencev v dveh razredih. Opažamo, da je osip pri fakultativnem pouku nemškega jezika prevelik, saj se zaradi tega zelo poviša šolnina, ker ta pouk materialno v celoti pokrivajo starši.

Na naravoslovnem dnevu

Za učence 4. razredov smo v avgustu organizirali šolo v naravi — plavanje v Karigadorju, za učence 5. razredov pa šolo v naravi — smučanje v Sentanelu.

11. aprila smo organizirali republiško tekmovanje za Cankarjevo nagrado. Udeležilo se ga je 54 tekmovalcev iz vse Slovenije ter slovenskih šol iz Gorice in Trsta. Na večer pred tekmovanjem smo pripravili tekmovalcem in mentorjem v družbenem domu koncert Duo Kora, pozabaval pa jih je tudi Primož Suhodolčan.

Učenci so naslednji dan tekmovali v poznavanju pisatelja Leopolda Suhodolčana, mentorji pa so obiskali študijsko knjižnico in Prežihovo domačijo. Poljano in Suhodolčanov grob so obiskali skupaj s tekmovalci.

18. aprila smo organizirali občinsko tekmovanje najboljših matematikov.

22. maja sta naši ekipe osvojili 1. in 2. mesto na občinskem tekmovanju osnovnih šol v SLO in DSZ. Bilo je na Prevaljah.

Zmagovalec občinskega tekmovanja pionirjev prometnikov Joži Rupar se je udeležil republiškega tekmovanja v Kopru. Zgodovinski krožek pod vodstvom Antona Robarja je prejel v Kranju srebrno priznanje za raziskovalno nalogo.

V počastitev štafete mladosti smo v Družbenem domu organizirali kviz iz slovenščine za osmošolce naše občine.

V marcu smo imeli na tritedenski praksi šest študentk Pedagoške fakultete Maribor — smer razredni pouk. Prav tako so dijaki 2., 3. in 4. letnika pedagoške usmeritve srednje šole z Raven pri nas opravili prakso.

Učenci 3. razredov so opravili kolesarski izpit.

Na zbiralnih akcijah so pionirji zbirali staro obleko in zbrali 18 ton starega papirja.

Zaradi velike podražitve Ribarjevih značk, namenjenih odličnim učencem, smo letos podelili samo Ribarjeve medalje učencem 8. razredov, ki so bili odlični vseh 8 let. To so:

8. a

Katja Bandel
Marjetka Pori
Darinka Kotnik
Gabrijela Ploder

8. b

Stevo Đukanovič
Bernarda Petrič
Karolina Navodnik
Andreja Koletnik

Aleksandra Klemenc
Simona Kadiš
Andrej Herič
Marko Drevenšek
Polonca Čarf

8. c

Branko Steharnik
Darka Rudolf
Katjuša Knez
Katarina Paradiž
Damjan Gutman
Sebastjan Donik
Mihael Cigler

8. č

Nataša Golob
Peter Jevšnikar
Aleksandra Kogelnik
Irena Modrej

Za prizadevno delo in odličen uspeh vsem iskrene čestitke!

Na proslavi dneva OF in praznika dela smo učencem, ki so se s prizadevnim delom izkazali še ob pouku, letos podelili nagrade dela.

Učenci so sodelovali v najrazličnejših krožkih in prostovoljnih dejavnostih. Pri tem so nam bili v veliko pomoč zunanji mentorji in društva, za kar jim gre iskrena hvala in priporočilo za nadaljnje sodelovanje. Zelezarna Ravne pa je omogočila udobno potovanje veselošolcev na republiško tekmovanje v Ljubljano. Za prevoz je ponudila kombi in prijaznega voznika. Tega tekmovanja so se udeležili Urška Dolinšek za 3. razred, Tina Verovnik za 7. razred, Sandra Krivograd za 8. razred z osnovne šole Prežihovega Voranca Ravne ter Polona Poberžnik za 4. razred, Marko Medvešek za 5. razred in Čedo Joksimovič za 6. razred z naše šole.

Za storjeno uslugo se tekmovalci in mentorji vesele šole Zelezarna Ravne pristrčno zahvaljujejo.

Pri šoli je nastalo gradbišče. Raste prizidek prepotrebni prostorov za enoizmenski pouk. Zbrana sredstva ne zadostujejo za dokončanje načrtovane gradnje, zato je gradnja razdeljena na več faz. V prvi fazi naj bi dokončali le vezni del, trakt učilnic s kuhinjo in telovadnico pa kasneje. Pričakujemo, da se bodo sredstva še naprej intenzivno zbirala in dosledno uporabila po izglasovanem občinskem prioritetenem redu. Le tako bomo tudi v doglednem času lahko v celoti dokončali investicijo.

Franc Volentar

Delo osnovne šole Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem v šolskem letu 1986/87

Osnovno šolo Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem je v šolskem letu 1986/87 obiskovalo 729 učencev od 1. do 8. razreda v 26 oddelkih, podružnično šolo Strojna 20 učencev od 1. do 8. razreda v dveh kombiniranih oddelkih. Na centralni šoli na Ravnah smo imeli še 3 oddelke podaljšanega bivanja, v katere je bilo vključenih 58 učencev od 1. do 4. razreda. Na podružnični šoli Strojna nismo imeli učencev v 2. razredu.

Od 729 učencev centralne šole je razred uspešno končalo v junijskem roku 700 učen-

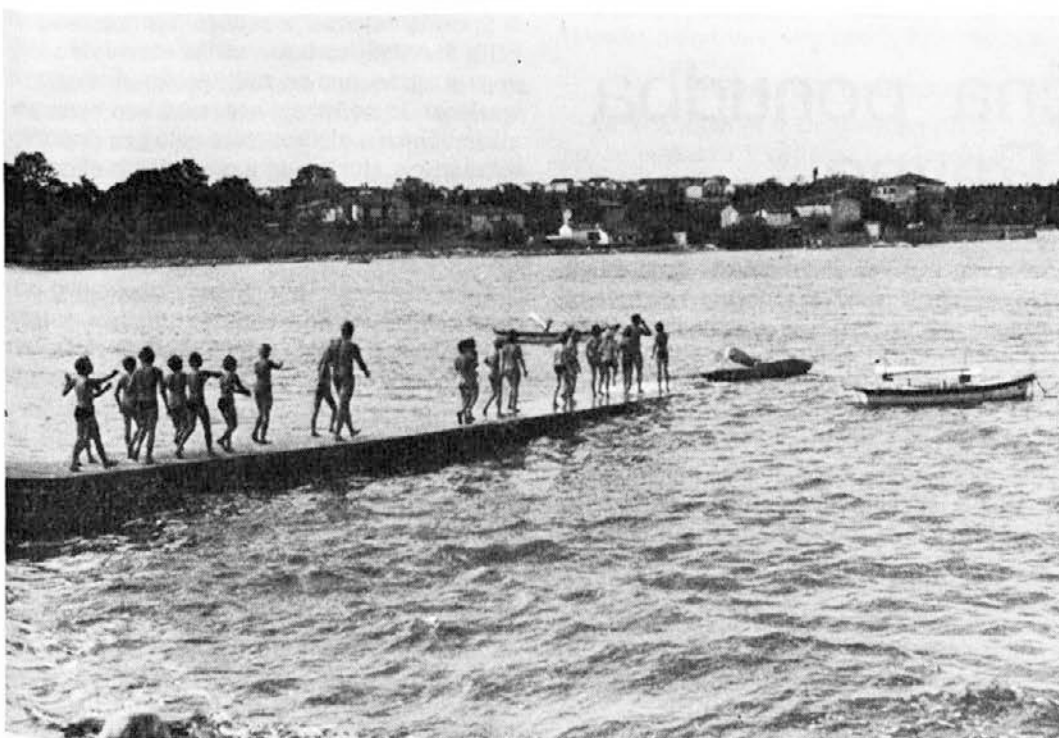
cev, 25 učencev od 1. do 7. razreda je doseglo nezadostni splošni uspeh in bodo v prihodnjem letu razred ponavljali, od tega 3 učenci prvega razreda na OŠ Juričev Drejček Ravne, ker so bili razvrščeni. En učenec 5. razreda je bil zaradi bolezni neocenjen in bo razred ponavljal. Trije učenci 8. razreda imajo še popravne izpite, ki jih bodo opravili v avgustu.

Uspeh učencev centralne šole:

Razred	Število	Razred izdelali z uspehom						Niso izd. razreda	Neocenj.	Imajo popr. izpit
		odl	pdb	db	zd	skupaj	%			
1.	94	33	25	21	10	89	94,7	5	—	—
2.	98	47	22	25	4	98	100	—	—	—
3.	93	30	30	22	10	92	98,9	1	—	—
4.	100	26	35	28	7	96	96	4	—	—
5.	99	18	35	26	14	93	93,9	5	1	—
6.	94	22	24	25	17	88	93,6	6	—	—
7.	80	20	18	24	14	76	95	4	—	—
8.	71	18	13	24	13	68	95,8	—	—	3
ŠOLA	729	214	202	195	89	700	96	25	1	3
%	100	29,4	27,7	26,7	12,2	96	—	3,4	0,13	0,4

Podružnica OŠ Strojna

1.	2	1	1	—	—	2
2.	—	—	—	—	—	—
3.	2	—	1	—	1	2
4.	3	—	1	2	—	3
5.	3	—	1	1	1	3
6.	2	—	1	—	1	2
7.	5	2	1	1	1	5
8.	3	—	—	2	1	3
ŠOLA	20	3	6	6	5	20

Letna šola v naravi avgusta 1986

Ocenjujemo, da je bil učno-vzgojni uspeh šole kot celote dober. Razred bo sicer ponavljalo 26 učencev, od tega so trije učenci razvrščeni, 4 učenci, ki bodo ponavljali, pa so že enkrat ponavljali. Ponavljali bodo tisti učenci, ki kljub skupnim prizadevanjem šole in doma niso osvojili temeljnega znanja, ki je pogoj za normalno delo v višjem razredu. Kvaliteto učno-vzgojnega uspeha predstavljajo učenci, ki so dosegli odlični, prav dober in dober uspeh, teh je skupaj na centralni in podružnični šoli 625, kar pomeni 83,4 % vseh učencev.

Poudariti moramo, da se prostorske razmere iz leta v leto slabšajo, saj raste število učencev in s tem število oddelkov, na drugi strani pa prostori ostajajo enaki, kot so bili pred 3 ali 4 leti, ko je bilo na centralni šoli kar 100 učencev manj kot v letu, ki se izteka.

V preteklem letu smo imeli organizirano učno-vzgojno delo kar v štirih šolskih stavbah. Dva oddelka sta imeli pouk v dveh učilnicah Dijaškega doma, kjer pa ni nobenih drugih pogojev razen dveh učilnic, ki pa v osnovi ne ustrezata normativom (učilnici sta razmeroma majhni in precej temni). Zunanjih uporabnih površin neposredno ob Dijaškem domu ni in so se učenci počutili zelo utesnjeno.

Dejavnosti ob pouku

Rezultati učno-vzgojnega dela so odraz kvalitete rednega pouka in vseh dejavnosti ob pouku. Učenci svoje interese zadovoljujejo v dejavnostih ob pouku.

Učenci šole so se s svojim programom dela in ob pomoči mentorjev - učiteljev šole ter zunanjih sodelavcev vključevali v tekmovanja JPI, v tekmovanje šolskih športnih društev, v veselo šolo, tekmovanje za bralne značke, športno značko, prometno značko, pošiljali so svoje literarne in likovne prispevke v časopise in revije, se udeleževali raznih razpisnih natečajev, tekmovali za Cankarjevo nagrado in osvajali nagrade in priznanja.

Interesne dejavnosti smo imeli organizirane na športnem področju v okviru ŠSD Pionir, kjer je delovalo 13 dejavnosti v 17 skupinah, na kulturnem področju je bilo 10 dejavnosti v 13 skupinah, proizvodno-tehnično in gospodarsko področje je obsegalo 13 dejavnosti, šolska zadruga je pokrivala 4 področja v 7 skupinah, poljudno znanstveno področje je bilo organizirano v 3 skupinah. Poleg tega je bil organiziran dodatni pouk za učence od 4. do 8. razreda.

V 11 skupin iz 5 predmetnih področij je bilo vključenih 97 učencev. Organizirane dejavnosti so pokrivalo praktično skoraj vsa interesna področja. Interesne dejavnosti so vodili in usmerjali pedagoški delavci šole in zunanji sodelavci. Pri realizaciji tega dela programa je z nami sodelovalo in nam pomagalo 20 zunanjih sodelavcev — mentorjev. V interesne dejavnosti ob pouku in v dodatni pouk je bilo vključenih 718 učencev centralne šole in vsi učenci podružnične šole Strojna. Kar 311 učencev je bilo vključenih v dve ali več interesnih dejavnosti.

Učenci 5. razreda so bili od 1. do 7. februarja 1987 v zimski šoli v naravi. Organizirali smo jo kot prejšnja leta na podružnični osnovni šoli Strojna.

Od 18. do 25. avgusta 1987 bodo v letni šoli v naravi v počitniškem taboru v Karigardorju učenci, ki so končali 3. razred.

Uspehi na različnih tekmovanjih

Učenci šole so tekmovali v JPI in osvojili prvo nagrado. Od vseh šol v Sloveniji je uspelo osvojiti to nagrado šestim šolam.

Za Cankarjevo nagrado je tekmovalo na regijskem tekmovanju 5 učencev in bili so vsi nagrajeni, učenka 7. razreda Tina Verovnik se je udeležila republiškega tekmovanja in dosegla drugo mesto.

V veseli šoli je tekmovalo 306 učencev od 3. do 8. razreda, na občinsko tekmovanje se je uvrstilo 26 učencev in dobili smo 3 občinske prvake od skupno šestih. Ti trije učenci so se udeležili republiškega tekmovanja.

Za Vegovo priznanje je tekmovalo na šolskem tekmovanju 46 mladih matematikov, učencev od 5. do 8. razreda. 5 učencev je tekmovalo tudi na občinskem tekmovanju, trije so osvojili srebrno Vegovo priznanje.

Mladi likovniki so sodelovali s svojimi likovnimi izdelki na republiškem natečaju EX LIBRIS, kjer so prejeli posebno priznanje 4 učenci, in na natečaju LIKOVNI SVET OTROK, kjer je prejelo priznanje 5 učencev. Trije učenci so sodelovali v likovni koloniji v Radljah in so prejeli priznanja.

Za bralno značko so tekmovali 504 učenci in značko sta osvojila 402 učenca.

Športno značko je osvojilo 369 učencev. En učenec je tekmoval na regijskem in republiškem tekmovanju iz računalništva. Trije učenci čebelarji so tekmovali na republiškem tekmovanju čebelarjev v Krškem, kjer so osvojili 5. mesto med 60 ekipami. Kolesarski izpit je opravljalo 99 učencev od 2. do 4. razreda, opravilo ga je 67 učencev.

Dramska skupina je pripravila mladinsko igrano Kresniček in z njo izvedla 4 predstave, ki si jih je ogledalo okoli 800 gledalcev. Septembra je dramska skupina gostila mladinsko dramsko skupino iz Doline pri Trstu, decembra pa je naša skupina gostovala v Dolini.

Mladi igralci so pripravili še tri predstave za delovne organizacije.

V otroški in mladinski pevski zbor je bilo vključenih 105 učencev. Pevci so sodelovali na proslavah na šoli, zapeli so borcem in se uspešno udeležili občinske revije otroških in mladinskih pevskih zborov.

Mladi športniki so tekmovali vse šolsko leto. V rokometu so fantje postali področni prvaki in se uvrstili celo na republiški polfinalni turnir. V šolskem letu, ki se izteka, smo izpeljali ob izredni pomoči učencev, staršev in okolja dve veliki manifestaciji:

Ob dnevu šole — 18. februarja — smo gostili 42 učencev in 10 delavcev Osnovne šole Jovan Kursula iz Varvarina. Ob tej priložnosti smo podpisali listino o trajnem sodelovanju med šolama. Gostje so bili pri nas štiri dni.

22. in 23. maja 1987 je naša šola organizirala in izpeljala 10. srečanje Prežihovih šol. Skupaj je 7 Prežihovih šol (5 v Sloveniji in 2 v Italiji). Udeležile so se ga vse. Dva dni smo gostili 93 učencev in 21 pedagoških delavcev ter 41 staršev iz Doline in Doberdoba. V kulturnem programu srečanja je sodelovala tudi Glasbena šola Ravne s svojim odličnim mladinskim pihalnim orkestrom.

Ob tej priložnosti se želim zahvaliti mnogim delovnim organizacijam, skupnostim, siskom in posameznikom, ki so nam pomagali z materialom, finančno in z delom izpeljati to za nas pomembno manifestacijo.

O rezultatih in delovnih uspehih naših učencev bi še lahko pisal, saj je še precej takih, ki jih v tem zapisu nisem omenil.

Ob koncu šolskega leta, ko načrtujemo delo za šolsko leto 1987/88, smo pred problemom, ki bo zadeval mnoge učence in starše.

Prehajamo z enoizmenskega na dvoizmenski pouk. Število učencev raste, prostori pa ostajajo. Bojim se, da bo preteklo kar nekaj let, da bomo imeli morda spet možnosti za enoizmenski pouk.

Na koncu se želim zahvaliti vsem, ki ste nam pomagali pri izvedbi letnega delovnega načrta šole.

Posebno zahvalo izrekam vsem našim zunanjim sodelavcem, staršem in vsem delavcem šole.

— kongresni turizem (kongresi, posveti in simpoziji v turističnih krajih)

— kulturni turizem (obiski kulturnih prireditelj, razstav, muzejev, športnih prireditev in ogled tujih dežel)

— naturizem (organizirana turistična ponudba v okviru svetovnega nudističnega gibanja)

— navtični turizem (preživljanje dopusta ob ali na vodi z uporabo plovnihih objektov, jadrnic, jaht ali čolnov, itd.)

— športni turizem (letovanje s pretežno športno vsebino).

Glede na geografske značilnosti ločimo: obmorski, planinski in navtični turizem.

Glede na namestitvene značilnosti ločimo: hotelski in kmečki turizem, kampiranje, šotorjenje.

Glede na letno dobo ločimo: zimski in letni turizem.

Po obliki ločimo: inozemski in domači turizem.

V praksi zasledimo še celo vrsto izrazov, kot sta stacionarni, sindikalni turizem itd., ki pa so bolj začasni, ker sistemizacija imen ni nikjer enotno obdelana.

Povezanost turizma in telesne kulture oziroma športne rekreacije

Izjemno hiter in dinamičen razvoj industrializacije ter urbanizacije sta s svojimi negativnimi posledicami vplivala na močan razvoj turizma in športa. Pojavlja se vedno večja odtujenost človeka, ki je posledica današnjega tempa in načina življenja. Sodoben način življenja, fizične in psihične obremenitve, nezdravo življenjsko ter delovno okolje kvarno vplivajo na človeški organizem in dajejo plodna tla za razvoj številnih obolenj.

Ljudje, ki se teh negativnih posledic vse bolj zavedajo, iščejo možnosti za sprostitev v zdravem naravnem okolju, ki jim omogoča razvedrilo in pozabo vsakdanjih skrbi.

V današnjem času se vse bolj uveljavlja povezanost športa s turizmom, saj postaja šport sestavni del turistične ponudbe. Športna dejavnost bogati vsebino turistične ponudbe, turistom omogoča aktivni odmor in s tem zadovoljevanje potreb ter interesov po gibanju, igri in zabavi.

Športna rekreacija zadovoljuje interese in želje številnih turistov ter je osnova sodobnega turizma, ima pa tudi visoko ekonomsko vrednost, ki se kaže v neposrednem ekonomskem učinku s plačevanjem uslug za športno-rekreativne storitve in v posrednem ekonomskem učinku — s hitrejšo prodajo rekvizitov ter opreme, s podaljšanjem sezone, želje po vračanju v isti kraj, ustna propaganda itd.

Športna rekreacija omogoča vsebinsko popestritev turistične ponudbe z organiziranjem različnih začetniških, nadaljevalnih tečajev, športne rekreacije za posamezne starostne kategorije, jutranje vadbe, zagotavljanja sparing partnerjev, kontrole učinka po vadbi in druge vabljive ter zanimive oblike športno-rekreativne dejavnosti.

Oblike športno-turistične dejavnosti

1. Lastna izbira določene športne dejavnosti in izvajanje te dejavnosti brez strokovno usposobljene osebe. To je za turiste, ki so se že prej ukvarjali s tem.

2. Izbira dejavnosti ob predlogih in navodilih strokovnjaka, ki predstavlja svetovalca, demonstratorja in udeleženca v igri, dokler

Albert Hojnik

Športno-turistična ponudba v občini Ravne

Turizem

Turizem je zelo pomemben svetovni družbeni in ekonomski pojav, ki se izraža v potovanju ljudi iz kraja v kraj ali bivanju v tujem kraju za daljši ali krajši čas z namenom, da se ljudje duševno in telesno okrepe. Pri tem pa so lahko prisotni še drugi motivi, kot na primer zabava, spoznavanje novega, širjenje kulturnega obzorja itd. Turist je torej oseba, ki zapusti stalno bivališče in začasno biva v drugem kraju ali potuje z namenom, da se odpočije, obnovi svoje moči, se zabava, razširi kulturno obzorje, svoje znanje in se potrjuje.

Turizem je pomembna gospodarska veja, ki prinaša marsikateri državi velik priliv dohodka. K razvoju turizma v vseh njegovih oblikah prispevata predvsem naraščanje prostega časa in porast življenjske ravni.

Pri nekaterih vejah turizma je poudarjen predvsem ekonomski moment, pri drugih vzgojno-izobraževalni in športno-rekreativni. Ne glede na to, katera komponenta turizma je poudarjena, pa imajo vse oblike skupni prispevek proti ubijajoči civilizirani, urbanizirani in tehnizirani družbi. Zato lahko rečemo, da turizem z vsemi svojimi pojavnimi oblikami ni samo ekonomska, marveč tudi sociološka, socialna in psihološka kategorija. Razvoj turizma je dal vrsto pojavnih oblik ali vej. Glede na temeljno vsebino turistične ponudbe ločimo:

— počitniški turizem (bivanje v tujem kraju v času letnega oddiha)

— zdraviliški turizem (bivanje v topličah ali rekreacija)

— izletniški turizem (enodnevni ali večdnevni izleti)

udeleženci ne osvoje določene stopnje znanja športne dejavnosti.

3. Dajanje nasvetov in informacij ob vadbi, ki je lahko usmerjena v:

- osvojitev osnovnega tehnično-taktičnega znanja in razvijanje osnovnih motoričnih sposobnosti v začetniških tečajih
- izpopolnjevanje znanja v določeni športni dejavnosti v nadaljevalnih tečajih.

4. Zagotovitev sparing partnerja oziroma soigralca ustreznih kvalitet glede na znanje turista.

5. Rekreativna tekmovanja za turiste, kot sredstvo za preverjanje njihovih sposobnosti in znanj.

Kakovost športno-turistične ponudbe kot tudi učinek informiranja in propagande so poleg materialne osnove odvisne predvsem od dobre strokovne zasedbe v turističnih centrih.

Stanje in perspektive športno-turistične ponudbe v občini Ravne

Dosedanji gospodarski razvoj občine Ravne je usmerjala v glavnem tradicija železarstva in rudarstva na eni ter gozdarstva s kmetijstvom na drugi strani. Šele v zadnjem času čutimo prve utripe nove dejavnosti, to je, turističnega gospodarstva, ki raste na lepota naše pokrajine in pridobitvah naših občanov.

Naša občina leži pretežno v alpskem svetu, ki postaja vse bolj potencialno območje zimskega in letnega turizma. V slovenskem in tudi širšem prostoru ima dolina dokaj ugodno geografsko lego. Od večjih urbanih središč je oddaljena le eno do tri ure vožnje z avtomobilom, kar je primerna razdalja za izletniški in vikend turizem. Območje triurne cestne povezave zavzema večja mesta: Maribor, Celovec, Celje, Ljubljano, Ptuj, Zagreb in Gradec.

K odprtosti in prehodnosti doline vsekakor pripomoreta še dva mejna prehoda. Čeprav pri nas nimamo termalnih vrelov niti izrednih atraktivnosti, pa predstavljajo posebno bogastvo naravne lepote naše dežele, kot so razgibana koroška pokrajina z bogatim zelenjem, s prostranimi gozdovi, planinskimi vrhovi, mirom, kakor tudi narodopisne značilnosti in gostoljubnost domačinov.

Skozi dolino je speljana železnica, ki teče od Maribora mimo Raven, Prevalj do mejnega prehoda Holmec in naprej v Avstrijo.

Del turistične ponudbe in ves avtobusni promet v dolini vzdržuje Integral, tozdr Potniški promet Prevalje. Po urejenih gozdnih cestah so z avtom dostopne skoraj vse kmetije v občini. Ko bosta zgrajeni še cesti iz Črne čez Sleme proti Šoštanju in iz Slovenj Gradca do Kotelja, bo dolina z vseh strani postala idealno dostopna.

V občini imamo tudi zadovoljivo turistično infrastrukturo, ki nudi turistom dodatno razvedrilo.

Telesnokulturni objekti, primerni za zimski in letni turizem.

RAVNE IN KOTLJE Z OKOLICO

Na Ravnah je najbolj znan Park telesne kulture; v njem so:

- športna dvorana
- velika telovadnica
- dvorana za namizni tenis
- 25-metrski pokrit plavalni bazen

- savna
- 8-stezno avtomatsko kegljišče
- 6-stezno strelišče za zračno puško
- atletski stadion
- 2 nogometni igrišči
- 2 tenis igrišči
- igrišče za košarko
- 2 igrišči za odbojko
- igrišče za roketmet
- TRIM steza
- smučarska vlečnica s smučiščem.

V parku stoji grad, kjer je študijska — Koroška osrednja knjižnica s Prežihovo sobo, likovnim salonom. Ob gradu je Delavski muzej, ki ima bogato železarsko, rudarsko, gozdarsko, lesarsko in narodopisno zbirko.

Blizu Kotelja je Rimski vrelc, ki postaja priljubljeno letovišče. Zaradi vode — hotuljske slatine, ki jo priporočajo slabokrvnim ljudem in proti boleznim želodca ter ožilja, nameravajo urediti na Rimskem vrelcu tudi zdraviliški turizem. Tam je tudi manjše smučišče z vlečnico. Od tod se turistom ponujajo prijetni sprehodi skozi smrekove gozdove in daljši izleti na Uršljo goro, Smučarsko koč, na Ošven, na Poštarski dom in na Sele.

Na Rimskem vrelcu se prične Vorančeva pot — koroška kulturna transverzala. Pot ima 11 postaj, vodi nas skozi idilično koroško pokrajino in obuja spomine na domove Prežihovega življenja. Vorančeva pot poteka od Rimskega vrelca, mimo Prežihove rojstne hiše, kmeta Tonija, Kogla, Lužnika, Mihela, Kravperka k Prežihu in do Prežihove bajte, kjer je spominski muzej. Konec poti je na Prežihovem grobu v Kotljah.

V tej lepi gozdnati pokrajini pod Uršljo goro je tudi Ivarčko jezero, ki so ga delavci Železarne Ravne uredili v lep rekreacijski center z urejenimi športnimi igrišči, prostori za oddih, sončenje in plavanje. Pri Ivarčkem jezeru je v začetku leta 1987 začela obratovati nova sedežnica, ki nas pelje na znano zimsko-turistično središče Ošven. Ob moderni vlečnici so v osrčju Uršlje gore odlični smučarski tereni na nadmorski višini okrog 1100 m, kjer so vsakoletna FIS tekmovanja za moške, na katerih sodeluje tudi svetovna smučarska elita.

V Kotljah pa je znana vsakoletna množična tekaška prireditev »Po poteh XIV. divizije«.

PREVALJE Z OKOLICO

Na Prevaljah je v Druženem domu 4-stezno avtomatsko kegljišče, na Ugaslih pečeh, nedaleč stran, je atletski stadion z nogometnim igriščem, igriščem za odbojko in košarko. Na Klemenovem vrhu je smučarska vlečnica za zimsko rekreacijo.

V Dobji vasi je kompleks 5 skakalnic — 8 m, 12 m, 20 m, 30 m in 52 m; 12 m in 30 m sta prevlečeni s plastiko.

Na Lešah nad Prevaljami je lepo smučišče s smučarsko vlečnico, vas pa je izhodišče za razne manj zahtevne izlete na bližnje hribe, kot sta Volinjak in Jankovec (1200 m).

Na južnih obronkih Strojne leži znana turistična vas Šentanel, ki je dostopna po lepi asfaltni cesti. S kmečkim turizmom se ukvarja skoraj vsa vas. Nad vasjo je velik prireditveni prostor s krasnim razgledom na Uršljo goro, Peco, Raduho, Obir in Podjuno. Za turiste so posebej privlačne tradicionalne kmečke poletne prireditve v mesecu juniju, ko Šentanelci prikažejo izvirne kmečke običaje in koroške ples.

Pri šanku

Na Poljani stoji spomenik, ki priča o zadnjih bojih v drugi svetovni vojni, je simbol končne zmage nad okupatorjem, zato slavi ravenska občina 15. maj kot svoj praznik. Leta 1985, ob 40-letnici zmage nad fašizmom, je Poljana postala spominski park »Svobode in miru«; tu bodo uredili tudi muzej »15. maj«.

MEŽICA

Zimsko-turistično središče Mežiške doline je danes Mežica. Na bližnjih pobočjih hribov so obsežna smučišča s sedežnico Štalekar, vlečnicama Gmajna in Jesenik. Podnebne razmere v tem območju so ugodne, tako da traja povprečna smučarska sezona do 90 dni. Ta zimski turistični center ima zmogljivost 2000 smučarjev na uro. V Mežici imajo urejeno še sankiško progo in naravno drsaljšče ter smučarsko tekaško progo na 5 in 10 km.

Turistom nudi prijetno bivanje hotel Peca z depandanco Mojca, v kraju je tudi precej zasebnih prenočišč.

Za turiste je izjemno zanimiv zimski turistični teden, kjer domačini poleg številnih športno-rekreacijskih prireditev pripravijo gostom tudi privlačne kulturne prireditve. Pred leti se je v Mežici uveljavila smučarska tekaška prireditev »Gorski tek Franca Pasterka-Lenarta«.

Poleg tega je v kraju tudi dovolj drugih športnih in rekreacijskih objektov, kot so: športna dvorana, manjša telovadnica, letno telovadišče na prostem, letno kopaljšče, nogometno igrišče, igrišča za odbojko, košarko ter tenis.

Na vse okoliške hribe, tudi na Peco, vodijo lepo urejene gozdne ceste in planinske poti.

ČRNA

Lepo urejen turistični kraj v Mežiški dolini je tudi Črna na Koroškem. Naravna turistična znamenitost so Obistove peči, slikovite apnenčaste prepadne stene neposredno nad krajem.

V bližini mesta je smučarska vlečnica z osvetljenim smučiščem, kjer je možna nočna smuka. Zaradi izjemno ostrega podnebja, ki je podobno Kranjski gori, zapade tukaj obilo snega. Izletnikom in turistom nudi prijetno bivanje hotel Planinka, ki se razvija v sodobno gostišče.

V kraju so tudi velika nova telovadnica, kulturni dom, 3-stezno sodobno kegljišče, 4-stezno strelišče za zračno puško in pokrit 10-metrski plavalni bazen. Ob šoli je večnamenska asfaltna ploščad za odbojko, košarko in rokomet oziroma mali nogomet. Na Pristavi je nogometni stadion z lepo urejenimi garderobnimi prostori.

V kraju že dolga leta uspešno deluje Turistično društvo Črna, ki ima največ zaslug za najlepše urejen kraj v Mežiški dolini in za enega najlepših v Sloveniji.

Za razvoj turizma sta izjemno pomembni planinski cesti, ki povezujeta Črno z Zgornjo Savinjsko dolino. Prva vodi po dolini Bistre čez Slemen v Solčavo in Logarsko dolino, druga pa pelje čez Smrekovec v Ljubno. V Solčavo je speljana tudi nova cesta skozi Koprivno.

Vsako leto sredi avgusta prizadevni domačini organizirajo tradicionalni Koroški turistični teden. V tem tednu se zvrsti pester program športno-rekreativnih, zabavnih in kulturnih prireditev, ki s svojo odprtostjo in izvirnostjo privabljajo širok krog domačih in tujih obiskovalcev. Med športnimi prireditvami je najbolj znan tek kralja Matjaža.

Črna je znana tudi kot izhodišče za priljubljene planinske izlete na Smrekovec, Peco, Olševo in v Savinjske Alpe. Na Mali Peci, v bližini planinskega doma, je votlina s kipom legendarnega kralja Matjaža. Za izletnike in turiste je vsekakor zanimiv tudi Ludranski vrh v pobočju Smrekovca. Na tem vrhu so etnografsko zanimive samotne kmetije. Na Ludranskem vrhu je tudi največ starih zaščitenih lip. Najzanimivejša je znana »Najevska lipa«, ki velja za najdebelejše drevo te vrste v Sloveniji. Obseg debla v prsni višini znaša 11,24 metra.

Kot znamenitost velja omeniti še 3 najlepše alpske doline v naši občini: Toplo, Koprivno in Bistro. Toplo, ki je zaradi svojih naravnih lepote zaščiten, obdajajo gosti smrekovi in macesnovi gozdovi. Kmetije Burjak, Končnik, Fajmut, Florin in Kordež so izra-

»Pobratenje z OŠ Jovan Kursula iz Varvarina«

ziti primerki kmečke alpske arhitekture iz 16. do 19. stoletja.

V Koprivni je prav tako znana ena najvišjih kmetij v Sloveniji, domačija Jekl (1322 m).

Tretja alpska dolina je Bistra, po kateri je iz Črne do Solčave in Logarske doline speljana gozdna cesta. Cesta ima odcep do najvišje kmetije v Sloveniji, do Bukovnika (1327 m), od koder je možen najboljši pristop na Raduho. V Bistri je zelo znano čebelarstvo z značilnimi koroškimi čebelnjaki.

Zelo priljubljena za izletnike in turiste je KOROŠKA PLANINSKA MLADINSKA TRANSVERZALA, ki vodi od Ribnice na Pohorju ali Pirševega doma čez Pohorje, Uršljo goro na Slemen, Smrekovec, Raduho, Peco, mimo Leš, Naravskih ledin do Prežihove bajte.

Za razvoj turizma v občini skrbijo Koroška turistična zveza Ravne na Koroškem, turistična društva Črna na Koroškem, Mežica, Šentanel in Kotlje.

tečaje. Smučarski tekaški klubi na Ravnah, v Mežici in Črni bi lahko organizirali vadbo smučarskega teka na smučeh in vzdrževali tekaške proge.

Plavalni klub bi vodil plavalne tečaje v zimskem bazenu na Ravnah.

Teniška kluba na Ravnah in v Mežici lahko organizirata vadbo tenisa, kegljaški klub v Črni, na Prevaljah in na Ravnah pa vadbo kegljanja.

Planinska društva v vseh krajih lahko sodelujejo pri usmerjanju in vodenju turistov po planinskih poteh različnih težavnostnih stopenj.

V večjih turističnih središčih, v Črni, Mežici, na Rimskem vrelcu in na Ravnah (kjer je že organizirano izposojanje tekaške smučarske opreme), treba organizirati izposojevalnice športne opreme in rekvizitov, kjer bi strokovnjaki občasno ali stalno svetovali o opremi, pravilni tehniki in metodah vadbe ter skrbeli za izposojanje in vzdrževanje športne opreme ter rekvizitov.

Občinska TKS si prizadeva dobiti status športnega centra republiškega ali celo zveznega pomena, da bi lahko organizirala priprave reprezentanc in tudi klubov od republiškega do zveznega ranga v različnih športnih panogah.

V zadnjem času je tudi turistično gospodarstvo — hoteli in restavracije — doseglo takšno raven ponudbe, da lahko zagotovi nastanitvene in prehranske potrebe teh uporabnikov.

Vsakoletno priprave različnih reprezentanc in klubov zveznega ranga, tekmovanja na Ravnah in v Mežici potrjujejo, da smo sposobni nuditi primerne pogoje za vadbo tudi vrhunskim ekipam.

Razvoj športno-turistične ponudbe bo v prihodnje usmerjen v večjo izrabo naravnih možnosti in boljše izrabo zmogljivosti v Črni, Mežici, Kotljah, na Ivarčkem jezeru in Ošvenu.

Mežiška dolina omogoča razvoj stacionarnega in rekreativnega turizma, zato bo ponudba usmerjena v prvi vrsti v te oblike turistične ponudbe. Ker pa pričakujemo v obdobju do 1990. leta porast števila tranzitnih gostov in izletnikov, moramo tem prilagoditi turistično ponudbo, ki bo temeljila na enotnih programih gostinstva, turizma in žičničarstva

Hoteli in penzion s prenočišči:

Hotel Merx Ravne na Koroškem	102 ležišči	Merx
Smučarska koča Ravne	56 ležišč	Merx
Penzion Poljana	19 ležišč	Golfturist
Hotel Peca Mežica	55 ležišč	Gost. podjetje Peca
Depandanca Mojca	50 ležišč	Gost. podjetje Peca
Hotel Peca — zasebna ležišča	50 ležišč	Gost. podjetje Peca
Penzion Planinka Črna	75 ležišč	Golfturist
Hotel Rimski vrelc Kotlje	54 ležišč	Golfturist
Skupaj:	461 ležišč	

Planinske kočje v občini

— Koča na Naravskih ledinah (1128 m)		
— PD Ravne	50 ležišč	(30+20)
— Dom na Uršlji gori (1696 m) — PD Prevalje	60 ležišč	
— Planinsko zavetišče pri Pucu v Koprivni (730 m) — PD Mežica	0 ležišč	
— Koča na Pikovem v Podpeci (986 m) — PD Mežica	6 ležišč	
— Dom na Peci (1665 m) — PD Mežica	140 ležišč	(81+59)
— Dom na Smrekovcu (1377 m) — PD Črna	60 ležišč	(50+10)

Vseh planinskih prenočišč v občini je 316. Vseh nočitvenih zmogljivosti v občini je 777.

Za dvig kakovosti športno-turistične ponudbe v občini bi morale turistične organizacije pritegniti ustrezne klube in društva, ki

delajo v krajih. Le-ti bi lahko s primernimi strokovnimi kadri v dopolnilnem programu vodili športno-rekreativno-turistično dejavnost.

Smučarski klubi bi v vseh krajih vodili za turiste osnovne in nadaljevalne smučarske

Milan Vošank

Med svetlobo in temo

Odnos med svetlobo in temo, lahko bi tudi poetično rekli: boj med mračnjastvom in veseljem, mi vedno znova vzbuja čustva in razmišljanja. Svetloba je življenje; mrak, tema, to je izničenje, to je končavanje, to je smrt! Noč ima svojo moč, pravijo. Ali nima svetloba, ko je vse vidno, ravno zaradi tega, te svoje pestrosti vendar, v sebi še večje moči? Ali ste kdaj postali na svojem pragu in se presenečeni in občudujoč hkrati zazrli v svetle pramene sonca, v nenadne svetlobne spremembe onstran dvorišča, ali tam daleč na obzorju. Slikar rabi svetlobo, impresionist in tudi ekspresionist še najbolj, fotografu je nujna, pisec je ob soncu vedrejši, vinska trta žlahtnejša, kmet se bolj z veseljem ozira

ter kmečkega turizma. Potreben bo enoten pristop na turističnem tržišču, za uresničitev teh ciljev nameravamo v občini ustanoviti poslovno skupnost. Gradnjo zimsko-turističnih centrov bomo nadaljevali po fazah v smislu zaokrožene gostinsko turistične ponudbe.

Za aktivno rekreacijo so primerna območja v večjih naseljih, zunaj njih pa predeli pod Uršljo goro, nad Mežico in v Črni. Glede na gospodarnost je mogoče, da bodo zimski centri ob enem primerni tudi za letni turizem. Vzdrževali in urejali bomo objekte za planinstvo, ki predstavlja najbolj množično obliko rekreacije v občini, in to na pogorjih Uršlje, Pece, Raduhe, Olševe in Smrekovca.

Kmečki turizem kot dopolnilna dejavnost kmetov in popestritev turistične ponudbe je na Koroškem šele v začetni fazi. V prihodnje mu bomo morali nameniti obilo pozornosti, saj je zanimiv za kmete kot tudi za celotno družbo. Dejavnost kmečkega turizma se bo razširila v Topli, Koprivni, Bistri, Javorju, pod Uršljo goro in v Šentanelu, v idilični in sončni kmečki vasici, ki lahko postane potencialno izletniško središče ter jedro kmečkega turizma v občini. V tem srednjeročnem obdobju predvidevamo 24 novo usmerjenih kmetij v kmečki turizem z 232 ležišči. Z dograditvijo hotela Merx na Ravnah pa bo turistično gostinstvo občine pridobilo 60 novih ležišč.

Nesporna je ugotovitev, da ima naša občina ugodne naravne, podnebne, reliefne in krajevne možnosti za razvoj turističnega gospodarstva.

Z boljšo povezanostjo turističnih organizacij kakor tudi s telesno kulturo in ostalim združenim delom, ureditvijo najnujnejših infrastrukturnih objektov in komunalnih naprav, z dobrimi kadri in boljšo propagando ima občina vse možnosti, da se športno-turistična ponudba v tem srednjeročnem obdobju razširi in obogati.

Viri in literatura:

Silvo Kristan: Športna turistika

Miroslav Osojnik: Po Mežiški dolini. Turistični vodnik občine Ravne na Koroškem

Osnutek dolgoročnega razvojnega načrta občine Ravne na Koroškem za obdobje 1986 do 2000

Družbeni plan občine Ravne na Koroškem za obdobje 1986—1990.

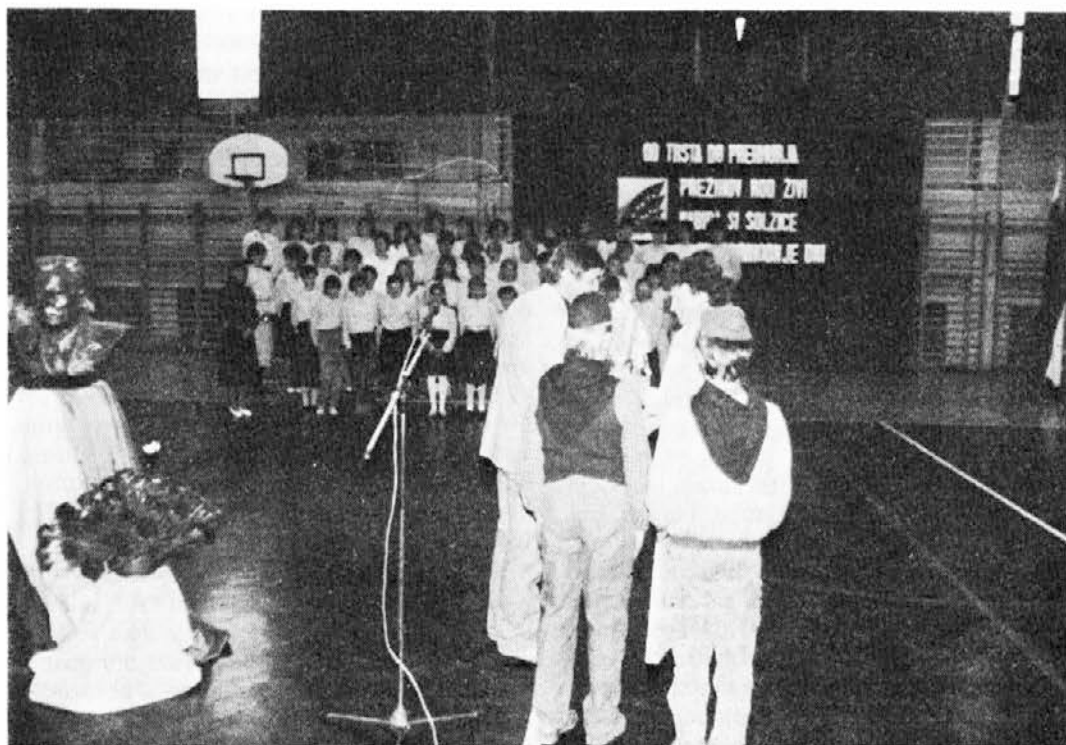
po svojem, če je osvetljeno... Naše duše so vedrejšje, če je dan lep in sončen (potem so tudi tegobe lažje). Potreba po svetlobi je v nas samih. Iskanje svetlobe je iskanje sreče!

Med svetlobo in temo: ta odnos, kje ga lahko najbolj pristno doživimo? Bodimo opazovalci: v naravi, seveda! Sončni vzhodi in sončni zahodi: kako zna biti to lepo. Da v človeku zavihra in zavriska. Pogovarjajmo se torej v tem mojem zapisu o teh doživljajih svetlobe in barve; govoril bom o svojih doživljajih, prisluhnite mi, in prisluhnite sebi.

Na očeta me vežejo prenekateri spomini. Ne vem, morebiti sem se ravno od njega naučil tako zaživet v naravo. V zavesti mi živi dogodek, rekel bi — zgodnjeljutanji. Hodil sem v osnovno šolo. Še v temi me je oče zbudil, potem ko je še prej nakrmil vole, in odpravila sva se na njivo orat. Zakaj ni poklical brata, kdo bi vedel, morebiti je mene zato, ker sem starejši. Orat sva odšla na njivo spodaj pod lipo.

S prvo svetlobo tega zgodnjepoletnega dne, ki se je komajda opazno razvlekla nekje od vzhodnih gozdov, medtem ko je ravenska dolina spodaj še bila v meglenem mraku, so bile zorene prve brazde, iz katerih se je kadila sapa. Tudi vola sta puhala skozi nozdrvi v jutranji hlad, ko sta hodila počasi in enakomerno, preudarno, bi rekli, eden v brazdi, drugi zunaj, od zar do zar. Samo malo mi ju je bilo treba usmerjati, bila sta stara in vajena takšnih del. Oče je hodil zadaj po brazdi s palico v desnici, in občasno pritiskal na ročice težkega železnega pluga, le na zarah ga je moral prenesti, obrniti in nastaviti lemež v novo brazdo. Sprva sva bolj malo govorila, kakor da sva bila še zaspana, še največ sva priganjaje jih prigovarjala volom: hej, hap, štija... Dobro sta razumela te

besede. Ta njiva je kar dolga, usločena v sredi in skorajda nestrma, pa vendar smo vidno prodirali v svežino njene prsti. Zemlja je morala biti dobro in globoko preorana, pri takšnih poljskih delih in sploh je znal biti oče zelo skrben. Nastajal je dan, obrisi naselja in fabrike v dolini so postajali vse bolj razločni in, kot se mi je zdelo, tudi kovaška kladiva ter talilne peči vse glasnejše. Oglašati so se začeli petelini in veter v krošnji lipe. Pa vendar, pričakovanje je bilo tam na vzhodu: vzdih sonca. Barve, svetloba, dan. Toda narava je odkrivala svoj zastor počasi, da bi potem bolj presenetila. Vzhodne grebene, za Uršljo goro, nad Selami in nekje nad Pohorjem, je najprej obarvala svetla sivomodra svetloba, ki je postajala vedno močnejša. In sedaj: eksplozija! Rumena je nadvladala ostalo ter se pričela mešati s sprva komaj opazno oranžno, že kar rdečo, dokler ni vse skupaj postalo prelivanje vse bolj svetleče slepečih odtenkov, da so izginili še zadnji sivomodri oblaki in ni iz vsega tega, kakor iz kraterja razžarjenega vulkana, planila sončna krogla in se je barva divje in naglo razlila na grebene Uršlje gore in čez vse gozdove do najine njive; da je vsa narava kakor na novo zaživila v premočni svetlobi, sonce se je dvigovalo nad vrhove in ves vzhod je bil en sam ogenj, ki pa je že hitro ugašal. Sivina vsega ostalega neba je postala svetla modrina, ki je končno prekri-la še ves vzhodni kot do popolnega dne. Z očetom sva ustavila vole in zrla v to dogajanje. Le nekaj kratkih minut je trajalo. Svetloba je prevladala nad mrakobnostjo meglenega jutra. To je bilo barv: zeleni gozdovi in zeleno modre gore in vmes rdeča in rumena in oker... Le fabrika v dolini se je držala svoje večne sivine. S soncem so se oglasile ptice. Ob tem vzhajanju sonca nisem mogel ostati miren v svoji no-

Srečanje Prežihovih šol na Ravnah

tranjosti. Prevzelo me je, dobesedno. Ševeda ga je moral v svojih čustvih doživeti tudi oče. Kdo ve, če si ni takrat, muzikant, zamrmral melodijo. In še jaz: kdo ve, če se takrat ni v meni prebudilo nagnjenje in veselje do lepote narave, do barve, črt, svetlobe ..., ki me je kasneje pripeljalo do študija likovne umetnosti na pedagoški akademiji.

Do devetih ta dan je bila njiva zorana.

Koliko doživimo v naravi, če ji znamo prisluhniti, če jo znamo opazovati. Koliko sončnih vzhodov, tega barvnega kolosa, te palete barv in svetlobe sem že doživel. Tudi vstajam, včasih, še v mraku, da lahko opazujem rojevanje jutranje zarje.

Doživetja sončnih vzhodov na gorah, to so še drugačna in morebiti še globlja doživetja. Na gorah je svet in pogled nanj drugačen, zrak je čistejši, barve polnejše in širnejše, svetloba bolj svobodna in nastajanje juter najbolj veličastno. Spominjam se, ko sem sam ali s prijatelji trepetal v snegu že visoko na grebenih, da nam je bilo dano doživetje vzhajajočega sonca. Do podrobnosti se spominjam tistih nekaj juter, ki sem jih doživljal kot alpinist v velikih stenah, ko nama s soplezalcem ni bilo moč izplezati in sva morala noč preživeti v steni. Ta jutra — doživljal sem jih pozimi in poleti v naših domačih Julijskih Alpah, v italijanskih Dolomitih in francoskih gorah okrog Mont Blanca — so bila še posebej težko pričakovana po običajno mrzlih nočeh. In porajanje svetlobe v tistih strminah je bilo vedno tudi zaradi tega tako silno.

Kadar so dnevi oblačni, ni iger svetlobe. Tudi barve so mrakobnejše. In ljudje imamo morda tudi zato rajši lepe sončne dneve. Medtem ko ima jutranje nastajanje svetlobe svojo moč, je tudi njeno poslavljanje zvečer, zahod, nekaj drugačnega in posebnega. To je izginjanje svetlobe, to je nastajanje mraka. Teme. Črnine. Črna barva — mnogi se je bojijo. In sončni zahod: često zna biti še bolj silovit kakor vzhod. In prav tako nenadno kratek. Naj se zopet spomnim moje rodne domačije na Brdinjah in očeta: kako smo ob poletnih večerih radi plegli v travo tam na vrhu ob hiši in zrlji proti zahodu, proti barvam zahodnika, ki se je izgubljal v sivini in črnini. Bogve, kaj naju je z bratom takrat bolj zanimalo: zahajanje sonca, prehajanje dneva v noč, ali očetova pripoved? Vedno, ko se vračam iz sveta domov na naš vrh, se prepuščam ob lepih večerih opazovanju zahodnih obzorij. Večer: zahodno nebo se temno rdeče obarva. Brinjeva gora in strojanski bregovi se kar potopijo v to valovje in barva se razlije še tja do Pece in skorajda hoče še do Uršlje gore, na drugi strani pa čez Zelenbreg in Tolsti vrh proti Ojstrici, Kozjaku ter Pohorju, da je ta igra narave že kar fantastično čudovita (v dolini pa ropota fabrika, zdi se mi, da z mrakom in nočjo še bolj, in sivina mraka med betonskimi naselji vse hitreje prehaja v črnino, napolnjeno z medlo svetlobo luči in uličnih svetilk), v vejevje lipe pa se zaletava veter in zgoraj v gozdovih se sliši pošumevanje. Dokler črnina ne nadvlada okolice in barve izginejo in je vse le še v obrisih pod zvezdnatim nebom.

Pa spet ne morem mimo večerov v gorah. Kakor vzhajanje sonca je tudi zaha-

janje, doživljanje tega poslavljanja, tu polnejše. Doline so že zdavnaj mrakobne, zavite v pusto sivino in umetno svetlobo luči, ko je tam zgoraj še svetlo. Drugače, ker svetloba še obstaja in živi. Smo se na gorah, ko nas plezalcev stena še ni izpustila na vršni greben, zahoda sonca presneto bali, da smo kar prosili dan, naj nas vendar ne zapusti v nemočnosti. In glejte, začuda, ni se mi velikokrat dogajalo, da s prijateljem ne bi izplezala takorekoč v zadnji svetlobi. Pred leti — kako silno živi ta doživljal v mojem spominu — sem v mraku hodil na Uršljo goro. Bil sem že pod vrhom, ko so drevesa izgubila barve, postala so črna, pot sem še komajda sledil, tam za Peco, nekje za Golico in Svinjo planino, tam pa je — gorelo. Da, skorajda kakor da bi se res ves ta širni koroški svet med Rožem, Podjuno in Zilo in tostran nad mežiškimi globelmi, vnel. Rdeča barva zahodnika je bila tako močna, da se nikakor

Rok Gorenšek

OBISK V BEOGRADU

OB SAVCI, OB DRAVCI, OB BELI DONAVI ...

... poje slovenska ljudska pesem; misli in čustva, ki se nam ob tem porajajo, pa hite tja daleč k spodnjemu toku teh rek, v kraje in dežele, ki so našim prednikom, našim pradedom pomenile nekaj daljnega, neizmerne in skrivnostnega. Le šepetaje so se pogovarjali o teh krajih, bajno bogatih in ravno tako strašnih, znanih po vsem tedanjem svetu kot kraji, kamor je prišel naš človek samo kot suženj z vrvo na vratu in od koder ni bilo vrnitve. Če pa se je kdaj kdo vendarle vrnil, je postal znan in opevan celo v narodnih pesmih. Skratka, ti kraji so nekaj pomenili nič več in nič manj kot samo »globoko Turčijo«, deželo, kjer so vladale tedaj najbolj zaostale in strašne razmere, kjer pa so živeli tudi nam sorodni narodi, ki so bili s Turki obupen boj za goli obstanek, pa tudi za rast in obstanek evropske omike in civilizacije.

Dandanes je tudi tam vse drugače. O junaški, burni in krvavi preteklosti pričajo samo še spomeniki, povesti in narodne pesmi tamkajšnjih prebivalcev. Pričajo ruševine mogočnih trdnjav na vseh ključnih točkah po obrežjih treh rek, prastarih prometnih poti, vodečih v osrčje Evrope.

Od tistih časov pa do danes se je tam doli zares mnogo spremenilo. Iz dežel, ležečih še v prvi petini našega stoletja na periferiji ogromnega otomanskega carstva: iz takorekoč stalnega bojišča in vojnega taborišča so prav te dežele napredovale v središče naše skupne, svobodne, socialistične, samoupravne domovine Jugoslavije. Tu je danes srce Balkana. Kljub krizi in težavam, v katere smo zašli, se vendarle razvija v kulturno, prometno, gospodarsko in politično središče jugovzhodne Evrope.

Nekaj je pa vendarle še ostalo kot spomin, posledica stoletnega prelivanja krvi, suženjstva in upora. To so globoko, globoko vtisnjeni sledovi in navade, ki se odražajo v gospodarski zaostalosti, predvsem pa v obrazih in značaju tamkajšnjih ljudi. Dve skrajnosti sta, na kateri takoj naletiš celo pri površnem opazovanju. Na eni strani preprostost, odkri-

ni pustila prekriti in izriniti sprva še temnomodrim, nato pa že črnim oblakom. Tudi sam sem, zroč v to igro narave, bil ves v ognju, da me je bilo kar strah vsega okoli sebe: teh črnih dreves, te tišine brezvetrja in tega rdečila onstran dolin.

Ko sem kakšni dve uri zatem stopil iz koč, sem pohitel na greben: spodaj luči hotuljske in ravenske doline, zadaj temno hribovje, zraven Pece pa še vedno za odtenek rdeče barve. Košček svetlobe sredi širne črnine. Nisem mogel verjeti. Pa vendar je bilo res.

Kaj pa svetloba na morju? Poznamo tamkajšnja jutra in večere. Poznamo rdeče obarvano morje. Poznamo trenutke, ko se sonce »spusti v morje«. Pa to naj bo za drugo pripoved, mi se tokrat ne oddaljimo preveč s Koroške. In za konec: Postojmo torej na svojem pragu in zazrimo se v to našo svetlobo. Jamčim, vedno znova bomo presenečeni!

lost in gostoljubnost, še bolj pa flegmatičnost tamkajšnjih ljudi, na drugi strani pa skoraj prevelika nacionalna zavest in ponos, tako v obnašanju kot v govorjenju. Vsako od obeh skrajnosti bi po našem napačno ocenil vsak, ki ne pozna preteklosti in zgodovine, ki jih je izoblikovala takšne, kakršni so.

Naša merila so preveč stereotipna, preveč zahodnjaška, da bi lahko razumeli, da je ta preteklost tudi nas izoblikovala in tudi na nas, čeravno ne v takšni meri, zapustila svoje sledove, ki jih bo dokončno izbrisala samo prihodnost. Ravno zaradi preteklosti, zaradi stoletja trajajočega boja s silami z vzhoda in jugovzhoda tako radi zviška gledamo na vse, kar imajo tam, ker se pač ne vprašujemo mnogo, kako je prišlo do tega, da je tam tako, pri nas pa drugače.

Te misli naj bodo uvod v opis teden dni trajajočega obiska v našem glavnem mestu Beogradu, na katerega sta me, skupaj z ženo Štefko, ljubeznivo povabila naša soseda Katarina in Milko Mijajlović, ki večji del leta preživita v Beogradu, k nam na Brdinje v Kotle, pa prihajata le nekajkrat na leto na krajši oddih in obisk.

Milko in Katarina imata za seboj kaj pestro življenje, ki ju je vodilo skoraj po vsem svetu. Katarina je Hotuljka in jo Hotuljci po domače kličemo kar Dularjeva Katrca, ker se je rodila pri Dularju. Milko pa je po rodu Črnogorec, doma iz Dubrave pri Kuršumlji v Srbiji, kamor se je zaradi krvne osvete preselil rod Mijajlovičev iz Črne gore.

Ljudem se v življenju dogajajo včasih prav čudne in neverjetne reči, ki so usodne in pomembne za vse nadaljnje življenje. Tudi naša Katrca in Milko sta se leta 1955 znašla skupaj na jugoslovanski ambasadi v Washingtonu v Združenih državah Amerike. Slovenka in Srb sta se tam spoznala in zaljubila. Ona kuharica, on sekretar ambasade. Poročila sta se leta 1957 v New Yorku, doma v Kotlejah pa sta pri Dularju svojo zvezo potrdila s pravo ohcetjo, ki je trajala vso noč in sta nanjo povabila sorodnike, sosede, znanca in prijatelje iz Kotlej. Ohcet je bila pripravljena tako,

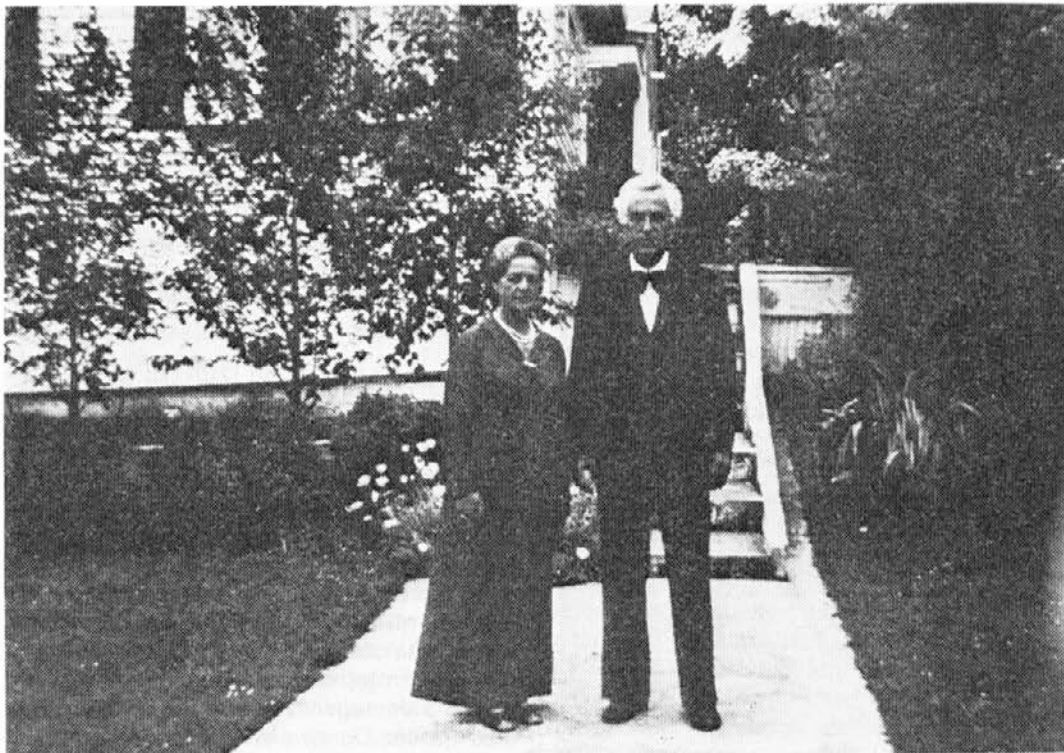
da je trajala na ameriški način do polnoči (samopostrežba). Na domači, hoteljski način pa po polnoči do jutra (postrežba).

V Ameriki sta skupaj preživela šest let. Milka so službene poti vodile po vseh Združenih državah, v Kanado in vse do Mehike in Srednje Amerike. Služba je bila takšna, da sta se po štirih letih ponavadi vrnila za leto ali dve v Beograd, nato pa sta odšla zopet v tujino za štiri ali več let. Tako sta preživela po štiri leta na Švedskem in v Pakistanu. Milka pa je pot včasih samega, mnogokrat pa tudi v spremstvu žene, vodila po Afriki in Aziji vse tja do Avstralije in Nove Zelandije, kjer sta službovala pet let. Obiskal je Egipt, Sudan, Tunis, Libijo, Maroko, Etiopijo, Zaire, Zimbabve, Ugando, Gano, Gvinejo in mnoge druge dežele v Afriki. Videl je Nil, Kongo, Niger in druge afriške reke. Občudoval je Kili-mandžaro, afriška jezera in piramide. Pot pa ga je vodila tudi po Aziji. S Katrcem sta skupaj obiskala Indijo, Kašmir, Nepal in Afganistan. Bila sta skupaj v New Delhiju, Agri, Bombaju. Videla sta čudovite indijske templje in sloviti spomenik ljubezni, Tadž Mahal, ki ga je indijski Mogul postavil na čast svoji 701, pa zato najljubši ženi. Šest mesecev je preživel na Ceylonu, današnji Šrilanki. Obiskal je Bangladeš, Tajsko, Burmo, Malezijo, Singapur, Hongkong in Havaje. Tudi Kambodža in Indonezija sta mu poznani. Otočja Pacifika (Tihega oceana) pozna, pa tudi tam je bil, kjer se stikata in se zlivajo vodovja Tihega in Atlantskega oceana. Od vseh dežel in držav, ki jih je videl, pa meni, da je Švedska s svojo socialno urejenostjo in standardom na prvem, najvišjem mestu, daleč pred vsemi drugimi, tudi pred Ameriko, Avstralijo in Novo Zelandijo.

Nova Zelandija je tudi zelo lepa in bogata dežela. Posebno zato, ker ima Južni otok zelo evropski podobno klimo. Zime s snegom, visoke gore. Obilo pašnikov in gozdov, čist zrak in še veliko prostora, ker je vse še zelo redko naseljeno. Severni otok je bolj topel, ima bujno vegetacijo tropskega in subtropskega tipa. Znan je po dolgotrajnih bojih s prvotnimi polinezijskimi prebivalci Maori, ki so otok obupno in junaško branili pred evropskimi naseljenci Angleži. Tudi danes je na tem otoku še precej prvotnih prebivalcev Maorov, ki pa seveda niso več tako divji in bojoviti, kakor so bili njihovi predniki v še ne tako daljni preteklosti. Na Novi Zelandiji so pogosto odhajali na izlete z avtomobilom po prostrani deželi, katere značilnost so pašniki z velikimi čredami ovc s plemenito, fino volno, ki jo Nova Zelandija izvaža po vsem svetu. V Waitangu, pristaniškem mestu, je Milko januarja leta 1981 ujel tudi izredno veliko ribo. S Katrcem pa sta bila povabljeni tudi na sprejem h guvernerju. Morala sta se strogo držati predpisanega protokola in biti zato tudi po protokolu oblečena. Bilo pa je enkratno doživetje, ki bo obema ostalo v trajnem spominu.

OJ ZDAJ GREMO, OJ ZDAJ GREMO...

sem mrmral potihoma sam pri sebi nekega lanskega jesenskega večera, ko sva se z ženo vsedla na Ravnah na Koroškem na večerni vlak, ki pelje v Maribor. Tam pa sva presedla na nabito polni vlak, ki prihaja iz Avstrije in uro pred polnočjo odpelje iz Maribora proti Beogradu, kamor pride okrog osme ure zjutraj.

Obisk pri guvernerju

Nočna vožnja z vlakom je potekala običajno. Prvo iskanje prostorov in sedežev. Razkomotenje. Spoznavanje sosedov, sopotnikov. Pogovor, nekaj šal, nato pa dremanje, kakor in kolikor je kdo mogel. Brzec se je ustavljal samo na večjih postajah: Pragersko, Celje, Zidani most, Dobova, Zagreb, Novska, Slavonski Brod, Vinkovci. Pri Sremski Mitrovici se je zdanilo. Bili smo v Sremu. Tu je vlak zapustila družina znancev iz Dravograda, ki je potovala na obisk k sinu vojaku, ki je ta dan polagal svojo vojaško prisego.

LEŽI LEŽI RAVNO POLJE

Te vrstice naše narodne pesmi so mi prišle na misel ob pogledu, ki se nam je nudil iz vlaka med vožnjo skozi Srem. Na desno in levo, vse do obzorja, sama ravnina. Ravnina zlatorumene barve od zoreče koroze, katere nasadi so se širili vse tja daleč, kolikor je seglo oko in še veliko, veliko dalj. Ob pogledu na to naše nacionalno bogastvo sem se nehote zamislil. Kako je mogoče, da pri takšnih možnostih, kot jih imamo za kmetijstvo, ostajamo tako neobčutljivi in gluhi za njegove potrebe. Ko bi ga izdatno podprli, ne samo z besedami, pač pa z denarjem, ko bi ljudi za delo prav stimulirali in nagradili, bi nas že sama koroza lahko izkopalala iz težav, ki nas tarejo zaradi dolgov, ki jih moramo vračati. Res! Le kako je mogoče, da takoj, še ta hip ne ukrepamo, kako je mogoče, da je vse drugo toliko bolj važno kot hrana, brez katere ne človek, ne žival ne moreta preživeti. Iz razmišljanja me je prebudila žena, ki je vzdihnila ob pogledu na brezmejna polja. »Ti! Ali je mogoče, da smo taki siromaki, da hrano uvažamo, ko imamo pa taka neznanska polja!« Žal je res tako! Zakaj je tako, pa ne vem in ne znam povedati.

V Rumi je prišla v naš razdelek kakih 40 let stara kmetica iz bližnje vasi, ki je potovala v Beograd na obisk k svoji hčerki, ki tam živi že 15 let, kakor je povedala moji ženi, s katero se je, takoj ko je sedla, zapletla v živahen pogovor, na katerega sem bil jaz še posebno pozoren, ker sem bil radoveden, kako bo ženi šla srbščina, če jo bo sploh ra-

zumela in znala govoriti. No, moj strah je bil nepotreben, ker se je izkazalo, da sta se odlično razumeli in sta si imeli kar takoj vse mogoče povedati, predvsem takih, bolj ženskih reči. Tako sva zvedela, da ima tri hčerke. K tisti, ki živi v Beogradu, je namenjena na obisk, druga ima svojo hišo v Novem Sadu in se ji prav dobro godi. Tretja, ki je pa prava vaška lepota, ki je tudi najbolj pridna za delo na kmetiji, pa živi doma v vasi. Le da z njo ni preveč zadovoljna, ker si je izbrala za moža moškega, ki je že trikrat ločen in velja za najhujšega ženskarja v kraju. Pa kaj si hočeš, je zavzdihnila uboga mati. Če so pa otroci dandanes takšni, ne poslušajo več svojih staršev in njihovih dobrih nasvetov: »Mama, brez njega ne morem živeti,« mi pravi, »in konec!« Za njenega izbranca nimam lepe besede, če le morem, ga podim od hiše, mu prepovedujem hčer in ga zmerjam. On pa nič. Mirno mi odgovarja: »Mama, saj imaš prav, imaš polno pravico, da se boriš za hčerko, saj je tvoj otrok. Toda tudi jaz kot možki, čeprav sem ločen, imam pravico, da jo osvajam in osvojil jo bom kljub tvojemu nasprotovanju.«

Od te slučajne znanke, sopotnice, ki je z ženo poprej nikoli nisva videla niti vedela, da živi, sva dobila ponudbo, kakršne pri nas v Sloveniji navkljub vsej naši visoki kulturi in civilizaciji, ali pa morda prav zaradi tega ker smo že tako visoki in razgledani ter moderni, najbrž ne bi tako hitro dobil. Vprašala naju je, če na naju kdo čaka v Beogradu. Ko sva ji zatrdila, da naju pride čakat znanec, je rekla: »Kaj pa, če ga ne bi bilo, kaj bi pa tedaj storila?« Ko sem ji odgovoril, da na to niti ne pomislim, ker vem, da naju bodo čakali, je še vedno trdila: »Ja, kaj pa tedaj, če res ne bodo čakali na vaju?« »No ja,« sem odgovoril. »Tedaj bova morala iti pač v hotel.« »Joj, to je pa ja predrago,« mi je odgovorila. »Vi ne veste, kako drago je v hotelih. Ampak, vesta kaj. Če vaju ne bi čakali, potem morata oditi z menoj. Bosta pa moja gosta cel teden ali pa še dalj časa. Toliko, kolikor bosta hotela. Seveda bomo šli najprej v Novi Sad in nato v našo vas.« In res, v Beogradu je tako dolgo čakala

z nama vred, da je videla, da so znanci zares prišli po naju. Šele takrat se je poslovila in nama zaželela srečno pot.

STOJI, STOJI TAM BELI GRAD . . .

da, Beograd je zares Beli grad. To belino mu dajejo neštete nove visoke stavbe in palače, zgrajene v letih po drugi svetovni vojski, v kateri je bil zverinsko bombardiran in močno razrušen. Belino mu daje predvsem popolnoma na novo zgrajeni Novi Beograd, zgrajen na dotlej pustem in nerodovitnem zemljišču ob sotočju Donave in Save. Človek res skoraj ne more verjeti, da je mogoče na takem naplavljenem zemljišču zgraditi takšno mesto, takšna visoka poslopja. Toda novi načini gradnje, nova tehnika človeku tudi to omogoča. Zares smo lahko ponosni na to svojo prestolnico, zgrajeno tudi z našimi sredstvi, ki tako živo predstavlja našo državo in njen nagli povojni razvoj, ki ga niti gospodarska kriza in težave, v katere smo zašli, ne morejo ustaviti. Beograd! Koliko krvi, trpljenja in ponosa je povezano s tem imenom. Koliko sovraštva in navdušenja skriva v sebi. Dolga, junaška in krvava je njegova zgodovina. Že rimski osvajalci so mu določili vlogo gospodarja Balkana, čuvarja Donave in mednarodnih poti Evropa—Azija, Sever—Jug. To svojo vlogo je Beograd obdržal vse do današnjih dni, le da je postala še pomembnejša, saj prav v današnjih dneh v njem nastajajo mnoge, za ves svet, posebno pa še za socialistično gibanje zelo pomembne in daljnosežne stvari, neuvrčenost, samostojnost in nedotakljivost, socialistično samoupravljanje.

ZNAMENITOSTI IN LEPOTE GLAVNEGA MESTA

Po prisrčnem snidenju na beograjskem kolodvoru naju je prijatelj Milko odpeljal s svojo »katrco« skozi Beograd na Zvezdaro, kjer naju je sprejela v lepem stanovanju v eni izmed visokih stolpnic, ki stoje v vrsti vrh hriba in so že od daleč vidne, njegova druga Katrca, žena Katarina. Sprejem je bil zares topel in prisrčen, saj so ga nam poleg Katrce priredile tudi hčerki Nevenka z možem, Vesna in sosedova, Jehartova Marjanca z Brdinj, ki je bila prav te dni na obisku v Beogradu. Obe sestri, Vesna in Nevenka, sta študirali jezike in to zelo uspešno, saj zna Vesna govoriti kar 8 tujih jezikov.

DEDINJE, UŽIČKA 15

Na prvi obisk naju je Milko popeljal na Užičko ul. 15, na Dedinje, kjer v Hiši cvetja počiva največji Jugoslovan. Od vseh strani obdan s cvetjem, rožami in zelenjem stoji tam preprost sarkofag iz belega marmorja, z zlatim napisom JOSIP BROZ TITO 1892—1980. Ob njem pa kot iz kamna izklesani negibno stražijo gardisti. Popoln mir in tišina, ki jo tu in tam za hip zmoti oddaljeni klic pava iz parka, ki obdaja celoten kompleks poslednjega počivališča velikega moža, državnika in voditelja.

Vtis je enkraten. Preprosto, lepo, estetsko. Beseda človeku sama od sebe zamre na ustih. Pogled pa za trenutek ne ve, kje bi se ustavil, ali tam, kjer je hiša, v kateri počiva on. Ali na prelepem kraju, ki si ga je izbral za svoj zadnji dom. Ali na dolgih kolonah njegovih obiskovalcev, ki se v skoraj nepretganih vrstah molče vzpenjajo eni navzgor, drugi pa odhajajo navzdol po poteh. Ali na Titov spominski kompleks z zbirkami dragocenih spominov nanj in njegovo delo. Prostori, kjer je spre-

jemat tuje državnike in goste s celega sveta. Hiša za biljard in lovska kočica z nešteti trofejami plemenite divjadi, ki jo je kot navdušen lovec uplenil v domovini in tujini. Nešteta priznanja, zahvale, palice Titove štafete od njenega začetka do danes. Med njimi tista naša, ki je odšla na pot iz železarne na Ravnah, na posebnem, častnem mestu. Vse to je vredno ogleda. To človek mora videti, kajti potem mu šele postane prav jasno, kako velik in pomemben človek je bil naš TITO.

KALEMEGDAN, ZVEZNI IZVRŠNI SVET . . .

Milko nama je Beograd res temeljito razkazal. Najprej naju je po obisku Dedinja odpeljal na Kalemegdan. To je stara trdnjava še iz rimskih in predrimskih časov. Če bi bila branjena, bi jo še danes težko zavzeli. Vseeno pa ne služi več v vojaške namene, pač pa se spreminja v parke in sprehajališča. Tu so tudi razna igrišča. Tu je vojni muzej z edinstveno zbirko orožja. Na prostem pa je na ogled trofejno orožje druge svetovne vojske. S kalemegdanskih zidov je čudovit pogled tja čez Donavo in Savo, ki se prav pod kalemegdanskim zidovjem stekata, tako da se Sava izliva v Donavo. Pogled je veličasten in seže daleč tja v banaške ravnine. Takšnega prizora ne najdeš nikjer drugje v Evropi, najbrž pa tudi nikjer drugje na svetu. Ko smo odhajali s Kalemegdana, sva se z gostiteljem pogovarjala, kaj bi naredili kje drugje v svetu, če bi imeli kaj takšnega, kot imamo mi, še popolnoma neizkoriščeno. Ko smo počastili grobove narodnih herojev na Kalemegdanu, sem se za nekaj trenutkov zamislil nad boji in krvjo, ki je bila v zgodovini prelita za ta košček zemlje. Rimljani, Slovani, Bizantinci, Turki, Avstrijci. Za hip me je preblisnilo. Le kaj bi bilo z nami, Slovenci, da madžarska, Hunjadijeva roka ni prav tu, na tem kraju vzela življenje zadnjemu, celjskemu grofu Ulriku II. Turki in Srbi, Srbi in Avstrijci, Jugoslovani in Nemci, in morda bo prišel še kdo, ki ga bo zamikala ta edinstvena lega ob sotočju dveh rek.

Ob ogledu Novega Beograda, ki smo ga opravili seveda z Milkovim avtomobilom, smo

videli ves razmah in širino te ogromne gradnje. Videli smo hotel Jugoslavijo, poslopje centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, center Sava in seveda na posebno željo moje žene tudi velikansko, lepo, moderno palačo zveznega izvršnega sveta. Polni vtisov smo se po novem mostu čez Savo vrnili v Zvezdaro.

GROB NEZNANEGA JUNAKA NA AVALI . . .

Avala je 511 m visok hrib, ki s svojo lego pred Beogradom dominira nad velikim delom Šumadije, nad osrčjem Srbije. Na vrhu Avale je spomenik z grobom neznanega junaka. Ta prekrasni spomenik je mojstrska umetnina velikega hrvatskega umetnika, kiparja Ivana Meštroviča. Predstavlja nam pa 8 ženskih figur v nadnaravni velikosti, izklesanih vsaka iz po enega kosa marmorja temnosive barve. Vsaka taka po 8 ton težka »KARIATIDA«, predstavlja po eno v žensko narodno nošo oblečeno pokrajino Jugoslavije. Stoječ na visokem masivnem podstavku na vrhu hriba, kamor vodijo marmornate, strme stopnice, nosijo na ramah sarkofag, kamenito krsto, v kakršnih so antični narodi pokopavali svoje veljake. Tako nam simbolično predstavljajo grob neznanega junaka. Takega nimajo nikjer drugje na svetu. Saj mora vsak, ki polaga na tem kraju venec, vso pot misliti na to, kaj dela. Pot do mesta, kjer je treba položiti venec, pa je dolga in strma, ni se mogoče pripeljati v avtomobilu, tako, kakor na primer v Franciji, v Parizu. Avala je danes poznana tudi še po drugem spomeniku, ki je nekaj niže pod vrhom. To je spomenik ponesrečenemu sovjetskemu letalu in generalom, ki so ob nesreči umrli prav tedaj, ko so prileteli na proslavo osvoboditve Beograda. Avala je od leta 1947 narodni park. Na njej je tudi najvišji televizijski stolp Jugoslavije.

OPLENAC, MAVZOLEJ KARADŽORDŽEVIČEV

Asfaltirana cesta nas je vodila naprej v Šumadijo proti Topoli in Oplencu, hribu, ki se vzdiguje nad njo in je na njem zgrajena prelepa grobnica Karadžordževićev, srbske in jugoslovanske kraljevske dinastije. Cerkev na Oplencu je prava simfonija marmorja in

Po Novi Zelandiji

mozaikov, zlata in dragocenosti neprecenljive vrednosti, od vrha zvonikov pa do tal grobnice. Cerkev je od zunaj grajena iz belega marmorja, znotraj pa je v celoti pokrita z mozaiki. Najlepši mozaiki pokrivajo stene grobnice.

Mavzolej na Oplencu je po svoji lepoti in umetniški vrednosti gotovo med najlepšimi pri nas in v tem delu sveta, pa tudi drugod ni veliko takih.

Pokrajina proti Mladenovcu in naprej proti Beogradu je prostrana, polna zoreče, rumene koruze. Obilo vinogradov in sadnih plantaž smo videli, lepe, večinoma nove hiše ter bolj malo gozdov. Vkljub temu, da ime Šumadija pomeni gozdnata dežela, danes tam prevladujejo polja in je sedaj v resnici bogata kmetijska dežela. O tem smo se prepričali, ko smo med potjo srečali kar dve ovseti. Prvo tam nekje pri Mladenovcu je sestavljala kolona več kot sto avtomobilov, ki so bili vsi bogato ovenčani po tamkajšnjem običaju z novimi brisačami na vratih in brisalcih šip. Vmes pa smo opazili tudi obilo moških srajc, katere so imeli še kar lepo zapakirane, obešene na vozilih ali pa so jih nosili svatje na hrbtih. Drugo ovset smo srečali na Oplencu, kjer so se svatje vpisali v knjigo v cerkvi, se slikali pred cerkvijo, zaplesali kolo, se vsedli v avtomobile in odpeljali.

Med potjo nazaj v Beograd smo se v bližini Mladenovca ustavili v novi občestni gostilni. V najkrajšem času smo bili postreženi z dobrim belim vinom in pravimi srbskimi specialitetami na žaru. Vse je bilo brezhibno, lokal, glasba in postrežba. Tudi cene niso bile pretirane, stregla je mlada natakara, prijazna in ustrezljiva, da bi bila lahko tudi pri nas v Sloveniji za vzgled.

BEOGRAJČANKA, SKUPŠČINA JUGOSLAVIJA

Najin obisk Beograda in enkratno, nepopovljivo gostoljublje najinih gostiteljev, ki sta poskrbela za vse, nama je omogočilo tudi to, da sva videla notranjost in uživala ob sončnem vremenu čudoviti razgled s strehe, oziroma terase na vrhu nove, nad 100 m visoke trgovske hiše »Beograjčanke«, ki jo beograj-

čani imenujejo »Črna vdova«, po temni, črni barvi njene fasade. Na upravi trgovske hiše so nas zelo lepo sprejeli. Postregli so nam s kavo in nam brezplačno posodili daljnogled, s katerimi smo si zares lahko dobro ogledali Beograd s ptičje perspektive.

Drugi, zame nepričakovani, zato pa še toliko bolj prijeten dogodek je bil ogled palače skupščine Jugoslavije. Palačo zvezne ljudske skupščine Jugoslavije so pričeli graditi po načrtih arhitektov Jovana in Pavla Iliča leta 1906 kot ljudsko skupščino Srbije. Balkanske vojne in prva svetovna vojna so gradnjo zavrle, tako da je bila dograjena šele leta 1936 kot skupščina kraljevine Jugoslavije. Leta 1945 pa je postala zvezna ljudska skupščina Jugoslavije. Palača je zgrajena v klasicističnem in neorenesančnem stilu. Notranjščina je zelo lepo urejena in deluje resno in umerjeno. Bili smo v vseh njenih prostorih. Razkazala in podrobno opisala nam jih je Desanka Nedeljkovič, kustosinja zvezne ljudske skupščine Jugoslavije. Njej in seveda našima prijateljema Milku in Katrci in njunim poznanstvom se imava zahvaliti za to enkratno doživetje. Posebno lepa je v palači velika slavnostna avla, kjer trije kipi predstavljajo: car Dušan Silni, Srbijo, kralj Tomislav Hrvatsko in knez Kocelj Slovenijo. V tej avli je ležal na mrtvaškem odru tudi maršal Josip Broz Tito tedaj, ko so se od njega poslednjič poslavljali tuji državniki in diplomati, delegacije in narodi Jugoslavije.

GOSTITELJA, HVALA!

Ko smo po Beogradu nakupovali še zadnje spominke, se je moja žena vsakič spomnila na vnuka Mihca in zavzdihnila: »Oh, a smo za Mihija že kaj kupili!« To je trajalo toliko časa, da se je to prijelo tudi Milka, tako da je pri vsaki trgovini, ki je imela v izložbi kaj za otroke, glasno vzdihnil in potožil: »Joj! A na Mihija ja nismo pozabili!« Pred vrnitvijo domov smo v Beogradu obiskali še eno Hotuljko, ki prav tako živi tam celih 40 let. Našli smo jo doma, skupaj z njenim prijaznim možem Juretom. Lenčka Kamnik, sedaj poročena Valentič, je zares postala že prava Srbkinja, saj nam je tako kakor pravi domačini ob

Milko je ulovil nad 300 kg težko ribo

prihodu postregla s »sladkim«, višnje in marelice. Pa še za s seboj na pot ga nama je prinesla poleg drugih dobrot, in to na vlak tik pred odhodom iz Beograda.

V spremstvu Milka in Katrce sva z ženo obiskala in si ogledala tudi nekaj nočnega življenja Beograda. Obiskali smo Skadarlijo, kjer je polno raznih lokalov, kjer nastopajo pevci, pesniki, ansambli, skratka, tam je živahno pozno v noč. Seveda ne manjka petja pjevačic, glasbe in dobre jedače in pijače. To je nekaj podobnega kakor za Dunaj Prater ali za Sarajevo Baščaršija.

Na koncu naj povem še to, da sem te vrstice napisal zato, da se nekako oddolžim najinima čudovitima gostiteljema, ki gojita pravo črnogorsko gostoljublje, pri katerem človek potem zares ne ve, kako bi se lahko oddolžil. Zato sem se poskusil v našem Koroškem fužinarju!

Franc Pečnik

Upor občinskega reveža Antona Brajca

Okno njegove podstrešnice je gledalo na zahod in tako je lahko večkrat ponoči, kadar ni mogel spati, videl luno. Ponavadi jo je opazil šele tedaj, ko se je že bližala obzorju. Včasih se je zgodilo, da je tudi sveča, ob kateri je pisal, polnil list za listom, iztrgan iz starega šolskega zvezka, dogorevala ravno tedaj, se z ugašajočim, nemirnim plamenom spuščala za obzorje starinskega svečnika, narejenega v obliki kosti. Tedaj je dobil njegov obraz v okenškem steklu drugačen, nekoliko zlovešč in hkrati odločnejši izraz, in ko mu je poki-mal, ta na trenutke nekam tuj obraz, ki je bil priplaval kdove od kod, medtem ko je sam sedel popolnoma negibno, se mu je zazdelo, da sliši tudi razločen šepet z one strani temnečega okna: »Nor si, res je, nor, ampak ne tako... ne tako, kot bi drugi radi...«

Potem se je tudi sam zganil, se skušal celo nasmehnuti, vendar je tisti hip sveča povsem ugasnila in v sobo je priplaval zadnji blede žarek lune ter počasi kot z vlažno gobo na šolski tabli, in skoraj neboleče zbrisal njegov obraz... Kakor da je v tem trenutku oslepel, se je stari Anton Brajca, občinski revež in norec, ki za zdaj še ni bil nevaren za okolico, počasi dvignil izza mize ob oknu, se z glavo zadel ob poševni strop, ki je bil hkrati streha, a ni začutil bolečine, zakaj mahoma se mu je kot izpolnitev davnih in že davno pozabljenih sanj zazdelo, da je v temi, ko ga ni mogel nihče videti, zrasel, se pognal s svojih stodvainšestdesetih centimetrov v domala neizmerljivo višino... Pomirjen in celo pozabljač na svoje zapiske, v katerih so se kot razdraženi, pa vendar enakomerni udarci srca ali ptičje-

ga kljuna ob lupino jajca ponavljali krivična obsodba, krivično razdeljena dediščina, krivični davki, sramotno nizki ceniki za njegovo delo (ki ga zdaj že lep čas ni več opravljal) ter še bolj sramotna občinska podpora — pozabljač na vse to se je priplazil do razmetanega, po umazaniji in potu nespečnih noči smrdečega pograda, in niti ni pomislil, da mu bo zdaj nemara prekratek. V toploti nekega davnega spomina, ki morda sploh ni bil njegov, se je skrčil kot plod v maternici ter oblečen v hipu zaspal.

Včasih je spal tako vse do jutra, kakor tudi večina drugih ljudi v teh nočnih urah pozabljen od sveta, ki je zunaj skrivnostno rasel in znova uplahnil tik pred zoro, včasih pa, in to se je dogajalo pogosteje, ga je vrgel iz spanca krik, razbijanje po vratih, pomešano z udarci čevljarjskega kla-

Kurirčkova pošta 1987

diva, prilepljenega na potno dlan zmedenih sanj, ali loputanje oknic, ki si jih je veter sposodil za svoje peruti.

Natipal je novo svečo (električne luči ponoči ni hotel in tudi ni smel uporabljati), ter jo s tresočimi se rokami prižgal, sedel k mizi, vendar tako, da ni gledal proti oknu, in začel z okorno pisavo čevljarskega mojstra pisati svojo kdove katero pritožbo ali prošnjo, na Urad za pritožbe in prošnje, na Izvršni svet Slovenije, na Kabinete predsednika Tita... Tam, kamor so prihajale te prošnje in pritožbe, ki so se morale zdeti razumnim ljudem ne le komaj omembe vredne, smešne in k sreči ali na žalost tudi nenevarne, temveč že kar žaljivo dolgočasne, tako da razen nemara pri prvi ni imelo smisla tratiti dragocene časa z razvozlanjem zmedenih, jokavih in le tu in tam malo ostrejših stavkov, tam so znamke, ki jim jih pošilja Anton Brajc za odgovor, morebiti vendarle pošteno in v njegovo korist lepili na pisma, v katerih so obveščali pristojno miličniško postajo, da naj še naprej, posebej ob državnih praznikih in kakšnih obiskih, skrbi zanj... Posmehljive podobe senčnih bogov — a vendar je bila to le njegova lastna senca na steni in stropu za njim... in hkrati prevelika, preveč strašna, da ne bi spominjala ne več nanj samega, temveč na nekega velikanskega, brezimnega uradnika... morda je prav v tistih trenutkih kateri izmed njih sanjal strašne sanje o tem: da je bil ponižan v bednega čevljarja...

Anton Brajc je prišel v Plevelje dve leti pred drugo svetovno vojno. Tedaj jih je imel štiriintriideset in je bil že štirinajsto leto čevljarski pomočnik. Kakor že prej skozi vsa leta je do zadnjega, se pravi, dokler se ni naselil v Pleveljah, dokler ni tu mahoma začutil, da se zlepa ne bo mogel več kam premakniti, nemirno begal po svetu, delal pri tem mojstru tri, pri onem dva meseca, včasih vzdržal tudi pol leta, a skoraj nikoli delj, vsaj ne v tem zadnjem času... Včasih je potem, kadar ni ravno premišljeval o krivici, o strašni krivični obtožbi in zaporu, kjer je preстал vsega štiri mesece, o dediščini, ki mu jo je odjedel mlajši polbrat Ivan, in kadar se ga ni spet polotil strah pred orožniki, ki jih

je videl tudi tam, kjer jih ni bilo, čeprav je sicer res, da so si možje postave že tedaj vzeli dovolj časa zanj, včasih je v svoji revni izbi v tedanji ubožni hiši na robu Plevelj vzel v roke svoje delavske bukvice, kakor nekateri jemljejo v roke vojaško knjižico in se vsaj z njeno pomočjo spomnijo svoje mladosti... Pa saj je bilo tudi njegovo življenje v resnici ena sama bitka, bitka s strahovi in z resničnimi ljudmi, ki jih kdaj pa kdaj že ni znal več ločiti med seboj, postaje, počivališča na dolgem nesmiselnem pohodu, ki žene vojake v smrt, njega pa je prignal do roba blaznosti in včasih čez, postaje pa so bile zapisane v delovni knjižici, pohvale pridnosti in ubogljivosti, ki so ga zmeraj znova pognale naprej, da je začel iskati svojo pravico!

Vendar se je v Pleveljah mahoma ustavil, bilo je, kakor da bi nekdo prerezal vrv nad grgrajočim obešencem, ki ga je v burji zanašalo sem in tja in je vsaj še videl nekaj sveta, ko pa je obležal na tleh, se je spremenil v negibnost kamna, pa čeprav je še malo dihal... Tu je bila stara, obrabljena maternica zemlje, v kotlini brez nog, kdor je odšel iz nje, se je kmalu vrnil, kdor je prišel vanjo, je zlepa ni več zapustil... Ustavil se je — pozabil ni. Tako iščeta žival in človek, prezgodaj odstavljena od materinih prsi, vse življenje nekaj drugega, ne, ne nadomestek, temveč tisto pravo, namesto mrzlega krožnika vonj prsi ali seskov, namesto velikih dejanj in izumov prijazen pogled in gib roke, dotik smrčka... Tako je tudi on kdaj pa kdaj iskal vsaj kakšen vonj, čeprav že zdavnaj odbit in z nezaupljivim pogledom izpod čela tudi sam odbijajoč, kdaj pa kdaj je dvignil glavo, kakor konj v ogradi, ko zasliši hrzanje svobodnega tovariša v daljavi, zavohljal — in mahoma odkril, da, če nič drugega, mu je dano vsaj napovedovati vreme, oblačnost, kot se je pozneje rajši izražal, tudi do devet, do deset dni vnaprej.

A tudi ta sposobnost, kakor pač vse, cesar ne počnemo zavarovani z mislijo na plačilo, je terjala svoje: v ubožni hiši v Pleveljah ga je začela kmalu mučiti revma. Morda tega ni bila kriva le duhovna zveza z oblaki, temveč tudi vlažne stene,

mrzel preperel pod in sploh vsa podoba hiše, ki ti je še toplo oblečenemu nagnala mrzav v kosti... Naposled je, malo pred vojno, izrekel svojo najslavnejšo napoved, ki ji takrat seveda nihče ni verjel, da bo namreč oblačnost trajala nepretrgoma štiri do pet let, in pri tem se je še nekako skrivnostno nasmihal pri sebi... Oh, mar ni vedel, mar ni vsaj slutil, da krivice sveta, posebej pa krivice, ki so jih storili njemu, ne morejo ostati nekaznovane! Kako bi moglo ostati nekaznovano to, da je moral že kot otrok, kot osemleten slaboten fantič raznašati po mestu mleko, medtem ko je ravno ob tej priložnosti videl, kako veselo se znajo drugi otroci zabavati, kako bi moglo ostati nekaznovano vse njegovo garanje na kmetiji, za katero mu je bila pozneje ukradena, ja, ukradena, trdo zaslužena dediščina sedemsto dinarjev, ki mu jih je bil zapisal oče, se pravi dvesto dinarjev več kot drugima dvema otrokoma... kako naj bi ostali nekaznovani sodniki in biriči, ki so ga mučili, mu enkrat za vselej sedli za vrat, tedaj ko je bil obtožen tatvine v bolnici, kjer je v izolirnici prejšnji teden popravljaval čevlje in si bojda vse ogledal, da je lahko pozneje prišel noter ter odnesel za vrednost nekaj krav rjuh in druge posteljnine... Tako Anton Brajc, v tistem času že dobro leto brez dela, nekako preživljajoč se z zbiranjem odpadkov, kar mu je ostalo potem za vse življenje, bodisi kot potreba bodisi kot navada, tedaj ni bil med zadnjimi, ki so z veseljem in če že ne z veseljem, pa vsaj z nekim tihim upanjem pozdravili tuje vojake, vojake, ki so obljubljali red in mir, ja, in ne nazadnje, tudi pravičnost.

A kako se je uštel ta ubogi vrag, kako se je uštel, ko je mislil, da bo zdaj naposled priplaval na površje, da mu ne bo več treba brodirati po dnu greznic, temveč bo naposled pomolil glavo ven, in to brez strahu, da mu je pri priči ne odrobijo! Zakaj s svojim slabotnim, kakor od rje razjedanim glasom ni mogel prevpiti navdušenja tistih, ki so ga prej stiskali in so zdaj nosili cvetje na ulice, pa ne le cvetje, tudi dragocenosti, jedi, kakršnih on še svoj živ dan ni bil videl... Naključje ali usoda ali delovanje kakega sovražnika, ki si jih je bil ustvaril že s tem, ko jih je zmeraj in povsod videl, je hotelo, da so se ti tujci v trdih zelenih uniformah, v oklepkih svojih trdih besed, pod krinkami še vse drugačne večvrednosti, kot so mu jo kazali prej domači nasprotniki, vendarle prav kmalu zavzeli zanj in ga med prvimi, skupaj z drugimi brezposelnimi, skupaj s Cigani in cipami poslali v taborišče... Če se je potem tam povzpел do nekakšnega kapoja, to ni bilo toliko zaradi surovosti, v kateri bi nemara prednjačil pred drugimi zaporniki, tudi ne zato, ker mu je bila dana priložnost, da sam postane nekakšen orožnik ali vsaj podorožnik, temveč, ker je naposled našel nekoga, ki je cenil njegovo pridnost, njegovo iznajdljivost v čevljarski stroki... In zgodilo se je, kar se prej, ko so bile njegove poti, njegova beganja sicer svobodnejša, ne omejena z bodočo žico, ni moglo zgoditi: postal je čevljarski mojster. In pod seboj ni imel le enega ali dveh vajencev, temveč kar pet, šest pomočnikov, tudi kakega bivšega mojstra, kateremu je dovolil, da je skupaj z njim popravljaval visoke oficirske škornje,

Ob Dnevu pionirjev nas je zadnjič obiskal Pavle Žaucer-Matjaž

tako imenitne, tako čvrste, da prej še nikoli ni videl podobnih.

Kakor imamo ljudi, ki so že tako rekoč rojeni uporniki — ne zaradi krivic, ki jih doživljajo drugi, temveč le zavoljo tiste, ki njim samim brani, da bi se povzpeli do oblasti, vodili druge, bodisi, da so res sposobni za kaj takega, bodisi, da so samo izgubili korenine in so le različni vetrovi tisti, ki jih ženejo kvišku — tako imamo tudi ljudi, ki so rojeni hlapci in je ves njihov upor veljal temu, ker ni bilo nad njimi sposobnih gospodarjev... In prav v tem se je začela Antonu Brajcu kazati resnica, da hlapec ni manj vreden od gospodarja, če le ostane tisto, kar je. In morda je zaradi tega zmožek preživeti vsa štiri leta taborišča, ne da bi, prej rahlega zdravja, enkrat samkrat resno zbolel, ne da bi, zato da bi se obdržal na površju, mučil ali tožaril svoje podrejene, če so le kolikor toliko pošteno opravljali svoj čevljarski posel...

Šele pozneje, ko je bil zadnje mesece vojne v partizanih, kjer je s prav takšno prizadevnostjo opravljal delo, ki ga je znal, če je le bilo dovolj priložnosti in materiala za to, šele tedaj, ko so ga blodenja po gozdovih spet spomnila njegovega brezupnega iskanja pravice pred vojno, se je polagoma zavedel, kako so štiri leta v taborišču izbrisana iz njegovega življenja, kakor da bi jih nikoli ne bilo, šele tedaj je na vsakem koraku videl visoke ograje iz bodeče žice, medtem ko se mu je spet povrnila sposobnost prerokovanja oblačnosti, videl je obraze umirajočih jetnikov in gomazeče škornje nad njimi, škornje, ki jih je bil s takšno vestnostjo popravljal in loščil...

A že so se, kakor hitro so se odpirale, tudi celile, te nove rane v njegovi zbegani duši, že je z navdušenjem prisluhnil gromkim, samozavestnim besedam na mitingih, in čeprav ga je včasih zbegal kak ostrejši pogled, kretnja, ki ni izdajala ne očetovske ne materinske ljubezni in je celo beseda tovariš zvenela ostreje kot hlapec, je vendar verjel, da bo takoj, ampak zares takoj po vojni dosegel, kar je prej vsa leta zaman iskal, da mu bo izbrisano sicer nevidno, a toliko bolj občuteno znamenje na čelu, zaradi katerega so ga vsi orožniki

sveta takoj prepoznali... da bo rešeno tudi vprašanje krivično razdeljene dediščine, ki jo bo zdaj dobil, seveda preračunano v nov denar, in bo naposled lahko odprl lastno delavnico ter počasi zaživel tako, kot je videl živeti mojstre, pri katerih je svoj čas služil. Zato je, ko mu je postalo to jasno, toliko rajši zamenjal šilo in kopito za puško, ki jo je sicer komaj nosil, saj ni bil kaj prida večji od malo zastavnejšega kurirčka, pa spet vzel v roke svoje čevljarsko orodje, kadar so bili tovariši že skoraj bosi, in upanje se je z vsako zmago bolj razplamenevalo v njem, spretno kot nihče drug je sezuval sovražne mrtvece, kakor je prej, ko še niso bili mrtveci, brez pomišljanja streljal vanje... Skratka, z vsakim dnevom je bil bolj »naš«... in bogvedi, ali mu ni bilo tedaj, kakor nemara še marsikomu, ko je bil nekega dne objavljen konec vojne, ne da bi se to izpričalo s kakim posebnim dogodkom, mogoče s kometom ali dnevom, svetlobo, ki bi trajala še vso noč, bogvedi ali mu ni bilo tedaj kar malo hudo, kakor človeku, ki se povzpne na vrh gore in ga že, naj se še tako gosti s prekrasnim razgledom, preplavi razočaranje... in ga reši šele grmenje tik nad glavo, bliski in strele, ki zdaj preskusijo njegov resnični pogum, kakor je prej vzpon preskusil njegovo telesno moč... In kdor umre, zadet od strele vrh gore, morda ni nesrečnejši od tistega, ki se dneve in dneve muči doma v postelji.

Drugi pa, ki so se začeli polagoma spuščati nazaj v dolino, ali niso že tedaj začutili strašne utrujenosti, že skoraj naveličanosti, ko so, kolikor delj je trajala pot, spoznavali vse več starih znamenj ob njej in ni bilo nikogar razen njih samih, ki bi samo z besedo naredil vse na novo — pa čeprav se je včasih zdelo, da mogočni ukazi niso izgubili svoje čarovne moči!?

V starem, predvojnem in medvojnem zaporu sredi Plevelj, ki ga zdaj, jasno, niso več uporabljali v take namene (če je že kdo izginil, se je s svojo sramoto rajši pobral kam drugam, kam daleč na jug, mogoče tudi iz veselja do potovanja po svobodni domovini), v tem starem zaporu so torej uredili nekaj delavnic za manjše obrtnike in zamrežena okna so ostala za-

mrežena pač samo zato, da so varovala njihovo sicer skromno premoženje, njihovo orodje in ne nazadnje tudi njih same.

Tu je preživel Anton Brajc med kupi starih, ponošenih in po potu zaudarjajočih čevljev veliko ur, veliko dni, sicer res ne povsem pozabljen od drugih, skoraj pa pozabljač sam nase, ko se je meja, tista meja, ko se bojo spomnili tudi nanj, ne da bi mu bilo treba posebej prositi, se poniževati, čedalje bolj odmikala, s petdeset parov popravljenih čevljev na sto, s sto na dvesto, dokler ni naposled ostal izmed vseh obrtnikov sam v bivšem zaporu, saj so drugi bodisi pustili vse skupaj in odšli v tovarno bodisi našli kako drugo, primernejšo luknjo, celo kak pravi lokal ali delavnico... Tako so minila tri, minila so štiri leta, začelo je teči peto, in nemara bi Anton Brajc niti ne zaznal več, kako mu skozi okno sije rešetkasto sonce, in bi ga le v sanjah kdaj pa kdaj prijel, da bi vse skupaj pustil in odšel, nekam odšel, samo nekam, a vsekakor dovolj daleč, da, nemara bi celo na svojo revščino, ki so mu jo krojile mogočne številke — številke, ne več besede — davkov, pozabil, če ne bi imel nesrečne lastnosti, da je rad, domala strastno rad bral časopis...

Če odštejemo tista beganja pred vojno, ki jih nikakor ni mogoče imenovati potepuštvu, je treba reči, da je bil Anton Brajc zelo redoljuben človek, pravzaprav že kar preveč, s čimer ne mislimo samo na to, da ni ne pil ne kadil, temveč predvsem, da je, kakor je prej zagrizeno iskal svojo pravico, zdaj s prav takšno nepopustljivo predstavo o čisti, pošteni ženski, star že čez petinštirideset let, iskal družico, ki bi bila vredna njegovega da. In ker je že vnaprej vedel, da je ne bo našel — a to ga začuda ni preveč vznemirjalo — se je kaj kmalu zadovoljil s tem, da je v prostih večernih urah posvetil vse svoje zanimanje tistemu, čemur je sam pravil politika. Čedalje bolj vneto je prebiral časopise, v času, ko je bila, kdove katerikrat že, delavcem dana vsa oblast, in ne le oblast, temveč tudi sadovi njih dela... Ker je bil potrpežljiv človek in si je predstavljal, da pravica nemara hodi peš (zakaj pravica ni od danes, pravica je nekaj najstarejšega na svetu in se zato ne meni za hitra prevozna sredstva), je mirno čakal še kakšnega pol leta, čakal potem, ko se je spomnil, da bržčas hodi iz Beograda in ne iz Ljubljane, še kakšnega pol leta, da bi lahko prišla tudi od tam peš — celo v primeru, če bi jo na poti kdaj pa kdaj napadli razbojniki... Zlasti je zmožek toliko potrpežljivosti zato, ker so mu v tem času vendarle priznali nekaj olajševalnih okoliščin (ali ga je to spomnilo na obtožbo in zapor v tistem davnem letu triindvajset, ni znano) pri odmeri davkov, ker so mu celo obljubljali, da bo dobil nove prostore, in to takoj, ko bojo začeli rušiti staro arestantsko zgradbo... Ampak ko je tako minilo trikrat po pol leta in se je on še kar sklanjal nad svoje kopito, nad čevlje, bodisi ženske bodisi moške, po katerih bi bil skoraj sposoben napovedovati usodo, kakor jo drugi napovedujejo iz dlani, mu je nekega dne spet vse zamigotalo pred očmi, zgrbil se je in skoraj padel s čevljarskega stola, namesto tistih, ki naj bi bili prišli k njemu, mu prinesli osvoboditev, kakor si jo je zamišljal, namreč kot nekakšno veselo,

Med treningom »meta na koš« na COŠ Koroški jeklarji

skoraj že pustni podobno povorko ali procesijo, se mu je zazdelo, da spet sliši trkanje orožnikov, in že se je videl, kako ga ženejo skozi mesto, kako stopa, ves droban, še manjši, kot je v resnici, s sklonjeno glavo... Ljudje pa spet kažejo za njim, se posmehujejo, ga zmerjajo... In ne da bi vedel, kdaj, je segel po kosu lepenke, po tintnem svinčniku z debelo konico ter napisal s svojo okorno pisavo prvi protestni transparent, ki so ga videli v Pleveljah po vojni... PROLETARCI VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE, DA BOSTE SKUPAJ KRIVICE TRPELI!

Mogoče je bilo samo naključje, da je bilo to ravno na dan pred praznikom prvega maja... Kakor slep je stopal po glavni in domala edini ulici skozi Plevelje, mimo trgovin, mimo pošte in miličniške postaje, stopal počasi, kot v sanjah, a vendar ves drgetajoč, ves na preži, prisluškujoč vsaki pripombi prepadenih ljudi, ki so gledali vanj, kot da bi videli nagega zamorca, kako pleše svoj ljudožerski ples. Stopal je ves čas sam, nihče se mu ni pridružil, ne le zato, ker si tega nihče ni upal narediti, temveč, ker je on sam želel tako, ker je ravno v teh napetih trenutkih znova začutil zmožnost prerokovanja oblačnosti, pri čemer je moral biti, če je hotel dobiti duhovno zvezo z oblaki, seveda sam...

Ta dogodek se je zanj še kar srečno končal. Saj ga glede na njegovo stanje, ko je bilo še otroku jasno, da ni čisto pri zdravi pameti, tudi če ne bi bil govoril nekaj o oblakih, o zdravju, ki si ga je mogoče izboljšati z dolgimi sprehodi, tedaj ko sta ga ustavila miličnika, glede na njegovo stanje ga torej ni imelo smisla niti zapirati za delj časa, zdelo se je, da zadostuje nekaj groženj... Vendar je Anton Brajc od tistega dneva vse bolj zanemarjal svojo obrt, ljudje so zaman hodili po čevlje, zaman so mu prigovarjali ali pa mu grozili, včasih se niti zmenil ni zanje, sedel je pri oknu v delavnici, da je imel dovolj svetlobe, ko

je ven in ven prebiral časopis, prebral marsikatero stvar tudi po dvakrat, trikrat, se jo skoraj naučil na pamet, in njegovi odgovori, iztrgani iz člankov in raznih govorov, so delovali kaj čudno na vprašanja, zakaj ni potempljal teh čevljev, zakaj ni pri onih popravil petk... In vse pogosteje se je dogajalo, da je sredi dopoldneva zapustil delavnico, včasih je niti ni zaklenil, ter se napotil na dolg sprehod ob Meži, premlevajoč sam pri sebi pravkar prebrane resnice in kdaj pa kdaj z nekam obupnim kriljenjem rok dokazujoč nevidnemu sogovorniku, mogoče nekemu, ki ga je bil videl na fotografiji v časniku, dokazujoč, da je on, Anton Brajc, še vedno zapostavljen...

Ko so tisto leto slednjič začeli rušiti staro arestantsko zgradbo, je bilo že vsakomur jasno, da je s čevljarjem konec, vsaj kar so obrti tiče, in ljudje so lahko bili še veseli, če so v velikanskem kupu našli svoje pošvedrane čevlje.

Tedaj se je z Antonom Brajcem zgodilo nekaj čudnega: ni in ni hotel zapustiti svoje delavnice in luknje, ki mu je služila za stanovanje, oklepal se je rešetk na oknu, oklepal se je nekakšnih klinov in obročev v zidu, ki so nekaj brščas služili za privezovanje zapornikov in mučenje, vpil, pravzaprav bolj hlipal je nespodobne besede proti državi, ja, celo proti komunizmu, ki da mu je slepo verjel, zdaj pa mu ne more več, ker zdaj dela vsak, kakor hoče, samo njega, ubogega delavca, najrevnejšega med obrtniki, še zmeraj nadzirajo, hodijo po njegovih stopinjah ponoči, kakor zveri v puščavi, ko zalezujejo svoj plen... Vendar je pomagal en sam udarec z gumijevko, en sam in niti ne preveč močan, da je umolknil, da so mu celo solze stopile v oči in je bil videti kakor streznjen, domala skesan, ko je s sklonjeno glavo stopil ven v svetlobo, kjer se je že nabralo nekaj radovednežev... Tam se je prijel za glavo, bilo je kazno, da mu jo trga silna bolečina, in glasno, brez sramu zajokal.

Potem se je kako leto ali poldrugo leto nekako preživljal z zbiranjem odpadkov, starih zabojev in žeblicev, in morda je kdaj, ves čas gledajoč v tla, našel tudi kak dinar... Živel je v stari razpadajoči baraki pod železniško postajo, kjer je lahko opazoval oblake skozi luknje v stropu in strehi. Vendar je še zmeraj z enako gorečnostjo kot nekaj prebiral časopis. V Pleveljah je bilo že tedaj nekaj dobrih družin, ki so ga, kakor pozneje ves čas, skoraj vse do njegove smrti, kdaj pa kdaj povabile na obed, vsaj na večerjo... on pa, naj je bil še tako sestradan, je dostojanstveno sedel, malce odrinil krožnik z žganci ali s kašo in vzel najprej časopis v roke... In kakor da melje žgance ali kašo, je tiho mevljal z usti, medtem ko so mu oči strastno zagorele in je bilo videti, da se ne bojo mogle več ločiti od potiskane papirja. Včasih se je potem iznenada razgovoril, celo udaril s pestjo po mizi, pri čemer pa je vendarle pazil, da ga ni preveč zbolelo ali da ni prevrnil krožnika, včasih pa je molče, globoko zamišljen pojedel svoj obrok in potem prav tako molče odšel.

»Čudak!« so tedaj rekali ljudje in on jih je, kadar je slišal, pustil v dobri veri, da so

sami manj čudni od njega... Oh, mar ni že tedaj vedel, vsaj slutil, da ni le dobrosrčnost razlog, da ga vabijo k sebi, mar ni videl po njihovih pritajenih, muzajočih se pogledih, kako radi poslušajo tisto, česar si sami ne upajo izreči — njemu pa je, vsaj do neke meje dovoljeno, ker ga imajo za trčenega, ja, pravzaprav kar za norega, kar mu je pisno potrdil že doktor Erat leta štirideset.

Kadar pa se je kdo spozabil ali ga celo nalašč zbudel, da ni drugega kot brezdelnež, delomrznež, tedaj je Anton Brajc poskočil, nič več ni pazil, da ga ne bi zbolelo, ko je udaril s pestjo po mizi, kri mu je zalila sicer blede obraz in skoraj se je videlo, kako za njegovim širokim čelom udarjajo strele — kogar je tedaj zadela iskra nepopisnega sovraštva iz njegovih sivih oči, je rajši takoj umolknil.

Ko so, kakor prej arestantsko zgradbo, začeli rušiti tudi barako pod železniško postajo, ki je delala kraju vsaj toliko sramote kot njeni stanovalci (poleg čevljarja sta živeli tu še dve družini), tedaj se Anton Brajc ni več tako upiral kot ob prvi izselitvi. To je bil čas, ko se je že z vso vnemo začel posvečati pisanju pritožb in prošenj (bilo je značilno, da je bila zmeraj najprej pritožba in šele potem prošnja), in to ne morda na kakšen krajevni odbor ali na občino, temveč tja, kamor je treba, na Izvršni svet... In tako je lahko zdaj zviška gledal na te male uradnike, za katere je vedel vsaj to, da si ne bi nikoli upali pritoževati se na tako visokem mestu, lahko jim je mirno dovolil, da so delali z njim, kar se jim je ravno zljubilo, medtem ko je poln upanja čakal na odgovore, na pisma s prekrasnimi žigi in še bolj krasnimi podpisami, katerih moči ne bo mogel nihče v Pleveljah ovreči... Res je, morda ni bilo prav, da je med naštevanjem krivic, ki so se mu zgodile v življenju, omenjal tudi svojo zmožnost prerokovanja oblačnosti, vendar je bil prepričan, da so tam čisto drugačni ljudje, ki ga bojo razumeli...

Kakor nikomur, ki se z resničnim žarom poganja za velikimi stvarmi, tako tudi njemu ni bilo več mar drobnih vsakdanjih nevšečnosti, živel je nekakšno dvojno življenje, pri katerem je bil sanjski del tisti, ko je jedel in spal ali se učil z nespečnostjo, ko je hodil po cestah, včasih zelo daleč, ne prav vedoč, kam bo prišel, ko je pustil, da so ga z vsem ubornim imetjem preselili v podstrešnico k trgovcu z železnino Ivanu Bizjaku, ki ga kajpak ni sprejel z odprtimi rokami... v resnici pa je spet zaživel nekje zadaj, spet je čutil v rokah in ramenih težo tovora, ko je raznašal mleko, spet je, s pomočjo okornih besed v svojih tožbah, videl orožnike, slišal njihovo trkanje, videl škodoželjne obraze, predvsem enega, ki se mu je z rahlimi spremembami prikazoval zdaj kot strogo obličje sodnika zdaj kot posmehljivo spateni, komaj še človeški obraz javnega tožilca... Spet je, nemara že stotič, pod nogami začutil tisti kos zemlje, njivo in travnik, ki bi naj pripadala njemu, a mu je ni ostalo niti za grob...

In nekoč je v eni izmed pritožb zapisal:

»Imam obupane roke nad krivičnostjo — ali naj mi res samo še Bog pomaga?«

V tistem času, čeprav še ni dopolnil šestdeset let, so mu dodelili občinsko podporo.

Ce ne bi tedaj spet z vso silovitostjo svoje zbegane duše živel z oblaki, veseleč se, ko je slišal ljudi govoriti: »Glej ga, Brajca — spet bo dež.« če ne bi postale njegove povečini nočne poti že zelo dolge, tudi po dvajset kilometrov in več, če ne bi po dolgih mesecih še vedno z enako nestrpnostjo pričakoval odgovora s tistih najvišjih mest (kar je imelo po svoje nekakšno zvezo z oblaki, pa tudi z revmo), bi tedaj, ponosen, kakor je bil, gotovo zavrnil to miloščino, ki so si jo upali dodeliti njemu, najbolj znanemu pa tudi najbolj poslušnemu bojevniku za pravice v Pleveljah.

Po pravici povedano, nekaj dni se je ubadal z vprašanjem, ali naj jim vse skupaj nese nazaj, tja na občino, jim vrže te fičnike v obraz... vendar je bilo to čedalje težje, ker mu je, kolikor delj je premišljeval in skušal najti najprimernejše besede, s katerimi bi pospremil svoje dejanje, denar vse bolj kopnel, pa naj ga je že hranil v kakšnem predalu ali ga mečkal v potnih dlaneh. Vendar je naredil vsaj to, da je odslej svojim »pritožbam in prošnjam« dodajal ogorčenje nad občinsko podporo, ko bi si vendar zaslužil pokojnino... Včasih, enkrat na leto, je dobil še dodatno nakaznico, bodisi za kak kos obleke bodisi za čevlje. Tedaj se v trgovini ni vedel kot ubog revež, ni zavijal oči ali se skušal od sramote vdreti v tla, ne, vedel se je vsaj kot kak trgovski potnik ali kakšna dama, ki še zdaleč ni zadovoljna s prvo stvarjo, ki jo položijo prednjo na pult...

Vsa leta, ki jih je preživel pri trgovcu Ivanu Bizjaku, ponosnem in samosvojem človeku, ki je bil povrhu še za dobro glavo višji od njega, da že zaradi tega, kot se je zdelo, nista mogla najti skupnega jezika, vsa ta leta, vse do tega dne, malo pred prvim majem, ko spet ni mogel spati in se je pri sveči ubadal z risanjem črk na papir, je komaj dvakrat ali trikrat spustil tuje ljudi v svojo sobo — in tujeji so bili v resnici zanj vsi... Pozimi si ni nikoli kuril, nekaj zato, ker skoraj ni imel s čim, nekaj pa, ker se mu je celo starih zabojev, pobranih na smetiščih in pri skladiščih trgovin, zdelo škoda, ker so se mu včasih, kakor tudi vsa druga krama, ki jo je nanosil k sebi na podstrežje, zazdeli nekako sorodni, bolj človeški od ljudi, pa čeprav nemi, in po svoje ravno tako zavrženi kot on... Sicer pa je čez dan, kadar ga ni iznenada kakšna stvar tako razburila, da je moral pri priči na cesto, mogoče s kakšnim plakatom na prsni in hrbtu ali — kar pa se je zgodilo samo enkrat — v ženskem krilu, za katero je porabil pol manj blaga kot za hlače, čez dan je marsikdaj spal ali pa so ga videli, zavitega v staro odejo, kakor negiben ždi pri oknu in opazuje življenje pred bližnjo trgovino.

Ko je že približno deset let pisal pritožbe in prošnje, ne da bi enkrat samkrat prejel kakršenkoli odgovor, se je lepega dne odločil, da pojde študirat pravo, da si bo tako sam pomagal — a ne le sebi, temveč vsem pravice žejnim... Tedaj si je priskrbel naslov pravne fakultete, in že samo to je zaleglo, da se je počutil nekaj dni mirnega in srečnega, potem se je, z nemajhnim začudenjem ugotavljajoč, da tudi ljudje iz njemu sovražnega tabora niso srečni, začel dogovarjati za »skupno akcijo« z neko uslužbenko na davčnem uradu,

Prijetno vabilo

ko naj bi skupaj študirala in si izmenjavala skripta — in je prepozno opazil, da je bila to samo past, ki so mu jo nastavili na občini, da bi ga z zavlačevanjem odvrgli od njegovega namena... Vendar je tedaj spet potoval ne le peš ob Meži, temveč tudi z oblaki, in vse bolj se mu je jasnilo, da za odvetnika ne potrebuje nobene šole, da zadostuje, če človek ve, kaj je pravica, kadar je sam, tako kot on, okusil njeno odsotnost... In tako si je lepega dne na vrata pritrtil napis ODVETNIK ANTON BRAJC, resda za zdaj samo iz lepenke, vendar z dovolj čitljivimi črkami, z rdečim obrobjenjem, da so že na daleč pritegnile pozornost. Pri dnu stopnic, ki so vodile na podstrežje, je na steno pritrtil podoben napis, mogoče še nekoliko lepši, in zraven puščico, ki je kazala do njegove sobe. Tako je potem čakal kakšen mesec ali poldrug mesec, si medtem, da ne bi lenaril, naredil tudi nekakšen cenik, po katerem naj bi zaračunaval svoje usluge, se pravi ne morda popravila čevljev, temveč nasvete, ki si jih je nekaj že vnaprej zabeležil, pod skupnim naslovom: »Ljudje so bolj potrebni dobrega sveta kakor čevljev!« Cene njegovih nasvetov so bile smešno nizke, le da tega žal nihče ni znal ceniti, ves ta čas, kar je čakal na stranke in si je komaj upal do trgovine in nazaj, da ne bi katere zamudil, ni bilo nikogar k njemu — če pa je že prišel kdo, če je kdo iznenada potr-

kal, se je Anton Brajca zdrznil, se potajil notri v svojem brlogu ter pozabil, da je odvetnik. In ko se je od zunaj zaslišal znani glas plevelskega miličnika Kuzmiča, ki ga je dobrohotno spraševal po zdravju, pričemer se, razumljivo, ni spuščal v podrobnosti o revmi ali o ledvicah, je ubogi odvetnik samo zasikal: »Pustite me pri miru!« in ga ne s prošnjami ne z grožnjami ni bilo mogoče pripraviti do tega, da bi odprl. Samo sopel je za vrati, z nožem v roki, in čakal, ali bojo skušali vlomiti... Tedaj mu pač ni moglo priti na misel, da je tudi orožnik samo človek in da je morda prav tako kot kdo drug potreben nasveta...

Po tem dogodku je še istega dne odstranil vse napise in potem ga skoraj ves mesec niso videli priti iz sobe, ne podnevi ne ponoči. S čim se je tedaj hranil, ni bilo nikomur znano, dejstvo pa je bilo, da ni umrl od lakote, saj je sostanovalec v hiši domala vsako noč spominjal na svojo prisotnost, ko je začel, takole enkrat po polnoči, vpiti in včasih v dokaj dolgih govorih, spominjajočih na odlomke iz monodram, dokazovati svojo nedolžnost... Tedaj se je njegova podstrešnica spremenila v sodno dvorano iz davnega leta triindvajset, se v soju sveče čudežno povečala, in šele zdaj se je pokazalo, čemu je tako vneto vsa leta na cestah in smetiščih pobiral zavržene predmete: to so bili zdaj sodniki

Na plaži

— včasih kakšne prazne trebušaste steklenice, ki jim je okoli vratu zavezal trak ali strgano žensko nogavico, včasih razbiti zaboji od sadja ali pa kakšen kos, prav po sodniško zviti, odpadnega železa — to so bili biriči in javni tožilec... in on bi lahko zdaj vzela železno palico kakor žezlo ter jih razkropil, kot je Bog razkropil narode, vendar ni storil tega, zakaj slednjič je dosegl, da so bili tiho, da ga niso prekinjali, mu postavljali svojih zvutih vprašanj v zvezi z odtisi čevljev na rjuhi, temveč so ga pozorno poslušali in mu kdaj pa kdaj celo prikimali, da je od tega še sveča veselo zaplapolala...

Zaradi teh nočnih predstav, ki nikomur v hiši niso dale spati, se je gospod Ivan Bizjak slednjič tako ujezil, da je sklenil pregnati nadležnega podnajemnika. K temu ga je nagnila tudi nesramno nizka najemnina, ki jo je sicer redno in celo po pošti prejemal od Brajca. In tako je lepega dne prignal pred vrata podstrešne izbe nekega drugega občinskega reveža, visokega Avgusta Lenarta, ki se mu tedaj še ni videlo, da bo nekoč pijan obležal na nekem kolo-vozu in zmrznil...

Med vsemi posebnosti, potepuhi in skrivnimi berači, ki so tedaj brusili asfalt v Pleveljah in tlačili zemljo tja do najbližjih kmetij, je bil Avgust Lenart najbolj čislán. Zakaj naj se je že ob vsaki priložnosti, ki se mu je ponudila, do mrtvega opil, je znal, kadar je bilo treba, tudi pošteno prijeti za delo, znal je popraviti manjšo okvaro na vodovodni napeljavi, znal je prav položiti zidak in ga spretno obdati z malto, ali pa, kadar se je potikal po kmetih, prijeti za koso prav tako kot za vile... Tedaj mu je bilo okoli petdeset let, vendar je s svojo sloko, vsaj na videz čvrsto postavo, z dolgimi kitastimi rokami ter z divjim pogledom izpod košatih obrvi znal vzbuditi strah ali vsaj spoštovanje tudi med mlajšimi brezdelneži in pretepači. Prav tako kot Anton Brajc je bil zadnjih nekaj mesecev vojne v partizanih, za kar je pozneje tudi dobil enkratno priznavalnino. Potem je, okoli leta petdeset, izginil čez mejo, se potikal v Nemčiji in menda tudi v Švici, si z delom zaslužil star, a še kar dobro ohranjen avto, pa nekaj ponošenih oblek, a je nazadnje vse to, poleg plače, zapil, dokler ni bil prisiljen izbirati med tujsko legijo (vsaj tako se je sam pozneje hvalil, govo-

reč, da ga tam še zmeraj čakajo) in med tem, da se je v gostilnah slačil, za kar je, če ga ni odpeljala policija, zmeraj dobil kakšen frakeljc, samo da bi prenehal s tem ogabnim striptizom — zakaj dasiravno je s svojim ravnanjem napovedoval novo dobo, je bil vendarle preheter in se mu je godilo kot vsem izumiteljem in novatorskim umetnikom, ki jih zlepa noben vrag noče razumeti... Tako so ga naposled iz golega razumevanja s policijskim spremstvom dostavili nazaj do jugoslovanske meje, kjer ga sicer niso z odprtimi rokami sprejeli, a ga tudi niso vrag vedi česa sumničili, saj so v njem takoj prepoznali pristnega domačega pijanca in ne morda nekakšnega vohuna, za kar se je v svojih blodnjah sam izdajal...

Tega jutra, ko je bilo hišnemu gospodarju Ivanu Bizjaku slednjič vsega zadosti, je torej privedel divje nasršenega Avgusta pred vrata Brajčeve podstrešne sobe, mu dal še zadnja navodila in mu ponovno zagotovil, da bo, če prežene čevljarja, lahko odslej sam živel v tej sobi, ne da bi mu bilo treba plačevati najemnino, potem pa se je, preden se je utegnil Avgust razgovoriti o tujski legiji, kjer ga še vedno čakajo, da bi opravljal še kakšne bolj zahtevne naloge, umaknil na stopnišni presledek in od tam prisluškoval poteku dogodkov. Vendar pa se je vse skupaj nenavadno hitro končalo.

Avgust je poropotal po vratih, malomarno se pozibavajoč na petah, zavedajoč se svoje premoči, ko mu bo treba samo grdo pogledati ali pa kvečjemu malo stegniti roko in že bo čevljar odletel dol po stopnicah... ko pa so se vrata nenadoma sunkovito odprla, je Ivan Bizjak zaslišal samo nekakšen stok, pomolil je glavo izza stopniščne ograje, zakaj nikakor si ni mogel privoščiti, da bi Avgust morebiti kar tam pokončal čevljarja... in je tudi sam presenečeno zastokal. Ta mrha čevljarska, ki se je ves čas delal tako miroljubnega, je stal med vrati svoje sobe s skoraj četrt metra dolgim nožem v rokah, s pravim bajonetom, ki ga je bržčas hranil še iz vojske. In Avgust, ki se je kot domala vsi pijanci in pretepači bal za svojo kožo, kadar ni bil dovolj natreskan, je ponižno, govoreč nekaj o prijateljskem obisku, stopil nazaj — ter se sam zvalil po stopnicah... Bilo je kazno, da se čevljar ne pusti več izseljevati in preseljevati.

Pozneje so nekateri ljudje trdili, da so ga ponoči še večkrat videli z nožem v rokah, kako kroži okoli hiše, vendar so bile to bržčas neutemeljene govornice, izvirajoče iz tega dogodka, o katerem je Avgust na dolgo in široko še kakšen mesec razkladal po gostilnah, ne da bi pozabil na koncu dodati nekaj groženj, v katere je kot ponavadi vpletal tujsko legijo... Kakorkoli že, Anton Brajc je ostal pri Bizjaku, še naprej hodil na nočne sprehode, zmeraj z veliko usnjeno torbo čez rame, še naprej je od časa do časa presenetil Pleveljčane s kakšnim čudaškim izmislekom, kot je bilo denimo beračenje, javno beračenje s klobukom, s čimer je hotel spet opozoriti na krivice, za katere je ostajalo oblasti čedalje manj časa, da bi jih popravila. Še naprej je, kadar so ga kam povabili na obed, jemal najprej časopis v roke, razlika je bila samo v tem, da se je časopis zdaj že opazno tresel, kakor se morebiti zatrese stavba

ob potresu, in še naprej so ga ljudje, hiteči po svojih opravkih, videvali, kako hodi z zmeraj enako umerjenim, že kar žaljivo počasnim korakom... In, kar je bilo najpomembnejše, kar je še vedno tako kot nekoč izpolnjevalo njegovo življenje in njegove sanje: še zmeraj je pisal pritožbe in prošnje, vrteč se okoli krivične obsodbe, krivične dediščine in krivičnih davkov, zaradi katerih je bil prisiljen opustiti svojo obrt.

Te noči, ko si je enkrat proti jutru prižgal že drugo svečo, je dodal na koncu nekaj novega, nekaj takega, česar ni bilo v prejšnjih pritožbah in prošnjah: »Vem za kmeta, ki je imel dolg. Smrt ga je prehitela. Dolg je potem plačal njegov sin, ki je podedoval posestvo. Mislim, da bi morala tako ali podobno ravnati tudi država. Temu kmečkemu sinu ni šlo samo za dobiček, temveč tudi za poštenje. Tako vam pravim jaz, za zdaj še po krivici podčelovek, Anton Brajc.«

Potem je, še preden je tudi druga sveča dogorela, da bi se umaknila soju prve zarje, prepognil vseh šest ali sedem listov, jih zaprl v veliko ovojnico ter nanjo napisal: Tovaršu Titu osebno. Ovojnico je nato skrbno spravil v notranji žep suknjiča, se nasmehnil pri sebi, ko je pomislil, da jo bo tako nosil teden dni, ne da bi kdo vedel zanjo, kot da bi mu čisto blizu srca utripal peklenški stroj... Čez teden dni pa, ko mu bojo spet naročali, da naj ob velikem obisku ostane lepo v svoji sobi, da naj se niti ne gane iz hiše, jih po prelisičil, se bo izmuznil že ponoči, počakal v zasedi ob cesti, našel bo prostor, pa čeprav bo tam skritih polno vojakov in miličnikov, in ko bo segel v žep po svojo pritožbo in prošnjo, bojo vsi prepadeni mislili, da hoče izvleči orožje...

Legel je oblečen, s posebno pripravo spustil odejo nase, potem pa mirno zaspal. A je še v spanju pazil, da ne bi pomečkal papirjev, ki so mu grela srce.

To pot je Anton Brajc spal nepretrgoma stoštiriinštirideset ur. Vmes so dvakrat pogledali k njemu, prvič pod vodstvom socialne delavke, drugič na zahtevo miličnika Kuzmiča, ki je pač moral opraviti svojo dolžnost ter opozoriti čevljarja, da tega in tega dne ne sme iz hiše. Kakor je sam vsa vrata vselej odpiral z vitrihom, tako so zdaj storili tudi oni... Ugibali so, ali naj ga prepeljejo v bolnišnico, vendar se jim je po svoje preveč zasmilil, ko so ga videli tako mirno in srečno spati, da, mirno lahko rečemo, da se je v vseh po vrsti, celo v robatem Kuzmiču, zganilo nekakšno materinsko čustvo, na trenutke se je komu zazdelo, da vidi namesto čevljarja na pogradu malo večjega dojenčka...

Čeprav je bilo pozneje dokazano, da je čevljar res ves teden prespal v svojem brlogu, pa se je v zvezi z njim tudi zdaj v Pleveljah zgodilo nekaj nenavadnih ali vsaj smeh zbudajočih stvari. Tako je na primer neka ženščina, ki so jo domala vsi poznali, dasi eni samo tako, drugi pa tudi drugače, trdila, da jo je čevljar v sredo ponoči, ko se je od nekod vračala, pričakal blizu pokopališča, jo napadel ter posilil... pri tem pa je enkrat navajala kot kraj zločina pokopališki zid, drugič neko mesto med nagrobniki in tretjič, ko se ji je tudi sami to zazdelo nekam neverjetno ali pa jo je zaradi takšnih grdih izmišljotin začela tlačiti mora, je rekla, da je bilo na farov-

škem travniku... Tako so nekateri drugi pozneje trdili, da je ravno ta teden prišel k njim, ko so ga povabili na večerjo, in da je še siloviteje kot ponavadi udrihal čez oblast... Tretji spet so ga menda videli, kako je hodil po ulicah v krilu, kakor že pred leti, le da je imel to pot glede na cene blaga še krajše, skoraj nekakšen mini... Sicer pa nemara vse to niti ni bilo tako čudno, ljudje so bili vznemirjeni, mestece zaradi napovedanega visokega obiska iz dneva v dan bolj čisto, dasi tudi nikoli prej ni bilo posebej umazano, in strah, da bi se utegnili kaj izjaloviti, jih je tudi drugje gnal v nenavadno, napol budno stanje, v katerem so pač videli stvari, ki jih v resnici ni bilo...

In glej, žalostne slutnje so se uresničile. Tistega usodnega dne sploh ni bilo nobenega obiska, nobenih bleščečih črnih avtomobilov, nobenih rohnečih motorjev za spremeljavo, cvetje, natrgano za posipanje cest, je venelo v vazah ali na smetiščih, ljudje pa so potrti hodili sem in tja, pri čemer je marsikdo spominjal na bednega, zmeraj potlačenega čevljarja...

On pa je medtem sanjal — a mogoče tudi ni sanjal — čudovite reči. Sanjal je — a mogoče tudi ni sanjal — da spet potuje z oblaki, pa ne tako kot prej včasih, ko je lahko samo oči obračal nekam kvišku, temveč zares, ves, kar ga je; sanjal je — a mogoče tudi ni sanjal — da je tako priplul nad veliko belo mesto, kjer je nekdo v prekrasni palači spraševal nekoga drugega po bifonu, kakšno bo danes vreme, in mu je ta spoštljivo in hkrati strumno odgovarjal, da kaže na dež, in to ne le nad glavnim mestom, temveč po vsej domovini.

In mož, ki je spraševal, je bil videti zadovoljen, zakaj zdaj si bojo posevki gotovo še lahko opomogli... Med dežjem pa, glej ga šmenta, so nenadoma predenj prileteli nekakšni listi, popisani listi iz šolskega zvezka. Lepo spete jih je veter zanesel noter skozi odprto okno, in mož jih je pobral ter jih začel, ko je videl, da gre za pritožbo, skrbno prebirati, pri čemer ga ni niti malo motilo, da niso prileteli po naravni poti...

In še je sanjal čevljar, oh, še je sanjal, sanjal tudi strašne stvari, ki pa ga zdaj niso več spravljale ob pamet... Spet je bila tu tista strašna bolnica v Novem Mestu, previdno je z vitrihom odprl vrata in se splazil noter... Ko je pobral rjuh in druge posteljnine, kolikor je mogel nositi, ko je približno enak tovor naložil še bratu, ki ga je čakal zunaj v temi, sta naglo izginila v noč... Potem pa so se sanje nekako zveržile, mahoma je bil ob njem namesto brata mož, ki je prej prebiral njegovo pritožbo, in ko se je hotel čevljar nekako izmotati, se opravičiti, ga je oni prijateljsko potrepljal po rami in mu rekel: »Kaj se boš vznemirjal, saj si bil vendar revež. Če so reveži kradli, je bilo to pravično...«

»Ampak,« je tiho rekel čevljar, »to so vendar samo sanje. V resnici nisem... Nisem! Nisem!«

Tako se je po skoraj tednu dni, ko je bil v hiši mir, čevljar s krikom zbudil. Še preden je mukoma vstal z umazanega pograda, se je potipal po notranjem žepu sukničja, in ko je ugotovil, da je pritožba in prošnja še vedno na starem mestu, niti ne preveč zmečkana, si je kar vidno oddahnil.

če imajo kaj dokumentov o starosti hiše. Dejala je, da so bili neki papirji in da jih je nazadnje videla med rožami na zunanji polici kašče. S Pepijem in hčerko smo šli pogledat in jih na srečo našli. Vsi so pisani z roko v nemščini. Iz njih je razvidna cela mini zgodovina Kajžarjev. Nič posvetnega, vse sami davki, uredbe in pravde. Plačevali so vojsko proti Napoleonu in mnogo guldnov za dedovanja in pravde, ki so se do leta 1849 vodile v glavnem na pliberškem gradu.

Najstarejši dokument je iz leta 1744. V tem času je vladala našim krajem Marija Terezija, o kateri so imeli naši predniki povedati mnogo dobrega in okroglega. Vsekakor je bila sila napredna in razgledana in mnogo njenih uredb in ukrepov je preživelo celo prvo svetovno vojno. Med ostalim je hotela vedeti, kako veliko je njeno cesarstvo. Poslala je meričnike-zemljemerce v kraljevine in priključene dežele, da zmerijo cesarstvo po dolgem in počez. Ločiti so morali, koliko zemljišča pripada gosposki in koliko je kmetje kot tlačani obdelujejo zase in od nje plačujejo davek in tlako. Še danes se najdejo na kmetijah dokumenti o meritvah v 18. in prvi polovici 19. stoletja, do znane »kmetijske odveze«, ko se je tlačanstvo odpravilo ter so kmetje postali lastniki zemlje in so davek plačevali prek občin državi.

Povrnimo se k naši pravdi iz leta 1744. Mogočnemu kmetu in kmetici Pečnici so napravili meričniki krivico. Del zemljišča, ki so ga obdelovali zase, so pripisali pliberškemu gospostvu.

S to odločitvijo se energična Pečnica nikakor ni hotela sprijazniti. Vložila je pritožbo na urad deželnega glavarja v Celovcu. Deželni glavar in njegov urad mimo te pritožbe nista mogla iti. Vedeli so, da bo pri poravnavi kanilo nekaj zlatnikov tudi v deželno blagajno, po drugi strani pa so radi pokazali moč nad mogočnim podeželskim gospostvom. Določili so blagorodnega gospoda ZU ENDTS ANTONI Quidowalda barona von Jabornigg in Gämbsenegg za komisarja, da na »licu mesta« ugotovi resnico in o tem poroča deželnemu glavarstvu. Kot je iz dokumentov razvidno je bilo poročilo poslano 4. aprila 1744, vendar se z njim pliberško gospostvo ni strinjalo, zato je 9. aprila 1745 poslal ponovno poročilo in dodal svoje mnenje, ki je bilo za osnovo pri poravnavi s pliberškimi grofi.

Prevod:

Jaz Johan Antoni svete rimske države Grof von GOESS i.t.d. (tituliranje se nadaljuje) tudi pri kraljevskih veličastvih za Madžarsko in Češko sodelujoč kot tajni svetnik in deželni glavar za Koroško potrjujem, da je moj urad sprejel poročilo od blagorodnega ZU ENDTS imenovanega komisarja gospoda Antonija Quidowalda barona von Jabornigg in Gämssenegg, datirano s 4. aprilom 1744, o sporu med pliberškim gospostvom in Marijo Pečnik, lastnico Kajžarjevega posestva in Lipe. Nanaša se na razlike o lastništvu zemljišča, sestavljeno od komisije, ki si je situacijo ogledala na licu mesta in pred pričami, ki so od besede do besede izpovedale to, kar vam v nadaljevanju sporočam.

Franc Gornik

Velika pravda

za Kajžarjevo HUBO LIPO v letih 1743 do 1746.

Jaz, Johann ANTONI svete rimske države grof von GOESS itd., tudi pri kraljevskih visočanstvih za Madžarsko in Češko sodelujoč kot tajnik svetnik in deželni glavar za Koroško, potrjujem itd.

Kajžarjeva kmetija leži v Šentanelu, če greš mimo Kramolčeve štale navzdol po bregu, do nje tudi po Šentanelski Reki.

Huba Lipa delno še stoji, in sicer v bližini Lužnika — Kajžarja.

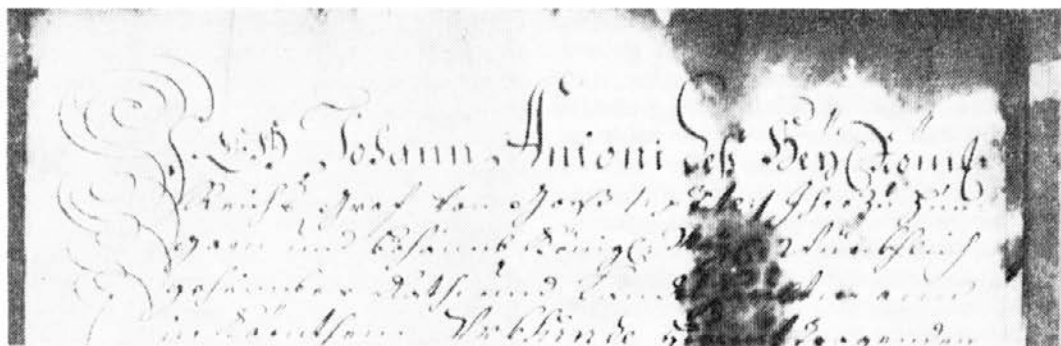
Kajžarjeva hiša Sonjak v Zgornji Jamnici št. 8 je pod spomeniškim varstvom II. stopnje (E 70) kot starejša močna domačija, ter jo uvrščajo med pomembnejšo ljudsko stavbno dediščino te krajine.

Z znancem Pepijem sva se pred leti odpravila na obisk te kmetije, kjer je bil on skoraj kot doma. Sprva je govoril le Pepi, pozneje pa, ko so se nam ob domačem »šnopsu« razvezali jeziki, smo našli veliko skupnih znancev, saj so tudi moji predniki živeli v tem kraju. Konec prejšnjega stoletja je zadnji šentanelski Gornik, cerkveni orglavec, prodal kmetijo Senicovim, zato

še danes pravijo tej kmetiji pri »GORNIKU«.

Pri Kajžarju se je v preteklih stoletjih dogodilo marsikaj zanimivega. Opisal bom dogodek, ki se je zgodil verjetno v prejšnjem stoletju. O njem nisem našel nobenih uradnih zapiskov ne v cerkveni kroniki niti kje drugje, le iz pripovedovanja zvemo, da je bilo enemu od Kajžarjevih prednikov življenje razdeljeno v dva dela. Na hitro je umrl. Domači in krajani so objokovali ob parah njegovo prerano smrt; ko so rajnega peljali v breg proti šentanelski cerkvi, je pričelo v krsti razbijati. Nastal je preplah, in ko so se najkorajžnejši lotili odpiranja, so našli v njem Kajžarja živega, zdravega, seveda na smrt prestrašenega. Da bi se ljubemu Bogu zahvalil za ponovno življenje, je menda kupil zvon, na katerem je bilo opisano njegovo doživetje. Znova danes ni več, verjetno so ga vzele vojne.

Hišo sem si smel ogledati od strehe do kleti. Staro mamo Kajžarno sem vprašal,

Vaša excelenca, visoko blagorodje državni grof milostni in visoko spoštovani gospod ... gospod deželni glavar Koroške.

Bilo mi je ukazano z odredbo 5 4. aprila preteklega leta od hvalevrednega deželnega glavarstva in milostno preneseno, naj jaz po svoji zmožnosti čez v mesecu aprilu 1744 sledečo oblastveno odredbo poročam o sporu med Pliberškim gospostvom in Marijo Pečnico, lastnico Lipe in Kajžarjevega posestva zaradi spornega dela zemljišča, ki si ga je komisija ogledala.

Zelim v nadaljevanju na podlagi tega mojega lanskoletnega komisijskega poročila in pod prisego zaslišanih prič stvar naznačiti po trdnem prepričanju in spoznanju, da pliberško gospostvo sporne odločitve proti tožiteljici noče priznati, zato naj nosi in povrne vso storjeno nepravico.

To razsodbo sem kot posledico vsega priložil in se istočasno priporočam vaši gnadi.

Vaše excelenci

(TRAVBURG) Dravograd, 9. aprila 1745

Podložni, poslušni Anton Qvidobalt
Baron von Jabornigg in
Gämssenegg kot komisar

9. februarja 1746 je prišlo do poravnave na pliberškem gradu. S Pečnico niso hoteli razpravljati, zato je bil navzoč njen mož Florijan.

Prevod:

S tem dajemo na znanje končno zakonito rešitev o spornem zemljišču med visoko grofovsko milostjo, katere blagorodna gospoda — gospoda Joseph Franc in Anthoni državni grofje von Thurn in Vallessassina kot pravnomočni lastniki visoko grofovskega gospostva pliberškega na eni in potem Florian Petschnig na drugi strani.

Poravnava je nepreklicna, ter ureja in odloča:

1mo Ker je potek procesa trajal več let ter povzročil obema strankama velike stroške in da bi ti še naprej ne naraščali in da bi vsadili dobro razumevanje, smo sporno zadevo rešili s sledečim sporazumom in predložili, da

2do sporna kašča in lastništvo ostane kot prej tudi v bodoče po starem mejniškem načrtu. Mejni kamni, ki jih je sedem nad travnikom,

poleg hleva in od hleva ven v travnik pet, potem dva ob žagi navzgor nahajajoča se ob vodnem zajetju, pripadajo Kajžarjevi »hubi.«

3tio Gospe Mariji Pečnici izrečeno lastništvo in njenim dedičem ostane in pripada vse večne čase.

4to Imenovanemu Florijanu Pečniku in njegovi ženi Mariji Pečnici in njunim dedičem Kajžarjeve »hube« je proti simbolični častni odškodnini dodeljeno lastništvo po naslednjem specificiranem popustu in

5to imenovanemu Florjanu Pečniku z ozirom, da preide zemljišče zopet nepreklicno v lastništvo Kajžarjevih — določi častno poravnavo v višini 80 guldnov ali 80 forintov za njega ni njegove dediče, pri tem pa tudi

6to imenovanemu Florjanu Pečniku in njegovi ženi, ter dedičem priznamo pri letnem plačilu najemnine popust od prejšnjih 34 guldnov ali 34 forintov v bodoče na vse večne čase všteti rabat/schott) in davke na »HUBO« 30 guldnov.

vendar

7no je bilo v nadaljnjem sklenjeno, da večkrat imenovani Pečnik in njegova žena in njuni dediči poleg dogovorjenega letnega plačila 30 guldnov še po posebnih določbah plačajo davek, ki ga nadrejeni nalagajo podložnikom s tako imenovanim mesnim krajcarjem v višini 1 guldna in 24 krajcarjev gosposki

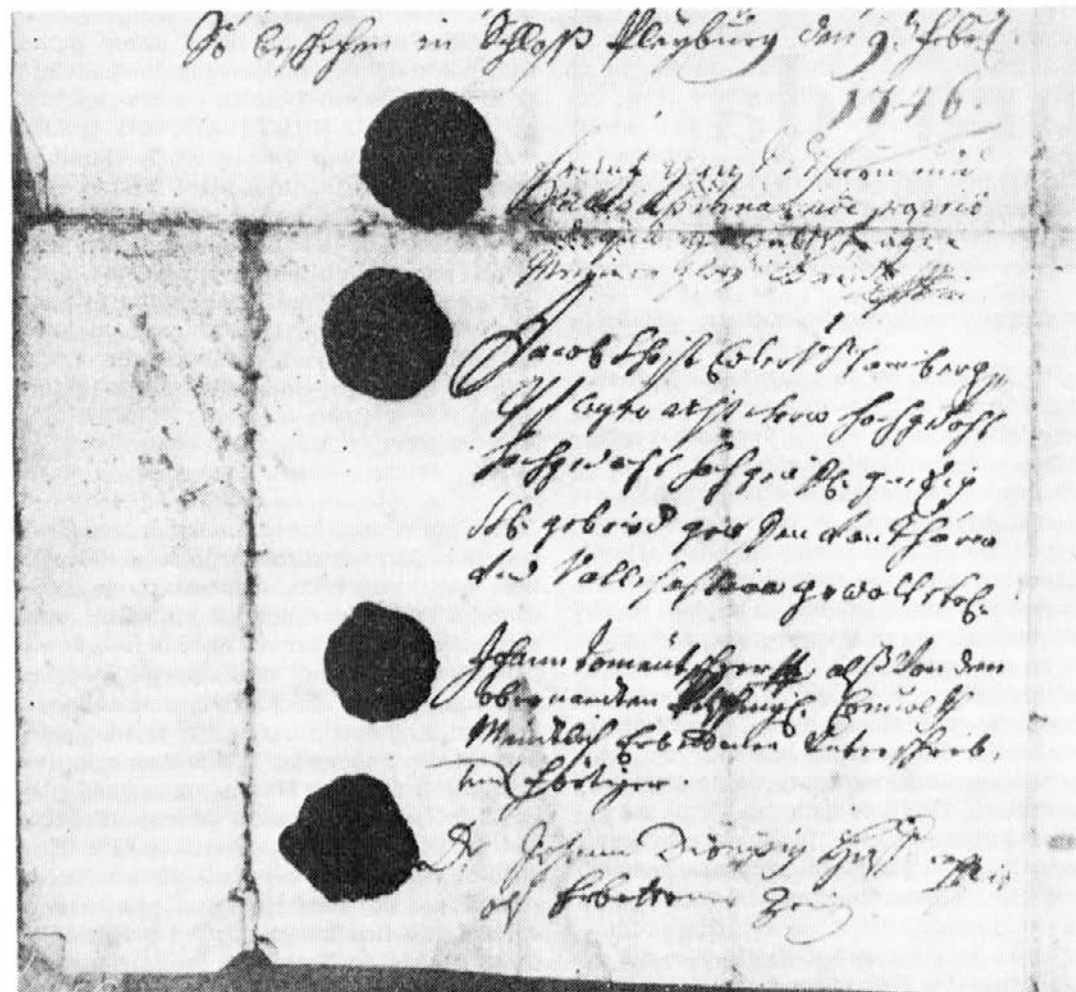
Zato pa mora

8o imenovani Pečnik dogovorjeno častno plačilo takoj pri prevzemu »hube« Kajžer milostljivi gosposki plačati.

V slučaju, da

9o bodo hoteli tako imenovano lastništvo Kaschiz (Kajža) v kratkem ali daljšem času od dedičev naprej tretji osebi prodati, ima milostljivo gospostvo ali takratni lastnik predpravico določiti kupca, ki se bo pogodbeno obvezal na plačilo za Kajžo določeni deželni prispevek.

Vse zvesto in brez prerekanja in v obveznosti s splošno posestno zemljiško odškodnino za deželo Koroško. Ta listina, od katere sta bila dva enako glaseča prepisa za vsako stranko drug za drugim izgotovljena, dobila obe stranki. In ker mnogokrat omenjeni Florijan Pečnik in njegova žena Marija čitanja in pisanja nista večša, sta gospoda Johanna Tomautscherja, hvalevrednega poznavalca za deželne davke kot svojega zastopnika naprosila, da on namesto njiju in v njunem imenu primerja deželne predpise in da namesto njiju, vendar brez posledic in škode

podpiše in dokonča častni sporazum.

Tako so sklenili na gradu Pliberk 9. febr. 1746

Fridrich Graf Thurn und Vallessassina

Jacob Schoist

Johann Tomautscher

Dr. Johann Diö . . . kot naprošena priča

Tako se je pravda končala. Volk je bil sit, Pečnica pa je plačala. Iz vsega navedenega je razvidno, da je bila Kajžarjeva zemlja last pliberškega gospostva. Kajžarjevi so imeli samo pravico, da pripada njim, da jo obdelujejo, deželnemu glavarstvu in pliberškemu grofom pa plačujejo zemljiški davek.

Verjetno so bili svobodni kmetje in jim ni bilo treba hoditi na tlako.

Rok Gorenšek

Spomini Jožefe Barl

Rodila se je pri Kozarinu med Kozjim hrbtom, Kozarnico in Črnim vrhom pod Uršljo goro 19. aprila 1900, umrla je pri Pavšetu v Podgori pod Uršljo goro 25. januarja 1987.

Jožefa Barl, stara »Pavšitla«, kakor smo jo Hotuljci klicali, je bila živahna, žilava ženska. Kljub visoki starosti je imela navado hiteti po poti kot kakšno mlado dekle. Bila je zdrava in čvrsta na telesu in duši — bistrega duha in zdravega spomina. Spominjala se je ljudi in dogodkov iz svoje mladosti še v skoraj dopoljnem 87. letu starosti. Vse do zadnjega je ostala prijazna, zgovorna kmečka mati in babica, ki je za vsakega, ki ga je srečala na poti ali ki je prišel k njej na dom, našla prijazno besedo in topel materinski pozdrav. Najraje pa se je spominjala svoje mladosti, svojih mladih dni pri Kozarinu, kjer se je rodila, in na Koglu, kamor se je preselila s starši in kjer je živela do tedaj in še potem, ko se je poročila in postala »Pavšitla«, gospodinja Pavšetovega grunta v Podgori.

»Pod Uršljo goro, med Kozjim hrbtom, Kozarnico ali Starotrško planino in Črnim vrhom sta na dveh robovih, ki ju loči graben, dve bajti. Kozarin, kjer smo živeli Zabrnčniki, in Tonij, kjer so bili Kuharji, predniki Prežihovega Voranca. Pri obeh bajtah je bila tedaj, ko sem se jaz rodila, velika siromaščina doma.

Stara Tonijka, Vorančeva babica, je bila fejest ženska, ki se je rada lepo nosila. Kadar je šla v cerkev ali kam drugam, je hotela imeti vedno po dve ruti. Eno na glavi in eno okoli vratu. Po stari šegi so morale porodnice jesti kurjo župo. Kjer so bili bogati, so za en porod poklali tudi do 20 kur. Tonijka pa si je zaradi siromaštva, ki je bilo pri bajti, pred vsakim porodom dala v posteljo mehkih hrušk, pozimi pa mehkih kvoc, da jih je jedla namesto kokoši. Ko sem že ravno pri porodu, naj povem še to, da je morala po stari šegi nesti botra otroka h krstu, posebno če je bila deklica, pa tudi fanta, čim bolj po sredini ceste, da v življenju ne bi zašla na stranpoti.

Ženitev Anzana, Vorančevega očeta, je bila prav dramatična. Anza je bil zaljubljen v Kravperško Meto, hčerko bogatega kmeta Kravpergarja na Preškem vrhu. Tudi Meta ga je rada imela, toda ženiti ga ni smela, ker je bila po tedanji šegi obljubljen v zakon Hrvat, mogočnemu in bogatemu kmetu iz Kotelj. Za ovset je bilo že vse pripravljeno. Zenin in nevesta sta bila že oklicana, bila sta tudi že pri župniku pri nauku. Anza je bil ves iz sebe. Prišel je k mojemu očetu Kozarinu, Petru Zabrnčniku, in

Jožefa Barl »Pavšitla«

mu vse povedal. Oče se je jokal, ko mu je Anza pripovedoval, da se bo Meta, ki jo ljubi, na zahtevo staršev poročila s Hrvatom, ki ga pa sploh nima rada. Njega, Anzana, pa zaradi siromaštva ne sme vzeti. Oče je svetoval Anzanu, naj gre po Pavšeta in ga prosi, da bi šel do Mete in jo prepričal, da bi storila po svojem srcu in ne tako, kakor želijo starši. Pavšet je Kravperško Meto zares prepričal. Meta je potem prosila svojo mater, — mačeho, naj ji pove, kaj ji je storiti. Ta pa ji je odgovorila, da naj stori tako, kakor ji velewa srce. Vzame naj tistega, ki ga ljubi. In tako se je Meta odločila za bajtarskega, siromašnega Tonijevega sina Anzana, namesto za bogatega kmeta Hrvata. Končalo pa se je tako, da sta se naposled Anza in Meta vzela, Kravperški pa so z vozom peljali pogačo, šartlne, in jedi od Križana, gostilne v Koteljah, h Kravpergarju na Preški vrh nazaj. Seveda je imela pri tem veseljna hotuljska soseska svoje veselje in zabavo.

Pri Kozarinu in pri Toniju smo redili tudi svinje. Na nje smo morali zelo paziti. To pa zato, da niso prišle k sosedu. Takrat je bila vera, da svinje ne smejo priti k sosedom, ker

Marijan Mauko

Izpoved

*Zbudim se prekrokan
prav pozno
in pljune mi sonce
v obraz,
da gledam ko kaki
mežurki
in se sprašujem,
sem to jaz.
O,
to bo kar držalo,
to je vse,
kar je od mene
od včeraj
ostalo.*

odnesejo špeh in ga tisto leto ne bodo imeli. Špeh je bil pa tiste čase najdragocenejša zabela. Saj olja skoraj nismo poznali. Koliko gospodinj je včasih jokalo, ko so bile koline, ker so premalo spitale svinje in ni bilo dovolj špeha za zabelo. Kako so se časi od tedaj spremenili. Dandanes pa se gospodinjje pri kolinah jočejo, če je špeh predebel, saj bi najrajši videle, da bi ga sploh ne bilo. Ja, časi se spreminjajo. Kar je veljalo včeraj, danes ne velja več.

Pri Kozarinu in Toniju smo redili tudi koze. Pri Toniju so imeli ponavadi zmeraj po dve stari kozi, ki sta se vedno imenovali ena Marola, druga pa Marinča.

Moj boter je bil Lenart Kuhar, najstarejši Tonijev sin, ki se je priženil k Vužniku v Podgoro, za ženo je vzel Marjeto, roj. Trobej, ki je bila tudi nekje v Trobljah pri Slovenj Gradcu doma. K Vužniku je prišla za rejenko. Ko je odrasla, je postala Vužnička, ker ni bilo drugih dedičev. Lenart Kuhar, Tonij, je Tonijevo bajto v planini zamenjal z grofom Thurnom za Ivarčko. Tako sta z Marjeto, ki je bila moja botra, imela dva grunta. Vužnikovo in nad njim ležeče Ivarčko. Ivarčko je nato dobil sin Tonč, ki se je oženil s Hrvatovo Lizo, s katero sta imela 13 otrok. Sta se pa spufala in posestvo prodala sosedu Rožanku-Zdovcu. Potomci Ivarčkega, Kuharjevega rodu, pa sedaj živijo v Sentlovrencu na Pohorju in okolici. Vužnikovo posestvo sta Lenart in Marjeta dala hčerki Luciji-Cilki, ki se je poročila s Štručevim sinom Antonom, Štručevim Tončem z Brdinj. Njuni potomci še danes živijo na Vužnikovem gruntu. V Vorančevih knjigah se imenuje Ivarčko pri Bunku, Vužnikovo pa pri Munku.

Ko sem kot mlado dekle hodila z materjo v cerkev v Kotelje, smo se Podgorci zmeraj postavili na gornjo stran vhoda na pokopališče. K ta »gornji lipi«. K »spodnji lipi« so se postavili Brdinci in tisti s Preškega vrha. Hotuljci pa na sredo. Tak je bil običaj, ki se ga je bilo treba strogo držati. Tujci Selanci, Vrhovčani in drugi so se lahko postavili čisto na robu izven ožjega hotuljskega kroga. Tedaj sem zmeraj občudovala Meto, Vorančevo mater. Meta je bila velika, postavna ženska. Lepa je bila. Zmeraj je nosila dolgo nabrano obleko, janko, svilen jopo ali bluzo, čez pa svilen rožnato ruto, črn predpasnik, na nogah pa bele nogavice in šolenčke. Na prsih je nosila vedno rdeč nagelj. Z mojo materjo sva Meti vedno podali roko. Mene je imela zelo rada, jaz pa njo. Meti se je že po hoji

in drži od daleč videlo, da je kljub siromaštvu, v katerem živi, hči iz bogate hiše, tako se je nosila in obnašala.

Ko sem bila še čisto mlada, še otrok, smo se preselili od Kozarina na Kogel. Postali smo najemniki grofa Thurna, ki je imel svoj grad na Ravnah. Na Kogli stoje na hribčku nad domačijo orjaške, prastare lipe. Govorijo, da so jih zasadili Turki, ko so prihajali ropat v naše kraje. Po mojem je morala biti tu na Koglu nekdanja kakšna trdnjava ali utrjeno gradišče. Morda je bil tabor. Dobro še pomnim, da je bilo zidovje okoli lip. Proti sosedu Ivartniku in Lužniku tet naprej proti Šrotneku pa so vodili skrivni podzemni hodniki. Kogovski hrib strmo pada na severno stran proti s košatim gozdom poraščenemu Kogovskemu pecku. S Kogla je prelep razgled na cele Kotlje. Podgora, Preški vrh, Podkraj, Kotlje, Brdinje in del Sel, Sveta Ana, vse leži kot na dlani pred teboj. Stara pripovedka pravi, da je pri Kogovskih lipah zakopan zaklad. Za cele tri polovnjake (polovnjak je 300 l) bi moralo biti tam zakopanega zlata. Največja lipa je votla. V njeni votlini si je spomladi leta 1945 rešil življenje moj brat Maks, ki se je v njej skrtil, da ga niso našli ustaši, ki so ga hoteli ubiti.

Dedij mi je pripovedoval, kako je ob mesečnih nočeh, ko je svetila polna luna, poslušal volka, ki je tulil in zavijal na Vogovskem in tam na Kozjem hrbtu nad Sklepom, blizu »Cuc Neže«, kjer je izvir Hotuljke, potoka, ki teče skozi Kotlje. Ko sem bila jaz pri Kozarinu in pozneje na Koglu, volkov že ni bilo več. Nanje pa so še vedno spominjale globoke volčje jame, izkopane tu in tam v gostem črnem in temnem Kogovskem lesu. To so bile globoke, izkopane jame, iz katerih se sam nisi mogel rešiti, če si vanje padel. Spominjam se, kako sva se z bratom Maksom pogosto igrala, lovila ter skrivala po teh jamah. Črnemu in temnemu lesu košatih, stoletnih smrek, jelk in macesnov pod Koglom smo pravili pekel. To je bil pekel, ki ga je opisal v Solzicah Voranc. Zaradi mračnosti, goste podraščitve, grmovja in stoletnega drevja smo se tam počutili nelagodno. Strah nas je bilo, zato je bilo pekel kar pravo ime za ta kraj.

Nekoč so se stepli Hotuljci in Selanci na Uršlji gori pri Spodnji uti. Te ute danes ni več,

le ruševine na gori še pričajo, kje je stala. Med vojno, leta 1942, je bila požgana. No in tam, pri tej uti, so se stepli Hotuljci in Selanci, ki so se zmeraj radi topli, če ne kje drugje, pa na meji pri Dularju. Pretepa se je udeležil tedaj tudi Prežihov Voranc, ki je enega še posebno močno premikastil. Pri tem pretepu je bil tudi rajni Strček Peter s Sel, oče Petra Tomazina. Ta je v spopadu prerezal Kozarinu, mojemu očetu, klobuk, ki je bil še čisto nov. Dobro, da je prerezal klobuk in ne očetove glave. Klobuk si je lahko kupil nov, glave pa si najbrž ne bi bil mogel. Stari Kravtberger, ki je tudi sodeloval v tej tepeški, je pa nekega Selanca tako udaril z grčavo palico, da jo je zlomil na njem. Je pa vzdihnil in rekel: »No ja, kaj bom pa sedaj počel, ko sem cievh strupal. Novega pa ni pri roki.«

Dobro sem poznala tudi Svetnečega Gašperja, ki ga Voranc opisuje v svoji noveli »Pot na klop«. Bil je gozdni delavec, tesar. Dobričina, le to napako je imel, da je preveč pil. In še grdo navado povrh, da je strahovito preklinjal in grdo govoril. Nekoč je na praznik Vseh svetih zvečer hodil Gašper precej v »rožicah« domov, k Svetnetu. Brčnikov Tonč, ki ga je videl, pa se je skrtil v lesu in ga čakal. Gašper je hodil po temi, sam s seboj govoril in klel, da se je svetilo. Tedaj ga je Tonč nenadoma vsekalo s šibo z vso močjo po riti in se skrtil, da bi ga Gašper ne opazil. Gašper si ni upal pogledati nazaj, ker je mislil in verjel, da ga tepejo verne duše zato, ker tako preklinja, ne moli in ne hodi v cerkev. Trdno je bil prepričan, da ga straši. Ko ga je Tonč spet vsekalo po riti, se je zadrl: »Strela gromska, frdamana, prekleta, nocoj ga pa imam pod klobukom! Kar prav je, da mi jih dajete po riti, ko sem se ga tako nasekal kot živina«. Gašper se je tudi zmeraj rad pohvalil, češ: »Jaz sem tak kerlc, da me niti s kolom po glavi ne more kdo spraviti na kolena. Se v grob me ne bodo dobili drugače kot s kolom.« In res, ko je Gašper umrl, je tudi zanj veljal tisti pogovor, ki pravi: »Kakršno življenje, takšna smrt!« Ko so ga pokopavali, je tako lilo in bilo v jami toliko vode, da so ga morali v resnici s koli potisniti na dno jame, da so jo lahko zasuli in ga pokapali.

Ljudje so tudi govorili, da stara Vogovnica, Tonijeva in Kozarinova sosedka, »vleče mleko«. To so govorili tedaj, kadar so njihove krave breale in niso dale mleka. Ta govorica se je razširila po sosiski tedaj, ko so nekoč šli ljudje mimo Vogovnika na Uršljo goro. Vogovnica pa je bila na jesenu, privezana z vrvo, in nabirala jesenovo listje za hrano kravam za zimo. Hudo mušni jeziki so od tedaj naprej govorili, da Vogovnica s štrikom vleče mleko domov.

Nekoč je šla stara Kozarinka, moja babica, na Sele. Bilo je ponoči. Strahovito jo je bilo strah, ker je volk tulil nekje nad Kozjim hrbtom pri »Cuc Neži«. Tako jo je bilo strah, da so ji odpovedale noge in ni mogla več nikamor. Babičin oče je bil velik in močan mož. Vzel je posebno gorjačo za volkove in odšel ponjo, da jo je spravil domov h Kozarinu.

Lenart Kuhar, Tonij, in Marjeta Trobej, Vužnica, še nista bila poročena. Šla sta skupaj na romanje, na božjo pot k Belim vodam in Svetemu križu. Ljudje so ju gledali in si mislili, kako »čuden« par sta. On bajtler, ona bogata kmetica. Lenc, kakor so Tonija klicali, pa je bil po naravi zelo ponosen in mogočen. Ker pa ni imel denarja, mu je Marjeta pod mizo, skrivaj ponudila in stisnila denar v roke, ki ga je potegnila iz svoje torbe, da je lahko plačal.

Ko sta pri Vužniku gospodarila Lenc in Meta, je vladal pri hiši strog red. Med drugimi opravili je bila vsak ponedeljek velika žehta. Pranje. Perilo se je že v nedeljo zvečer namočilo v veliki kadi. Ob treh zjutraj v ponedeljek pa so ženske morale začeti prati. Do večera je moralo biti vse oprano in posušeno. Pri tem so ženske posebno pozimi pile rumov čaj, da so se zagrele. Zato je tudi Vužnička rada »cukala« rum. Pri Toniju v Kotljah je večkrat naredila veliko dolga, ki ga je potem moral plačevati njen Lenc.

Med prvo svetovno vojno so bili pri nas po kmetijah ruski vojni ujetniki. Na Koglu je bil mlad Rus, silno lep fant, po imenu Konstantin Kuprijan. Doma je bil v Belu Rusiji. Njegova govorica je bila zelo podobna naši, slovenski, koroški govorici. Vsi smo ga imeli radi, oče, mati, sestre in jaz. Po večerih je zapel rusko pesem, ki jo znam še danes, po toliko letih na pamet. Glasila se je tako:

Večer bil, zvezdi migljajut,
u dvoreh moroz treščet.
Šel po ulice maljutka,
posinjel i ves drožet.

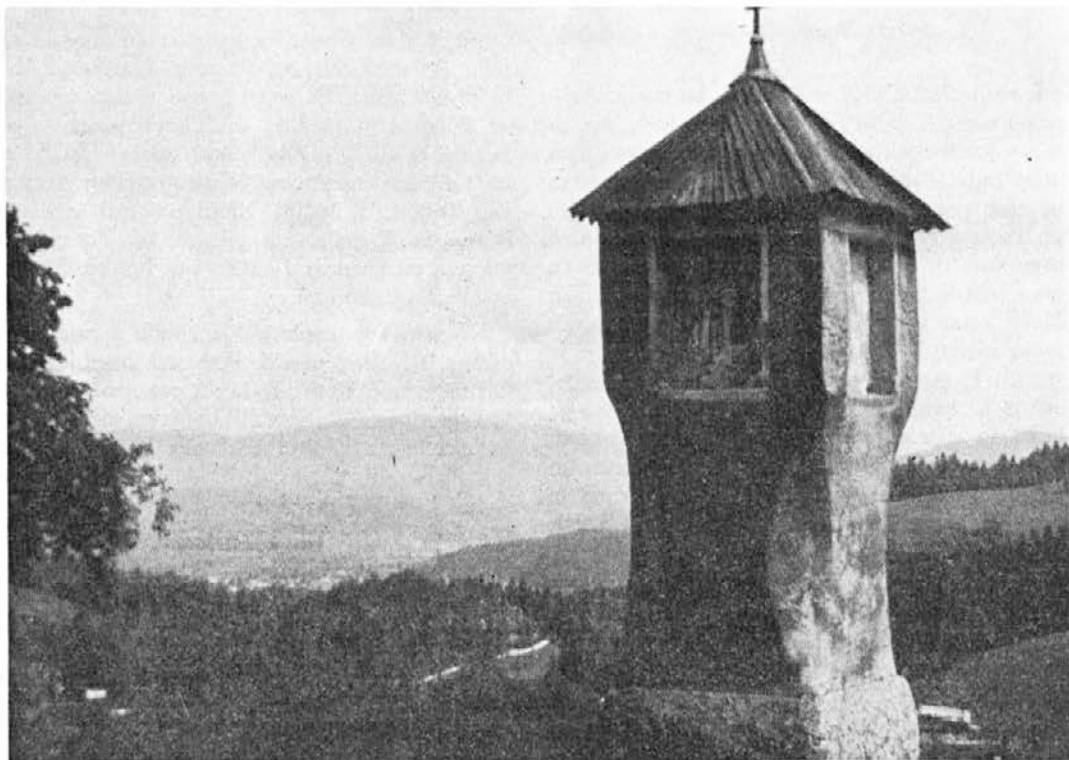
Bože, govorit maljutka,
spat i jest hoču.
Kto nakormit i sahrejot,
Bože dobri, sirotu.

Šla po ulice staruška,
smilila se sirotu,
priunila i sahrela
i jest dala i emu.

Položila spjat v posteljku,
kak tjepli maljutček bil,
vinil laski, zakril glazki
i zasnul v spokojnom snu.

Včasih, kadar je bil še posebno dobre volje, pa mi je zapel:

Katarina Njemka
tancujet horošenko.
Katarina ročku daj,
mi pojedem v Ruski kraj-raj.

Pogled v Podjuno s Pliberkom in Svinjsko planino od Zgornjega Rehta

Voranca sem imela zelo rada. Bil je lep človek, zelo dobrega srca. Znal je tako lepo govoriti. Že takrat se je videlo, da bo Voranc še kaj postal. In zares je postal eden največjih slovenskih pisateljev, ki je obredel in videl več kot pol sveta.

Voranu je zelo ugajala moja sestra Tona, poznejša Navršnica. Bila je zelo lepa. Nekoč smo šli na Goro. Voranc bi bil rad šel z nami zaradi Tone, pa ni mogel, ker je imel strgane čevlje. Poklical je mene k sebi in me prosil, da naj pazim na Tončko. Pazi, da bo vse v redu. Ko pridete nazaj z Gore, pa mi povej. Seveda sem mu obljubila, da bom pazila. Toda izgubila sem jo že pri »Zidanem Križu«. Ko sem jo našla, je bila skupaj s Florjanom, svojim poznejšim možem, ki ga je rada imela. Jaz pa bi bila vseeno rajši imela Voranca.

Meta, Vorančeva mati, mi je nekoč pripovedovala, kako hudo ji je bilo tedaj, ko je Voranc moral pobegniti. »Oh, Voranc, Voranc,« je jokala, »kako, da si me zapustil. Oh, kaj bom pa

sedaj, sedaj je šel moj kafe.« Voranc je svojo mater silno rad imel. Vedel je, da ima mati zelo rada kavo in koliko ji kava pomeni, zato je vedno skrbel, da ni bila nikoli brez nje. Kupoval ji jo je od svojega zaslužka, še prej, ko je tesal les, pozneje pa od svoje plače. Oče je bil pa za take nepotrebne reči, kakor se mu je zdela kava, trd. »O, pil bi jo bil že, pil! Kupil pa nikoli,« mi je tožila Meta.

Po osvoboditvi, ko se je Voranc vrnil v svoje Kotlje, v svoj domači, rodni kraj, me je večkrat obiskal pri Pavšetu. Jokala sem, ko sem mu tožila, da sem razen tega, da sem v življenju kmalu izgubila moža in postala vdova, izgubila v drugi svetovni vojni v partizanih tudi svojega edinega sina. Tudi on se je zjokal, tako globoko so ga prizadele moje tegobe, tako dobrega in mehkega srca je bil. Srečna sem in s ponosom lahko rečem, da sem tudi jaz ena samorastnikov, ki jih je on, Prežihov Voranc, tako lepo in živo opisal, da bodo zmeraj živeli.«

Stefan Lednik

O planinstvu v Matjaževem kraljestvu

Nekateri netočni datumi in drugi podatki, ki so krožili ali bili zapisani lani ob 60. obletnici mežiškega planinskega društva in za katere najbrž ne bi bilo prav, da bi se utrdili v domači javnosti, so me spodbudili, da pristavim še sam nekaj besed o planinski preteklosti okrog Pece. Da sem se spravil k temu pisanju, me je privedla tudi okoliščina, da sem večino tega, kar se je dogajalo okrog mežiškega planinstva v bivši Jugoslaviji, doživljal kot otrok in fant takorekoč »lastnoročno«. Iz te, zgodnje dobe delovanja SPD Mežica pa se spominjam tudi pogostih razgovorov, ki so se odvijali dostikrat še celo v našem stanovanju, ko je bil oče odbornik in pečovodja tega društva.

SPREHOD OKROG PECE IN NEKAJ BESED O MINULIH ČASIH

Gotovo ne bi bilo na mestu prav vse »zgodovine« gorništa ali planinstva šteti zgolj od ustanavljanja planinskih društev naprej. Saj so ljudje s hribi in gorami živeli že davno poprej, vse odkar so se naseljevali v naših krajih. Tako pri nas okrog Pece, kot tudi drugod v gorati Sloveniji. Pa najsi bodo to domačini iz visoko v pobočja segajočih kmetij, pastirji, lovci, drvarji, oglatji, ali iskalci rudarske sreče. Pa posvetni popotniki in romarji iz onih časov, ko so razdalje premagovali eni peš, drugi na konjih, naravnost čez hribe in doline. Ko še ni bilo železnih cest in jeklenih konjičkov, katerih pota vodijo pogosto sicer bolj naokrog, zato pa vseeno mnogo hitreje, po umno speljanih smereh, z mostovi, predori in drugimi »olajšavami«.

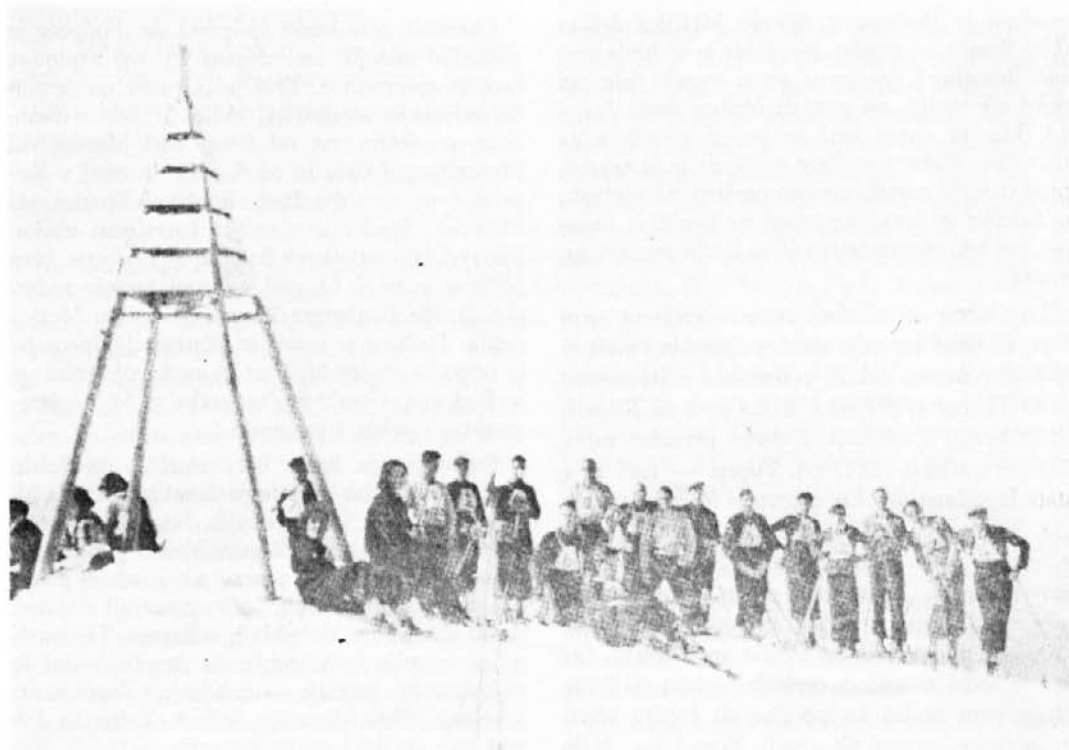
Vsi ti so se tudi z našo Peco, s hribovjem in grapami okrog nje spopadali pač že davno prej kakor moderni planinci ali turisti, ki so »produkt« novejših časov ob nastajanju meščanstva v polpretekli dobi ali pa množične urbanizacije sedanosti. Prvi v hribe in gore gotovo niso rinili v obilju prostega časa zaradi rekreacije, lepih razgledov, zabave ali pa iz kulturnih, narodno obrambnih in podobnih namenov, ampak le iz življenjske potrebe.

se dviguje mogočno in naravnost kvišku v dvatisočmeterske višave. Tudi pozneje, v srednjem veku, ko dobi leta 1226 po svincu ime mesto Pliberk in ko izvirajo iz l. 1424 prvi pisani podatki o svincu v računski knjigi koroškega vojvode Ernesta Železnega, gre za to — svetu bolj odprto in tedaj že gosteje poseljeno podjunsko stran Pece. Na tej strani pa zaradi strmih kmetije ne segajo kaj prida visoko. Najvišje je še pri Najberžu (danes hotel Petzenkönig z znano sedežnico v Peco), kjer pokažejo karte 660 m n. m. Ker je tod navzdol proti Globasnici, Večni vasi, Smihelu in Pliberku v obilju ravnega, plodnega sveta, pač ni bilo nuje siliti više.

Na spodnji, mežiški, koprivski in kapelski strani kjer obkrožajo višave Matjaževga kraljestva obširnejša predgorja, pa so ta vse do nad 1300 m posejana z mogočnimi samotnimi kmetijami. Gotovo izkrčenimi šele v dobi poznejše srednjeveške kolonizacije.

Pojdimo okrog Pece iz Bistriške strani. V Mušeniku, malo pod izvirom potoka Bistrice, opozarjajo na nekdanje rudarstvo sledi pralnice-prebiralnice rude in topilnice. Više v Kolši (1375 m) spominja na rudarske čase še danes ohranjeno ime »Berghaus Kolsche«. Rudarska dejavnost, ki je bila na tej strani v največjem razcvetu sredi prejšnjega stoletja, je proti letu 1900 tu povsem zamrla. Saj je v l. 1876 ustanovljena rudarska družba Bleiberger Bergwerks Union — naslednica prejšnjih številnih podjetnikov, osredotočila vso dejavnost na mežiško stran, ker so bila okrog Mežice — na Bregu, Fridrihu, na Platu, pa v Zerjavu, Mušeniku pri Črni, v Heleni in Topli — bogatejša najdišča rude. A nekdanji zaradi neugodnejšega dostopa in slabih transportnih možnosti manj zanimiva.

Ko pod vasicama Ponikva in Kot dosežemo skozi Spodnje in Zgornje Libuče pod podjunske ceste zaselek Št. Jurij s cerkvico na ljubki vzpetini, je ravnine konec. Pri Blekarju se prične cesta strmo vzpenjati in po nekaj serpentinah dosežemo ravnico ob prelazu Reht (636 m). Desno, še na avstrijski strani, sameva domačija Ravnjak, do l. 1919 pripadajoča mežiškemu Podkrajju, ki jo je Senžermenska pogodba tedaj prisodila drugi strani. Pod njo stoji odtlej avstrijska carinska in mejna postaja maloobmejnega prehoda Ravnjak. Kmetije na drugi strani

Na vrhu Pece

Spomenik kralja Matjaža na Peci

potoka, pritekajočega izpod hriba Gorne (1187 m), ki spremlja mejno črto kakih 200 m od naše stražarnice Reht, do avstrijske — Pušnik, Kozel, Jelen, pa so, nasprotno, tedaj, leta 1919, bile oddeljene od danes avstrijskega St. Jurija in priključene mežiškemu Podkraju. Tako »sfrizirana« mejna črta tod je — treba je priznati — postala bolj naravna.

Streljaj od omenjenih prehodov stoji na naši strani nekdanj pomembna tovorniška, furmanska in potovska postaja, gostišče Spodnji Reht. Više v pobočju Gorne pa se raztezajo njive in travniki domačije Gornji Reht. Od kapelice nad hišo sega lep razgled na podjunsko stran s Pliberkom in Djekšami s Svinško planino. Hiši pri Spodnjem Rehtu so nekdanj rekli tudi »pri vahtarju«. V spomin na stražo, ki je branila kugi ob koncu sedemnajstega in v začetku osemnajstega stoletja prodreti iz Podjune v zgornjo Mežiško dolino (Die Wacht = straža). No, kuga je te kraje vseeno dosegla. Ustavila pa se je menda šele pri nekdanji votlini, na cesti iz Mežice proti Zerjavu, kjer še danes križ na pečini spominja na tiste čase. Hišno ime Reht priča, da se je nekdanj, pred stoletji, moralo ob tem prelazu, na prehodu iz Saleške in Savinjske strani na Koroško, dogajati kaj bolj pomembnega (Das Recht = pravica, pravo).

Za Gorno se na obeh straneh grebena proti Peci, ki tvori razvodje med podjanskimi vodami in Mežo, razteza nekdanj pomembno veleposestvo grofa Thurna iz Pliberka, Riška gora ali Rišperk (Rischberg), z velikimi, a danes pretežno zapuščenimi poslopji (1123 m). Poprej — tudi še v stari Jugoslaviji — kar prometni kolovoz tu mimo, ki je predstavljal najkrajšo pot iz Mežice v Peco, je danes povsem osamel. Saj poteka meja prav ob njem. Turistom je danes na voljo malo nižje, gozdna, avtomobilska cesta od vrha Šteng (1023 m) mimo obmejne stražarnice Torčevo. Od tod je sedaj mogoče z osebnim avtom ali kombijem priti bodisi iz mežiške ali črnske smeri v pobočje gore tik pod Tomaževo koč (1345 m), ali se zapeljati še naprej in mimo nek-

danjega rova Jakobe priti že kar v bližino doma na Peci.

Današnjemu ušesu precej nenavadno zveneče ime Riška gora ali Rišperk nam je nekoč v šoli skušal razložiti mežiški župnik in dekan Janez Hornböck. Sam vnet planinec in narodnjak, član Narodnega sveta za Mežiško dolino iz plebiscitnih dni, je bil prva mežiška žrtev nacističnih taborišč. Gestapovci so ga kot prvega v kraju zaprli že na veliki petek, 11. aprila 1941, ga odpeljali v zapore v Celovcu, umrl pa je poleti 1942 mučeniške smrti v Dachau. Hornböck je menil, da je Rišperk dobil ime po rižah, t. j. drčah in žlebeh, ki so po njih nekdanj s pobočij spravljali hlode in ki so tu segale visoko v Peco in bile vidne daleč naokoli.

Tudi na tem koncu je razmejitvena geometrija začrtala mejo po svoje. Večina stanovanjskih zgradb in gospodarskih poslopij domačije je pripadla avstrijski strani. Na našem kraju je ostal le nekdanj hlev za vole in bike. Naša je ostala od veleposestva še nižja, nad Torčevim ležeča pristava »na Puši«, katere poslopja pa so se — že kakih 15 let neoskrbovana — načeta od zoba časa, zrušila vase. Tako je tukaj od nekdanj živahnega življenskega utripa z množstvom poslov, bogatimi čredami govedi in ovac ostala samota. Saj po zadnji vojni tudi avstrijska stran ne premore več stalnih prebivalcev. V bivši Jugoslaviji, ko smo vsi na Peco odhajajoči lahko hodili še tod mimo, smo — posebno znanci oskrbnika Črešovnika — bili pogosto postreženi z mlekom, skuto, surovim maslom, kar so tu pridelovali v obilju.

Spominjam se izleta mežiške mladinske organizacije, ko smo l. 1946, prvič po vojni šli na Peco — čeprav tedaj strogo prepovedano obiskom. Od Šteng naprej se nam je korak sam od sebe usmeril čez Rišperk. Naših knojevcev vso pot nismo srečali. Toda presenečenje smo doživeli na Rišperku: Polno angleških vojakov, tedaj zasedbene oblasti na Koroškem, se je vrtelo po hišah in dvorišču ob zajtrku. Mi pa pojoč partizanske pesmi veselo mimo njihovih začudenih obrazov. In ko je bilo videti, da bo le padlo kako povelje o ustavitvi in legitimiranju naše družine — izustil bi naj ga starejši oficir, ki se je ob nemiru prikazal v nadstropnem oknu, ves namiljen za britje — smo bili že čez, na jugoslovanski strani. Nazaj grede smo se seveda ponovnemu srečanju z Angleži ognili.

Osrednji, nižje ležeči Helenski del Podpece je preživljal zadnjih sto, dvesto let kar zanimive čase in spremembe. Kraj je pripadal po zemljiški odvezi in ustanovitvi občin l. 1849 z ozemljem, segajočim vse od Brega nad Mežico, od Mušenika pri Črni in od Smelca ob cesti v Koprivno, pa do vrha Pece, k občini Bistrica pri Pliberku. Spadal je v veliko katastrsko občino Podkraj II z naseljema Podkraj in Podpeca. Leta 1889 se je ta K. O. pod vplivom razvoja rudarske družbe Bleiberger Bergwerks Union Mežica delila: Podkraj je ostal pri Bistrici, Podpeca pa je pripadla občini Mežica. Po cerkveni strani pa je Podpeca, s podružnično cerkvijo Sv. Helene, vseskozi spadala k črnjanski fari.

Rudarstvo je kraju kar temeljito predelalo značaj in podobo. Nekdanje kmetije Mayerhold-Marholče, Igrče, Kasnjak, Pik, Nagernik, Naveršnik, Torc, Luskače, Stopar, Najberž, Bricman, Pecnik in še nekatere posesti z bajtami so kupili rudarski podjetniki in tu nastanili rudarje, da so imeli blizu do rudnih odkopov. Tej usodi so se izognile in vztrajale do današnjih dni le najbolj trdne kmetije — nekdanja veleposestva: »svobodnjaška« domačija Mihev, Začen in Sumah, ter manjši kmetiji Bisternik in Petek. Ves svet tod, vse do vrha Male Pece, je kar na gosto

navrtn s krajšimi ali daljšimi rovi, na obeh so številni opuščeni napisi jalovine (halde) pred njimi. Na več krajih se vidijo sledi nekdanjih žičnic. Danes, ko so se rudarji preselili bolj v globine, je od nekdanjega živahnega rudarskega utripa ostalo pri življenju le še nekaj obratnih in stanovanjskih zgradb v Helenskem grabnu, ob nekdanjem tukajšnjem glavnem vhodu v jamo, od koder je bil revir povezan z električno vleko in z dvigali tako z Mežico kot z Zerjavom. Ni čuda, da se je kraj po zadnji vojni vse bolj praznil. Ljudje so se največ preselili v Mežico in Črno, kjer je bilo življenje ob boljši preskrbi, bližje prometu in v novih delavskih stanovanjih precej ugodnejše. Prebivalstvo naselja Podpeca se je od števila 1114, kolikor jih je premoglo še leta 1931, ko se je njen pretežni del, brez Brega priključil k takratni občini Črna, znižalo na 502 osebi leta 1971. Tako ni čuda, da obsežne senožeti nekdanjih helenskih kmetij danes kar samevajo. Pa bi gotovo kazalo v te sončne breg, ob kar ugodnih današnjih cestnih povezavah priključiti z govedorejo in ovcami več življenja.

Prav drugačna je slika onkraj Male Pece, na južni strani, v dolini Tople. Čeprav tudi ta že pred dvesto leti načeta od rudarstva, ki po daljšem zatišju zadnjih 30 let tu zopet močnejše oživlja, vseeno ni izgubila svoje kmetijske prvobitnosti. Kljub kmetu nenaklonjeni polpretekli dobi z agrarno reformo, tukaj vseskozi kljubujejo ponosni stoletni domovi — eni kar dvori — katerih današnji rodovi so še vsi s priimki ohranili stara hišna imena. Od spodaj si slede Búrjak, Florin, Kórdež, Fajmút. Zadnji, najvišji in največji je Končnik (že nad 1100 m). Njegova nekdanja posest je menda znašala okrog 700 ha, po večini gozda. Nekdanj so te kmetije obsegale zemljišče v tako imenovanih celkih vse do vrhnjih slemen Male in Velike Pece, navzdol v dolino in na drugi strani zopet do slemen Čofatijevega vrha. Delo na poljih, pri živini in v gozdu na tako velikih kmetijah je seveda zahtevalo obilo pridnih rok. Tako pričajo viri, da je živel l. 1763 na Končnikovi kmetiji, poleg domače družine še 16 hlapcev in dekel. Fevdalec je gotovo izračunal, da se mu tu, v samotnih višinah, bolj splača imeti imovitega podložnika, ki bo sposoben z lastno močjo kultivirati pokrajino.

Vsa južna stran Pece je do agrarne reforme pripadala naštetim tópelskim kmetijam. Severna, mežiška stran, pa je pripadala kmetijam Pecnik, Bricman, Začen, Mihev, Najberž, Rišperk. Njihova posest je prav tako segala vse do vrhov. Vrh Pece, Velika ali Kordeževa glava je pripadala posesti grofa Thurna na Rišperku. Mihelji svet, največji na tej strani, z okrog 400 ha, je obsegal večji del pobočja Male Pece, se nato raztezal čez sedlo v smeri današnje turistične poti, vse do 2000 m n. m., do planote pod vrhom, imenovane »na vrhu Mihelje trate«. Le nekaj nižje, do »Najbrževih peči«, je segalo nekdanje rudniško posestvo Najbrže, po katerem se danes pretežno vije turistična pot od Torčevega mimo Tomaževe koč proti domu na Peci.

O nekdanji močnejši rodbinski in splošni povezavi tega sveta okrog Mežice in Podpece z bistriško stranjo pričajo tudi nekatere imena starejših domačij, ki naletimo nanje na obeh straneh današnje meje, kot Najbrž, Torc, Igerc, Stopar, Kraut itd.

Gozdna Čofatija (1605 m) s sosednjim Šoparjevim vrhom (1524 m) zakriva Toplo proti Koprivni. Mimogrede: Zdi se mi, da bi tuje zveneče ime Čofati — Čofatija moglo izvirati od kakega furlanskega oglarja (Ciofatti?). Teh se po l. 1750, ko so se osnovala fužine v Mušeniku pri Črni in ob mežiškem Sumcu, tod okrog naseli kar precej. Menda je tudi vrh sosednjega

Smrekovca, Roma (1540 m) dobil ime po njih. Vse več oglja so potrebovale tudi številne topilnice svinca. Viri poročajo, da so celo v moderni, l. 1898 zgrajeni osrednji rudniški topilnici v Žerjavu, prenehali kuriti peči z ogljem šele leta 1906, ko so prešli na zasavski premog. Medtem pa je fužina v Črni in Mežici od l. 1802 do 1885 zalagal s premogom tudi tedanji manjši grofovski premogovnik, Stržovo v Mežici. Tuji priimki Dalasjava, Delalut, Angeli, Andreata, Čekon, Percuci, Tomazin in še drugi, med mežiškimi rudarji, so spomin na tiste čase.

Na koprivski strani sežejo ob podružnični cerkvi Sv. Ane (1218 m) v pobočje Mozganovega vrha kmečka selišča še više kot v Topli. Najvišji je Jekl (1326 m), ki je druga najvišja stalno naseljena kmetija v Sloveniji, za Bukovnikom pod sosednjo Raduho, pripadajočo že savinjski strani. Tako v Koprivno kot v Toplo pripeljejo danes kar dobre asfaltne ceste. Te se vzpenjajo kot gozdne ceste prav do vseh domačij. Mimo Šoparja in Ledrovca v zgornji Koprivni je mogoče priti čez Preval (1418 m) med Čofatijo in Peco celo nazaj v Toplo. Od križišča pri Lipoldu, kjer se cepita smeri ob potoku Koprivni proti Jeklu in ob Meži navzgor pod Olševo, pripelje cesta do koprivske farne cerkve Sv. Jakoba. Nekdaj pomembnejša pešpot tu mimo čez Sleme na solčavsko stran je danes kar osamela. Saj je večino prometa prevzela nedavno zgrajena gozdna cesta od Sumela, pod Janškom, mimo Haderlapa in čez Sleme pod Bukovnikom v Solčavo. Nekeč znana, gostoljubna farovška domačija, kjer se pri vnetem planincu, ljudskem zdravniku, elektrifikatorju, župniku Ivanu Hojniku pred drugo svetovno vojno turisti in popotniki mogli dobiti prenočišče in kaj za pod zob, je zato danes kar nekam ob strani. Naj ob tej priložnosti »popravim« napako, ki se je najbrž po zaslugi napačne informacije zapisala v sicer izvrstnem vodniku Karavanke Stanka Klinarja (PZS, Ljubljana 1975, str. 214), ko opisuje usodo župnika Hojnika. Omenjeni napačni podatek je bil poslej že dvakrat citiran v prispevkih Miše Fele in Ivanke Korošec tudi v Planinskem vestniku. Župnik Hojnik namreč ni umrl mučeniške smrti v Dachau, ampak je bil 11. aprila 1941 od Gestapa zaprt, enako kot njegov sošolec iz semenišča v Celovcu, mežiški župnik Janez Hornböck. Hojnik je bil nato izseljen na Hrvaško. Od tam je prišel v samostan Stično na Dolenjskem, kjer je umrl l. 1944. Hornböckovo usodo je nekdo pomotoma pripisal Hojniku.

Po Koprivskem jarku pridemo pod Jeklom do državne meje in na Luže (1250 m) — nekeč morda dostopne tudi našemu turistu čez zaželeni maloobmejni prehod? Tu, v gozdnatem svetu koprivske Podpece, ki ga na J-Z strani obkrožajo vršaci Snežnik (1544 m), Ojstra (1677 m) in Topica (1649 m), pa se poti prevesijo že navzdol v Remšenik, Lepeno in Lobnik, proti Železni Kapli. Na severno stran, v Podjuno, pa vodi cesta mimo domačije Riepel in Čemer v Globasnico.

* * *

Ko po skoraj dvestoletnem premoru rudarstvo pod Peco zopet oživi in ko po izdanih rudoslednih dovoljenjih l. 1644 in 1665 sega več kot tristoletna rudarska tradicija vse do danes — oblezejo številni iskalci rudarske sreče vso Peco. Najvišje sledi kopov segajo vse do vrha Male Pece (1719 m), medtem ko v pobočja velike Pece ostankov rudarskih del ni zaslediti, niti jih ni omenjenih v pisnih virih.

Iz rudniških letopisov preberemo med drugim:

Mežiški smučarji okoli leta 1929 pri Helenski cerkvi. Tretji od leve Franc Polajner, peti Miro Stopar, slede Miloš Mlakar, Jože Guttenberger, Viktor Kušej, Surš Posch

— 1706. oskrbnik Pavel Rubin javlja v imenu grofa Thurna rudarski oblasti, da je zaradi pomanjkanja rude opustil rudoslede na Peci

— 1724. rudarski sodnik Georg Wahrmus da prva strokovna poročila o rudarjenju na Peci

— 1740. Schlangenberg odkrije na Matvozovem jamo in prične kopati rudo. Istega leta je našel tudi pri Sv. Heleni dobro svinčeno rudo

— 1823. listine prvič omenjajo rove na Riški gori

— 1825. v listinah se prvič pojavijo rovi: Večernica, Jutranja zvezda in Sv. Trojica, vsi trije na vzhodnem pobočju Pece, lastnik je bil Gregor Kompoš

— 1835. Simon Kompoš gradi v Topli drobilnico, mlin za rudo, izbiralnico, orodjarno in stanovanjsko poslopje za rudarje

— 1838. na vrhu Pece (male. op. L. S.) gradijo vrsto jaškov

— 1852. Jankovec in Karničnik dobita prostosledne pravice na Pecnikovem

— 1854. gradijo več rogov na Igerčem, Pecnikovem, Začnovem, Bosjakovem

— 1883. na Igerčem gradijo vzpenjačo po patentu Lamberta Panza

— 1888. za povezavo Pecnikove topilnice z revirjem Pece zgradijo žičnico itd.

Vse do združitve poprej razdrobljene rudarske posesti in obratov v družbi Bleiberger Bergwerks Union so tod okoli nastopali številni iskalci rudarske sreče. Le eni, kot n. pr. v mežiški družbi Kompoš-Pretner, bolj premožni in podkovani s potrebnim rudarskim in geološkim znanjem, drugi samo podjetni. Večina njih se je ob iskanju rude in ob pomanjkanju strokovnosti ter sredstev zanašala predvsem res le na srečo in božjo pomoč ali pomoč različnih svetnikov. Od tod menda tudi toliko — danes nekam romantično zvenceh imen rogov in nahajališč rude. Poleg že omenjenih naj naštejemo še nekaj značilnejših, posejanih po Peci in okrog nje: Srce Jezusovo, Marija dobrega sveta, rov Ida, Peski, Klam, rov Terezija, Dobra nada, rov Barbara, Sigismund, rov Francisci, Fridrih, Vnebohod, Ožbolt, Nicolai, Wilibald, Danijel, rov Karoli, rov Jacobi, rov Vsi sveti, Lukrecija, rov Hilda,

Angel varuh, jašek Sv. duh itd. Seveda so dobivali rovi imena tudi po samih lastnikih, nastajali pa so tudi po dnevih-godovih svetnikov, kadar se je pojavila ali pričakovala rudarska sreča. Pozneje so poimenovali rove, jaške, obrate tudi po višjih uslužbencih rudarskih družb. Tako se n. pr. glavni vhod v jamo v Mežici s tamkajšnjim zaselkom industrijskih zgradb imenuje od l. 1885 Glančnik, po nekdanjem rudarskem upravitelju Tomažu Glančniku. Po njem je dobila ime tudi lovska Tomaževa koča, ki mimo nje poteka turistična pot na Peco.

* * *

Ves ta svet okrog Pece je bil v letih preizkušanj v zadnji vojni čisto partizanski. In to kljub vključitvi doline v Gau Kärnten in »nazaj« v nemški Rajh, kljub močni hitlerjevski propagandi ter odmaknjenosti od tedanjih slovenskih osvobodilnih žarišč. Ze avgusta 1942 so se na Smrekovcu pojavili borci Savinjskega bataljona. Malo kasneje se je skozi policijske zasede na Lužah in v Koprivni prebijal na svoji poti na Štajersko prekaljeni in zdesetkani Kranjčev bataljon — poznejši Pohorski bataljon. Ta je po napornem pohodu z Dolenjske in med spopadi na Gorenjskem prekorlačil Košuto in 25. avgusta v Robežu pod Obirjem izvojeval prvo pomembno partizansko zmago na Koroškem. Topla je dala zavetje v zimi 1942/43 nastajajoči Koroški partizanski četni. Sem, k Pavlu Zaucerju-Matjažu se je zatekel od doma v Lobniku pred pretečo aretacijo koroški partizan in politični delavec Karel Prušnik-Gašper. Od tod je četa izvedla svojo prvo akcijo, napad na Solčavo, 15. decembra 1942. Nad Zdovcem v Koprivni je takratni komandant 4. operativne cone Franc Rozman-Stane iz »starih« tukajšnjih borcev in skupine partizanov iz Kamniškega bataljona, ki jo je sem poslal na pomoč štab cone, konec marca 1943 ustanovil l. koroški bataljon. Za njegovega komandanta je postavil domačina iz Lobnika, že prekaljenega boreca iz kamniške skupine, Franc Pasterka-Lenarta, za komisarja pa štajerskega prvoborca Borisa Čizmek-Bora.

Na znani napad na Mežico v noči od 3. na 4. april 1943 je odšel Koroški bataljon iz Koprivne, čez Čofatijo v Toplo. Skupaj s Stanetovo za-

ščito okrog 70 borcev. V Topli so prenočili, kmetje pa so jih nahranili in opremili s popotnico. Pri nekdanji Uletovi koči na Peci so predanili. Štab se je umaknil na posvetovanje, borci pa so se predajali žarkom zgodnjega pomladanskega sonca. Stane, ki je napad vodil, je velj poklicati domačina iz Mežice Stefana Osojnika-Aleksa in Petra Tomazina-Skalo, dobra poznavalca terena, da so še skupaj napravili natančnejši načrt dostopa v kraj in napada nanj. Žal je napad na Mežico, ki je tedaj odjeknil daleč naokrog po Koroškem in oznanjal, da gre tudi tu poslej zares, imel tragično posledico. V spopadu je padel, kot edina partizanska žrtev, komandant Lenart, pozneje proglašen za narodnega heroja.

In ob koncu vojne, že skoraj v zori svobode, so Hitlerjevci izvršili tod tudi enega največjih zločinov na Koroškem, ko so 25. aprila 1945 pobili pri Peršmanu v Koprivni pod Peco nad

Železno Kaplo 11-člansko družino, od 7-mesečnega dojenčka do 77-letne babice.

Leta 1944 so partizani požgali Uletovo kočjo na Peci, da so tako odvzeli enotam policije in SS, SA, Wehrmanschafta oporišče ob hajkah proti njim. Žalostna usoda je doletela kip kralja Matjaža, doprsno soho iz lipovega lesa, ki jo je izdelal akademski kipar Nikolaj Pirnat in so jo slovesno odkrili v Matjaževi votlini kraj kočje 21. avgusta 1932. Kar kmalu po prihodu okupatorja I. 1941, ko je sneg na Peci že jemalo, sta se podala nanjo nekdanji načelnik mežiškega SPD Martin Ule in odbornik Marko Verhovnik, dotlej »zavedna« pristaša jugoslovanske nacionalne stranke in Sokola, sedaj že zvesta okupatorjeva služabnika, v družbi še nekaterih somišljenikov, da odstranijo to sramoto za »nemško« Koroško. Uletova sinova pa sta kip nato lastno-ročno razsekala.

Titovega Velenja in Klavdijo Margad iz Podnanosa ter literat, ki je hkrati avtor tega zapisa. Vodja pa je bil Mirko Angeli.

Harmonikarji so bili med folklornimi ansambli iz drugih republik in pokrajin zanimiva posebnost, ki so s svojim igranjem na diatonično harmoniko ogreli tudi poslušalce, ki se s tovrstno harmoniko srečajo le redkokdaj.

Potovanje na Kosovo smo izrabili za ogled hiše cvetja, kjer smo se poklonili ob Titovem grobu in si ogledali spominski park Josip Broz Tito, ki dobiva v teh dneh svojo dokončno podobo. Nazaj grede smo se ustavili tudi v pobrateni občini Varvarin, kjer smo za prebivalce tega kraja pripravili celovečerni kulturni program in si ogledali muzej v Kruševcu ter tozd Železarne Ravne — Bratstvo iz Varvarina.

Tako smo končali to dokaj zanimivo in vsebinsko bogato potovanje na Kosovo, kjer smo dostojno zastopali delavce naše republike.

Na hitro preletim glavne značilnosti zborra, ki se je začel 20. 6. z delom likovne kolonije Branko Šotra in nadaljeval 25. 6., ko je bil svečani mimohod po ulicah Titove Mitrovice. Udeležili so se ga vsi udeleženci zborra ter se nazadnje zgrnili na glavnem trgu mesta, kjer je potekalo slavnostno odpiranje zborra s kulturnim sporedom, nastopom folklornih ansamblov in pesnikov.

Pozno ponoči je bila v kulturnem centru med plesom in zabavo še revija narodnih noš iz vseh predelov Jugoslavije. Za najlepšo in najbolj izvirno je bila proglašena narodna noša Dalmacije iz Solina.

Naslednji dan, 26. 6., so se ansambli in pesniki razkropili po številnih mestih Kosova, ki so tisti dan gostila ekipe. Mi smo skupaj z domačini iz Titove Mitrovice bili gostje v nekaj več kot petdeset km oddaljenem Gnjanu, kjer smo si ogledali tovarno radiatorjev in kolektorjev za sončno energijo Jugoterm. Ogled je bil zanimiv iz več razlogov, predvsem pa zato, ker je ta tovarna primer dobrega in uspešnega dela, kar dokazuje, da se da tudi v tako za-

Rudi Mlinar

ZBOR KULTURNEGA USTVARJANJA DELAVCEV JUGOSLAVIJE TITOVA MITROVICA 1987

Zbor kulturnega ustvarjanja delavcev Jugoslavije poteka v Titovi Mitrovici in pokrajini Kosovo od 1973. leta v juniju, ob dnevu samoupravljalcev Jugoslavije.

Od začetka do danes ima vsejugoslovanski pomen, je srečanje delavcev Jugoslavije, da na njem pokažejo svoje kulturno ustvarjanje. To je hkrati priložnost za spoznavanje in prijateljstva, da se v pesmi, plesu in sliki izpričajo ideje o bratstvu in enotnosti naših narodov, to je hkrati spomin na Tita in njegovo delo.

Letos je zbor slavil jubilej, saj je bil že petnajstič. V vseh teh letih je zbliževal ljudi iz vse Jugoslavije, jih usmerjal in vrednotil njihovo kulturno ustvarjalnost. V teh letih smo ostali brez Tita. Njegove ideje o bratstvu in povezanosti narodov Jugoslavije pa bolj kot kdajkoli žive med nami. Občutimo jih toliko bolj, ker živimo v času, ko nam gospodarske razmere niso naklonjene, v času, ko so težave na Kosovu še vedno velike in so naš vsakdan.

V vseh teh letih se je v mestu rudarjev in drugih mestih na Kosovu zvrstilo na tisoče amaterskih kulturnih ustvarjalcev, ki so poleg svojega dela v rudniku, ob plavžu ali v pisarni našli tudi čas za kulturno delo, s katerim so bogatili svoj in okoliški vsakdan. Največ je bilo folklornih ustvarjalcev, sledijo pesniki in slikarji.

Morebiti je omenjeni izbor v zadnjem času nekoliko krivičen do ostalih oblik kulturnega ustvarjanja in bo treba razmišljati tudi o vključevanju delavcev, ki se ukvarjajo s filmom, videoprodukcijami, gledališčem in podobnimi oblikami kulturnega ustvarjanja.

To je bila tudi misel Dore Hvalice iz republiškega sindikata Slovenije na zaključnem pogovoru z vsemi vodji ekip.

Morebiti bi veljalo zapisati še njegovo misel, da bi mnogo več pozornosti morali posvetiti tudi vsebini zborra in dvigniti njegovo kakovost.

Letos so republiko Slovenijo zastopali: harmonikarski orkester kulturno-umetniškega društva Prežihov Voranc; harmonikarski orkester, slikarja Nada Vodusek iz

Nastop harmonikarjev KUD Prežihov Voranc v kasarni v Titovi Mitrovici

pleteneh gospodarskih razmerah, kakršne vladajo na Kosovu, delati dobro in poslovno uspešno. Seveda je podobnih delovnih organizacij v pokrajini vse premalo, da bi se lahko hitro izkopal iz težav in rešili problem zaposlovanja ter gospodarske učinkovitosti. Ti kombinirani nastopi so bili tudi priložnost, da se predstavniki dveh ekip med seboj spoznajo in izmenjajo svoje izkušnje pri kulturnem delu, hkrati pa spoznajo tudi vso pisanost in bogastvo kulturnega izročila naše domovine.

Zvečer smo v dvorani tega mesta pripravili skupen program in doživeli številne aplavze na odprti sceni.

Zadnji dan, 27. 6., smo ob enajstih dopoldne imeli nastop skupaj z ekipo iz Bosne in Hercegovine iz Titovega Drvarja v garniziji Meto Bajkari v Titovi Mitrovici. Tu je med programom potekal tudi miting poezije. Ob 14. uri so v avli kulturnega doma odprli razstavo likovne kolonije, ob 19. uri pa je bil v veliki športni dvorani zaključni nastop ansamblov in pesnikov.

Na zaključni prireditvi v kulturnem domu smo udeleženci petnajstega zбора kulturnega ustvarjanja Jugoslavije prejeli lepa priznanja za sodelovanje, vsi ansambli pa še pokal in zastavo srečanja.

Domačini so se, kar se tiče gostoljubnosti, izkazali, in se je videlo, kako velik trud se vložili v pripravo in izvedbo srečanja. Težav in zapletenega položaja nam niso skrivali, na vsakem koraku so nam dali vedeti, da se zavedajo resnosti položaja, da hkrati vedo, da je rešitev v naprednih delavcih vseh narodov in narodnosti, ki so zaposleni na Kosovu. Obenem pa smo vsi, ki smo bili tam, tudi spoznali, da boj ne bo lahak, da je v prvi vrsti treba dvigniti produktivnost in vlagati denar v industrijo, ki bo jutri dajala prvič več denarja in drugič več dela za ogromno število nezaposlenih. To navsezadnje ni problem samo Kosova, to je, kot so poudarili, problem vse Jugoslavije, ki je močna in uspešna toliko, kolikor so močni in uspešni v njej vsi delavci.

Kultura je vedno zblíževala ljudi brez razlike, ali je to Srb, Albanec, Rom ali Slovenec, združevala, kot nas je združila pesem Jugoslavija na zaključni slovesnosti. Občutje, da smo eno v naši domovini, bi bilo treba prenesti tudi na področja, kjer o tej čvrsti povezavi ne moremo govoriti. Gospodarsko sodelovanje mora slediti kulturnemu, to je skrita misel takih zborov ter hkrati tudi veliko opravičilo, da v teh časih najdemo denar tudi za to vrsto dejavnosti. Oplemenitvenje s kulturnim delom mora prinesiti večje in boljše rezultate, drugače podobnih akcij ne bomo mogli upravičiti v očeh tistih, ki jim trenutna gospodarska situacija tenko reže rezino vsakdanjega kruha.

Tega smo se udeleženci bolj ali manj tudi zavedali, ko smo odhajali s Kosova in nosili s seboj podobo pokrajine, o kateri toliko pišemo in govorimo, a je, žal, ne poznamo dovolj. Le majhen košček vsega smo ponesli s seboj, veliko in hkrati malo. Vprašanje je, ali smo tudi razumeli.

Morda smo videli le slabe strani, videli smo revščino in jo primerjali s seboj, videli smo slike pokrajine, ki so pri nas že pre-

teklost, vendar ne tako davna, da je ne bi poznali. To je najbrž vse premalo, gre za eno bistvenih stvari, za zavest, da smo tudi tu še vedno v Jugoslaviji, da je, pa naj bo še tako slabo, tudi to naša domovina.

In če je tudi tam naša domovina, ali moremo o njej reči, da je slaba, da ni naša... ne, ne moremo, kot tega ne rečemo tudi za svoj dom, svojo deželo.

Zato je prav, da vemo, kako je, prav je, da udarimo po mizi, vso pravico imamo, in zahtevamo, da naš delež gre tja, kjer je najbolj potreben.

Ne smemo pa posploševati, ne smemo rušiti vezi bratstva in enotnosti.

Udeleženci tega zбора je ne bomo, mi bomo vez in povezava, kot kolo trdna in nepremagljiva.

Irena Pudgar

Kaj je rejništvo

Rejništvo je oblika družbenega varstva otrok pri osebah, ki niso njihovi starši; otrok, ki iz različnih razlogov ne morejo ostati v primarni družini (pri svojih rodnihih starših) in se jim šele z namestitvijo v rejništvo omogoči zdrava rast, izobraževanje, skladen osebnostni razvoj ter usposobitev za samostojno življenje in delo.

sprejet zakon o rejništvu, ki je pomenil kvaliteten premik na tem področju. V novi zakonodaji, ki je danes osnova za izvajanje in nadziranje rejništva, to je v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. list SRS, št. 15/76), je rejništvo obravnavano kot družinsko razmerje in se razlikuje od rejništva v zgodovini. Hiter

Ana Boh

V naši republiki ima rejništvo dolgoletno tradicijo. Prvič se omenja leta 1906. Stara Jugoslavija je rejništvo pravno uredila z zakonom o zaščiti otrok in mladine leta 1922. V rejništvo so lahko nameščali sirote in zapuščene otroke brez bližnjih sorodnikov. Leta 1926 pa so se pričele priprave za organizacijo otroške kolonije v Lukovici pri Domžalah.

Med NOB se je rejencem pridružilo precejšnje število otrok partizanov in ilegalcev.

Po osvoboditvi se je število otrok, ki so potrebovali varstvo, izredno povečalo.

Posebna priporočila za izvajanje rejništva so bila izdana šele leta 1955. Leta 1960 pa je bil

Jožefa Kralj

razvoj tehnologije in izjemen tempo dela je povzročil druge tegobe in stiske, ki pestijo današnje starše in otroke.

Danes ni več številnih najdenčkov, sirot brez staršev. Vse več je otrok, ki so žrtve trpinčenja s strani staršev, grdega ravnanja in zanemarjanja kot posledica alkoholizma, brezposelnosti kot tudi prezaposlenosti.

Otroci so danes pod posebnim družbenim varstvom in zakonodaja štiti njihovo pravico do čim boljše vzgoje in izobraževanja. V današnji zakonodaji je z rejništvom urejeno varstvo vseh otrok, ki iz kakršnihkoli razlogov potrebujejo varstvo in vzgojo v drugi družini in ne le otrok, ki jih je treba zaščititi pred ravnanjem staršev. Vedno več je danes otrok, ki iz različnih razlogov (npr. prizadetost v telesnem in duševnem razvoju) potrebujejo usposabljanje v ustanovah,

ki so zgrajene za potrebe Slovenije in so le v večjih mestnih središčih, kot sta Ljubljana in Maribor. Te otroke zakon še posebej štiti in jim omogoča bivanje v rejniških družinah, ki so pod rednim nadzorstvom strokovnih služb.

KDO JE REJNIK

Rejnik je občan, ki sprejme v rejništvo otroka. Zaželeno je, da je rejniška družina popolna (oče in mati), ter da je sposobna otroku zagotoviti vse tisto, za kar je prikrajšan v lastni družini, predvsem pa topel dom in pristno družinsko vzdušje.

Ob sklepanju rejniškega razmerja morajo biti rejniki najmanj 18 let starejši od otroka, ki ga sprejmejo v rejništvo, in ne smejo biti stari več kot 60 let, razen v izjemnih primerih, če je to v otrokovo korist.

Elica Lesjak

Rejnik ne more biti oseba, ki ji je odvzeta roditeljska pravica, ali če živi z zakoncem, ki mu je bila odvzeta roditeljska pravica. Rejnik tudi ne more biti oseba, pri kateri bi bil ogrožen otrokov telesni in duševni razvoj, ali bi bilo ovirano njegovo izobraževanje.

Rejnik opravlja delo na podlagi rejniške pogodbe, v kateri so določene dolžnosti rejnika in naloge centra za socialno delo.

Za opravljanje svojih dolžnosti prejema rejnik, ki se določa s pogodbo. Rejnika obsega povračilo materialnih izdatkov za oskrbo otroka in plačilo za rejnikovo delo.

Rejniku se lahko prizna tudi samostojna poklicna dejavnost, če za to izpolnjuje pogoje.

Rejnik je dolžan obveščati center za socialno delo o vseh okoliščinah, ki so pomembne za otrokov razvoj in je dolžan upoštevati navodila centra za socialno delo ter omogočati izvrševanje nadzorstva nad svojim delom.

Rejnik je dolžan dovoliti otrokovim staršem obiske pri otroku, razen če so stiki staršev z otroki prepovedani.

POLOŽAJ REJNIŠTVA V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Pravni red varuje interes otroka, ki je pod posebnim družbenim varstvom. Roditeljska pravica je samostojno delovno področje staršev, na

katerem so prosti, vse dokler ravnajo v otrokovo korist. Čim pa nehajo ravnati v otrokovo korist in začnejo dolžnosti do otroka hudo zanemarjati, je dolžan ukrepati pristojni organ občinske skupnosti socialnega skrbstva. Ukrep odvzema otroka je zahtevna naloga, ki terja od strokovnega delavca centra za socialno delo temeljito preverjanje razmer, v katerih otrok živi, prav tako pa terja od članov sveta za varstvo družine in odraslih oseb temeljito in stvarno presojo pred dokončno odločitvijo o nadaljnji vzgoji in oskrbi ogroženega otroka.

Za ukrep odvzema in namestitve v rejništvo se pristojni organ odloči šele ob ugotovitvi, da je strokovna služba ukrenila vse za izboljšanje razmer v otrokovi primarni družini in je staršem nudila tudi možnost za resocializacijo, vendar pa le-ti niso bili pripravljeni sodelovati in razmere v družini urediti. Pri odvzemu gre torej za družine s hudimi motnjami v psihosocialnih odnosih, povezanih z alkoholizmom, delomrzištvom ipd.

V občini Ravne na Koroškem je bilo v letu 1986 v rejništvu skupno 86 otrok. Razlogi za namestitev v rejništvo so bili:

	otrok
1. Odvzem otroka z odločbo organa občinske skupnosti socialnega skrbstva zaradi grobezanjanja roditeljskih obveznosti	22
2. Namestitev v rejništvo zaradi neurejenih družinskih razmer, vendar ne z odvzecom	35
3. Na predlog in s privoljenjem staršev zaradi dela v tujini	4
4. Zaradi smrti obeh roditeljev	8
5. Namestitev v rejništvo na podlagi sodbe sodišča ob razvezi zakonske zveze	3
6. Namestitev v rejništvo zaradi usposabljanja v skladu s posebnimi predpisi (otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju)	14
SKUPNO V REJNIŠTVU	86

V občini Ravne na Koroškem je zelo težko dobiti nove in zlasti ustrezne rejnice, ki bi se znale spoprijeti z vsemi težavami otroka, ko je prišel iz neurejenega okolja, kjer se je že navzel določenih navad. Naše rejnice so danes večinoma starejše žene, z nizko izobrazbo, a z velikim, toplim srcem, ki je sposobno sprejeti še enega otroka. Vendar so nekateri otroci danes zahtevnejši in je samo topel dom zanje premalo. Ko se je treba spoprijeti še z vzgojnimi težavami, marsikatera rejnica odpove.

Zakaj se za rejništvo ne odločajo tudi mlajše družine, izobražene, ki bi bile sposobne premagovati tudi zahtevnejše naloge pri vzgoji rejencev?

To je vprašanje, na katerega si še ne znamo odgovoriti. Vsekakor pa si želimo, da bi k sodelovanju pridobili tudi mlajše družine, ki živijo v mestu in imajo sorazmerno ugodnejše možnosti za vsestranski razvoj otroka.

Zelo smo veseli, kadar ob svojem delu ugotovimo, da je rejnikom uspelo v kar največji meri otrokom nadomestiti dom, jih vzgojiti v zdrave, delavne in enakovredne člane družine in širše skupnosti.

Prizadevanja in dela takšnih rejnikov ni mogoče poplačati. Največ, kar lahko naredimo, je, da njihovo delo predstavimo širši družbeni skupnosti. Tako smo na zadnji skupščini v letu 1986 predstavili delo treh rejnic: Ane BOH, Jožefe KRALJ, in Elice LESJAK, ki so svoje

delo že zaključile. Zaključile so ga uspešno in ponosni smo na sadove njihovega dela.

Ana BOH, rojena 4. 7. 1928, doma z Raven na Koroškem, Na Šancah 55, je bila naša rejnica od leta 1974.

Kot mlado dekle se je po osnovni šoli zaposlila v tekstilni industriji v Mariboru. Tu se je poročila. Z možem sta se leta 1953 preselila na Ravne, kjer sta si tudi zgradila hišo.

Nista imela svojih otrok. Odločila sta se, da bosta pomagala tujim. V desetih oziroma 12 letih je dobilo dom pri Bohovih 10 rejencev.

Ko je Bohovi leta 1981 umrl mož, delavec Železarne Ravne, se je intenzivneje oprijela dela z otroki. Od takrat dalje je imela v rejništvu po tri otroke hkrati. Med temi so bili otroci, moteni v telesnem in duševnem razvoju. Delo z njimi je bilo še posebej zahtevno, polno odrekovanja in razdajanja. Bohova v času svojega dela z otroki ni razmišljala o svojem naporu in ni tožila o težavah, na katere je naletela. Kot nadomestna mati se je z otroki vedno sama sporazumevala. Otrok v konfliktnih situacijah ni izpostavljala. Njen dober odnos do otrok potrjuje tudi dejstvo, da se otroci, ki so pri njej odrasli, še vedno radi oglasijo in poklepetajo o vsakdanjostih.

Jožefa KRALJ, roj. 22. 3. 1932 v Slovenj Gradcu, se je s starši že v stari Jugoslaviji priselila na Leše, kot otrok rudarske družine. Leta 1953 se je poročila z Ivanom Kraljem in se preselila k njemu na kmetijo Ladra.

Imata štiri svoje otroke, ki so že osamosvojeni. Kljub temu, da je bila družina številna, so v njenem toplen domu našli mesto tudi štirje rejenci.

Sprva, ko rejništvo še ni imelo prave zakonske podlage in rejnicam družba ni dajala nobene podpore, se je Kraljeva za to obliko nudenja pomoči nepreskrbljenim otrokom odločala sama, po svoji dobri vesti.

Nesebično in z veliko sposobnostjo razumevanja potreb otrok, prikrajšanih za življenje v primarni družini, je v svojem humanem delu kot nadomestna mati v celoti uspela. Vsi štirje otroci, ki so našli svoj drugi dom pri njej, so danes že samostojni.

Elica LESJAK, roj. 12. 2. 1927 v Črni na Koroškem; tam je ostala in živi še danes v starem jedru Črne, Center 107.

Ima štiri svoje otroke in so že vsi pri svojem kruhu. Že v času, ko so bili še trije njeni otroci nepreskrbljeni, se je odločila, seveda s podporo svojih otrok, da bo materinstvo nudila še enemu, takrat 9-mesečni deklici. Ko jo je sprejela k sebi, sploh ni razmišljala, ali bo to dodatno vlogo zmogla ali ne. Postavljala si ni niti materialnega vprašanja in je otroka sprejela na lastne stroške, kljub svojemu zelo skromnemu življenju. Šele čez dve leti, ko se je oblika rejništva v naši občini bolj razvila, ji je bila odobrena rejnina.

Vsa leta vzgoje in oskrbe, vse do zaključka osnovnošolske obveznosti sta Lesjakova in deklica preživeli kot mati in hči.

To so le tri rejnice med 86. Še veliko jih je, ki se pri svojem delu trudijo in so njihovi rezultati v zadovoljstvo tako nam kot otrokom.

Vsem našim rejnicam želimo, da bi njihovi varovanci odrasli v zrele in srečne ljudi. Tako bosta najbolje poplačani njihova skrb in ljubezen.

Zelimo, da bi se jim pridružili mlajši ljudje in ponudili svoj dom otrokom, ki potrebujejo pomoč.

Miroslav Osojnik

Izšla je dopolnjena Suhodolčanova bibliografija

Vsi tisti, ki se zanimajo, se in se še bodo ukvarjali z delom in življenjsko potjo pisatelja Leopolda Suhodolčana, se bodo razveselili novice, da je izšla dopolnjena bibliografija, žal, mnogo prezgodaj umrlega mladinskega pisatelja, pisca proznih in dramskih del za odrasle in neutrudnega kulturnega delavca Leopolda Suhodolčana. Ker je izšla prva bibliografija njegovih del le nekaj mesecev po pisateljevi smrti, je letošnja izdaja nedvomno zapolnila občutno vrzel v obdobju od 8. februarja 1980 pa vse do marca 1987.

Bibliografijo je sestavila Marija Suhodolčan in jo smotno uredila na šest poglavij. V prvem so zbrani vsi avtorjevi samostojni tiski in dela (izvirna dela in prevodi v druge jezike). V drugem so vsi pisateljevi leposlovnih prispevki in članki v časopisju. Tretje poglavje zajema prevode in priredbe del drugih avtorjev; četrto pa obsega Suhodolčanovo uredniško delo. V petem

poglavju so zbrani vsi prispevki o pisatelju in njegovem delu, kot šesti in zadnji del pa zaključujejo bibliografijo kazala, ki so nujno potrebni pripomočki vsake bibliografije, da se tudi manj poučeni bralec laže znajde v kar 113 strani obsegajoči bibliografiji (kazalo samostojnih tiskov — po naslovih; pripovedna dela za odrasle — po letih; pripovedna in dramska dela za mladino — po letih; kazalo prevodov samostojnih tiskov — po jeziki; osebno kazalo avtorjev prispevkov o Leopoldu Suhodolčanu; kazalo ilustratorjev; kazalo prevajalcev). Kazalom sta dodana še kratek pisateljev življenjepis in opis vseh priznanj, ki jih je Leopold Suhodolčan prejel za svoje pisateljsko delo in za vsestransko kulturno in izobraževalno dejavnost.

Iz obsežne bibliografije lahko izvemo, da je Leopold Suhodolčan napisal sedem romanov, tri

zbirke novel, šest gledaliških iger, štirinajst radijskih in dve televizijski igri za odrasle; da je dal otrokom in mladini štirideset lepih knjig; devetnajst gledaliških in lutkovnih iger; napisal pa je tudi štirinajst radijskih iger in dve televizijski nadaljevanki; v časopisju, najrazličnejših zbornikih in knjigah pa je objavil več kot šest sto leposlovnih prispevkov in drugih člankov različne vsebine.

Avtorica bibliografije, Mariji Suhodolčanovi, veljajo čestitke, saj v sorazmerno kratkem času opravila ogromno delo in uspela zbrati, urediti in objaviti res popolno in natančno urejeno bibliografijo, katere obseg že sam po sebi dovolj zgovorno priča o priljubljenosti in odmevnosti književnega, kulturnega in izobraževalnega dela Leopolda Suhodolčana. Tudi druga pisateljeva bibliografija nas o tem popolnoma prepriča, zato je vredno seči po njej.

Marjan Mauko

Čoln za zabavo

Skoraj bi rekel, da kljub znanim težavam vsako leto več Slovencev preživi del dopusta ob Jadranskem morju. In se tako vključi v večmilijonsko množico, ki je, pije pleše in se rekreira. Seveda se tudi sonči. Pravzaprav se čez noč spremeni v svetovne prvake v jedači, pijači in športu. Posledice potem zdravimo doma. Kljub temu pa je oddih ob morju več kot potreben. Sprememba okolja pa tudi naredi svoje.

Na morju s čolnom

Tu bo beseda o čolnu, ki je znan kot čoln za zabavo. Krajši je od treh metrov in ožji od enega metra. Pluje z vesli, jadrinom, motorjem ali kombinirano. Za tak čoln ne potrebuješ izpita. Razen, če lahko glisira. Smučarja pa tak čoln dvigne iz vode pri hitrosti 30 km/h. Samo če ima zadosti močan motor. Kaj več kot 60 km/h pa tako ne gredo niti veliki čolni z močnimi motorji. Pri 100 km/h je poraba goriva okoli 20 litrov bencina. To je vzrok, da tako malo smučajo, in se gliserji hodijo le sončit na morje.

Toda vrnimo se k čolnom za zabavo, ki so krajši od treh metrov in ožji od enega metra. In imajo motorni pogon, torej so motorni čolni. Ti imajo navadno izvenkrmni motor.

[Po našem pomorskem pravu je čoln objekt, ki je sposoben za plovbo po morju ter ima do 10 BRT — in več, če nima palube. Zmogljivost trgovskih ladij se meri v registrskih tonah RT. To je mera zaprtega ladijskega prostora in znaša 2,83 kubičnih metrov. Celotni za-

prsti prostor se meri v BRT (bruto registrskih tonah). Torej velja tudi za čolne.]

Motor je manjše moči. Poraba je minimalna. Popularen je Tomos 3,5 in 4. Tomos 3,5 ima rezervoar za gorivo kar v motorju. Od štirke naprej pa ima gorivo v posebnem rezervoarju. Ta rezervoar ima cev s črpalko. Tako ni problemov za dotok goriva pri startu. Imajo pa Tomosi še vtičnico za elektriko; luč. Povedali so mi, da se da napolniti akumulator, videl pa tega nisem. Če torej pluješ s takim čolnom, vеди, da nimaš strašne hitrosti. Nekje od 8 do 20 km/h. Temu čolnu pravimo izrivni čolni, ker ne drsijo. Varni pa so tako vsi, ker so proizvajalci poskrbeli, da so nepotopljivi, tudi, če so polni vode. V starejšo izvedbo pa vgradiš stiropor in si na istem. To glede topeljivosti velja tudi za jadrnice.

Jadrnica je čoln, ki pluje na veter. Te, o katerih je beseda, so ravno tako krajše od treh in ožje od enega metra. Razen desk in katamaranov. Surf ali deske so nekaj daljši, katamarani pa nekaj širši. Vendar še v mejah, da ni treba imeti izpita za vodnika čolna. Veter, kot pogon, je pravzaprav zastoj. In ta mala jadrnica nudi veliko veselja. Začetnik pa je pravi mojster že kar prvo uro jadriranja. Ker je jadro samo eno, tudi ni težav za jadriranje proti vetru. Nekatere od teh jadrnic gredo proti vetru tudi do 45 stopinj in več, nekje pri 30 so najboljše s primernim vetrom. Da se jadrati tudi še bolj proti vetru, vendar je potem zanašanje že takšno, da se ne splača, ker je odmik od smeri prevelik. Bolj močan je veter, bolj proti vetru se da pluti.

Jadransko morje je kot ustvarjeno za jadriranje. V počitniških mesecih piha vsak dan prijazen vetrič z imenom MAESTRAL. Pihati začne po deveti uri in doseže vrh ob dveh popoldne. Neha pa ob sončnem zahodu.

Vendar računaj, da se vrneš do 18. ure, ker je po tej uri že preslab. Maestral pa tudi sicer ni hud veter. Doseže le 4–5 Bf (Bf: Beaufort, izgovoriš: bofor). Merimo hitrost zraka na uro. Kakšna vrednost je to, glej v Beaufortovo lestvico za merjenje hitrosti zraka. Ko neha pihati maestral, začne po kratkem brezvetrju pihati nočni veter, imenovan BURIN. Burin je nekaj manj močan kot maestral. Vendar lahko doseže tudi 5 Bf. Burin piha s planin. Maestral pa z morja. Maestral je torej glavni na Jadranskem morju podnevi, burin pa ponoči. In jadrnice vseh velikosti in izvedb se neslišno podijo po morju. Seveda tudi te, ki so krajše od treh in ožje od enega metra. Kar je dobro za jadrnico, ni dobro za motorne čolne in gliserje. Se pravi, za izrivne in za drsne čolne. Drsniki čolni — gliserji so pri 3 Bf pravi revčki. Pri treh boforih so valovi visoki pol metra, val do vala pa je oddaljen 9 metrov. Zato se zabijajo in tolčejo, ropotajo in zgubijo hitrost. Ko še drsajo, jih meče po morju, da je veselje. Torej, pri treh boforih z gliserjem v pristanišče! Ko zgubi gliser hitrost, pluje kot izrivni čoln. Ker pa ni tako grajen, se morje igra z njim. Pri vzvalovanosti nad 5 Bf pa tako vsi hitijo v bližnji pristan. Teško si zamislim trimetrski čolniček pri 6 Bf. Višina vala je po WMO pri 6 Bf 3 do 4 metre, hitrost zraka pa od 39 do 49 km/h (WMO — World Meteorological Organisation — Svetovna meteorološka organizacija. Ima 127 članic, med njimi je tudi Jugoslavija).

Maestral in burin spoznamo po tem, da je nebo čisto brez oblakov. Ne grmi in ne bliska. Pri vseh drugih, kot sta

JUGO in BURJA, pa je najbolje, da ne izpluješ. Grmenje in temni oblaki, posebno na vrhovih gora, so lahko znak burje. To je tudi čez 100 km/h, se pravi do ORKANA. To je 11 do 12 Bf.

Kako sam določiš Bf? Na tabeli je podan čas od enega vala do drugega. Vidiš, da je čas v sekundah, ki pa so nekaj večje, kot je število beaufortov. Torej šteješ tako: Enaindvajset, dvaindvajset, triindvajset, štiriindvajset, petindvajset. In če je čas od začetka štetja pa do konca, čas od enega vala do drugega, je to okoli 5 sekund, kar je približno 4 Bf. Bolje, da si misliš, da je 5 beaufortov in tako tudi ukrepaš. Beaufort je bil angleški admiral, ki je 1806. sestavil to lestvico. Šteje se od nič do 12. S kratico pišemo Bf, mislimo pa na stopnjo po Beaufortovi lestvici za jakost vetra.

Morski tok; morje ni negibno. Ob obali povzročata morski tok plima in oseka. Glavni pa je zaradi razlike v toploti vode. Tudi moč vetra požene vodo v morju v gibanje. Ta tok je znan po celi obali Jadranskega morja in doseže hitrost do 4 nm (nm = navtična milja je enota za hitrost plovnihih objektov, ladij in čolnov. Nm je 1852 m/h. Tako je to približno 7 km/h). Če pluješ proti vetru, imaš torej dve sili, ki te držita nazaj.

Hitrost toka vode in hitrost zraka. Poglejmo primer. V lepem vremenu je nekaj več kot eno uro plovbe s Tomosom 4 na maestralu (čoln se napihne, dobro glisira, z močnim motorjem se da z njim tudi smučati) od Rovinja v Vrsar. Približno 9 km. Ko se je čoln vračal, je imel 4–5 Bf v premec. To je okrog 25 km/h. Pa je porabil za isto pot tri in pol ure. Torej nobenih potovanj s čolnički, ki so grajeni le za zabavo, ne pa tudi za potovanja. Če pa se že odločiš da potuješ, računaj, da bo goriva vsaj za petkrat daljšo pot.

Homer, grški pesnik, ki je živel v 8. stoletju pred našim štetjem, je popisal doživljanje Odiseja na morju, ki so se za kralja Itake končali po dolgoletni plovbi srečno. Mislim na to, da se je vrnil kljub nezgodam domov. Takšnim dogodivščinam pravimo odiseja. In odisej je kar precej vsako leto. Bodisi da so dopustniški kapitani preveč junaški, ker nimajo znanja, ki je potrebno za varno plovbo. Lahko torej rečem, da je pot iz Rovinja v Vrsar in nazaj prava odiseja. Naj k temu dodam, da so valovi s premca skakali v čoln. Krmar in štirje potniki so bili mokri do kože. Plali so vodo iz čolna in zmrzovali. Valovi so pri 4–5 Bf nekaj višji od enega metra. To naj bo Maksova zgodba, ker je krmaril Maks.

Hansova zgodba. Ta po velikosti čolna ne sodi ravno zraven. Hansov čoln je velik gliser z avtomobilskim motorjem, na katerega je bil strašno ponosen. Ker ni imel izpita, me je spravil s seboj. Ne vozim se rad z velikimi gliserji, ker preveč tolčejo po vodi in me začne boleti hrbtenica. Torej tisti, ki imate težave s hrbtenico, izogibajte se trdno grajenih gliserjev. Šli smo v Limski kanal. Ko smo se vračali, je motor crknil. Hans ni mogel verjeti. Valovi so bili visoki čez pol metra. Ker je tako zelo zaupal motorju, ni imel niti sidra. Hitro nas je tok zanesel k strmim stenam Limskega kanala.

Popravljalnica

Odrivali smo se in obupovali. Ni ga čolna, ki ga valovi ne bi razbili ob skalnati obali. Tudi če je jeklen, ga v kratkem stolče, da potone. K sreči je prišel drugi tak gliser in nas rešil. Hans je spakiral in odšel domov.

Pavletova zgodba: Pavleta, ki je star morski maček na motornem čolnu in gliserju, je povabil na jadranje znanec. Plula sta z nekaj večjo jadrnico, ki ima tudi pomožen motor. Veter ugoden za jadranje, 4–5 Bf. Znanec ponudi Pavletu, da krmari. Pavle je velikodušno ponudbo z veseljem sprejel. Menjala sta daleč na morju, kjer plujejo ladje. Valovi so bili visoki blizu dva metra. Pavle hitro ugotovi, da znanec ne zna jadrati. In res sta se hitro znašla v vodi. Pravijo, da se da takšna jadrnica postaviti pokonci, vendar ni in ni šlo. Pavle je k sreči oblekel rešilni jopič, ki ima tudi piščalko. Ko sta se znašla v vodi, je piskal kot škot na dudu. Vendar ni bilo ne blizu ne daleč kakega čolna, ne ladje. PANIKA. Da, to je panika, ki pa kmalu mine. Zato se ne prestraši, če te zgrabi. Piskaj, tuli ali žvižgaj. Dolgo tako ne traja. Medtem ko se panično dereš, piskaš ali žvižgaš, se imajo možgani čas zbrati, da pregledajo informacije in prinesejo kar najbolj pravilne odločitve. Tako je tudi Pavle kmalu ugotovil, da ga nihče ne sliši in je nehal piskati. Odločila sta se, da počakata, da pride kakšna pomoč.

Najprej se je prikazal manjši gliser, ki pa ni mogel blizu. Ker so bili valovi visoki, je bila nevarnost, da se poškoduje, ker je bil tak, ki se napihne. Nato pride manjša ladja. Pavle spet piska in ko je

izgubil upanje, da so ga slišali, je ladja naredila velik ovinek in prišla k njima, tako da je zaprla vetru pot. V zavetrju sta potem privezala jadrnico in se vkrcala na ladjo. Bila sta podhlajena. Zunanaj, na bolj odprtem morju, je voda precej hladnejša, če so valovi visoki. Pavletov znanec je dejal, da ne bi dolgo vzdržal. Ni imel rešilnega jopiča. Tri ure pa tudi ni kar tako. Zelo težko se držiš za prevrnjeno jadrnico. Trup in jambor se dvigata iz morja. In padata pod vodo. In vsak val te drugače udari. Zdaj pa k moji zgodbi. Naslov sem ji dal:

Italijan mi jih napoje

Zapeljal sem se s čolničkom 4 km od obale, tja, kjer ribiči lovijo. Na karti je vrisana plitvina. Seveda se nisem postavil poleg pravih ribičev, ampak nekoliko vstran. Sonce je padlo v vodo, poklicni ribiči so se odpeljali. Ostala sta le barka in čoln, ki se napihne — gliser, ta je lovil okrog 100 metrov od mene. Barka pa precej bolj daleč. Privezan sem bil na bojo. Po ribiški vrvi je globina okoli 30 metrov. Prej kaj več. Vreme je bilo med brezvetrjem in sapico. Ogledalo z ribjimi luskami. Takšno je morje pri brezvetrju in v sapici. Z eno besedo, čudovito.

Brezvetrje je: 0 Bf

Sapica je: 1 Bf

Ker ribam ni ugajala moja vaba, se ni nobena obesila na trnek. Zato in tudi zato, ker je bil že čas, da se vrnem, sem se odvezal od boje. Tam je kar močan morski tok. Zato me je hitro neslo vstran od boje in od obeh čolnov. Hitro sem

hotel vžgati motor Tomos 4, pa se je vrvica izpulila iz ročaja. In še preden sem pomislil, da bi to lahko popravil (na obali sem se prepričal, da bi popravil okvaro v desetih minutah), sem začel vpiti in klicati na pomoč. Da, da, prav panično sem se drl. In krillil z rokami. Poskusil sem veslati, pa je bilo brez koristi, ker je tok hitrejši. Kaj vem, kako dolgo sem vpil. Nobeden od čolnov ni pokazal, da mi misli pomagati. Minuto, dve ali še več? Odprl sem pokrov motorja in videl, da je vrvica za vžig nedostopna. Moral bi odviti pokrov; notri je vzmet, ki potegne vrvico nazaj. Paziti bi moral, da mi ne pade kak del v morje. Vtem sem opazil, da se gliser pripravlja, da mi pomaga. Pospravil sem orodje in čakal. Priznati moram, da sem se še kar naprej drl. Ko pa sem videl, da se je napotil proti meni, sem nehal. Privezal sem se in po govorici spoznal, da je Italijan. Najprej mi je povedal, da se jugoslovanski čoln dela gluhega (bolje povedano, mi je to z mimiko pokazal.) Peljal je s tako hitrostjo, da me ni preveč metalo po valovih. In me vsake toliko časa očitajoče pogledal in mi pokazal kako stvar, ki jo potrebuje pomorščak.

V klopčič zvito 6 ali 8 mm vrvico 100 m dolgo in sidro na njej.

Par vesel.

Rezervno vrvico za start motorja.

Svečko in ključ zanjo.

Korec za izmetavanje vode.

Prvo pomoč. Tako iz avta.

Plastično posodo za vodo, ki ni čisto polna. Da plava na vodi, če pade vanjo. Privezana na dvometrsko vrv. Da ne odplava.

Mali gasilni aparat.

Rakete rdeče barve in vžigalice.

Baterijo.

Rešilni jopič.

Dolgo vetrovko.

Zatiče za vijak.

Ko me je v dobre pol ure privlekel v kamp, sem mu lahko samo pomahal: Medtem ko sem se privezoval, je odplul. Je iz drugega avto kampa. Hotel sem ga povabiti na pijačo. Mene je pošteno zeblo. Bil sem v majici.

Kaj sem se iz tega naučil

Da je za tak čoln dovolj trikilogramsko sidro. Da je tridesetmetrska vrv za sidro, kot jo predpisuje zakon, prekratka. Ker je obala Jadranskega morja večinoma kamnita in strmo pada in je morje že nekaj metrov od obale dvajset do trideset metrov globoko. Za dobro sidranje pa je potrebno, da je sidrina vrv vsaj dvakrat daljša od globine pod čolnom. V sredini Limskega kanala je 27 m globine. In tako je po vsej obali razen v zalivih vse do Pule. Tam pa se globina poveča na 50 m. Nižje pa je še globlje. Veslo je boljše takšno, kot jih imajo kajaki.

Rešilni jopič potrebuješ, če se ne držiš obale, za vsako malo daljšo plovbo pa vetrovko. In če že greš kam dalj, naj bosta vsaj dva čolna, da si pomagata, če pride kaj vmes. Ko pa že pluješ ob obali, je dobro, če veš, da se hitrejši čoln izogiba počasnejšemu. Če prehitvaš, lahko to narediš po desni ali levi strani. Prehitevani ne sme spremeniti hi-

Naša »flota«

trosti, ne smeri. Če bi morala čelno trčiti, pa zavije vsak desno. Če pa se križata, zaviješ h krmi, h krmilu. Nevarni so deskarji, zato, če le moreš, se jim izogni. Pri dveh jadrnicah ti je nevarna tista, ki jemlje drugi veter. Malo se jih drži predpisa, da mora čoln na vesla biti oddaljen od obale 30 m, motorni pa 50 m. Isto velja za jadrnice. Čoln, ki glisira, pa 200 metrov. Najdalj pa je čolnom dovoljeno, da se oddaljijo od obale 4 nm. Kjerkoli že pluješ, jadraš ali glisiraš, pa naj bo to na morju, rekah, jezerih ali umetnih jezerih, polagaj posebno pozornost na plavalce. Majhni čolnički in jadrnice imajo veliko napako, z njih namreč ne vidiš dobro pred sebe. Motorni čoln in gliser se dvigneta iz vode in ti tako zastirata pogled naprej. Jadrnice pa z jadrji, isto velja za deskarje.

Še besedo o orientaciji. V priobalni plovbi ne potrebuješ nič. Tudi ponoči ne. Ker so svetilniki. Pomni pa, da če pluješ iz kraja A v kraj B in je obala na desni strani, je pri vračanju na levi, to si zapomni. Kakorkoli se smešno sliši, ti lahko prav pride. Dobro karto obale lahko kupiš v luški kapitaniji. Koper, Pulj, Reka, Zadar, Šibenik, Split in Ploče, Dubrovnik ter Kotor in Bar.

Za konec pa sem prihranil dve situaciji, ki te lahko doletita pri plovbi. Prva je megla. Nič ne vidiš, da bi se orientiral. Preden te megla čisto pokrije, usmeri čoln na sredino obale. Preračunaj, kako dolgo boš moral v tej smeri pluti in pluj le tako dolgo. Potem sidraj. Le, če se sliši glasba ali kak drugi zvoki, pluj proti njim. Pomni: nobeno plovilo ne pluje čisto ravno. Zato je bolje, če počakaš, da se megla skadi, kot pa da bi vozil v krogih. Še slabše je, če te prevara in se zapodiš na odprto morje.

Druga taka situacija pa je, če te vrže iz plovila v vodo. To seveda velja, če si bil sam na plovilu. In gre čoln svojo pot. Ti si pa v vodi. Iz Pavletove zgodbe veš, da če se jadrnica prevrne, ni problem. Primeš se za njo in čakaš. Če pa jadrnica stoji in ker je prazna, je dosti bolj iz vode, jo veter kar dobro podi po vodi. Zaženi se za njo, ker je nekaj možnosti, da jo dohitiš. Če je ne moreš, pa plavaj lepo počasi k obali, in si poišči

pomoč. Za motorni čoln velja isto. Po pomoč. Le v skrajni sili, če si daleč od obale in veš, da ne bi mogel priplavati do tja, ga lahko počakaš. Noben čoln namreč ne pluje ravno in se zato mora vrniti k tebi. Vendar ni čisto tako. Tebe nese tok, čoln tudi, in če je veter, tudi on vpliva na točko vrnitve. Zaradi manjše teže pa gre še hitreje. Neverjetno je hiter; čeprav ima samo deset do petnajst kilometrov na uro, je to več kot preveč. No, če pa gre za življenje, je pač treba poskusiti. In nikoli brez pitne vode. Nikoli ne pij slane vode. In nikoli ne sedi v plovilo, ne da bi komu povedal, kam greš in kdaj se vrneš. Tudi, če se greš samo igrat. Če vzameš na čoln otroke, velja tudi za odrasle do trideset let, da morajo imeti rešilni pas. Dosti prej jih voda izčrpa kot odrasle. V treh, štirih urah je konec z njimi. Seveda so tudi izjeme. Ampak to ne šteje. Tudi plavalci maratonci niso otroci. Ampak lepo zaliti možje. In nikoli brez dobrih čevljev.

Zakaj ta članek zdaj in ne v sezoni? Ker je to šele zdaj v meni dozorelo. In ker je zdaj čas za nakup rabljenega plovila. Cene so v sezoni precej višje. Upam, da bodo lastniki čolnov za zabavo v tem, kar sem napisal, našli kakšno koristno idejo. Da bo čolniček za zabavo res za zabavo.

Mladost

Ludvik Mori

Poderčnikov jez

Še pred drugo svetovno vojno so bili visoko v hribih ob manjših potokih jezovi, ki so služili za občasni pogon mlinskih koles. Eden takih je bil tudi Poderčnikov jez, ob katerem so se radi igrali otroci. Jez ni bil posebno globok, ampak bolj razpognjen ob strugi potoka, ob katerem je voda nanesla ravno toliko mivke, da so se otroci lahko igrali in upodabljali razne figure. Više zgoraj ob manjšem pritoku so si pastirji gradili manjše jezove in postavljali mlinčke s kladivcem, ki so tolkla po odsluženi kosi in je bilo slišati, kot bi koso klepal.

Ob teh potokih pa so bili tudi obsežni pašniki in tu so se shajali v poletnih mesecih pastirji z več kmetij in druga otročad in uganjali razne burke in norčije. Pastirji so bili večinoma najemniški sinovi, ki so pasli kmetovo ali živino svojih staršev.

Tako so tu gori pasli tudi Strevčev Lojze, Pušni Polde in Poderčnikov Franci, sami najstniki. Ko so se naveličali postavljanja mlinčkov, so plezali po drevju, se podili po grmovju in lovili drug drugega. Čestokrat so pozabili na živino, da niso vedeli, kam je ušla, potem pa je bilo tekanja in iskanja, preden so jo našli. In tako so nekega dne močno razgreti pritekli k enemu izmed jezov, se prekucevali v zelo mrzlo vodo in čofotali po njej. Ko so začeli drgetati, so šele zlezli iz vode.

In ta nepremišljena kopel bi jih bila skoraj stala življenja. Kmalu so drug za drugim hudo zboleli. Starčev Lojze je staknil lažjo pljučnico, Pušni Polde in Poderčnikov Franci pa sta si nakopala trajno invalidnost; Polde je dobil globoke podkožne zagnojitve in mu je bolezen iznakazila lice.

Najhuje je bolezen prizadela Francija. Prikovala ga je na posteljo za celih deset let, posledice bolezni pa so mu pustile težko invalidnost. Oče in mati sta ga z zadnjimi prihranki in v upanju na ozdravitev peljala k zdravniku v dolino. A zdravnik dr. Preglav je samo zmajeval z glavo, češ, da za fanta ni več pomoči in naj mu postrežejo, kar si poželi v zadnjih dnevih življenja. Za bolnico starši, ki so bili najemniki, niso imeli denarja, občina ali pa država pa takrat ni plačevala takih zdravljenj, in tako so morali starši hudo bolnega otroka odpeljati nazaj domov.

Mati pa ne bi bila mati, če bi obupala. Sina Francija, ki je bil v trinajstem letu kot drugorojenec med šestimi dekleti, je zdravila z vsemi mogočimi zdravili noč in dan in ubogi fantič se je zvijal od hudih bolečin. Čez čas so se mu začele odpirati globoke gnojne rane, najprej pod desnim oprsem blizu pazduhe, nato pa še pod le-

vim stegnom. Te rane se nikakor niso hotele zaceliti. Fant se je zvijal noč in dan v bolečinah ter visel med življenjem in smrtjo. Včasih se je stanje nekoliko izboljšalo, zatem pa zopet poslabšalo. Rane so bile globoke do kosti in so se po malem vedno gnojile.

Na veliko presenečenje so se gnojne rane, ki so se zajedle že do kosti, čez nekaj let začele celiti, a bolezen je zahtevala svojo ceno. Fantu, ki je bil že v sedemnajstem letu, je začelo v kolenu spodvijati levo nogo, tako da so se pete dotikale stegen. Minili so zopet meseci in leta, da je Franček s pomočjo bergelja, ki mu jih je naredil oče, začel stopati na desno nogo in skoraj po desetih letih znova delati prve korake, in to brez vsakršne zdravniške pomoči. To je bilo za vso družino veselo doživetje. Ob tem času je dobil še bratca, nato sta sledila še en bratec in sestrica. In Franček, ki ni mogel iz hiše, je bil pestunja in mamin gospodinjski pomočnik. Nalupil je krompirja, pomil posodo ali kaj zakrpal. Še posebno je bila materi dobrodošla njegova pomoč v poletnem času, ko ji je zakuril v štedilniku in pazil na mlajše bratce in sestrico.

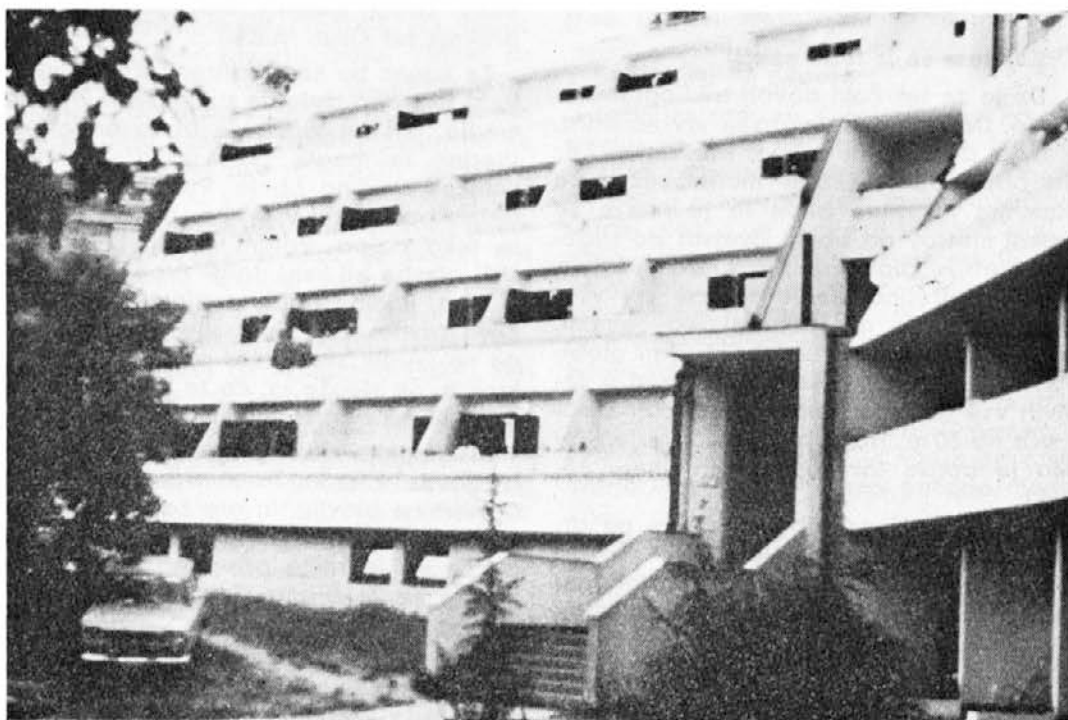
Vedno trdneje je začel stopati na desno nogo, čeprav je imel levo povsem spodvito, in kmalu se je začel lotevati tudi del zunaj hiše in tako nadomeščati sestre, ki so začele odhajati od doma druga za drugo in tudi oče je začel pešati. Francetove pridne roke so segle po vsakem delu, nasekal je stelje, nacepil drva, sklepal koso itd.

Ko so imeli hudobnega konja, ga je v očetovi odsotnosti lahko nakrmil in napojil le on, drugi mu niso smeli blizu.

Po osvoboditvi, ko se je igrilstvo na odrih precej razgibalo, je včasih odigral vlogo invalida ali pa je bil šepetalec. Neki tovariš je dal pobudo, da bi se zaposlil kje v dolini kot vratar, pa ga mati ni pustila od doma, saj je bila preveč navezana nanj. Pa tudi Franc se ni dosti upiral materini želji, kajti zavedal se je, da bi brez materine prizadevnosti že zdavnaj trohnel v zemlji; čeprav invalid, je bil staršem hvaležen za življenje. Ker so zdravi otroci sproti odhajali, brž ko so odvrgli šolsko torbo, je bil Franc domačim še bolj v pomoč in oporo.

O kakšnih pokojninah ali drugi pomoči takrat še ni bilo govora in znajti se je bilo treba le s trdim delom. Oče, dokler je mogel, je fural in delal druga priložnostna dela, da je bil denar za najnujnejše in za najemnino. In tako se je tudi Franc loteval vedno težjih del; čeprav mu je za levo nogo služila izključno berglja, je z njo hodil prav tako hitro kot normalen človek. Nekaj let je popravljaval furmanske poti in odtočne jaške in celo oral je z železnim plugom na položnejših njivah ter branal, vendar z veliko težavo, pa okopaval krompir in še kaj malega nakosil ter obračal seno, to dela še danes. Ko je oče, ki je s konjem vozil les v dolino, hudo zbolel, naročila za vožnjo pa so še bila, se je pogumno lotil tudi tega posla. K sreči so imeli ubogljivega konja in z veliko iznajdljivostjo je nalagal les na voz in ga kar tri leta prevažal v poletnem času v dolino.

In tako se je Franc vse življenje skupaj s starši trudil ne le za svoj kruh, ampak tudi za preživetje svojih staršev, dokler jih je še imel, kljub temu, da se je družina selila z ene hribovske frete na drugo, in to na precejšnje razdalje, in končno pristala pri Poderčnikovem sosedu v bližini, kjer je Franc preživljal svojo mladost. Ljubezen do staršev in do kmečkega dela sta ga zadržali sredi gozdov, kjer si s trudom prideluje domači kruh.

Kdaj naprej

Alenka Leskošek

Sedmo srečanje slovenskih srednješolcev

Potekalo je 18. in 19. decembra 1986 na Srednji šoli Edvarda Kardelja v Slovenj Gradcu. Udeležilo se ga je okoli 300 učencev in mentorjev iz slovenskih srednjih šol, prišli pa so tudi najvišji predstavniki Izobraževalne skupnosti Slovenije, Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, Zavoda SRS za šolstvo in družbenopolitičnih organizacij.

Osnovna tema srečanja je bila prenova vzgojno-izobraževalnih programov v usmerjenem izobraževanju, na ostalih okroglih mizah pa smo razpravljali o ocenjevanju učiteljevega dela, o nadarjenih učencih in o vzgojnih ukrepih v šoli.

Jasno je, da smo se že sedmič zbrali zato, da bi spregovorili o svojih predlogih, mnenjih in željah. Zavedamo se, da sprememb ne bomo občutili mi, borimo pa se za tiste, ki prihajajo za nami. Mladi zahtevamo kakovostno in sodobno znanje, ker želimo v korak s svetom. Radi bi bili čim bolj razgledani, zato se tudi zavzemamo za splošno izobraževalne predmete, ki nam bodo omogočili nadaljnji študij. Vendar želimo, da so tehniki enakovredni naravoslovcem in družboslovcem v urah matematike, fizike, pri uvedbi drugega tujega jezika, pri psihologiji, sociologiji in filozofiji, saj hočemo študirati vsi. Zavedamo pa se, da ne bomo le študirali, pač pa tudi delali. Zato želimo od strokovnih predmetov »odnesti« kar največ. Ostre besede so bile izrečene tudi na račun praktičnega pouka, delovne prakse in proizvodnega dela. Pri praktičnem pouku moramo usklajevati teorijo s prakso in delati na podobnih delovnih sredstvih, kot bomo potem v OZD, ne pa na tistih, ki so že odpisana. Delovna praksa nam ne pomaga, če moramo takrat opravljati dela, ki s stroko nimajo nič skupnega ali pa moramo celo pometati. Tega so nas naučile že mame, mi pa bi radi teoretično znanje koristno upo-

rabili in preizkusili svoje sposobnosti na prakciskem področju. Ne pri rednem, ne pri praktičnem pouku pa ne moremo delati kvalitetno, če nas je v razredu 38 ali še več. Hkrati pa tudi učitelj ni robot, da bi obvladal takšno množico mladih nadbudnežev in jim primer- no posredoval snov. Zato se zavzemamo, da se število učencev v razredu zmanjša na 20 do 25, hkrati pa se uredi financiranje šol in oddelkov.

Na šestem srečanju smo razpravljali o tem, kako učitelji ocenjujejo nas, tokrat pa smo poskušali ugotoviti, kako bi lahko mi ocenjevali učiteljevo delo. Ocenjujemo ga lahko po njegovih dosežkih, to pa je ocena učenčevega znanja, za katero pa smo ugotovili, da ni objektivna. Učenci bi učitelja ocenjevali samo zato, da bi dvignili kakovost pouka. Želimo urediti odnos učitelja do učenca, doseči, da bodo učitelji čim bolj razložili snov, pomagali slabšim in spodbujali boljše. Doseči hočemo, da bo ocenjevanje objektivno, da bodo ure pestre, da bi se čutili še bolj povezane s šolo in da bi v vsakem trenutku občutili, da že nekaj znamo, pa še vendar ne dovolj. Namreč, ne učimo se le za delo, temveč in predvsem za življenje!!! Menimo, da sami nismo sposobni ocenjevati učiteljevega dela, za to potrebujemo strokovno pomoč. Hkrati pa zahtevamo za strokovne predmete primerne strokovnjake, ne pa da si šole pomagajo s pogodbenimi delavci in s študenti. Zagotoviti moramo stalno, sprotno, sodobno in kakovostno izpopolnjevanje učiteljevega znanja. Seveda pa mora naša družba urediti tudi osebne dohodke učiteljev, čeprav menimo, da učitelj ne bi smel motivacije za delo videti v denarju, pač pa v potrebi, da iz mladih »razbojnikov« naredi učene in sposobne mlade strokovnjake, ki bodo koristili naši družbi. Zato se zavzemamo tudi za to, da bi poskušali skozi delo »odkriti« nadarjene učence in jim omogočiti, da se razvijajo, dodatno delajo, ne pa da se izgubijo v množici povprečnežev. Ne smemo jih ožigosati za genije, ker je potem otežen njihov nadaljnji razvoj in kasnejša vrnitev v okolje.

Res je, da smo mladi željni življenja in dogodivščin. Naredimo marsikakšno napako in nepravilnost, pa vseeno menimo, da za to vedno ne bi bil potreben negativen vzgojni ukrep. Pogosto pa je režim šole takšen, da marsikoga utesnjuje in prekrški so tu. Menili smo, da morajo biti prizadevni in aktivni učenci primerno nagrajeni. Nagrade naj imajo tudi veliko moralno in materialno vrednost. Kolektivne spore med učitelji in učenci naj bi reševali z zakonom. Pri RK ZSMS naj bi ustanovili posebno pedagoško razsodišče, pri Zavodu SRS za šolstvo pa posebno komisijo, novost pa bi lahko vključili tudi v novi zakon o pedagoški službi. V »tednu šafete mladosti« v Sloveniji bi radi pripravili različna tekmovanja v znanju. Ustvarjene prispevke naj bi odkupilo združeno delo in jih tudi koristno uporabilo.

Poslali smo tudi odprto pismo plenumu CK ZKS, ki bo januarja razpravljal o vzgoji in izobraževanju. Pričakujemo, da bo sklepal ne le o strategiji ZK v prihodnje, temveč tudi o

tem, s katerimi mehanizmi, sredstvi in subjekti bo to strategijo uresničil.

Lepih misli imamo že polna ušesa in samo upamo, da bodo odgovorni in strokovnjaki prisluhnili našim predlogom in jih predvsem tudi upoštevali.

Ajznik

Krajani Dobje vasi so šli iz protesta množično na ulico

Da se kdo odloči za ta korak, že mora biti nekaj narobe. Protestna zborovanja, množični pohodi na ulico, razne delegacije in predvsem štrajki, so skrajna sredstva, h katerim se zatekajo ljudske množice, kadar ne morejo drugače doseči svojih zahtev in pravic. Ta oblika izsiljevanja je značilna v državah s kapitalistično ureditvijo.

V naši socialistični samoupravni družbi smo sprva mislili, da so take oblike uveljavljanja pravic nepotrebne in nesmiselne. Če bi npr. delavci štrajkali, bi se borili proti samemu sebi, kajti tovarno upravljajo sami, pravtako sami odločajo o vseh najpomembnejših odločitvah, tudi o delitvi dohodka. Vendar razvoj je prinesel svoje. Pokazal je, da kljub vsem samoupravnim pravicam, ki jih imajo zaposleni v združenem delu, le še pride do nesoglasja, nerazumevanja ali do križnih interesov, takrat so delavci primorani poslušati se tega, za socialistične razmere zelo neprimerne sredstva. Kako sramežljivo smo to sprejeli! Da stvar le ne bi bila tako huda, smo spremenili ime: prekinitev dela! Težke gospodarske razmere, iz katerih ne vemo izhoda, prekinitve dela še množijo. Govori se, da bo v spremembah zakona o združenem delu, uveljavljena tudi prekinitev dela. Rekli smo torej bobu bob!

V zadnjem času se poslužujemo tudi drugih oblik izražanja nezadovoljstva. Imeli smo že protestna zborovanja zaradi ekologije, okrog problemov JE, na pohodu so že bile razne delegacije. Delegacija iz Kosova je že večkrat zasedla skupščinske klopi zvezne vlade. Zaradi nevzdržnih ekonomskih razmer so se odločili škofjeloški kmetje napotili na republiški izvršni svet. Krajani zakotne vasi Libelič so se zbrali demonstrativno, ker ne dovolijo odpiranja peskoloma na rodovitnem in ravnem polju!

Kaj je torej napotilo sicer mirne krajanje Dobje vasi, da so se v soboto, 18. junija, zbrali množično na ulici in zahtevali svoje pravice? Stvar še zdaleč ni bila tako huda, kot je to izgledalo, s politiko ali s težkimi gospodarskimi razmerami pa ni imela nobene zveze.

Andrej, Marovšekov najmlajši iz Turiške vasi, se je svoj čas zagledal v Petro, ki je

Pred dvema desetletjema mu je umrl oče, nato pa še mati v visoki starosti. Po njeni smrti si je dobil življenjsko sopotnico, s katero še vedno kmetujeta, kolikor zmoreta. Ker je bil skromen v življenju, je zadovoljen tudi s skromno podporo, po katero se poda še kljub petinšestdesetim letom s pomočjo bergel v dolino.

Toži le, da mu je tudi desna noga začela slabeti; le kako ne bi, saj mu je več kot štiri desetletja služila za obe pri hoji in delu. Vendar se še vedno loteva del, ki jih terja življenje na najemniški kmetiji. Vmes pa obuja spomine na mladostniško razposajenost s sovrstniki, na dolgotrajne muke in na tisti nesrečni jez, ki ga je že zdavnaj prerastlo grmovje.

Francetova usoda da misliti. Koliko je še danes telesno krepkih mladih ljudi, ki se izmikajo delu. Prijavljeni na zavodih za zaposlovanje dobivajo denarno nadomestilo kot brezposelni. V kmetijstvu pa primanjkuje pridnih rok, ki bi zamenjale ali nadomestile stare, onemogle in invalidne ljudi.

Ulica se zapira

doma na številki 96. Odločila sta se, da vso stvar uredita tudi uradno. Ko smo se svatje zbrali na nevestinem domu, je v veselo razpoloženje udarila novica, da nam bodo šrangali. Res smo ugotovili, da so nam zaprli izhod iz ulice, tudi pešpot iz ulice na severni strani je bila zabarikadirana. Bomo jih prelisičili, smo se tolašili, kajti pobegnemo lahko skozi prehod kateregakoli stanovanja, toda vsa vrata so bila zaklenjena! Načrt za napad je bil res strateško izveden. Bili smo ujeti kot svoje dni von Paulusova armada v Stalingradu! Bili smo primorani sprejeti boj. Ženin, športni pilot Koroškega letalskega centra v Turiški vasi, si je domislil obrambo iz zraka. Na srečo smo telefonsko zvezo z letališčem dobili takoj. »Letalo bo takoj nad vami in vas ščitilo,« so bili letalci pripravljene priskočiti svojemu kolegu na pomoč.

Frontna linija je bila močna, neprebojna. Izhod iz ulice je zapiral močan in okrašen lesen drog, za njim pa je bila stena živih teles. Podoba je bila, da je na ulici vse živo tega naselja. Vedeli smo, da je vsaka sila nesmiselna, v poštev pride samo pogajanje. Cena za nevesto je bila bajno visoka. Zaračunali so nam vse, celo obrabo asfalta, kaljenje nočnega miru itd., pozabili niso na način, morda samo prispevek za manj razvite! Nekaj rešenih ugank je sicer zmanjšalo račun, toda bil je še vseno visok. Branili smo se naprej. Zakaj niste videli neveste prej? Zakaj niste ženinu zabranili dostop? »Priletel je z letalom,« smo dobili duhovit odgovor. »Nevesta ostane v Koroški regiji.« Ta naš adut je spet zmanjšal račun. Med pogajanjem je prihrumelo letalo. Z nizkim poletom je preletavalo bojno prizorišče, upali smo, da bo to zastrašilo napadalce, toda zaman, bili so neizprosni. Končno smo se sporazumeli za razumno ceno, pettisočaki so padali na mizo, dvignili so zapornico, množica nam je naredila kordon. Pot je bila prosta.

Krajanom Dobje vasi, posebno organizatorjem, za oživljanje te lepe stare šege, vso priznanje!

Mira Delalut

SREČANJE SOŠOLCEV PO 50 LETIH

Pobuda, ki jo je dala Minka Praper, zdaj doma v Mariboru, je vredna pohvale in tudi posnemanja. Dala je namreč idejo, da bi se po 50 letih zbrali nekdanji osnovnošolčki, ki smo skupaj obiskovali osnovno šolo v Mežici. Pretežno so to letniki 1925 in 1926, ki pa sedaj živijo širom po Jugoslaviji in tudi v tujini.

Kar malo pretežno nalogo so si naložili organizatorji tega srečanja, saj je bilo treba kar precej brskanja po raznih telefonskih imenikih in poizvedovanja pri svojcih,

da je bila obveščenost res dosledna. Trudni bil zaman, saj smo sošolci res prišli kar z vseh vetrov.

Bilo nas je 43 sošolk in sošolcev, ki smo se zbrali 9. maja 1987, torej v mesecu cvetja in mladosti, kot nalašč za nas veterane. Zborna mesto je bilo seveda v Mežici, kjer je najprej bral sveto mašo za svoje sošolce prof. dr. teologije Stanko Čegovnik, ki sedaj domuje in službuje v Celovcu.

Spomnili smo se tudi našega dobrega učitelja in ravnatelja takratne osnovne šole v Mežici Rudolfa Galoba in na njegov grob položili cvetje.

Zabavo in spoznavanje po toliko letih smo imeli pri Rehtu nad Mežico. Kako je potekalo vse to po toliko letih, si lahko mislimo, saj smo sedaj že vsi, da ne rečemo ravno stari, ampak zreli ljudje, babice in dedki. Solze, smeh, vse je bilo skupaj v eni malhi, in seveda se je tudi zgodilo, da smo se gledali in ugibali, kdo je ta ali oni.

Po enournem klepetanju smo se podkrepili z bogato večerjo, nakar so Rehtovi fantje raztegnili svoj meh in ostale instrumente in pričela se je zabava. Eni so plesali, drugi klepetali in obujali spomine, pa tudi razrednih slik ni manjkalo. Ob prenekaterem, ki ga je vzela vojna vihra, smo se zamislili in bilo nam je hudo za vsakega, ki ga ni bilo več med nami.

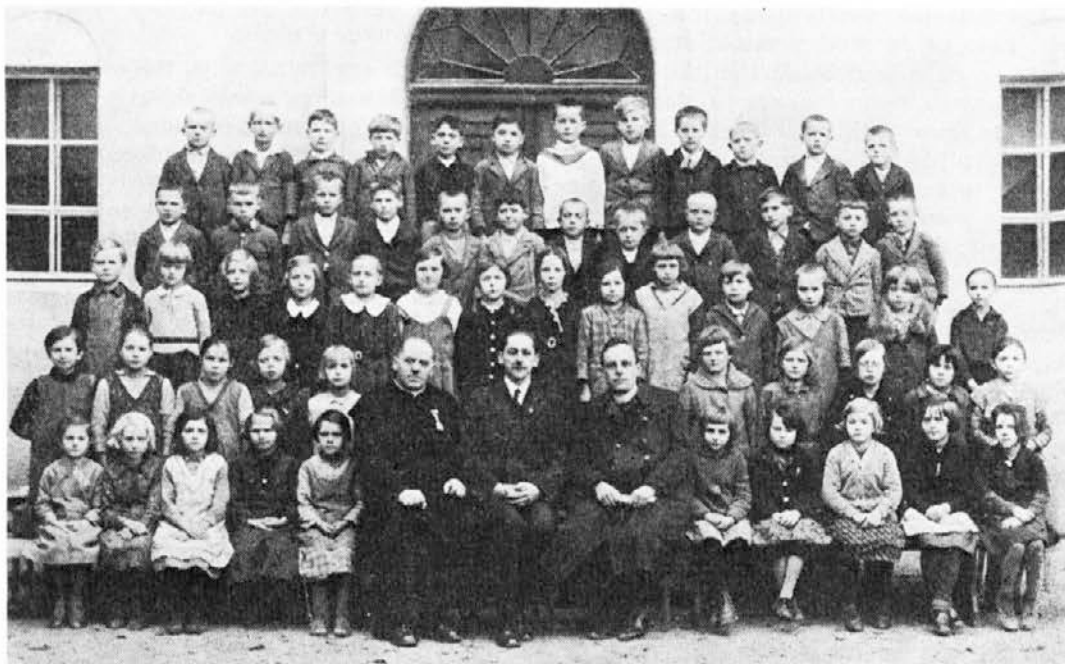
Tudi naših prelepih pesmi ni manjkalo, zapeli smo lepo ubrano, kot se nam Korošcem šika.

Dolge ure, preživete v prijetnem vzdušju, so nam kar prehitro minile in prišel je čas slovesa.

Čeprav smo si obljubili, da bo takih srečanj še več, smo se kar s težkim srcem poslovili in se spet razkropili po svojih domovih.

Ob tej priložnosti bi se radi vsi skupaj zahvalili vsem, ki so pri tej organizaciji sodelovali, predvsem pa še Gelci Štosir in Irmu Hovnik.

V imenu vseh
Mira Delalut

Pred petdesetimi leti

Stanko Lodrant

Prispevek k portretu rajnega Maksa Dolinška

Vselej sem se jezil na navado, da opisujemo in hvalimo rajne, dokler so živeli, smo bili pa s pohvalami skopi. Star pregovor: »Bolje pozno kot nikoli«, me prepričuje, da je tako že od nekdaj. Naj torej, dragi Maks, pogrebnim opisom tvojega življenja in zaslug prispevam nekaj črt tudi jaz. Nehote se mi podobe najinih stikov strnjujejo v kronološki vrstni red, čeprav tiste, čisto začetne, še niso imele moči medsebojnega učinkovanja: Takega kot one, potem, ko sva postala delovna tovariša. Za tvoje ime sem čul že, ko sem spremljal očeta, šolskega nadzornika dravograjskega sreza bivše Jugoslavije, tudi po pohorskih šolah, v Ribnici, pri Sv. Antonu in Primožu... Povezano je bilo s pojmi, kot sta smučanje in Seniorjev dom (bivše smučarsko središče Ribniškega Pohorja). Te informacije so se mi ohranile v spominu zato, ker smo takoj po vojni zelo občudovali tvoje smuči, ki so bile iz hickoryjevega lesa. Še večje čudo za nas so bile vezi Kandahar. Oboje se nam je, takrat zdelo nedosegljivo. Postal si nam sinonim smučarskega boga.

Zatem se tvoja podoba v mojem spominu spremeni v alpinističnega inštruktorja. Hoteli smo izkoristiti tvoje tozadevno znanje in učil si nas na skalah za staro prevaljsko šolo, tam, kjer je zdaj Instalater, »abzajlati«, kar je eden izmed osnovnih plezalnih manevrov z vrvov. Z velikim občudovanjem smo te poslušali pripovedovati o plezalni smeri Y v Raduhi. Prodral si mi svoje dereze »dvanajsterke«, zaradi katerih sem bil na zimskih alpinističnih tečajih, takoj po vojni, splošno občudovan. Precej so mi koristile te dereze tudi pri osvajanju Grossglocknerja, ki nam je takrat veliko pomenil. Posodil si mi tudi »pse«, nekake ščetinaste kože, ki se napno na drsno ploskev smuči, kar omogoča dokaj strmo hojo v breg, spusta pa ne ovira pomembno.

Na gimnaziji si bil učitelj telesne vzgoje. Uradno sicer nisi imel dokumentov za to kvalifikacijo, na primer tako kot istočasna profesorica za žensko telovadbo, a mislim, da si svojo delovno nalogo bolje opravljal kot tvoja stroga kolegica s predpisano diplomom. Prav nobenih težav nisi imel s fanti nekega naravnost razbojniškega razreda, v katerem je izgubljala živce večina vzgojiteljev. Še izkušeni ravnatelj je nekoč, v razburjenju, enega izmed »divjakov« oklofutal, čeprav je bil tik pred maturo. Vem, da je ravnatelj to spozabo do smrti hudo obžaloval, ne glede na to, da je tepeni tisto kazeno prav gotovo zaslužil, ker je postal oklofutani po študiju na univerzi vrhunska slovenska osebnost.

Kot že rečeno, si ti te fante obvladoval z nekim »šestim« čutom, ki ga ne dobimo z nobeno šolo, z nobeno še tako visoko diplomom. Ne samo, da bi omenjene »divjake« držal v pasivni disciplini, celo navdušil si jih za telovadbo. Ker telovadnice takrat sploh nismo imeli, se veliko kaj drugega kot tek sploh ni dalo pošteno izvajati. Da so ti fantje tek vzeli resno, vem zato, ker je bil med njimi tudi moj brat. Tudi jaz sem v tem razredu učil, celo dva razmeroma težka predmeta. Prav zavestno sem, dragi Maks, skušal slediti tvoji metodi: ne »ex cathedra«, temveč

Rudi Mlinar

50 skupnih let zakoncev Jelen

Stisnjeni v kotanji, ki jo obkroža venec zelenih hribov, živimo Lešani v svojih domovih.

To je ta leški svet; kakor da so vznemirjene gore otrpnile in se je zemlja uklenila in razgrnila, da v dlan ujame luči in toplote sredi temnih lesov... Tako je zapisal dr. Franc Sušnik. Če pri tem le še pomislimo na temne, zasute rove, nikoli vrnjeni čas, čas trpljenja, a ne pozabe.

Ljudje živimo naprej v našem času, z mislimi v prihodnosti, s spomini v preteklosti. Tudi zakonca Jelen. Petdeset let skupnega življenja sta praznovala v januarju. Ko sta si zopet izmenjala prstana kot pred petdesetimi leti, so jima misli prav gotovo pohitele skozi vsa leta nazaj, tja do tistega prvega srečanja, do poroke in obljube, da bosta v dobrem in slabem, kot mož in žena živela skupaj.

Skromno in v domačem krogu sta proslavila to lepo obletnico. V imenu skupščine občine Ravne jima je besede ob jubileju izrekel Rudi Vrčkovnik, nekdanji sodelavec moža Lipija. V govoru je prikazal raznolikost življenja obeh zakoncev v teh petdesetih letih.

Upam, da bo ta zapis samo pridobil, če bom iz tega govora prepisal nekaj misli.

Pred matičarja sta stopila ponovno v Mežici, v kraju, kjer je mož Lipi končal svojo delovno dobo v rudniku svinca.

V kraju torej, na katerega ju veže toliko lepih, nepozabnih spominov, kot ju veže tudi na Leše, kjer sta si zgradila topel in varen dom. Med nami, sredi nas in z nami živita.

Tu sta s svojim delom pomagala k razvoju kraja, vrezala sta med naše hribe sled s svojim delom in pridnostjo.

»Vsa leta sta živela v slogi,« je na slovesnosti poudaril govornik in nadaljeval:

»V letih skupnega življenja sta veliko doživela. Vsega vama je prineslo življenje, bilo je veliko lepih pa tudi težkih, žalostnih trenutkov in dni, takih, ki sta jih lahko uravnala sama, veliko pa tudi takih, ki jih je postavil pred vaju čas in okoliščine, v katerih sta živela in ustvarjala. Le z močno skupno voljo, delom in odrekanjem sta zmogla rešiti vse življenjske probleme in tegobe, ki jih ne bi zmogla, če ne bi bila oba močna v skupni volji in skupnih hotenjih. Če ne bi bila oba vedno drug drugemu opora. Vse življenje sta

bila marljiva in ustvarjalna, saj je vajina življenjska pot že od zibelke tekla tako, kot je tekla tisti čas premnogim hčeram in sinovom revnih dninarjev in knapov. Ko sta odrasla, se je na knapovskih Lešah ustavila vajina pot in od tod teče vajina skupna življenjska pot do današnjih dni, pot, ki jo družno premagujeta že 50 let.«

Suhoparno bodo morebiti zveneli naslednji stavki, a je le prav, da jih zapišem.

Filip Jelen se je rodil 28. 4. 1913, žena Karolina pa 5. 10. 1915. Prvo zakonsko zvezo sta sklenila 10. 1. 1937 v Zagorju, še prej pa je svoje knapovske dni začel Lipi na Lešah, in sicer 1. januarja 1929, najprej kot vozač, pozneje kopač. Vse do 1937. leta je bil pri rudniku in celo pozneje, po odsluženju vojnega roka pri rudarski zajednici. Po propadu leškega premogovnika si je poiskal delo v Libojah in v Zagorju. Skozi vojno viхро se je pretokel v Vizenavu, od koder sta se 1946. zopet vrnila na Leše.

Mož Lipi pa ni mogel brez jame, zaposlil se je v Mežici, kjer je zavzeto in marljivo delal do svoje upokojitve 1963. z 42 leti dela. Pa ni bilo samo delo, kopanje rude, bilo je tudi zavzeto delo v družbenopolitičnem življenju od zadolžitve do zadolžitve.

Zeni je zato ostajalo več dela doma, v skrbi za dom in družino, za sina Lipija in hčerko Mileno.

Četudi tu omenjam zadolžitve in priznanja, kot so orden dela s srebrnim vencem, bronasti in srebrni znak OF, medalja dela, ki jih je prejel mož Lipi, je treba vendarle reči, da brez razumevanja in odrekovanja žene teh ne bi bilo.

Za to zavzeto družbeno delo gre zahvala obema, saj sta morala drug drugega razumeti in se v delu in opravilih dopolnjevati.

Tudi na Lešah je bilo to njuno življenje pestro in bogato, on je bil predsednik vaške skupnosti in prvi predsednik sveta KS Leše. Zaoral je skupaj z drugimi ledino krajevne samouprave.

Zavedam se, da besede ne znajo biti življenje, vsaj tako bogato in plodno ne, kot je bilo in je še danes njuno.

A besede le ostanejo, kot želim, da bi srečna in zdrava ostala tudi Jelenova še dolgo let med nami.

»inter cos«... Med starimi dokumenti iz tistega časa hranim sliko odbojarske reprezentance profesorjev, ki jo je narisal neki dijak. Medtem ko so ostali profesorji žaljivo karikirani, je risar naju »poštedil« z zafrkancijo.

Največ sem te, dokler si mi bil na gimnaziji stanovski kolega, doživljal kot fotografa. Takrat, ponavljam, tik po vojni, je bila zame tvoja leica predmet mojih najvišjih želja. Verjetno si bral govorico mojih oči, izreči si želje nisem upal, in si mi ta fotoaparatus in tam posodil, posebej kadar si vedel, da se z dijaki spravljam na kako goro. Le kdo je danes lastnik te leice? Ali jo dovolj ceni, kljub temu da je že precej oguljena... pravzaprav ravno zato? Bila je na primer v Pallaviciniju; alpinisti že vedo, kaj to pomeni. Prav rad bi odkupil ta stari aparat od tistega, ki mu morda ne pomeni veliko, tudi za drag denar, le v spoštljiv spomin na te, dragi Maks.

Bolj zahtevna slikanja si opravljal z rolleiflexom. Ker sem imel tista leta motorno kolo, kar takrat tudi ni bila mala reč, si me naprosil, da sva se peljala na Sele portretirat pisatelja Meška. Moja naloga ni bila samo prevozniška. Prosil si me tudi, naj »fotografski objekti« zamotim s pogovorom, da ga boš medtem mogel slikati v čim manj napeti držji. Računal si, da je bil stari ravnatelj, dr. Sušnik, moj ujec in da imam brata duhovnika, kar naj bi bila neka limanica za pogovor s tem skromnim, bojazljivim, rahločutnim, v dveh vojnah preganjanim slovenskim pisateljem. Vse se je posrečilo: meni sprostiti portretirance, tebi, dragi Maks, pa narediti tisto čudovito Meškovo podobo, ki jo odslej vidavamo v knjigah, revijah, na stenah. V ozadju, na kapelici, se vidi, poleg pisatelja še neka senčna silhueta; tisto sem jaz. Prav razločno se da spoznati profil mojega obraza, dokument za to, kar pripovedujem. Zdaj sicer neskončno obžalujem, da nisem bil toliko korajžen zaprositi te, da kompenziráš obe moji zaslugi pri tej akciji s tem, da mimogrede narediš še sliko, na kateri bi bil tudi jaz v pogovoru s pisateljem »v prvem planu«, zame bolj očiteno dokument in spomin. Zelje si takrat nisem upal izraziti, delno zaradi napetega vzdušja pred vso avanturo, saj nisva vedela, ali se nama bo akcija sploh posrečila, delno tudi zato, ker je bil takrat film velika redkost in ga je bilo treba zelo premišljeno rabiti.

Neprecenljive vrednosti je tvoje fotografsko dokumentarno delo okoli petdesetih let. Če bi podobno deloval kot reporter v kaki kapitalistični državi, bi, ko bi patentiral svoje izdelke, postal bogataš. Pri nas pa si dobil, takrat, povrnjene kvečjemu materialne stroške, v začetku morda še teh ne.

Podobno so nastali portreti Vorančevih in Sušnikovih literarnih junakov Radmance, Paveršerja, Pasterka... portret Paradiževga Francija, ki je dal ime šolskemu MKUD-u, bivšega ravnatelja dr. Sušnika... Nadvse pomembna je tvoja fotografska kronika gradnje gimnazijskega splotja in drugih aktualnosti v kraju. Kaj vse si kot fotograf naredil pozneje, v službi v muzeju, nisem več sledil. Vem le, da ima Tehnični muzej na Ravnah ogromno tvojega materiala, bodisi originalnih fotografij, bodisi preslikanega materiala raznih izposojenih virov.

Naj kot kemik opišem še nekoliko »mokra« plat tvoje fotografske tehnike. Vse razvijanje negativov in poznejša kopiranje pozitivov si opravljal sam. Tudi razvijalce si si pripravljali samostojno. Pa ne takih iz že pripravljenih kompletov, kot npr. FR 4, FR 5, temveč si sam prav po kemijsko žongliral s tehniko, pipetami, bitetami in merilnimi cilindri. Prirejal si si kemi-

kalije po potrebi, od tako »trdih«, da so bile slike videti kot perorisbe, do takih, ki so na pozitivih dajali najmekkejše nianse. Vesel, ko se ti je kaj izredno posrečilo, si mi pripovedoval, kakšna je v praksi razlika med uporabo parametil-amino fenola in 2,4 diamino fenola... Zame je bilo zanimivo zato, da nisi hotel uporabljati trgovskih izrazov teh dveh fotografskih reducentov, namešč rodinal in amidol. Morda si mislil, da mi je kot profesorju kemije ljubša strokovna nomenklatura in mi je vse to zelo znano. Priznati moram, da sem se v te reči poglabljal šele na tvojo pobudo. Posebno si mi koristil, ko si mi ponudil knjigo Photochemie-Plotnikoff. Take tvoje pobude so imele posledico, da sem se začel ukvarjati z barvno fotografijo, kar je bilo, takrat, seveda zelo težavno, a silno mikavno in alarmantno, saj o današnjih servisnih službah še ni bilo sledu.

Najteže mi bo izraziti umetniško plat tvojega fotografskega hobija. Fotografska tehnika, akti in erotika so si zelo blizu in tej povezavi tudi ti nisi ubežal. Spominjam se, kako si mi neko pomlad, razburjen, govoril, da nujno potrebuješ bel dekliski hrbet, s katerim bi dopolnil svojo umetniško vizijo vsestransko pomladne slike, s česnjevim cvetovi in ozadjem Pece, še izdatno zimsko bele. Vsem pokvarjencem, ki takoj začno misliti na seks in pornografijo, odločno prepovedujem sleherni tak namig. Vse je bilo mišljeno tako nežno in platonsko.

Ne vem, ali se ti je takrat želja izpolnila in si uspel uresničiti načrt. Takrat sem se bolj spraševal in čudil, zakaj si ravno meni zaupal ta problem. Morda si računal na mojo mladost in večjo priložnost gibanja med mladimi. Moram ti pa priznati, dragi Maks, da sem bil tedaj še bolj sramežljiv kot ti. Svojce, ki to berejo, prosim, da mi ne zamerijo, ker se kljub svoji pisunsko pomanjkljivi spretnosti spuščam na tako spolzka pota. Midva z rajnim Maksom edina veva za vso nedolžnost te zadeve, vse samo v službi lepote in ničesar drugega.

Ne vem, ali si kdaj kaj razstavljal na umetniških razstavah. Za eno sliko vem, da bi odnesla nagrado, kjerkoli bi jo oddal na natečaj. To je tvoja fotografija skoka mojega bratranca Tonija v prednožki z istočasnim predročanjem. Kak splet mišic in kit! Neumno bi bilo to sliko opisovati, kajti besede morejo izraziti eno, slike pa drugo; oboje je nezamenljivo.

Bil si tudi neprekosljiv mojster v pisanju diplom, priznanj... Vsako črko še tako dolgih besedil in imenikov si skrbno izrisal, lepo samo na sebi, še bolj pa v stilu celotnega konteksta. Ne pretiravam, če rečem, da je vse, kar si nam zapustil, vredno okvira. Ko hodim po našem, zdaj tudi že starem šolskem poslopju, me na tako mnogih mestih pozdravlja tvoja zapuščina; mlajšim sodelavcem je avtorstvo neznano. Tebi v čast in njim na znanje to tudi pišem.

Morda mi bo kdo, ki to bere, očital, da sem del svojega življenjepisa dal pod napačen naslov, ker je v sestavku možno najti precejšnje število kamenčkov iz mojega življenjskega mozaika. Naravno! saj si ga v precejšnji meri pomagal klesati ti, ki si mi bil v marsičem vzor. Tudi že končujem! O tvojem delu v okviru zgodovinske profesije so imeli priložnost in bodo še imeli dolžnost govoriti in pisati drugi. Zanj sem zvedel iz člankov v Fužinarju, strokovnih revijah, ne nazadnje tudi iz zvezkov Leksikografskega zavoda. Če sva se srečala pred muzejem, nama ni bilo treba veliko govoriti. Kljub temu sva si precej povedala: kar s pogledi. Govorica med brati in prijatelji ne potrebuje množice besed.

Franci Kamnik

Maks Dolinšek mojster fotografije

Zadnjikrat smo ga srečali, ko je z drsajočimi koraki tipal pot do svojega doma na Čečevje, kjer se je najraje zadrževal. Bolezen se mu je zjedala v njegov bister in veder spomin, med njegovo bogato zakladnico idej in znanja. Ze nekaj let se je postopoma odmikal tudi od dejavnosti ravnanskega fotokluba, ki je tako kot on, hiral, vendar ne zaradi organske bolezni, temveč zaradi nerazumevanja ljudi. Dela v fotoklubu že dalj časa ni več opravljal, ker je imel bolj važno zadolžitev v Delavskem muzeju na Ravnah, tam si je uredil ter negoval svojo fototemnico, ki mu je veliko pomenila pri delu. A še vedno je rad z nasveti pomagal nam amaterjem pri snovanju.

Nastanek ravnanskega fotokluba je tesno povezan z Maksom Dolinškom. Takoj po vojni leta 1949 je bil na pobudo nekaj vnetih amaterjev ustanovljen foto klub, sicer brez ustreznega prostora in inventarja, a vendar s strokovnim in dobrohotnim mentorjem — Maksom Dolinškom. Z njegovo pomočjo se je foto klub kmalu opomogel in razvil v sposobno in nadarjeno skupino s skromno opremljeno foto temnico in nujnimi pripomočki za delo. Nepogrešljiv je bil pri foto tečajih in razstavah, delil je nasvete pred slikovnimi akcijami, še posebno se je uveljavil pri fotoreportaži ob prvem obisku maršala Tita na Ravnah. Bilo je užitek delati z njim.

Zaradi nadaljnega izobraževanja v svoji učiteljski stroki smo ga razrešili predsedniške funkcije, vendar je bil še vedno rad prisoten pri našem delu, kadar mu je čas dopuščal. Osebo se ga spominjam kot človeka, humanista in zanimivega zgodovinarja. S pravim užitkom smo na primer poslušali njegove razprave o važnosti raznih substanc v fotografskih razvijalcih za filme in papirje, o barvih filtrih in njihov učinek na črno-beli film, o finesah povečevanja ter izboru fotopapirja za različne namene. Bil je skratka velik mojster na tem področju. Imel je bogato knjižnico fotografske literature v vseh svetovnih jezikih in iz nje je črpal novosti na fotografskem področju ter jih uvajal pri svojem delu in delu našega kluba. Občudovali smo njegov fotografski pribor, ki je bil za tedanje povojne čase za nas amaterje prava zakladnica. Na fotografskih »sprehodih« sta ga vedno spremljala njegova LEICA z Elmarjem in ROLEIFLEX s Tessarjem. Optan s fotografsko torbo, težko več kilogramov in nepogrešljivim stativom LINHOF je prehodil nešteto kilometrov hribovskih poti od Javorja do Strojne, Pohorja in Uršlje.

Napravil je na tisoče črno-belih posnetkov in na stotine barvnih diapozitivov. V objektiv kamere je ujel zanimive objekte, krajine in ljudi. Mnogo tega kar je posnel na film je čas že zbrisal našim očem. Staro guštanjsko železarno, znamenitosti starega trga in skritih uličic nekdanjega Guštanja je utisnil na film in ga ohranil po-znejšim rodovom.

Posebnost v njegovem fotografskem ustvarjanju je bila naklonjenost romantičnemu doživljanju s kamero. Zelo rad je portretiral dekliske obraze in obraze starejših ljudi. S posebnim udarkom je rad s kamero zaznamoval posebnosti teh obrazov — kuštrave lase, iskriv in prešeren

Rok Gorenšek

Jakob Trup, Zvodnik

Ljudje, ki so živeli dolgo let v srečnem zakonu, ponavadi kmalu »gredo drug za drugim«, ker ne morejo prenesti samote in osamljenosti, ki jih je zadela s smrtjo zakonskega tovariša ali tovarišice. Tako je prišlo tudi letos spomladi pri Zvodniku v Podgori, ko je umrl in odšel za svojo ženo Lenčko le leto in dan pozneje kakor ona, Jakob Trup, pd. Zvodnik.

Jakob Trup se je rodil 1904. leta pri Kotniku v Podgori. Bil je lep in stasit človek. Močan kakor hrast, tak, da bi bil lahko »gore prestavljal«.

Krasila ga je cela vrsta lepih človeških lastnosti, zaradi katerih bo ostal med ljudmi spomin nanj živ še mnoga leta. Pridnost, poštenost (na njegovo besedo si se lahko zanesel), prijaznost, pripravljenost pomagati ljudem, gostoljubnost (od Zvodnikove hiše nisi nikoli šel lačen ali žejen). Šegavost, veselost in neuničljiva dobra volja, šale in smeh so bile njegove vrline. Zaradi teh lastnosti so ga ljudje daleč naokrog poznali, ga cenili in se zatekali k njemu po nasvete. Ljudje so bili radi v njegovi družbi, saj so se tam dobro počutili. Na ovsetih, steljerajah in slovesnostih je bilo veselo, vladala je dobra volja in smeh, če je bil tam on.

S pokojno ženo Lenčko sta, pridna in zagnana za delo rešila Zvodnikov grunt pred propadom še v predvojni Jugoslaviji. Vse sta morala postaviti in zgraditi na novo, saj sta nasledila le staro, dotrajano podrtijo.

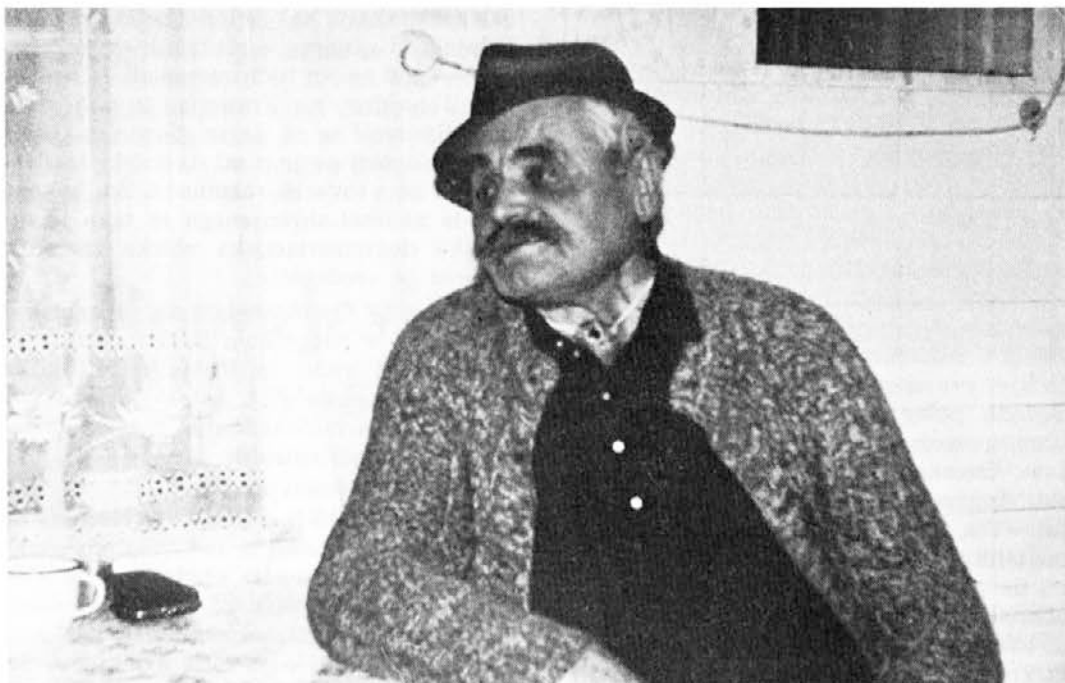
Zvodnik je bil napreden kmet. Dokler je obstajala v Kotljah samostojna kmetijska zadruga, je bil njen zvesti član in odbornik. Bil je tudi član krajevnega ljudskega odbora in Rdečega križa, šolskega odbora, SZDL, ZB, član odbora za elektri-

fikacijo Kotelj po vojni in cerkveni ključar.

Zvodnik je kot prvi med kmeti v Kotljah, še v hotuljski kmetijski zadrugi, pričel z rejo mlade pitane govedi, bicev za trg in prodajo. Član, kooperant KKZ-TZO TRATA PREVALJE pa je bil in ostal vse do svoje smrti.

Ljudje so Zvodnika poznali tudi kot dobrega, hitrega in veščega domačega mesarja. Koline, kjer je bil za mesarja Zvodnik, so bile pravi hišni praznik. Dolg čas tam

Potem se je zgodilo, da ga je pred 21 leti obiskala bolezen. K sreči jo je prebolel, toda pustila mu je trajne posledice, saj je izgubil glas. Kaj je to zanj, za tako močnega človeka pomenilo, bi lahko povedal le sam. Spominjam se, kako sva nekoč, potem ko je bil že brez glasu, odšla v hlev pogledat živino. Ko je stopil k biku, ga je ta pobodel z rogovi in ker ni imel glasu, da bi bil lahko bika umiril, ga ta ni pustil k jaslim. Zvodniku so se tedaj ulile po licih solze. Jaz nisem ničesar rekel, toda

Jakob Trup pd. Zvodnik

prav zagotovo ni bil. Zvodnik je bil tudi uspešen rezar, ki je strokovno »rezal« nešteto prašičkov in merjascev po Kotljah, Selah in drugod. Bil je tudi muzikant, ki je, če je bil posebno dobre volje, raztegnil meh, oziroma harmoniko. Zaradi moči, ki jo je imel v rokah, je včasih raztegnil meh tako, da smo se kar bali, da bi ga pretrgal.

Vseskozi, vse svoje življenje, pa je bil rajni Zvodnik voznik, furman. Konji, vožnja lesa s planin, prevozi vseh vrst, oranje, setev in vsa kmečka dela in opravila s konji, to je bilo njegovo življenje. Konji so ga tudi preživeli, saj je Zvodnikova domačija danes ena zelo redkih, kjer za delo in vožnjo tudi danes še vedno uporabljajo konje.

Rajni Zvodnik je v srečnem zakonu preživel skoraj 60 let življenja. Rodilo se mu je 5 otrok, ki jih je vzgojil v poštene, delovne ljudi. Najbolj srečen pa je bil prav gotovo februarja 1977. leta, ko je skupaj z ženo, otroki, sosedi, sorodniki in prijatelji praznoval svojo zlato poroko, 50-letnico srečnega zakonskega življenja. To je bil velik praznik ne le za Zvodnikovo domačijo, pač pa za vso našo hotuljsko sosesko in občino.

V življenju pa so ga zadevali tudi križi in težave. Ko so se po gozdovih Uršlje gore pojavili partizani, so ga kmalu našli in ga tesno povezali z NOB. Veliko jim je pomagal. Zvodnikov prispevek naši svobodi nikakor ni majhen. Mnogo poguma, in dobrih živcev je bilo treba za to. Policija je bila tik pred nosom na Rimskem vrelcu. Tudi ona ni počivala in mirovala, ne podnevi ne ponoči.

prav dobro sem vedel, zakaj joče. Zato, ker se ga živina takega, brez glasu, ne boji več.

S tem pa preizkušenj, boleznih in bolečin za Zvodnika še ni bilo konec. Pred dvema letoma so mu morali v bolnišnici odrezati nogo. In da bi bila mera trpljenja polna, mu je lani nenadoma umrla njegova ljubljena žena Lenčka. »Ti, Rok!! Ali se ti ne zdi, da me je zdaj do kraja dotolklo,« mi je rekel tedaj, ko sem jo prišel poškopit.

Dragi naš sošolec Maks - Dorči

Dragi naš sošolec Maks — Dorči,

hudo nam je za teboj, srčno dobrim šolskim tovarišem, ki si nam ostal zvest vsa dolga leta od naše mature 1933. leta. Radi smo te imeli, posebno še zaradi tvoje skromnosti in dobrodušnosti. Bil si vedno ves z nami v vsem, kar smo uganjali v mladostni revolucionarnosti. Zato si pa zmeraj rad prihajal med nas, ko smo se po vojni vsako leto zbirali in obujali spomine na našo mladost. Še za petdesetletnico mature 1983. leta si prišel v Maribor, čeravno je bilo tvoje zdravje že načeto, in se z nami povesešil, žal poslednjič.

Dragi naš Maks, dragi Dorči, počivaj v miru. Kar nas je preživelih, te bomo ohranili v lepem spominu — ti dobrodušni sošolec.

Tvojim svojcem izrekamo globoko sožalje!

Dušan Špindler v svojem in
v imenu vseh sošolcev

nasmeh ljudi ter globoko od dela zgubane obraze starostnikov. Čudovite so bile te njegove fotografije to je bil njegov svet.

Velikokrat je prihajal k meni v železarno, kjer sem imel opravka tudi s kemikalijami. Vedno je imel pri sebi spisek »pomembnih« reagentov, ki jih je rabil pri svojem delu v temnici, predvsem pri pripravljanju zahtevnih razvijalcev. Z razumevanjem smo prisluhnili njegovim željam in mu radi pomagali, seveda če smo imeli željene kemikalije na zalogi. Veliko reagentov in soli se takrat ni dalo kupiti v naših fotografskih prodajalnah.

Maks Dolinšek je imel svoj sistem arhiviranja razvitega negativnega materiala in marsikaj koristnega je uvedel tudi pri drugih fotografskih opravilih. Danes nam je žal, ker si vseh nasvetov nismo beležili, tako je žal marsikaj pozabljeno. Morda si je vse to beležil Maks Dolinšek in je ohranjeno med njegovo bogato strokovno zapuščino.

Hvaležni smo mu, predvsem vse ravske generacije fotoamaterjev, katere je vzgajal za lepoto in koristnost fotografiranja ter oblikovanja fotografske tehnike. Njegovo delo je zapisano v strokovnih publikacijah in v našem spominu.

Štefan Lednik

Franc Mauhler

Ko se človek po daljši odsotnosti iz kraja ali z dopusta vrne, navadno vedno povpraša, kaj se je zgodilo novega doma. Tako sem povprašal nedavno, konec junija, tudi sam, po vrnitvi s toplega Raba. In kar verjeti nisem mogel, ko so povedali, da je Mauhlerjev Franci umrl med oddihom v svojem strunjanskem vikendu in da so ga v petek, 26. junija 1987, pokopali na mežiškem pokopališču.

Res, da je poslednja leta vse bolj tožil zaradi oslabelega srca in nad drugimi nadlogami, ki so se ga občasno lotevale, največ kot posledica dachauskega tifusa, ki ga je prebolel. Toda da bi ga pobralo tako nenadoma, kljub začetnemu osmemu križu, še vsega pokončnega, hitrih korakov in skorajda brez sivega lasu. Pa se tedaj spomnim najinega razgovora pred dobrim mesecem dni pred garažama, ki sva ju imela v soseščini v Prežihovi ulici ob Meži in kjer sva se zadnja leta največ srečavala. Seveda, poleg pohodov s košarico v trgovino, ki so naju — penzionista, »ki imata čas«, dnevno doletevali po logiki družinskih režimov. Tedaj mi je prav resno dejal: »Veš, Štefan, sedaj sem pa na tem, da me lahko vsak dan vzame. Nobeno zdravilo mi ne pomaga več in tudi zdravniki so že obupali nad menoj.« Ko mi tega nikakor ni bilo mogoče verjeti in sem mu dejal, da ni videti tako slab, kakor »jamra«, je ponovno zatrjeval, da misli čisto resno in da pač dobro pozna svoj organizem, ki da so mu dnevi šteti.

Žal je imel prav. Gotovo je, natančen in stvaren kot je bil vedno pri delu s stroji in napravami, ki so mu bile zaupane v vodenje, tudi svoj stroj poznal do potankosti.

Kot njegov dolgoletni sodelavec pri mežiškem rudniku in na družbenih toriščih čutim dolžnost, da mu v spomin in pa v vednost onim, ki ga morda — nekoliko odmaknjenega od vsakodnevnega krajevnega vrveža — niso imeli priložnost bolje spoznati, napišem nekaj vrstic.

Franci se je rodil 2. avgusta 1915 v Velikovcu, v zavedni slovenski družini. Oče, absolvent kmetijske šole, je služboval kot potujoči inštruktor slovenskih organizacij na Koroškem. Ob prevratnih dneh, po koncu prve svetovne vojne, je bila Mauhlerjeva družina seveda napoti nestrpnim nemščurjem. Pred nevarnostjo obračuna z njimi je morala prvič bežati ob znanem vdoru Volkswehra čez Dravo in v Mežiško dolino leta 1919. Na begu so se morali izogibati obljudenih poti ter se prebijati na slovensko stran čez Peco. O tej poti mi je Franci večkrat pripovedoval, kako jo je — štiri-leten — doživljal v družbi starejšega brata Edija in mlajše sestre Lojzke in še mlajšega brata Vinka. Dokončno pa so se iz rodne Velikovca morali odseliti po izgubljenem plebiscitu l. 1920, ko za njih tam ni bilo več kruha. Za družino z majhnimi otroki, brez službe brez premoženja in stanovanja, so se pričeli težki časi. Sprva so živeli na Ravnah, kjer so dobili v najem gostilno pri Legnerju. Bivanje med tedanjimi guštanjskimi »purgarji«, ki so še dolgo v nekdanji Jugoslaviji kar vneto nemškutarili in ki so jih — zavedne slo-

venske begunce — gledali bolj po strani, ni bilo prijetno. Na srečo je oče kmalu dobil službo nadzornika pri zunanjih pomožnih delih mežiškega rudnika v Žerjavu, kamor so se nato preselili.

Po končani osnovni šoli je Franci stopil leta 1926 v tedaj ustanovljeno meščansko šolo v Mežici. Pripadal je »znameniti« prvi generaciji, ki je maturirala leta 1930 in ki so jo sestavljali tudi nekateri starejši fantje in dekleta s Prevalj, mimo Mežice do Črne. Ko so me pred leti iz ravenske študijske knjižnice nagovarjali, da bi poskušal kje stakniti kak izvod glasila, ki ga je izdajala ta generacija mežiških »meščanarjev« — kot so jih tudi imenovali — sem se obrnil najprej na Francija, če kaj ve o tem. Spomnil se je, da so glasilo res izdajali. Celó sam ga je pisal na šolski šrafirograf in ga s tovariši razmnožil. Žal kakega izvoda ni imel shranjenega in tako je ravenska dokumentacijska zbirka zaenkrat še brez te »redkosti«.

Nato se je Franci za tri leta zaposlil kot praktikant v rudniškem Elektroobratu, ki ga je tedaj vodil in Franciju bil dober strokovni mentor inž. Miro Baraga, pozneje izseljen v Makedonijo, kjer so ga leta 1944 Bolgari ustrelili.

Leta 1933 se je vpisal na elektro oddelek srednje tehniške šole v Ljubljani, ki jo je z odliko končal l. 1937. Po odsluženju vojaščini in doseženem oficirskem položaju letališkega tehniškega osebja je dobil službo zopet pri Elektroobratu v Žerjavu. Z veliko vnemo se je lotil dela in se še sam naprej strokovno izobraževal. Čez nekaj let je postal obratovodja Elektroobrata, ki je tedaj obsegal vso rudniško elektriko, od delavnic, mimo kar številnih elektrarn in močno razpredenega električnega in telefonskega omrežja. Na tem položaju je ostal do l. 1959, ko je bil — ob uvedbi ekonomskih enot, postavljen za glavnega inženirja elektrostrojnih obratov. Po številnih reorganizacijah, ki so si v podjetju sledile, je nato nekaj let bil pomočnik tehniškega direktorja, odgovoren za investicije. Po ustanovitvi prvih, večjih tozdov, je postal vodja tozda Elektrostrojnih obrati. Pokoj pa je dočkal po 42-letnem nepretrganem delu, leta 1976 kot vodja povečanega nekdanjega Strojnega obrata, tedaj preseljenega v nove proizvodne dvorane na Glančnik in preimenovanega v Tovarno opreme Mežica.

Odraslemu v skromnih razmerah, ki je v njih bilo veliko več odpovedi kot pa užitek, mu je vseskozi bilo prvo vodilo zvestoba delu in podjetju, ki mu je nesebično služil. Do sebe strog in kar asketsko vzdržan, je tudi od sodelavcev in podrejenih zahteval pridnost, natančnost, zanesljivost. Te vrline je skušal vcepiti vsem okrog sebe že zaradi zahtevnih in tudi nevarnih opravil pri elektriki, zlasti ob pogostih okvarah, remontih, obnovah, ki so se vrstile v letih obnove in pomanjkanja materiala. V ta čas spadajo zahtevni strokovni podvigi ob novogradnjah, ki je Franci pri njih v podjetju sodeloval ali pa jih osebno vodil. Naj jih naštejemo vsaj nekaj: Gradnja prve in druge podzemeljske hidroelektrarne, razširitev glavne transformatorske postaje v Žerjavu, poglobljanje jame in vodni rov, povečava izbiralnice, topilnice, jamskih naprav. Kasneje še novi

objekti Munje v Zagrebu, Vesne v Mariboru, tovarne TOM itd. Rudniški tehniški arhivi hranijo na stotine načrtov s Francijevim podpisom, pa zahtevne projekte, strokovne študije, ki so nastajali izpod njegovega tehniškega peresa. Za odgovorna projektantska in druga dela, ki jih je opravljal sam ali s svojimi maloštevilnimi sodelavci, je mogoče reči, da se dandanašnji s takimi ubadajo cele skupine posebej postavljenih strokovnjakov. Tedaj, v letih obnove, pa je bilo vse to treba opraviti takorekoč ob normalnem proizvodnem delu in ne glede na to, ali si bil zato tudi »uradno« usposobljen ali ne. Tako si je Franci v dolgih letih dela nabral izkušenj in znanja, ki ga je postavljalo ob bok ali pa pred mnoge, ponašajoče se z bolj zvenečimi diplomami.

Pokojni Franci je predstavljal izrazit primer — žal danes vse bolj izginjajočega tipa delavca — ki so mu službene dolžnosti predstavljale prvo vrednoto. Kadar je bilo treba, ni poznal počitka. Delovni čas se mu je pogosto raztezal v popoldneve, v pozne nočne ure, v nedelje in praznike. Pa kot vodilni uslužbenec nič ni mogel vprašati, ali bodo nadure ali honorarji, kar je sicer bilo — zlasti pa je še danes, marsikomu prvo na jeziku v takih primerih. Kot še kar številnim drugim iz tistih generacij, so mu tako najlepša leta minevala zgolj pri delu, v skrbi za obrat, za podjetje in v dobro domovini. Ob takem življenju, ko seveda tudi zase in za družino ni imel dovolj časa, je mogel pokoj dočakati le kot čisti proletarec. Brez imovine ali lastne strehe, na katero si ob dolžnostih, ki so se mu nalagale, niti pomisliti ni drznil. Kakšna razlika nasproti mnogim »sodobnim kadrom«, ki ob napačno razumljenem samoupravljanju že prve dneve po prihodu v službo pričakujejo najvišje plačilne razrede, ki štejejo avto, stanovanje ali pa bogate kredite za svojo hišo kot samoumevno nujnost, ki jim vendar pripada. In to takoj, ne da bi že kaj prida sploh utegnili dati od sebe za skupnost.

Druga, zasebna stran Francijeve življenjske poti, pa je močno povezana s športom, z naravo, s planinami. Poslednja desetletja je ob razvijajočem se samoupravljanju v podjetjih in v krajih tudi tu dodal svoj delež.

Kot otrok je vneto telovadil pri žerjavskem Sokolu. Kmalu se je uvrstil med najboljše smučarje zgornje doline v tistih časih. Poznana je njegova zmaga na težkem turnem smuku s Pece, mimo helenške cerkve in Mušenika v Žerjav leta 1932. Pogosto je obiskoval domače in druge gore. Oblezel je poleti in pozimi s smučmi avstrijsko in našo stran zimske Pece, v raznih družbah, pogosto pa kar sam. Dober poznavalec zimske Pece mi je ob glasovih o Interalpcentru tožil o nesmotrnih idejah, ki se Pece lotevajo — na srečo zaenkrat le v načrtih — s povsem napačnega konca.

Pogoste orožne vaje tik pred drugo vojno in doba okupacije so prekinile Francijevo športno pot. Zaveden Slovenec, se je kmalu povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem. Pomagal je zlasti z materialom iz delavnic partizanom, ki so se jim tem priložili že številni fantje iz njegovega Elektroobrata. Prek brata Vinka, zaposlenega tedaj v Celovcu, je bil povezan tudi

Franci Mauhler

s tamkajšnjo organizacijo OF. 15. marca 1945 ga je nemška policija zaprla, nakar je bil do konca vojne v Dachavu. Tu je preboleval že prej omenjeni težki tifus in ameriški vojaški zdravniki so mu komaj rešili življenje.

Po prihodu domov se je močno vključil v društveno življenje. Pri prvih, tedaj odmevnih črnskih zimskih turističnih tednih, je skozi vodil sodniške zборе. Leta 1951 je v Mežici opravil, obenem s prvo generacijo smučarskih delavcev, sodniški izpit. V tisti dobi je vrsto let sodeloval kot merilec dolžin na planiških smučarskih poletih.

Leta 1947 je postal predsednik Planinskega društva Žerjav-Črna, ki je dotlej bilo odsek mežiškega. Skupaj s sodelavci, med njimi Herbertom Kališem in Jožetom Lesjakom, je vložil največ truda v gradnjo novega planinskega doma na Smrekovcu, ki so ga odprli 1. 1952. Obilo je pomagal tudi mežiškemu planinskemu društvu, zlasti pri elektrifikaciji Peco in pri gradnji tovarne žičnice in doma.

Po preselitvi 1. 1957 v Mežico se je tudi tu tvorno vključil v krajevno življenje. Zlasti plodno je delal pri tedanjem Turističnem društvu, ki mu je nekaj let bil tudi predsednik. Posebno se je zavzemal za ureditev zelenic ob reguliranih obrežjih Meže in pred Narodnim domom. Več mandatnih dob je bil v odboru SPD, v svetu krajevne skupnosti ali v njenih različnih komisijah. Pri TVD Partizan je sodeloval kot smučarski sodnik in posebno rad je pomagal pri takratnih veleslalomih na Peci. V letih 1966/67 je sodeloval v odboru za postavitev smučarske sedežnice Štalekar, ki smo jo v Mežici tedaj z združenimi močmi in tudi z znatnim Francijevim prispevkom pridobili. Pozneje, ko mu je srce vse bolj slabelo, je pri praktičnem telesnokulturnem delu izpregal. Opuščati pa je, žal, moral tudi nekaj tako priljubljene mu pohode v hribe in smučarijo. Večkrat mi je potožil: »Kako je tebi lepo, ko še vedno moreš na Peco in se še spuščas s smučmi po Štalekarici, jaz pa tega ne morem več.« Še naprej pa je ostajal zvest

samoupravljalca, bodisi v stanovanjski samoupravi pa kot delegat pri krajevni skupnosti, pri upokojencih, na občini. Na raznih sestankih ali na zborih občanov se je pogosto prijavil k besedi, največkrat sva-reč pred nepremišljenimi ukrepi ali ob drugih slabostih, ki so se porajale v »naši praksi«.

Za svoje požrtvovalno delo, tako pri rudniku kot pri društvih in v družbenih organizacijah, je prejel več priznanj. Njegovi sodelavci iz nekdanjega Elektroobrata, iz rudnika in tovariši s številnih področij skupnega udejstvovanja bomo Francija močno pogrešali. Spominjali se ga bomo, osebno skromnega, prej tihega kot vključenega v hrupnejše družbe, vselej pa vsega predanega dolžnostim, ki so mu jih nalogali ali ki si jih je za dobro skupnosti nartil sam.

Renerjevi materi v slovo

Vrste članov ZB se vedno bolj redčijo, danes smo pospremili do praga groba nadvse dobro Renerjevo mater, babico in prababico — Ano Gostenčnik, ki nas je za vedno zapustila.

Bila je članica ZB in drugih družbenih organizacij v Kotljah.

Vsako slovo je težko, tako za domače, ki jim je bil umrl še posebno drag, tako tudi za znance, ki bodo pogrešali člana svoje skupnosti. Ob smrti drage mame, ki je čez dvajset let preživela v Kalajžičevi družini, ki jo je imela rada in jo negovala v času bolezni, se spomnimo tistih težkih časov, ko je sleherni prijaznost domačinov veliko pomenila borcem in aktivistom.

Med okupacijo so narodnoosvobodilno gibanje podpirali vsi zavedni ljudje naše domovine. Posebno kmetje so v tem boju za osvoboditev prispevali veliko, kolikor so jim omogočale materialne razmere, seveda pa se je dobra volja in pripravljenost pomagati vedno našla. Borce in aktiviste OF so oskrbovali z vsem potrebnim ter tudi tako pripomogli k širitvi gibanja. Renerjeva domačija je bila ena tistih, kjer je lačen partizan vedno našel prijazno postrežbo. Pavle Žaucer-Matjaž je bil eden prvih, ki se je oglašil na njihovi domačiji, saj je vedel, da je bil oče Rener solunski borec, in se je torej že boril. Borec pa zaupa borcu, seveda, če se borita za pravično stvar.

Borci in aktivisti so bili pri hiši vedno dobrodošli, čeprav so Renerjevo hišo večkrat preiskali policisti iz postojanke Rimski vrelci, jo močno nadzorovali, saj so slutili, da domači simpatizirajo s partizani. Renerjeva mama pa se niso ustrašili in so še naprej pomagali borcem za osvoboditev. Tudi Renerjevega očeta so zaprli ob veliki raciji po hotuljskem mitingu na zadnjo oktobrsko nedeljo.

Za zasluge med NOV je prejela Renerjeva mama medaljo za zasluge za narod in priznanje dvojne dobe pred 9. 9. 1943.

Njeno življenje je bilo tiho in skromno. Zelo pa je bila vesela vsakega obiska, posebno pa še prijateljev in znancev, s katerimi jo je družilo veselje do zemlje, do časov, ki

Renerjeva mama

so jih preživeli skupaj. Radi so obujali spomine na težke čase okupacije, saj se je vedno utrnul še kak vesel dogodek od tedaj. Ni tožila nad svojo usodo in težavami, ki so jo doletele v življenju, ampak je vse potrpežljivo prenašala.

V imenu organizacije ZB in vseh borcev, ki ste jim nudili pomoč v tistih težkih časih, se poslednjič poslavljam od vas in se vam iskreno zahvalim za vašo nesebično pomoč in delo med NOV. Vsi pa, ki smo bili deležni vašega gostoljublja, se vas bomo vedno s hvaležnostjo spominjali.

Najlepši spomin pa bo ostal v srcih vaših otrok, vnukov in pravnukov, katerim ste posvečali vso skrb in materinsko ljubezen.

Počivajte v miru v tej Koroški zemlji, ki ste ji posvetili vse svoje življenje!

Anton Vušnik-Rastko

Lambertu Kotniku-Franku v slovo

Ko se je v nedeljo, 5. 4. 1987 zvečer, noč prevesila proti polnoči, je ugasnilo plemenito življenje Lambertu Kotniku-Franku. Ime Frank je dobil v partizanih. Tako smo ga potem vsi klicali. Pravili pa so mu tudi Janeči Bertl, ker je od Janeče hiše šel v partizane. Frank je po rodu Hotuljec. Izhaja iz delavske družine. Rodil se je 4. 9. 1916. leta. V družini je bilo sedem otrok. Osnovno šolo je obiskoval v Kotljah. Potem je delal pri raznih kmetih. Kmečka dela je opravljal vse do odhoda v partizane.

Druga svetovna vojna ga je zatekla v Kotljah. Kmalu je spoznal, da je nacizem največji sovražnik slovenskega življa. Hitler je namenil Slovenijo svojim vojakom, da jo po zmagi naselijo. Zato jim je naročil, da z morilskim pohodom uničijo slovenski narod. To pa mu ni uspelo, ker se je slovenski narod uprl in skupno z narodi Jugoslavije pod vodstvom KP pričel neizprosni boj za osvoboditev lastne domovine izpod nacističnega

Lambert Kotnik-Franc

jarma. Tej neizprosni borbi se je naš prijatelj Frank pridružil že 24. februarja 1943. leta. Najprej je sodeloval v partizanski četi, kateri je poveljeval Drago Uranič. Zaradi hrabrosti je bil spomladi 1944 imenovan za komandirja Prve koroške čete Vzhodnokoroškega odreda. Pozneje je bil premeščen v Tomšičevo brigado, ki je bila v sestavi Štirinajste divizije. Boril se je po raznih krajih Slovenije. Sodeloval je tudi pri zaključnih bojih na Poljani od 13. do 15. maja 1945. Po osvoboditvi je ostal kot aktiven oficir v JLA.

Zaradi težkega življenja med narodnoosvobodilno vojno so se pojavili prvi znaki bolezni. Aprila 1956 je bil upokojen kot 40 % vojaški vojni invalid. Iz vojske je bil odpuščen kot kapetan prvega razreda.

Pokojni je bil hraber vojak ter vojaško in politično zelo razgledan človek. Zaradi tega je bil že med vojno in po vojni, ko je služboval v JLA, odlikovan z vrsto visokih odlikovanj. Frank je po upokojitvi dolga leta živel v Celju. Tam je deloval v borčevski organizaciji in organizaciji združenja rezervnih vojaških starešin. Čeprav se je v Celju dobro počutil, pa je bila njegova skrita želja, da bi se vrnil v svoj domači kraj, med svoje rojake. Ta njegova želja se mu je po dolgem času tudi izpolnila. Leta 1983 se je preselil na Prevalje. Tu se je takoj vključil v borčevsko organizacijo. Postal je odbornik in podpredsednik. Po smrti Petra Tomazina je nekaj časa vodil organizacijo kot predsednik. Ni še dolgo tega, ko sem ga obiskal na domu. Iz razgovora sem razbral, da je imel veliko načrtov. Obiskati je želel svoj rojstni kraj, svoje soborce in kraje, kjer se je boril med narodnoosvobodilno vojno. Večkrat pa je poudaril, če mu bo zdravje to dopuščalo. Njegovi zadnji goreči načrti pa se niso uresničili. Kruta usoda je pretrgala nit njegovega življenja. Pred nedavnim je zbolel in moral je na operacijo. Po operaciji se ni več dobro počutil. Imel pa je trdno upanje, da bo navsezadnje vendar le vse dobro.

Dragi Frank! Sedaj, ko bi lahko užival sadove svojega dela, ti je zahrbtna bolezen to zelo preprečila. Borčevska organizacija te bo zelo pogrešala. Bil si pravi tovariš. Za vsakega si

našel lepo in prijazno besedo. Imel si rad svoje soborce in domovino. Tudi mi smo te imeli radi! Vse je prišlo tako iznenada, da skoraj ne moremo verjeti, da se danes zadnjič poslavljam od tebe. Ohranili te bomo v lepem spominu.

Jerica Skrivarnik

Strkuševemu Luku v slovo

Srce je dalo vse, kar je imelo, nobene bilke zase ni poželo, odšel si sam na pot neznan, zapustil družino žalostno si samo.

Pa ne samo družino, tudi vse ostale je prizadela vest, da Strkušvega Luka ni več; nenadoma je zbolel, prepeljali so ga v bolnico v upanju, da se bo še ozdravil. A kruta usoda ga je vzela. Nikoli več ne bo kramljal z nami, nikoli več dajal dobrih nasvetov.

Strkušev Luka se je rodil 10. novembra 1912. leta v knapovski družini. Bil je najmlajši sin Strkuševe rodovine. Otroška leta je preživel kot vsi knapovski otroci na Lešah. Obiskoval je osnovno šolo na Lešah in Prevaljah. Kljub temu da je bilo rudarsko življenje trdo, so ga starši dali k Flajmizu, da se izuči za strugarja. Kar dolga so bila tri leta učenja. Pa vse je premagal s trdno voljo. Kljub temu da se je izučil, ni bilo dela za njega. Poprijeti je moral za vsa dela, tako je nekaj časa delal na cesti. Moral se je trdo prebijati v življenju kot vsi knapovski otroci.

Leta 1934 je šel na odsluženje vojaškega roka. Po dveh letih vojaščine se je vrnil domov. Ker pa še takrat v domačih krajih ni bilo dela, je šel po svetu. Pot ga je najprej pripeljala v Celje, kjer je delal v Žični, kmalu pa tudi tukaj ni bilo dela. Pot ga je peljala na Jesenice, od tam pa v Železarno Štore. Spoznal je svojo zvesto tovarišico Roziko in se leta 1940 poročil. Tudi vojna vihra ga je zatekla v Štorah, kjer je prebil vsa leta vojne v strahu, da ga bodo zdaj zdaj odgnali, saj je bil člen verige svobodašev z delavskih Leš. Srečno je preстал vojno.

Na Lešah pa so živeli njegovi starši. Tukaj se je podil s sovrstniki po gmajnah. Rad je imel svojo Koroško, svoj rojstni kraj, kamor si je srčno želel priti. Tako se mu je leta 1946 tudi posrečilo dobiti delo v Železarni Ravne; zaposlil se je kot strugar, pozneje je postal preddelavec. To leto pa je bilo srečno za njega še bolj, ker se mu je rodila hčerka Jožica, ki jo je imel nadvse rad. Nastanil se je na Ravnah, kjer je živel do leta 1973. V železarni je bil priden in vesten delavec, še ponoči, kadar ni delal, je bil v skrbeh, če je na delovnem mestu vse v redu, vstajal je in hodil v železarno gledat, da ne bi bilo kaj narobe. Vedno je bil tudi v vrstah sindikata — ne samo kot član, temveč tudi kot odbornik; zastopal je delavske interese in si prizadeval za boljše delo. Zato je bil tudi odlikovan z redom dela s srebrnim vencem.

Po smrti staršev, in ko se je upokojil, se je leta 1973 preselil na svoje rodne Leše, katerih ni nikoli pozabil. Toda tudi tukaj ni

Luka Strkuš

miroval. Vključil se je v delo socialistične zveze in nato krajevne skupnosti. Deloval je v organih krajevne skupnosti, poleg tega pa je bil še v gradbenem odboru za komunalno ureditev Leš. Njegovo delo v rojstnih Lešah pa je pretrgala kruta, zahrbtna bolezen. Ni vzela samo dobrega moža, očeta in dedija, temveč tudi dobrega soseda, ki je vsakemu rad pomagal z dejanji ali nasvetom.

Vsako slovo je težko. Zadnje, poslednje slovo v življenju človeka pa je najtežje, posebno če se moramo posloviti od takega človeka, kakršen si bil ti, Luka. Naj se ti iz srca zahvalim za vse, kar si v življenju dobrega storil. Hvala ti še poslednjič za tvojo dobroto, za človekoljubnost, za dobro voljo, za vse, kar si storil za našo skupnost, posebej pa še za rodne Leše.

Fotografije so prispevali: Maruša Ugovšek, Mitja Šipek, Štefan Lednik, Franc Rotar, OŠ Prežihov Voranc, OŠ Franja Goloba, Marjan Kolar, Rok Gorenšek, Franc Gornik, Rudi Mlinar, Irena Pudgar, Mira Delalut, Ajnžik, Franc Telcer, Fotoarhiv KF in Rado Vončina, ki je prispeval naslovno fotografijo.

Izdaja delavski svet Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SR: 421/72 prosto plačila prometnega davka.